

У.А.ТУХТАШЕВА

ИЖРО ИШИ
ЮРИТИШИ

ДАРСЛИК

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ
ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ЮРИДИК ИНСТИТУТИ

У.А. ТУХТАШЕВА

ИЖРО ИШИ ЮРИТИШ

ДАРСЛИК

*Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги қошидаги Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг
қарори билан юридик олий ўқув юртлари талабалари учун
дарслик сифатида тавсия этилган*

ТОШКЕНТ - 2008

Тухташева У.А.

Ижро иши юритиш: Дарслик / ю.ф.д., проф.
М.Х. Рустамбоевнинг умумий таҳрири остида.
– Т.: ТДЮИ нашриёти, 2008. – 227 бет.

Сарлавҳада: Ўзбекистон Республикаси Адлия
вазирлиги, ТДЮИ.

Тақризчилар:

Худойкулов З. Н.

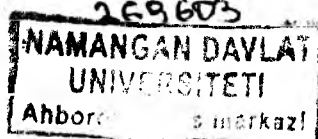
Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг ўринбосари –
Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд
қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника
жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти директори;

Иноғомжонова З.Ф.

Юридик фанлари доктори, профессор в.б.

Дарслик “Ижро иши юритиш” фани ўқув дастурига мувофиқ
амалдаги қонунчилик ва замонавий адабиётлар асосида тайёрланган.
Дарсликда кўйидаги масалалар ёритилган: ижро иши юритиш
тушунчаси, моҳияти ва предмети; ижро иши юритишнинг умумий
қоидалари; ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар; ижро
ҳаракатларини амалга оширишнинг умумий шартлари; суд ҳужжатлари
ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш асоси ва
чоралари; ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратишнинг
хусусиятлари; ундирувни қарздор юридик шахснинг мол-мулкига
қаратишининг хусусиятлари; қарздор юридик шахснинг мол-мулкини
хатлаш ва реализация қилиш; қарздорнинг иш ҳақи ва унга
тенглаштирилган тўловларга нисбатан ундирув; мулкий хусусиятга эга
бўлмаган низолар бўйича ижро ҳужжатларини ижро этиш; суд
ижрочисининг мақоми.

Ушбу нашр илмий ходимлар, амалиётчи юристлар, юридик олий
ўқув юрглари ва факультетларининг талабалари, ўқитувчилари ҳамда
барча ижро иши юритиш масалалари билан кизикувчилар учун
мўлжалланган.

© У.А.Тухташева.

© Тошкент давлат юридик институти, 2008 йил.

КИРИШ

Ўзбекистонда мустақиллик йилларида жамият ва давлат ҳаётининг барча соҳаларида чуқур ва кенг камровли ислохотлар ўтказилди, янги иқтисодий ва ижтимоий мунособатлар тизимини тартибга солувчи мустаҳкам ҳуқуқий база яратилди. Шу билан бирга қонунлар ва бошқа норматив ҳуқуқий ҳужжатларнинг сони кўпайиши янги қонунчиликни ҳаётга татбиқ қилиш муаммоларини келтириб чиққара бошлади. Жамиятда ҳуқуқий нормаларни ижро этиш, ҳуқуқий тартибга солиш ва ҳуқуқнинг инсонни ҳатти-ҳаракати мақсадларига таъсир этиш қобилияти механизми самарадорлигини ўзида ифодаловчи ҳуқуқий амалиётнинг муҳим қисмини ташкил этиши тобора яққол тушинила борилди. Агарда ҳуқуқий нормаларнинг талаблари фуқаролик ва ижтимоий ҳуқуқий мунособатлар иштирокчилари томонидан амалга оширилмаса, бундай ҳуқуқ амалда ҳаракатда бўлмайди. Ҳуқуқий нормаларни мажбурий ижро этилишини таъминловчи тартиб-тамойлarning, шу жумладан суд ҳокимияти қарорлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тартиби ишлаб чиқилмаганлиги ҳамда такомиллаштирилмаганлиги жамиятга жуда қимматга тушади, мамлакатдаги иқтисодий аҳволга салбий таъсир кўрсатади. Мажбурий ижро этиш имкониятлари бўлмаслиги фуқаролик мунособатларида кредитор бўлишдан кўра қарздор бўлишлик афзалроқ бўлишига олиб келади, бу ўз навбатида иқтисодий муносабатларда рақобат ва шериклар танлаш имкониятларини пасайтиради. Санаб ўтилганларнинг барчаси охир оқибатда иқтисодиёт самарадорлигини пасайтиради ва айрим ҳолларда ундирувни ҳамда мажбуриятларни бажарилишини таъминлаш учун қонунда назарда тутилмаган услубларни қўллашга, фуқаролик мунособатларида криминал элементларнинг пайдо бўлишига олиб келади. Бундан ташқари, мажбурий ижро тизимининг тўғри ташкил этилмаслиги суд ҳокимиятининг обрўини ва бу ҳокимиятни амалга ошириш самарадорлигини пасайтиради, чунки ижроси таъминланмаган суд қарорлари тарафлар учун бирон бир юридик аҳамиятга эга бўлмай қолади.

Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов томонидан суд қарорларини ижро этиш тизимини такомиллаштириш зарурияти ҳақидаги масалалар бир неча бор кун тартибига қўйилди ва бу борада амалга ошириш зарур бўлган вазифалар белгилаб берилди.

Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни қабул қилингунга қадар суд ҳужжатларини ижро этиш билан ташкилий жиҳатидан судларнинг раҳбарлигида ва назоратида иш олиб борувчи суд ижрочилари шуғулланар эди. Судьялар одил судловни амалга ошириш билан боғлиқ бўлмаган ва ўзларига хос бўлмаган фаолият билан, яъни ўзлари томонидан қабул қилинган қарорларни ижро этиш билан шуғуланишар эди.

Суд тизимини янада ислоҳ қилиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлашни такомиллаштириш, судлар мустақиллигини мустаҳкамлаш, шунингдек, суд қарорларини ўз вақтида ва сифатли ижро этилишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси 2001 йил 22 сентябрда “Ўзбекистон Республикаси судлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарор¹ қабул қилди. Бу қарорга кўра Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Судлар фаолиятини ташкилий, моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти (кейинги ўринларда Суд департаменти деб юритилади) сифатида қайта ташкил этилди.

Суд департаментининг суд қарорлари ва бошқа органлар қарорларини сўзсиз ижро этилишини таъминлаш билан боғлиқ фаолияти Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни² ва бошқа қонун ҳужжатлари билан тартибга солинади. Кўрсатиб ўтилган Қонун суд ҳужжатлари, шунингдек, қонунда белгиланган ваколатларни амалга ошираётганларида жисмоний

¹ “Ўзбекистон Республикаси судлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” (ЎЗР ВМ 22.09.2001 й. 383-сон Қарори) // “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2001 й., N 9, 55-модда.

² Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

ёки юридик шахслар зиммасига пул маблағлари ва бошқа мол-мулкни ўзга шахсларга бериш ёхуд улар фойдасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки бундай ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юклаш ҳукуки берилган бошқа органларнинг (мансабдор шахсларнинг) ҳужжатлари мажбурий ижро этилаётганда юзага келадиган муносабатларни тартибга солади.

Мажбурий ижро этиш органлари тизими ўзининг Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимияти органлари тизимида эгаллаган ўрни ва ижтимоий вазифаларига кўра ҳукукий муносабатлар иштирокчилари томонидан ҳукукий нормаларни ҳукукий мажбурлов чораларини кўриш орқали бажарилишини таъминлайди. Шунинг учун ҳам Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти ҳудудий бошқармалари суд ижрочилари, туман (шаҳар) бўлимлари, суд ижрочиларининг фаолиятини такомиллаштириш мамлакатимизда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари йўналишларига қонун ҳужжатларини такомиллаштиришга бевосита таъсир этувчи, ҳозирги шароитдаги бош вазифаларидан биридир. Айнан суд ижрочилари фуқаролик муносабатларида ноинсоф қарздорнинг мулкӣ ва ўзгача юридик жавобгарлигининг муқаррарлигини таъминлайди, чунки бу чораларни амалга оширмасдан туриб, суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини, биринчи навбатда, мулкӣ ҳусусиятга эга бўлган ижро ҳужжатларининг ижро этилишини таъминлаб бўлмайди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонун қабул қилинганидан кейин ҳам ижро ишини юритишни такомиллаштириш масалаларини ўз диққат эътиборидан четда қолдирмади. Давлат бошлиғи томонидан қисқа муддат ичида 2006 ва 2007 йилларда Суд департаменти фаолиятини такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар кўришга йўналтирилган иккита қарор қабул қилинди³.

³ Қаранг: “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 31 августдаги ПК-458 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 йил. 36 сон, 360-модда; “Ўзбекистон

Нагижада мажбурий ижро тизимини ташкилий ва тузилмавий жиҳатдан ўзгартириш бўйича бир қатор аниқ чора-тадбирлар кўрилди.

Суд департаментининг ташкилий тузилмаси қайта кўриб чиқилди, унинг таркибида ундирувларнинг турлари бўйича: хўжалик судлари; умумий юрисдикция судлари; солиқ, божхона ва бошқа органлар қарорларини ижро этиш бўйича ихтисослаштирилган бўлимлар ташкил этилди. Ички хавфсизлик инспекцияси, статистика ва таҳлил бўлими ташкил этилди, ҳудудий бўлинмалар тузилмасига тегишли ўзгартишлар киритилди.

Кадрлар заҳирасини шакллантириш бўйича чора-тадбирлар кўрилди, суд ижрочиси лавозимига номзодларни танлов асосида саралаб олиш тартиби жорий этилди.

Адлия вазирлиги ҳузуридаги Юристлар малакасини ошириш марказида суд ижрочиларини тайёрлаш ва қайта тайёрлаш курслари ташкил этилди.

Ушбу соҳадаги мутахассисларни тайёрлаш мақсадида олий юридик таълим муассасалари ўқув дастурларига "Ижро иши юритиш" мустақил фани киритилди⁴.

"Ижро иши юритиш" фани мажбурий ижро тизими учун юқори малакали мутахассислар тайёрлашга хизмат қилади.

Ижро иши юритиш, ҳуқуқ соҳаларидан бири бўлиб, конун талабларини ҳаётга татбиқ этилишини таъминлаш мақсадида суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тартибини ўргатишга йўналтирилгандир. Ижро иши юритиш билан боғлиқ билимларни эгаллаш ва уларни тўғри қўллаш кўникмаларига эга бўлиш инсон ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини суд орқали ҳимоя қилиш институти вазифаларини тўлиқ амалга ошириш кафолати ҳамда шартидир. Мазкур фан талабалар томонидан ижро иши юритиш асослари,

Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 1 ноябрдаги ИҚ-722 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил, 45 сон, 541-модда.

⁴ "Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 1 ноябрдаги ИҚ-722 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил, 45 сон, 541-модда.

шунингдек унинг мазмун-моҳияти, аҳамияти ҳамда бу борадаги янгиликларни ўзлаштирилишига хизмат қилади.

“Ижро иши юритиш” фанидан тайёрланган мазкур дарслик биринчи нашр бўлиб, унда Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари, жумладан Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни, Фуқаролик процессуал, Хўжалик процессуал, Жиноят процессуал кодекслари ва Оила кодекси, шунингдек, ижро иши юритиш жараёнида вужудга келувчи ҳуқуқий мунособатларни тартибга солувчи бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил қилиш орқали ижро иши юритишнинг мазмун-моҳияти ва вазифалари очиқ берилган.

I БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШ ТУШУНЧАСИ, МОҲИЯТИ ВА ПРЕДМЕТИ

1. Ижро иши юритиш предмети тушунчаси ва унинг хусусиятлари
2. Ижро иши юритишнинг асосий принциплари
3. Ижро ҳуқуқи (ижро иши юритиш) ва ҳуқуқнинг бошқа соҳалари
4. Ижро иши юритишнинг ислоҳ қилиниши

1. Ижро иши юритиш предмети тушунчаси ва унинг хусусиятлари

Ҳозирги замон фанида айрим ҳуқуқшунослар ижро иши юритиш фуқаролик ёки хўжалик процессининг босқичи деган фикрдалар. Бошқа ҳуқуқшунослар эса ижро иши юритиш маъмурий процесс тизимининг алоҳида қисми деган фикрни асослашга ҳаракат қилмоқдалар. Аммо кейинги вақтда кўпчилик олимлар ижро иши юритиш ҳуқуқнинг мустақил соҳаси деган фикрга келмоқдалар.

Бизнинг фикримизча ижро иши юритиш фуқаролик, хўжалик ёки маъмурий процесснинг босқичи бўлиши мумкин эмас. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 11-моддасига кўра давлат ҳокимиятининг тизими ҳокимиятни қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши принципига асосланади. Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги Қонунининг 3-моддасига мувофиқ Ўзбекистон Республикасида одил судлов фақат суд томонидан амалга оширилади. Бу шунини билдирадиги судларнинг функциясини амалга ошириш бошқа органларга юкланишига ёки бу функцияни бошқа органлар ёки мансабдор шахслар томонидан ўзлаштиришига йўл қўйилмайди. Қонунга кўра суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти ҳудудий бошқармалари суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимлари зиммасига юклатилган. Барча ижро ҳаракатларини

суд эмас, балки айнан суд ижрочиси амалга оширади. Шунини ҳам назарда тутиш керакки, Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунига кўра суд ижрочиси ваколатларида нафақат суд ҳужжатларини мажбурий ижро этиш эмас, балки қонунда белгиланган ваколатларини амалга ошираётганларида жисмоний ёки юридик шахслар зиммасига пул маблағлари ва бошқа мол-мулкни ўзга шахсларга бериш ёхуд улар фойдасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки бундай ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юклаш ҳуқуқи берилган бошқа органларнинг (мансабдор шахсларнинг) ҳужжатларини ҳам мажбурий ижро этиш назарда тутилган.

Суд ижрочиси ижро ҳокимияти вакили бўлиб, ижро ҳаракатларини барча ижро ҳужжатлари учун ягона тартибни ўрнатувчи суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини қўллаб амалга оширади.

Ижро иши юритишнинг ҳуқуқ тизимидаги ўрнини белгилаш советлар даврида ҳам муаммо ҳисобланган. Ўша даврдаёқ айрим илғор фикрли процессуалист-олимлар (масалан, профессор Юков М.К.) ижро иши юритишга ҳуқуқни алоҳида соҳаси – ижро ҳуқуқи сифатида қараш лозимлиги ҳақидаги фикрларни айтганлар. Ўша даврларда ижро иши юритиш (суд қарорларни ижро этиш) ананавий тарзда фуқаролик процессининг босқичи ҳисобланган. Суд қарорларини мажбурий ижро этишни тартибга солувчи нормалар Ўзбекистон Республикасининг 1963 йилда қабул қилинган Фуқаролик процессуал кодексига ўз аксини топган. Суд ижрочилари судлар ҳузурида бўлиб, улар томонидан амалга ошириладиган барча ижро ҳаракатлари судья томонидан назорат қилинган ва суд ижрочилари ўзлари томонидан қабул қилинадиган ҳужжатларни судья билан келишиб олишган. Ўша даврда олимлар ўртасида ижро иши юритишнинг ҳуқуқий табиати ҳақида келиб чиққан баҳсларга суд ҳокимияти ижро ҳокимиятини функциясини бажариши, яъни суд таркибида фаолият кўрсатувчи мансабдор шахс – суд ижрочиси, нафақат суд қарорларини балки ички ишлар органлар қарорларини, ҳамда нотариуслар томонидан берилган ижро хатларини ҳам ижро этиши сабаб бўлган эди.

Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни қабул қилиниши билан ижро иши юритишнинг мустақиллиги янада аниқ кўриниб қолди. Ижро иши юритишнинг мустақиллиги турли ижро ҳужжатларини ижро этишда вужудга келадиган ҳуқуқий мунособатлар ва фуқаролик процессидаги ҳуқуқий мунособатлардан бир биридан фарқланиши ҳамда хилма-хиллиги билан боғлиқдир. Суд ва ишда иштирок этувчи шахслар ўртасида вужудга келадиган процессуал мунособатларни, суд ижрочиси ва ижро иши юритиш субъектлари (ундирувчи ва қарздор) ўртасида вужудга келадиган ижро мунособатлари билан тенглаштириб бўлмайди.

Фуқаролик процесси ва ижро иши юритиш тарафлари бир биридан фарқ қиладиган турли процессуал мақомга эгадилар. Фуқаролик процессида даъвогар ва жавобгар бир қатор диспозитив ҳуқуқлар ва процессуал мажбуриятларга эга. Булар ичида энг муҳими даъвогар томонидан билдирилган даъво талабларини исботлаш унинг мажбурияти эканлиги ва тегишлича жавобгар даъвога қарши билдирган эътирозларига асос қилиб кўрсатган ҳолатларини исботлаши шартлигидир. Ижро иши юритишда эса исботлаш мажбуриятлари мавжуд эмас, ундирувчи ва қарздор бутунлай бошқа ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга.

Суд ва суд ижрочисинининг процессуал ҳаракатлари табиати мутлақо фарқ қилади. Агарда суд ишни кўриб чиқиб, тарафлар ўртасида вужудга келган низони мазмунан ҳал қилиб, тегишли қарор чиқарадиган бўлса, суд ижрочиси эса ундирувчи қарздорнинг молк-мулки, иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратишдан иборат мажбурий ижро этиш чораларини кўллайди.

Ўзбекистон Республикасининг амалдаги қонун ҳужжатлари судларнинг ваколатларини ва суд ижрочиларининг ваколатларини аниқ фарқлайди ҳамда суд одил судловни амалга ошириши, суд ижрочилари эса суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш тўғрисидаги қоидаларини мустаҳкамлайди. Суднинг одил судловни амалга ошириш билан боғлиқ фаолияти Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал, Хўжалик процессуал, Жиноят-процессуал кодекслари ҳамда Ўзбекистон Республикасининг

“Судлар тўғрисида”ги Қонуни билан тартибга солинади. Суд ижрочиси фаолияти эса Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади. Суд суд ҳоқомиятини амалга оширади, суд ижрочиси эса - ижро ҳокимиятининг вакилидир.

Суд ижрочиси одил судловни амалга оширишга ваколатли бўлмаганлиги сингари, суд ҳам ижро ҳужжатларини мажбурий ижро эта олмайди. Демак, ижро иши юритиш на фуқаролик процессининг, на хўжалик ёки жиноят процессининг босқичи бўлолмайди. Ижро иши юритиш маъмурий процесснинг бир қисми сифатида ҳам қаралиши мумкин эмас, чунки маъмурий процесс ва маъмурий ҳуқуқ ижро иши юритишда вужудга келадиган ҳуқуқий мунособатларни тартибга солмайди. Маъмурий ҳуқуқ ижро иши юритишдан анча фарқ қиладиган мақсад ва вазифаларга эга.

Ижро иши юритиш – бу ҳозирда Ўзбекистон Республикаси Жиноят-Ижроия кодекси билан тартибга солинган жиноят-ижроия ҳуқуқи сингари ҳуқуқнинг мустақил соҳасидир, шунинг учун ҳам у ҳақидаги нормалар алоҳида Қонунда жамланган.

Шундай қилиб, ҳулоса қилиш мумкинки ижро иши юритиш ҳуқуқнинг мустақил соҳасидир. Шу билан бирга ижро иши юритиш ҳуқуқнинг кўпгина соҳалари билан, айниқса фуқаролик процессуал ҳуқуқи ва хўжалик процессуал ҳуқуқи билан боғлиқдир.

Ижро иши юритиш — аввало, ҳуқуқнинг процессуал соҳасидир, унда вужудга келадиган барча мунособатлар бир хил, процессуал хусусиятга эгадир. Ижро иши юритишни моҳияти қонунда назарда тутилган тартибда қарздорга нисбаган ундирувчининг қонуний талабларини қондиришга қаратилган мажбурлов чоралари (мажбурий ижро) қўллашдан иборатдир. Ижро иши юритиш билан боғлиқ масалалар жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ, эркинлик ва қонуний манфаатларини давлат томонидан ҳимоя қилиниш самарадорлигига бевосита таъсир кўрсатади. Ижро иши юритиш фуқаролар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишни амалга оширишнинг яқунловчи босқичидир.

Ижро ҳуқуқнинг ҳуқуқий тартибга солиш предметини суд ижрочисининг ижро иши юритишдаги мажбурий ижро фаолияти туфайли вужудга келадиган процессуал муносабатлар ташкил этади. **Мажбурий ижро** фавқулодда чора бўлиб, у қарздорларга нисбатан анча қўшимча моддий санкциялар қўллаш билан боғлиқдир. Шунини таъкидлаш керакки ҳамма ҳолатларда ҳам ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш зарурияти вужудга келавермайди. Кўпчилик ижро ҳужжатлари қарздорлар томонидан ихтиёрий равишда ижро этилади. Жамиятда ҳуқуқий маданият қанчалик юксак бўлса ва фуқароларнинг ҳуқуқий онги қанчалик юқори бўлса, ижро ҳужжатларини ихтиёрий ижро этиш даражаси ҳам шунчалик юқори бўлади. Ўзбекистон Республикаси Президент И.А.Каримов таъкидлаганидек, “ҳуқуқий маданият даражаси фақатгина қонунларни билиш, ҳуқуқий маълумотлардан хабардор бўлишдангина иборат эмас. У - қонунларга амал қилиш ва уларга бўйсунуш маданияти демакдир”⁵.

Ҳуқуқий тартибга солиш услуби тушунчаси у ёки бу ҳуқуқ соҳаси предметини ташкил этувчи ҳуқуқий муносабатлар қандай принципларга асосланиши тўғрисидаги саволга жавоб беради. Ижро иши юритиш муносабатларини ҳуқуқий тартибга солиш услуби императивлик ва диспозитивлик принципларидан келиб чиқади.

Ҳуқуқий тартибга солиш услубини императивлиги бир тарафдан суд ижрочиси, иккинчи тарафдан бошқа субъектлар, шу жумладан ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар ўртасида ижро иши юритишда вужудга келадиган процессуал муносабатларда намоён бўлади. Ижро иши юритишда вужудга келадиган процессуал муносабатларда ҳамма вақт иккита субъект катнашади. Ижро иши юритишда вужудга келадиган барча муносабатлар ҳокимият ва бўйсинуш муносабатларидир. Императивлик суд ижрочиси билан ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар ўртасидаги муносабатда ўзини намоён қилади. Шундай қилиб императив метод ҳуқуқий муносабатларда ижро иши юритишнинг бошқа субъектларидан

⁵ Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истикболининг асосий тамойиллари. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиядаги маъруза, 1995 йил 23 февраль // Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Т 3. –Т.: Ўзбекистон, 1996. –Б.22.

ташқари албатта суд ижрочисининг иштирок этишини тақозо этади.

Услубнинг диспозитивлиги ҳаракатларни содир этиш (ҳаракатларни содир этмаслик) ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсларнинг эркига боғлиқлигини назарда тутаяди. Ижро иши юритишда вужудга келадиган муносабатларни тартибга солиш услубининг диспозитивлиги шу билан белгиланадики, ижро иши юритишда қатнашувчи тарафлар ҳамда бошқа шахсларнинг субъектив ҳуқуқ ва мажбуриятлари ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари билан бир қаторда тарафларнинг юридик жиҳатдан тспглиги услубини қўлловчи фуқаролик, оила ҳуқуқи ва моддий ҳуқуқнинг бошқа соҳалари билан ҳам тартибга солинади.

2. Ижро иши юритишнинг асосий принциплари

Ижро иши юритишнинг принципи — ижро иши юритиш жараёнида вужудга келадиган процессуал муносабатларнинг мазмун ва моҳиятини белгилайдиган норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда мустаҳкамланган асосий қоидалар мажмуаси.

Ижро иши юритишнинг принципларини умумҳуқуқий ва махсус принципларга бўлиш мумкин.

Ижро иши юритишнинг *умумҳуқуқий принциплари* қаторига қонунийлик, тенглик ва адолатлилики киритиш мумкин. Ижро иши юритишнинг *махсус принциплари*: диспозитивлик; ижро иши юритиладиган тил; қарздорнинг шахсий дахлсизлиги; қарздор ва унинг оила аъзоларини турмуш кечириши учун энг зарур воситаларининг дахлсизлиги.

Ижро иши юритишда қонунийлик принципи ижро ҳаракатларини амалга оширишда инсон ва фуқаронинг ҳуқуқ ҳамда эркинликлари, шунингдек, юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига риоя этилиши ва ҳимоя қилинишида ўз аксини топади.

Ижро иши юритишда тенглик принципи шуни англатадики, давлат Ўзбекистон Республикасининг барча фуқароларига бир хил ҳуқуқ ва эркинликларини қафолатлайди ва улар жинси, irqи, миллати, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди,

шахсий ва ижтимоий мавқеидан катъий назар, конун олдида тенгдирлар.

Ижро иши юритишда адолатлилик принципи суд ижрочисининг ижро асосларида аниқланган ҳақиқатга мувофиқ ҳаракат қилиши ҳамда ижро иши юритиш тарафларига нисбатан ҳолисона ва адолатли мунособатда бўлишини тақозо этади.

Ижро иши юритишда диспозитивлик принципнинг намоён бўлиши ижро иши юритиш жараёнида вужудга келадиган ҳуқуқий мунособатларда ҳусусий ва оммавий манфаатлар мувозанатини таъминлаш муаммоси билан бевосита боғлиқдир. Ижро иши юритиш жараёнида диспозитивлик принципи мазмунини “имконият” категорияси орқали очиш мумкин. Бу шуни англатадики, ижро иши юритиш жараёнида тарафлар ўзларининг процессуал ҳуқуқларини эркин тасарруф этишлари мумкин. Диспозитивлик ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсларнинг ҳаракатларини ўз ихтиёрларига кўра амалга ошириш (ёки амалга оширмаслик) имкониятини назарда тутди.

Ижро иши юритиладиган тил принципи суд ишлари юритишдаги худди шунақанги принцип амал қилишининг манъикий давомидир. Ижро ҳаракатлари амалга оширилаётганида ижро иши юритилаётган тилни билмайдиган шахсларга таржимон хизматидадан фойдаланиш ҳуқуқи таъминланади.

Ижро иши юритишда қарздорнинг шахсий дахлсизлиги принципи мавжуд. Қарздорнинг шахсий дахлсизлиги мажбурий ижро ҳаракатларини амалга оширишда бу ҳаракатларнинг объекти қарздорларнинг шахси эмас, балки унинг мол-мулки эканлигини англатади. Қарздорнинг шахсий дахлсизлиги шахсининг шахсий дахлсизлиги тўғрисидаги конституциявий норма билан кафолатланади.

Қарздор ва унинг оила аъзоларининг турмуш кечириши учун энг зарур воситаларининг дахлсизлиги принципи ижро ҳужжатлари ижро этилаётганда жисмоний шахсларга нисбатан ундирув қарздорнинг оиласи нормал турмуш кечириши учун зарур бўлган уй-жой, квартира, уй анжомлари ҳамда жиҳозлари, кийимлар ва бошқа буюмларга қаратилиши мумкин эмаслигини англатади, конун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

3. Ижро ҳуқуқи (ижро иши юритиш) ва ҳуқуқнинг бошқа соҳалари

Ижро иши юритиш ҳуқуқнинг мустақил соҳаси сифатида ўзининг алоҳида ҳуқуқий тартибга солиш предметига эга бўлиб, бу суд ижрочисининг ижро иши юритиш жараёнида мажбурий ижро фаолиятини амалга оширишда вужудга келадиган процессуал муносабатлардир. Ижро иши юритишнинг ҳуқуқий тартибга солиш махсус услуги процессуал шакл орқали амалга оширилади. Шу билан бирга ижро ҳуқуқини ҳуқуқнинг бошқа соҳалари билан уларнинг бир хил принципларга асосланиши, бир хил услугиётдан фойдаланиши ҳамда ижтимоий муносабатларини тартибга солинишига хизмат қилиш бирлаштиради. Ижро ҳуқуқи ҳуқуқнинг айрим соҳалари билан нафақат ўз табиатига кўра, балки аниқ вазифалари, қўлланиш соҳаси билан ҳам боғлиқдир. Ҳуқуқнинг бундай соҳаларига фуқаролик ҳуқуқи, фуқаролик процессуал ҳуқуқи, хўжалик процессуал ҳуқуқи, жиноят-процессуал ҳуқуқи, прокурор назорати ва бошқалар кирадилар.

Фуқаролик процессуал ҳуқуқи ва хўжалик процессуал ҳуқуқи ижро ҳуқуқига энг яқин ҳуқуқ соҳалари ҳисобланади. Ижро ҳуқуқнинг кўрсатиб ўтилган ҳуқуқ соҳалари билан алоқадорлиги шунда намойон бўладиги фуқаролик ва хўжалик процессуал ҳуқуқи суд қарорларини ижрога қаратиш ва ҳакамлик суди қарорларини мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш масалаларини тартибга солади. Ижро ҳуқуқи судларнинг фуқаролик ишлари бўйича ва хўжалик низолари бўйича чиқарган ҳал қилув қарорлари, ажримлари ва қарорлари асосида берилган ижро ҳужжатларининг мажбурий ижросини таъминлайди. Ўз навбатида суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш жараёнида вужудга келадиган низолар Фуқаролик процессуал ва Хўжалик процессуал кодексларида белгиланган қоидалар асосида суд тартибида ҳал қилинади.

Ижро иши юритишнинг фуқаролик ҳуқуқи билан алоқадорлиги шундаки, жисмоний ва юридик шахсларнинг мулкӣ ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги моддий ҳуқуқ нормалари, бузилган ҳуқуқларни тиклаш ижро ҳуқуқи томонидан судларнинг манфаатдор шахсларнинг ҳуқуқ ва

манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда тиклаш тўғрисидаги қарорларини мажбурий ижро этиш орқали таъминланади.

Кейинги пайтда ижро ҳуқуқи билан жиноят ва жиноят-процессуал ҳуқуқи ўртасида ҳам маълум боғланишлар вужудга келди. Ўзбекистон Республикасининг N ЎРҚ-151 сонли “Жарима тариқасидаги жиноий жазони ижро этиш тартибини такомиллаштириш масалалари бўйича Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги 10 апрель 2008 йилдаги Қонуни⁶ билан жазо тариқасида жарима тайинлаш тўғрисидаги ҳукм асосида берилган ижро ҳужжатини (ижро варақасини) мажбурий ижро этиш мажбурияти суд ижрочиларига юклатилган. Маълумки, жазо тайинлаш масалалари жиноят ҳуқуқ томонидан тартибга солинади, суд ҳукмларини ижрога қаратиш ва ҳукмларни ижро этиш жараёнида вужудга келадиган масалаларни ҳал қилиш жиноят-процессуал қонуни билан тартибга солинади.

Ижро иши юритишнинг маъмурий ҳуқуқ билан ўзаро алоқалари ҳақида ҳам эслатиб ўтиш зарур. Суд ижрочиси, маъмурий ҳуқуқ бузарлик тўғрисидаги ишларини кўриш ҳуқуқига эга бўлган органлар (мансабдор шахслар) томонидан чиқарилган қарорларнинг мажбурий ижросини амалга оширади ҳамда ижро ҳокимияти вакили сифатида маъмурий-ҳуқуқий ваколатларга эга. Суд ижрочиси кўрсатилган ижро ҳужжатларини ижро этиш жараёнида маъмурий органларнинг (мансабдор шахсларнинг) ижро этилаётган ҳужжатлари юзасидан тушунтириш беришларини сўраб, тегишли органлар ёки мансабдор шахсларга мурожаат этишга ҳақлидир. Бу тушунтиришлар маъмурий қонунчилик қоидалари асосида берилади. Маъмурий органларнинг (мансабдор шахсларнинг) ҳужжатлари мажбурий ижро этилмаса, улар ўзининг амалий аҳамиятини йўқотади ва бефойда ҳужжатга айланиб қолади.

Ижро иши юритишнинг прокурор назорати билан ўзаро алоқадорлиги ўзбошимчалик билан турар жойини эгаллаб олган ёки авария ҳолатида деб топилган уйларда яшаётган шахсларни маъмурий тартибда кўчириш тўғрисидаги прокурорларнинг қарорларини мажбурий ижро этиш билангина боғлиқ эмас. Бу ўзаро алоқадорлик энг аввало ижро иши юритиш процессида

⁶ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”. 2008 йил, 14-15-сон, 94-модда.

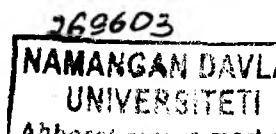
жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларига риоя этилиши устидан прокурор назоратини амалга оширишда намоён бўлади. Суд ижрочилари томонидан қонун бузилишларига йўл қўйилган ҳолатлар аниқланганда прокурор суд ижрочисининг ҳаракатлари, процессуал ҳужжатлари устидан қонунда белгиланган тартибда протест киритишга ҳақли. Прокурор протестни “Прокуратура тўғрисида”ги, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунлар, шунингдек, тегишинча Фуқаролик процессуал, Хўжалик процессуал ёки Жиноят-процессуал кодекслари нормаларига асосланган ҳолда киритади.

Шундай қилиб ижро ҳуқуқининг ҳуқуқнинг бошқа соҳалари билан хилма хил алоқаларга эга эканлиги ҳуқуқнинг таркибий қисмлари ўзаро алоқада бўлишини тақозо этувчи тизимли хусусиятга эга эканлигидан келиб чиқади.

4. Ижро иши юритишнинг ислоҳ қилиниши

Жамият ва давлат ҳаётининг бошқа соҳаларида амалга оширилаётган ислоҳотлар каби ижро иши юритишни ислоҳ этиш ҳам ижтимоий муносабатлар ривожига даражаси ҳисобга олинган ҳолда босқичма босқич амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Вазирлар Маҳкамаси ва Президент Девонининг Ўзбекистон мустақиллигининг 16 йиллигига бағишланган қўшма мажлисида қилган маърузасида “Республикамиз босиб ўтган мустақил тараққиёт йўли ва олдимизда турган вазифаларнинг маъно-моҳияти ва аҳамияти ҳақида сўз юритганда, бу йўлни алоҳида икки даврга ажратиш тўғри бўлади. Ҳеч шубҳасиз, бу даврнинг ҳар бири мамлакатимиз тарихида ўзига хос ва ўзига мос муҳим ўрин эгаллайди...

Ўтиш даври ва миллий давлатчилик асосларини шакллантириш билан боғлиқ биринчи галдаги ислоҳот ва ўзгаришларини ўз ичига олган дастлабки босқич – 1991- 2000 йиллар...

2001 йилдан 2007 йилгача бўлган муддатни ўз ичига олган **иккинчи босқич** фаол демократик янгиланишлар ва мамлакатни модернизация қилиш даври...»⁷ деган эди.

Ижро иши юритишни ислоҳ этиш борасида амалга оширилган ишларни қуйидагилар билан изоҳлаш мумкин.

Бу ислохотларнинг **биринчи босқичи –1993 - 2000 йилларни** камраб олади. Ҳозирда ҳаракатда бўлган ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари қабул қилинганга қадар ижро иши юритиш 1963 йилда қабул қилинган Фуқаролик процессуал кодекси ҳамда СССР Адлия Вазирлигининг 1985 йил 15 ноябрдаги 22-сонли Буйруғи билан тасдиқланган “Ижро иши юритиш тўғрисида”ги Қулланма ва Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирининг 1993 йил 28 декабрдаги 57-П - сонли Буйруғи билан тасдиқланган “Ижронини юритиш Қўлланмаси” билан тартибга солинар эди.

1993 йилда тасдиқланган “Ижронини юритиш Қўлланмаси” ижро иши юритиш институтини ислоҳ этиш борасидаги дастлабки уриниш бўлди.

Шуни эътиборда тутиш керакки, ўша даврда ҳаракатда бўлган Фуқаролик процессуал кодекси (1963 йил 23 март) нормаларига, шунингдек, бу нормаларни ривожлантириш мақсадида қабул қилинган қонун ости ҳужжатларига мувофиқ суд ижрочилари туман (шаҳар) судлари штабига кирар ва ўзлари қайси суд ҳузурида бўлган бўлса шу суднинг юрисдикциясида бўлган ҳудудда ижро ҳаракатларини амалга оширар эдилар.

Суд ижрочиларининг суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг ижро этиш билан боғлиқ фаолияти судьянинг назорати остида эди. Судья ижронини тўғри ва ўз вақтида амалга оширилиши учун масъул эди. Суд ижроچиси судьянинг назорати остида бўлиб, унинг ижро ҳужжатини ижро этиш борасидаги қўпчилик ҳаракатлари ва қабул қиладиган қарорлари судья томонидан тасдиқланиши таълаб этиларди. Масалан, ундирилган пул суммаларини ундирувчилар ўртасида тақсимлаш ҳисоб-китоби, қарздорнинг ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулки ёки даромадлари йўқлиги ҳақидаги

⁷ Каримов И.А. Ўзбекистон: 16 йил мустақил тараққиёт йўли. Президент И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Вазирлар Маҳкамаси ва Президент Девонининг Ўзбекистон Мустақиллигининг 16 йиллигига бағишланган қўшма мажлисида қилган маърузаси. – Халқ сўзи. – 31 август. – 2007.

далолатнома судья томонидан тасдиқланган. Мажбурий ижро билан боғлиқ айрим муҳим масалалар фақат судья томонидан ҳал қилинган. Бу масалалар ижро иши юретишни кўзгатиш, ижро иши юретишни кўзгатишни рад этиш, ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш ҳақидаги, ижро иши юретишни тўхтатиб туриш ва тугатиш ҳақидаги, ҳал қилув қарори ижросини кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этиш, уни ижро этиш усули ва тартибини ўзгартириш ҳақидаги, ижро ҳужжатини ижро этмасдан ундирувчига қайтариш ҳақидаги, қарздорга қидирув эълон қилиш ҳақидаги, қарздорга жарима солиш ҳақидаги, ундан ижро харажатларни ундириш ҳақидаги, ижро иши юретишни тамомлаш ҳақидаги ва бошқа масалалардир.

Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирининг Буйруғи билан тасдиқланган “Ижрони юретиш Қўлланмаси” биринчи навбатда, суд қарорларини мажбурий ижро этиш тартибини такомиллаштиришга йўналтирилган бўлиб, ижро иши юретиш самарадорлигини ошириш мақсадини кўзлаган эди. Аммо, қўйилган масала тўлиқ ҳал этилмади ва ҳал қилиниши мумкин ҳам эмас эди, чунки Қўлланма 1963 йилдаги Фуқаролик процессуал кодекси V Қисмининг асосий қоидаларини ўзида акс эттирган.

Кўрсатилган даврда ижро иши юретиш институтини ислоҳ қилиш мақсадида бошқа чоралар ҳам кўрилди. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йил 22 мартдаги Қарори билан “Мусодара қилинган, эгасиз мол-мулкни, ворислик ҳуқуқи бўйича давлат ихтиёрига ўтган мол-мулкни ва хазиналарни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби ҳақида”ги Низом⁸ тасдиқланди. Мазкур Низом бошқа масалалар қаторида судларнинг мол-мулкни мусодора қилиш ҳақидаги ҳукмлари, ажримлари ва қарорларини ижро этиш масалаларини ҳам тартибга солади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов суд қарорларини ижро этиш тизимини қайта ташкил этиш масалаларига алоҳида эътибор қаратиб келди. Жумладан, Президент 1996 йил 29 августда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг I-чақириқ V сессиясида сўзга чиқиб, бошқа масалалар қатори суд қарорларини ижро этиш системасини

⁸ Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлар тўплами, 1993 йил, 3-сон, 11-модда.

қайта ташкил этиш масаласига ҳам тўхталиб, шундай деган эди “...суд қарорларини ижро этиш тизимини қайта ташкил этиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш зарур. Шунинг эътирофи этиш керакки, бугунги кунда бу тизим самарасиз бўлиб, айрим суд қарорлари узок вақтгача ижро этилмаяпти. Ҳар бир суд қарори сўзсиз бажарилишини таъминлашга имкон берадиган пухта механизм барпо этилгани йўқ. Қолаверса, хўжалик судлари тизимида бундай тузилма умуман йўқ. Суд қарорлари ижросини тартибга солиб турувчи қонун қабул қилиш талаб этилмоқда...”⁹. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йил 25 июлдаги “Ўзбекистон Республикаси Хўжалик судларининг тузилишини такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-1501 сонли Фармони билан хўжалик судлари штат жадвалига суд ижрочиларини киритиш масаласи ҳал қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йилнинг 5 февралдаги “Хўжалик суди қарорларини ижро этишни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-1704-сонли Фармони билан белгилаб қўйилдики:

- Ўзбекистон Республикаси хўжалик судларининг ҳал қилув қарорлари банклар, солиқ органлари ва хўжалик юритувчи субъектлар томонидан қарздорнинг ҳисобварақасида банд бўлмаган пул маблағлари мавжуд бўлган ҳолда ўз вақтида ижро этилиши шарт;

- қарздорнинг ҳисобварақасида пул маблағлари йўқлиги банк томонидан ҳужжат билан тасдиқланган ҳолда ундирувчи, шу жумладан солиқ органи томонидан хўжалик судига ундирувчи қарздорнинг мол-мулкига қаратиш тўғрисида ариза беришга асос бўлади.

Президент Фармонига кўра хўжалик судлари суд ижрочиларига юқори турувчи солиқ органлари ва банклар вакиллари билан биргаликда суд қарорларини мансабдор шахслар томонидан ўз вақтида ижро этишни текшириш, қарздорларнинг ҳисобварақалари билан танишиш, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қарздорларнинг мол-мулкини руйхатга олиш ва хатлаш ҳуқуқи берилди.

⁹ Каримов И.А. Ҳозирги босқичда демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг муҳим вазифалари. Биринчи қақрик Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VI сессияда сўзланган нутқ, 1996 йил 29 август // Янгича фикрлаш ва ишлаш – давр талаби. Т. 5. – Т.: Ўзбекистон, 1997.- Б.128.

Биринчи бор суд қарорларини ижро этишда суд ижрочиларининг ички ишлар органи ходимлари билан ҳамкорлик қилишининг ҳуқуқий асоси яратилди. Юқорида кўрсатилган Фармон Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигига хўжалик судлари суд ижрочилари ижро ҳаракатларини амалга ошираётганларида уларга зарур ёрдамларни кўрсатиш мажбурияти юклатилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг юқорида номи келтирилган Фармони билан Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлигига Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Олий хўжалик суди билан биргаликда суд қарорлари ижроси тўғрисида ва суд ижрочиси мақоми тўғрисидаги қонунлар лойиҳасини тайёрлаш топширилди.

Иккинчи босқич 2001 - 2007 йилларни қамраб олади. Ижро иши юритиш институтини ислоҳ этишнинг иккинчи босқичи махсус ваколатли орган - Суд департаменти ташкил этиш билан бошланди.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 10 мартдаги “Судлар фаолияти таъминотини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 120-сонли Қарори¹⁰ билан Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузурида махсус ваколатли орган - Судлар фаолиятини ташкилий, моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти ташкил этилди. Департаментга бошқа вазифалар қатори қабул қилинган суд қарорларини, шунингдек, бошқа органлар ҳужжатларини сўзсиз ижро этилишини таъминлашга йўналитирилган тизимли ишларни амалга ошириш, суд ижрочиларини танлаш ва жой-жойига қўйиш, уларнинг самарали фаолият кўрсатишини ташкил этиш мажбуриятлари юкланди.

Юқорида кўрсатилганидек, Ўзбекистон Республикаси Президентининг топшириғига кўра “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг лойиҳаси тайёрланиб Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига киритилди. Қонун лойиҳаси 2 чақириқ Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси V сессиясида 2001 йил 11-12 майда муҳокама қилиниши жараёнида Президент И.А.Каримов

¹⁰ // Ўзбекистон Республикаси Хукуматининг қарорлари тўплами, 2001 й., 3-сон, 18-модда (Мазкур Қарор ЎЗР ВМ 22.09.2001 й. 383-сон Қарорига мувофиқ ўз кучини йўқотган).

қонун лойиҳасини янада такомиллаштириш юзасидан бир қатор таклифлар киритди¹¹. Қонун лойиҳаси давлатимиз бошлиғи киритган таклифлар эътиборга олинган ҳолда, қайта ишланиб маромига етказилди ва Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан 2001 йил 29 августда қабул қилинди. Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш соҳасидаги ҳуқуқий мунособатларни тартибга солувчи биринчи махсус қонундир. Мазкур Қонун қабул қилиниши билан ижро иши юритишнинг қуйидаги асосий масалалари ҳал этилди:

1) Ижро иши юритиш институтини ислоҳ этишнинг асосий ғояларидан бири амалга оширилди. Бу ғоя шундан иборатки суд ҳужжатларини ва айниқса ижро ҳокимиятининг маъмурий ва бошқа назорат қилувчи органларнинг ҳужжатларини мажбурий ижро қилиш фуқаролик ёки ҳўжалик суд ишларининг бир қисми бўлиши мумкин эмас. Шунинг учун ҳам у Фуқаролик процессуал ва Ҳўжалик процессуал кодекслари нормалари билан тартибга солиниши мумкин эмас. Ижро иши юритиш ҳуқуқнинг мустақил соҳаси бўлганлиги туфайли ҳам у ҳақидаги нормалар алоҳида қонунда мужассамланди.

2) Ҳокимиятлар бўлиниши конституциявий принципга мувофиқ суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш суд ҳокимиятининг эмас, балки ижро ҳокимиятининг вазифасидир. Шунинг учун ҳам мажбурий ижро органи суд ва суд ишларини юритишдан ажратилиб, ижро ҳокимияти органи Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлигига берилди. Шу билан бирга суд ишларини юритиш ва ижро иши юритиш бажарадиган вазифаларни муштараклиги туфайли бир-бири билан узвий боғланган. Бу вазифалар жисмоний ва юридик шахсларнинг, шу жумладан тадбиркорлик ва ўзга иқтисодий фаолиятини амалга оширишда бузилган ёки низоланишгаётган ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилишдир.

3) Ижро иши юритишда барча мулк шаклларининг тенг ҳуқуқлилиги ва ҳуқуқий жиҳатдан баб-баровар муҳофаза этилиши қонун билан таъминланди. Ижро иши юритишда

¹¹ Қаранг: Президент Ислам Каримовнинг иккинчи қақирик Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бешинчи сессияси давомида билдирган фикр-мулоҳазалари, 2001 йил 11-12 май. // Ватан равнақи учун ҳар биримиз маъсулмиз. Т. 9. - Т.: Ўзбекистон, 2001. - Б. 325-330.

давлат мулки мулкнинг бошқа шакллариغا нисбатан бирон бир устунликка эга эмас.

4) Суд ижрочиларининг таркибини яхшилаш ва уларнинг малакавий даражасини кўтаришнинг меъёрий асослари яратилди. Суд ижрочиси, қоида тариқасида, олий юридик ёки ўрта махсус (юридик) маълумотга эга бўлиши лозимлиги қонунда белгилаб қўйилди.

5) Суд ижрочисининг ҳокимият вакили эканлиги биринчи бор қонун ҳужжатида эътироф этилди. Ҳақиқатдан ҳам суд ижрочиси ва ижро иши юритиш субъектлари (ундирувчи ва қарздор) ўртасида вужудга келадиган муносабатлар ўз моҳиятига кўра ижро ҳокимияти ваколатларини амалга ошириш билан боғлиқдир. Суд ижрочисининг ижро ҳужжатларини ижро этиш билан боғлиқ талаблари нафақат ижро иши юритиш тарафлари учун, балки Ўзбекистон Республикаси ҳудудида барча органлар, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар томонидан бажарилиши мажбурийдир.

6) Ноинсоф қарздорлар томонидан суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини бажармаганлиги учун, шунингдек, фуқаролар ва мансабдор шахсларнинг суд ижрочиси қонуний талабларини бажармаганлиги ва Ўзбекистон Республикаси ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларини бузганлик учун жавобгарлик кучайтирилди.

7) Ижро ҳужжатини ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра ижро этмаганлик ёки қарздор зиммасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёхуд бундай ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжатини узрсиз сабабларга кўра суд ижрочиси белгилаган муддатда ижро этмаганлик учун, жисмоний шахслар ва мансабдор шахсларга жарима солиш ҳукуқи суд ижрочисининг ўзига берилди.

8) Қонун пул маблағларини ундириш ҳақидаги ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун банк ва бошқа кредит ташкилотларига жарима солишни назарда тутди. Бундай ҳолларда жарима суд ижрочисининг тақдимномасига асосан суд томонидан солинади.

9) Суд ижрочиси ҳаракатлари устидан самарали назорат (ички назорат, суд ва прокурор назорати) ўрнатилди.

Шундай қилиб, Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг қабул қилиниши суд ижрочиларини суд тизимидан чиқариб ижро ҳокимияти тизимига бериш имкониятини яратди. Бу ҳокимиятлар бўлиниш принципига тўлиқ мувофиқдир. Мазкур Қонуннинг қабул қилиниши қонунчиликда мавжуд бўлган бўшлиқларни тўлдириш билан бирга, ижро иши юритиш самарадорлигини ошириш, шунингдек, суд ижрочиларининг фаолиятини тартибга солиш, уларнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва мақомини қонунда мустақамлаб кўйишга йўналтирилгандир. Бу ўз навбатида ижро иши юритишда суд ижрочиларининг жавобгарлигини оширишга, фуқароларнинг ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолатларини кучайтиришга хизмат қилади. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг асосий вазифаларидан бири суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ўз вақтида, тўлиқ ва ҳеч қанақанги қаршилиқларсиз ижро этилишини таъминлашдир.

Ижро иши юритиш институтини ислоҳ этиш Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни қабул қилингандан кейин ҳам изчиллик билан давом эттирилди.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикаси судлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 383-сонли Қарори¹² билан Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Судлар фаолиятини ташкилий, моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти сифатида қайта ташкил этилди.

Департаментга ва унинг ҳудудий органларига қуйидаги вазифалар юкланди:

- суд қарорлари ва бошқа органлар қарорларини сўзсиз ижро этилиши ишларини ташкил этиш;

¹² “Ўзбекистон Республикаси Хукумати қарорлари тўплами”, 2001 й., N 9, 55-модда.

- суд ижрочилари кадрларини танлаш ва жой-жойига қўйиш ишларини ҳамда уларнинг самарали фаолият кўрсатишини ташкил этиш.

Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни¹³ асосий қоидаларини амалга ошириш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2000 йил 2 июндаги «Жамиятнинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларида ислоҳотларни эркинлаштириш ва чуқурлаштириш, мамлакат хавфсизлигини таъминлаш бўйича Дастурларни амалга ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-2612-сонли Фармони¹⁴ ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йил 22 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикаси судлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 383-сонли Қарори асосида “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида Низом” ишлаб чиқилди ва Адлия вазирининг 2001 йил 29 декабрдаги 209-мх-сонли буйруғи билан тасдиқланди. Мазкур Низом ижро иши юритиш ва суд ижрочиларининг суд ҳужжатлари, шунингдек, бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш билан боғлиқ фаолиятини ташкил этишни тартибга солади.

Маълумки, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 7 моддасига мувофиқ мажбурий тартибда ижро этилиши лозим бўлган ижро ҳужжатлари сирасига нотариусларнинг ижро хатлари ҳам киритилган. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 18 январдаги № 26 – сонли Қарори билан “Нотариусларнинг ижро хатларига асосан қарзни ундириш сўзсиз амалга ошириладиган ҳужжатлар рўйхати”¹⁵ тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2003 йил 12 июнда “Муддатида тўланмаган солиқлар ва бюджетга мажбурий тўловларни қарздор корхона ва ташкилотлар мол-мулки ҳисобидан ундириб олиш тўғрисидаги хўжалик судлари

¹³ Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

¹⁴ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Ахборотномаси, 2000 йил., 5-6-сонлар, 173-модда.

¹⁵ “Ўзбекистон Республикаси қонунлар тўплами” 2002 й. 2-сон; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2002 й., № 1, 4-модда.

қарорларини ижро этиш тўғрисида”ги Йўриқнома рўйхатга олинди. Бу йўриқнома солиқлар ва бюджетга мажбурий тўловлар бўйича қарзларни ундиришни қарздор қорхона ва ташкилотнинг мол-мулкига қаратиш ҳамда муддатида тўланмаган солиқлар ва бюджетга мажбурий тўловларни қарздор қорхона ва ташкилотлар мол-мулки ҳисобидан ундириш тўғрисидаги хўжалик судлари қарорларини ижро этиш, шунингдек қарздор қорхона ва ташкилотлар мол-мулки ҳисобидан ундирилган маблағларни тақсимлаш масалаларини тартибга солади.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 25 мартдаги 140-сонли Қарори билан “Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисида”ги Низом¹⁶ тасдиқланди. Мазкур Низом, бошқа масалалар қаторида:

- жиноий ишлар бўйича суд қарорлари асосида - мол-мулкнинг жиноят буюмлари ва қуроллари, шунингдек, ашёвий далилларга оид қисмига;

- маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишлар бўйича суд қарорлари асосида - мол-мулкнинг ҳуқуқбузарлик буюмлари ва қуроллари, шунингдек, ашёвий далилларга оид қисмига;

- фуқаролик ишлари бўйича суд қарорлари асосида - белгиланган тартибда эгасиз деб эътироф этилган мол-мулкка;

- фуқаролик ишлари бўйича суд қарорлари асосида - мол-мулкнинг давлатга етказилган зарарни қоплашга йўналтириладиган қисмига оид ижро ҳужжатларини суд ижрочилари томонидан ижро этилишини тартибга солади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 2006 йил 31 августда ПҚ-458 сонли “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги Қарор¹⁷ қабул қилиниши ижро иши юритиш институтини ислоҳ этишнинг мазкур босқичида муҳим воқеа бўлди. Бу ҳужжатнинг алоҳида аҳамияти шундаки, унда ижро иши юритиш институтини ислоҳ этишнинг асосий яқунларига баҳо бериш билан бир пайтнинг ўзида суд

¹⁶ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2004 йил, 12-сон, 144-модда.

¹⁷ Ўша манба. 2006 йил. 36 сон, 360-модда.

қарорларининг сўзсиз ижро этилишини таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш, Суд департаментининг унга юклатилган вазифаларни амалга ошириши юзасидан фаолияти самарадорлигини кўтаришга йўналтирилган бир қатор вазифалар белгиланди.

Президент Қарорида куйидагилар алоҳида кўрсатилиб ўтилган: “Суд ҳокимияти мустақиллигини мустаҳкамлаш ва суд ҳимоясининг самарадорлигини оширишга қаратилган мамлакат суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишнинг асосий вазифалари бўлиб, суд қарорларини ижро этишнинг самарали тизимини яратиш, судларни ҳар томонлама моддий-техника жиҳатидан таъминлаш ва молиялаштириш ҳисобланади.

Мазкур вазифаларни амалга оширишда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти (кейинги ўринларда - Суд департаменти) алоҳида ўрин эгаллайди.

Суд департаменти томонидан суд қарорларини мажбурий ижро этиш ишларининг самарадорлигини ошириш юзасидан муайян ишлар олиб борилмоқда. Охириги 4 йил мобайнида ижро этилган суд қарорларининг сони 3 бараварга ошди. 2005 йил якунларига кўра, суд ижрочилари томонидан 2002 йилга нисбатан 17 баравар кўп, яъни 716,8 млрд. сўм маблағ амалда ундирилди...

Айни пайтда махсус ўтказилган текширишлар шуни кўрсатдики, лозим даражада иш ташкил этилмаганлиги оқибатида Суд департаменти фаолиятида жиддий ҳато ва камчиликлар мавжуд бўлиб, улар суд қарорларини мажбурий ижро этиш тизими самарадорлигига салбий таъсир кўрсатмоқда. Масъул мансабдор шахслар томонидан мажбурий ундирувлар бўйича юклатилган мажбуриятлар мунтазам равишда бузиб келинаётганлиги оқибатида, суд ижрочилари иш юритувига келиб тушган ижро ҳужжатларидаги ижроси таъминланмаган ҳужжатлар қолдиғи йилдан йилга кўпайиб бормоқда ва 2005 йил якунларига кўра 26 фоизни ташкил этган. Улар бўйича ундирилмай қолган маблағлар эса 445,5 млрд. сўмни ташкил этган...

Суд департаменти раҳбарлари ва ходимлари томонидан қарздорларнинг мол-мулкани сотишда суистеъмолликлар, ижро

ишини юритишда сансалорлик ва муддат бузилишлар, кўчмас мулк объектлари ва автотранспорт воситалари нархини қасддан камайтириш, шунингдек порахўрлик ҳолатлари учрамоқда. Ижро ҳужжатларини рўйхатга олмасдан яшириш ҳолатлари мавжуд...

Мавжуд салбий ҳолатнинг юзага келишига охириги йилларда Суд департаментига суд қарорларини ижро этиш бўйича бир қатор кўшимча вазифаларнинг юкланиши сезиларли таъсирини ўтказди. Жумладан, бюджет олдидаги боқиманда қарзларни қарздорнинг мол-мулки ҳисобидан мажбурий ундириш, давлат даромадига ўтказилган мол-мулкни йўқ қилиб ташлаш ёки сотиш, молиявий жарималарни тадбиркорлик субъектларидан суд тартибидан ундириш каби вазифаларнинг юклатилиши эвазига суд ижрочиларининг иш ҳажми кескин ошиб кетди. Суд ижрочисининг ўртача иш ҳажми 2001 йилга нисбатан уч баравардан ортиқ, айрим ҳудудларда эса 6-7 бараварга ошди. Шу билан бирга, Суд департаменти бўлинмаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, суд ижрочилари фаолиятини ташкил этишнинг шакл ва усулларини, ахборот-коммуникация ва бошқа замонавий технологиялардан фойдаланган ҳолда такомиллаштириш чора-тадбирлари кўрилмади¹⁸.

Президент Қарорида ижро иши юритишни ва ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини янада такомиллаштириш борасида бир қатор вазифалар белгиланди. Шунингдек, Суд департаменти ва унинг тизимлари фаолиятини бевосита тартибга солувчи бир қатор низомлар¹⁹ тасдиқланди. Тасдиқланган низомларга кўра мутахассисларни танлаб олишда ҳолислик ва очиқ-ойдинликни таъминлаган ҳолда суд ижрочиси лавозимига тайинлаш учун кадрларни танлов асосида саралаб олиш тартибининг қонуний асослари яратилди. Суд департаменти тузилмасида Ички хавфсизлик инспекцияси ташкил этилди. Бу инспекциянинг фаолияти Суд департаменти ходимлари томонидан ҳуқуққа ҳилоф ҳаракатлар содир этилишини олдини олиш ва уларнинг фаолиятида қонунийликни таъминлашга йўналтирилгандир. "Суд

¹⁸ "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

¹⁹ Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тўғрисидаги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон қарорига 1-илова) // "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низом²⁰ тасдиқланди. Бу Низом ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш жараёнида автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотиш борасида амалда мавжуд бўлган муаммоларни бартараф этишга хизмат қилади.

Шуни алоҳида назарда тутиш керакки, Президент И.А.Каримовнинг юқорида кўрсатилган Қарорида ижро иши юритишнинг такомиллаштиришга йўналтирилган қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш ҳамда ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида таклифлар тайёрлаш ҳақида тегишли идораларга топшириқлар берилди.

Шуни таъкидлаш лозимки, давлат бошлигининг топшириғига кўра, 2006/2007 ўқув йилидан бошлаб юридик йўналишдаги олий таълим муассасалари ўқув дастурларига ижро иши юритиш бўйича фан киритилди, шунингдек, мутахассисларни даврий равишда (ҳар беш йилда) Адлия вазирлиги ҳузуридаги Юристар малакасини ошириш марказида мажбурий ижро масалалари бўйича қайта тайёрлашни назарда тутган ҳолда замонавий талаблар ва стандартлар асосида суд ижрочиларини тайёрлаш махсус ўқув дастурлари ишлаб чиқилди ва татбиқ этилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорида Суд департаменти фаолияти билан боғлиқ бошқа масалалар ҳам ҳал этилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарорида қўйилган вазифаларни бажариш мақсадида “Баҳоловчиларни танлаш бўйича танлов ўтказиш ва ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочилари томонидан хатланган мол-мулкни баҳолаш тартиби тўғрисида”ги Низом²¹, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун

²⁰ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

²¹ “Ўша жойда. 48-50-сон, 492-модда.

савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низом²² ва бир қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ишлаб чиқилди ва тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида фуқаролик ҳуқуқларини суд тартибида ҳимоя қилишнинг ишончли кафолатлари назарда тутилган. Фуқаролик ҳуқуқлари процессуал қонунлар ёки шартномада белгилаб қўйилганидек, ишлар қайси судга тааллуқли бўлишига қараб, умумий юрисдикция судлари, хўжалик суди ёки ҳакамлик суди томонидан ҳимоя қилинади.

Умумий юрисдикция судлари ва хўжалик судларининг қарорлари ихтиёрий равишда ижро этилмаган тақдирда улар мажбурий тартибда ижро қилинади. Ўзбекистон Республикасининг 2006 йилнинг 16 октябрда қабул қилинган “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонунига кўра, фуқаролик ҳуқуқий муносабатларидан келиб чиқувчи низолар, шу жумладан тадбиркорлик субъектлари ўртасида вужудга келувчи хўжалик низолари, тарафлар ўртасида бундай низоларни ҳакамлик судининг ҳал қилувиغا топшириш тўғрисида ҳакамлик битими мавжуд бўлган тақдирда ҳакамлик судлари томонидан ҳал қилиниши мумкин. Ҳакамлик судларининг қарорлари ихтиёрий равишда ижро этилади. Аммо ҳаётда шундай ҳолатлар ҳам учраши мумкинки қарздор ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорини мазкур ҳал қилув қароридан белгиланган муддатда ихтиёрий ижро этишдан бош тортиши мумкин. Бундай ҳолатларда ҳакамлик судининг ҳал қилув қарорини мажбурий ижро этиш “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ ваколатли суд берган ижро варақаси асосида амалга оширилади.

Ҳакамлик суди ҳал қилув қарорини мажбурий ижрога қаратиш тартиби “Ҳакамлик судлари тўғрисида” Қонунининг 8 боби нормаларида белгиланган. Ҳакамлик суди ижро варақаси бериш ваколатига эга бўлмаганлиги туфайли, ижро варақаси фақат ваколатли суд, яъни тегишли фуқаролик ишлари бўйича суд ёки хўжалик суди томонидан берилиши мумкин. Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 1 августда қабул қилинган “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Ўзбекистон

²² “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 51-52-сон, 524-модда.

Республикаси Қонуни қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” Қонунига²³ кўра ҳакамлик судлари қарорларини мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш тартиби Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик ва Хўжалик процессуал кодексларида белгилаб қўйилди.

Ижро иши юритиш институтини ислоҳ этиш, Суд департаментининг ижро ҳужжатларини ижро этиш бўйича фаолиятини янада яхшилаш ва ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларини такомиллаштириш масалалари доимий равишда Ўзбекистон Республикаси Президентининг диққат эътиборида бўлиб келмоқда. Бу ҳақида қуйидагилар ҳам далолат беради.

Ўзбекистон Республикаси Президенти 2007 йил 1 ноябрда ПҚ-722 сонли “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарор²⁴ қабул қилди. Бу қарорда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 31 августда қабул қилган “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори²⁵ ижроси юзасидан амалга оширилган ишлар якунига тўхталиш билан биргаликда суд қарорларини сўзсиз ижро этишни таъминловчи таъсирчан ташкилий-ҳуқуқий механизмларни яратиш, суд ижрочилари фаолиятини такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш, шунингдек, Суд департаментининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш билан боғлиқ бир қатор вазифалар қўйилди. Шунга эътибор қаратиш керакки бошқа вазифалар қатори манфаатдор идораларга мажбурий ижро этиш соҳасида ҳуқуқни қўллаш амалиётини танқидий таҳлил қилиш ва мажбурий ижро этиш механизминини янада такомиллаштириш, шунингдек, суд

²³ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 31-32-сон, 315-модда.

²⁴ Ўша жойда. 45 сон, 541-модда.

²⁵ Ўша жойда. 2006 йил. 36 сон, 360-модда.

қарорларини ижро этишдан бўйин товлаш ва тўскинлик қилганлик учун жавобгарликни кучайтириш бўйича қонун ҳужжати лойиҳасини тайёрлаб, белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига киритиш вазифаси топширилди.

Президент қарорига кўра 2007 йил 1 декабрдан бошлаб суд ижрочилари томонидан суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг мажбурий ижроси бўйича ҳаракатларнинг бажарилиши учун ижро йиғими жорий этилди.

Ижро йиғими қарздордан ихтиёрий ижро этиш муддати тугаганидан кейин қуйидаги миқдорларда ундирилиши белгилаб қўйилди:

- мулкый характердаги ижро ҳужжатлари бўйича - жисмоний шахсдан ундирилаётган сумманинг 1 фоизи миқдориди, юридик шахсдан 2 фоизи миқдориди;

- номулкий характердаги ижро ҳужжатлари бўйича - жисмоний шахсдан энг кам иш ҳақининг 5 баравари миқдориди, юридик шахсдан 10 баравари миқдориди.

Бу чора, биринчи навбатда, суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжаларини ўз вақтида ва сўзсиз ижро этилишини таъминлашга хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг мазкур Қарориди Суд департаментининг фаолиятини янада такомиллаштиришга йўналтирилган бошқа чоралар ҳам назарда тутилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг юқорида кўрсатилган Қарорини бажариш юзасидан “Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги суд ижрочилари қарорларини ҳисобини юритиш ва уларнинг ундирилишини назорат қилиш тартиби тўғрисида”ги Йўриқнома²⁶ ишлаб чиқилди ва белгиланган тартибда тасдиқланиб, Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2007 йил 24 ноябрда 1741-сон билан рўйхатга олинди.

Шундай қилиб, бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида вужудга келадиган мунособатларни тартибга солувчи мустақкам қонунчилик базаси яратилди. Бу билан жисмоний шахслар ва юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ҳимоя

²⁶ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 48-49-сон, 488-модда.

килиш, уларнинг бузилган ҳуқуқ ва манфаатларини тиклаш кафолатлари таъминланди.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истиқболнинг асосий тамойиллари. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиядаги маъруза. 1995 йил 23 февраль // Ватан саждагоҳ каби мукаддасдир. Т. 3. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – Б.22.

2. Каримов И.А. Ҳозирги босқичда демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг муҳим вазифалари. Биринчи чақирик Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VI сессияда сўзланган нутқ, 1996 йил 29 август // Янгича фикрлаш ва ишлаш – давр талаби. Т. 5. – Т.: Ўзбекистон, 1997.- Б.128.

3. Президент Ислом Каримовнинг иккинчи чақирик Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бешинчи сессияси давомида билдирган фикр-мулоҳазалари, 2001 йил 11-12 май. // Ватан равнақи учун ҳар биримиз масъулмиз. Т. 9. -Т.: Ўзбекистон, 2001. -Б. 325-330.

4. Каримов И.А. Ўзбекистон: 16 йил мустақил тараққиёт йўли. Президент И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Вазирлар Маҳкамаси ва Президент Девонининг Ўзбекистон Мустақиллигининг 16 йиллигига бағишланган қўшма мажлисида қилган маърузаси. – Халқ сўзи. – 31 август.– 2007.

5. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2008. -40 б.

6. Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги (янги таҳрири) 924-ХII-сонли Қонуни // NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

7. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

8. Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 10 апрелдаги “Жарима тариқасидаги жиноий жазони ижро этиш тартибини такомиллаштириш масалалари бўйича Ўзбекистон

Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги N ЎРҚ-151 сонли Қонуни // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2008 йил, 14-15-сон, 94-модда.

9. Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 1 августдаги “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” N ЎРҚ-106 сонли Қонуни // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 31-32-сон, 315-модда.

10. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

11. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

12. Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (2007 йил 1 августгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

13. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2004. – 624 б.

14. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ижроя кодекси. - Т.: Адолат, 2006. -183 б.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йилнинг 25 июлдаги “Ўзбекистон Республикаси Хўжалик судларини тузилишини такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-1501- сонли Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йилнинг 5 февралдаги “Хўжалик суди қарорларини ижро этишни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-1704-сонли Фармони.

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2000 йилнинг 2 июндаги “Жамиятнинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларида ислохотларни эркинлаштириш ва чуқурлаштириш, мамлакаг хавфсизлигини таъминлаш бўйича дастурларни амалга ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-

2612 - сонли Фармони // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиснинг Ахборотномаси, 5-6 сонли, 173 – модда.

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йилнинг 31 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги хузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-458 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 йил. 36 сон, 360-модда.

19. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилнинг 1 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги хузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-722 сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил. 45 сон, 541-модда.

20. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1993 йилнинг 22 мартдаги “Мусодара қилинган, эгасиз мол-мулкни, ворислик ҳуқуқи бўйича Давлат ихтиёрига ўтган мол-мулкни ва ҳазиналарни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби ҳақидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги 151-сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлар тўплами, 1993 йил, 3-сон, 11-модда.

21. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йилнинг 10 мартдаги “Судлар фаолияти таъминотини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги N 120 сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлари тўплами, 2001 й., 3-сон, 18-модда (Мазкур Қарор ЎзР ВМ 22.09.2001 й. 383-сон Қарорига мувофиқ ўз кучини йўқотган).

22. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йилнинг 22 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг судлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 383-сонли Қарори // “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2001 й., N 9, 55-модда.

23. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йилнинг 18 январдаги “Нотариусларнинг ижро хатларига асосан қарзни ундириш сўзсиз амалга ошириладиган ҳужжатлар рўйхатини тасдиқлаш тўғрисида”ги 26-сонли Қарори

//“Ўзбекистон Республикаси қонушлар тўплами” 2002 й. 2-сон; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2002 й., N 1, 4-модда.

24. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йилнинг 25 мартдаги “Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 140-сонли Қарори // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2004 йил, 12-сон, 144-модда; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2004 й., N 3, 35-модда.

25. “Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги суд ижрочилари қарорларини ҳисобини юритиш ва уларнинг ундирилишини назорат қилиш тартиби тўғрисида”ги Йўриқнома (ЎЗР АВ 24.11.2007 й. 1741-сон билан рўйхатга олинган ЎЗР АВ 24.11.2007 й. 226-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланган) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 48-49-сон, 488-модда.

26. Ижрони юритиш қўлланмаси. – Т.: Адолат, 1994. - 101 б.

27. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

28. “Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тўғрисида”ги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 йил ПК-458-сон Қарорига 1-илова) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

29. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон Қарорига 7-илова) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

30. “Баҳоловчиларни танлаш бўйича танлов ўтказиш ва ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочилари томонидан хатланган мол-мулкни баҳолаш тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎЗР АВ 28.11.2006 й. 1643-сон билан рўйхатга олинган ЎЗР ДМБДК 28.11.2006 й. 01/19-40-сон ва ЎЗР АВ 05-20-427-сон

Қарори) // "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

31. "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида"ги Низом // "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2006 йил, 51-52-сон, 524-модда.

32. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. –Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ижро иши юритиш предметини ёритиб беринг.
2. Ижро иши юритиш ҳуқуқнинг мустақил соҳаси эканлигини асослаб беринг.
3. Ижро иши юритишнинг мустақиллиги нимадан иборат?
4. Ижро иши юритишнинг фан соҳаси сифатдаги мазмунини ёритинг.
5. Ижро иши юритишнинг ҳуқуқий тартибга солиш услубининг моҳияти?
6. Ижро иши юритишнинг асосий принципларини келтиринг ва уларнинг моҳиятини ёритинг.
7. Ижро ҳужжатларини ижро этиш билан ҳуқуқий маданиятнинг ўзаро боғлиқлиги нимадан иборат?
8. Ижро иши юритиш ва унинг ҳуқуқ тизимидаги ўрни ҳамда ҳуқуқнинг бошқа соҳалари билан ўзаро алоқаси.
9. Ижро иши юритиш ислоҳ этишнинг асосий босқичлари.
10. Ўзбекистон Республикасида мажбурий ижро тизимини ислоҳ этишнинг асосий муваффақиятлари нималардан иборат?

II БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШНИНГ УМУМИЙ ҚОИДАЛАРИ

1. Ижро иши юритиш манбалари
 2. Ижро этиш органлари
 3. Ижро ҳужжатлари.
- Ижро ҳужжатларининг мазмуни
4. Чет эл судлари ва арбитражлари қарорларини ижро этиш

1. Ижро иши юритиш манбалари

Ижро иши юритишнинг манбалари, ёки бошқача айтганда, суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари – умумий юрисдикция судлари ва хўжалик судлари суд ҳужжатлари, шунингдек қонунда белгиланган ваколатларини амалга ошираётганларида жисмоний ёки юридик шахслар зиммасига пул маблағлари ва бошқа мол-мулкни ўзга шахсларга бериш ёхуд улар фойдасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки бундай ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юклаш ҳуқуқи берилган бошқа органларнинг (мансабдор шахсларнинг) ҳужжатларини мажбурий ижро этиш шартлари ва тартибини белгиловчи ҳуқуқий нормаларини ўзида мужасамлаштирган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардир.

Ижро иши юритиш манбаларига қуйидагилар қиради:

- Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни;
- Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси;
- Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси;
- Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси;
- Ўзбекистон Республикасининг “Ҳакамлик судлар тўғрисида”ги Қонуни;
- суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш шартлари ва қоидаларини тартибга солувчи бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар;
- Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари (агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида

Ўзбекистон Республикасининг суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисидаги қонуни ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қондалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қондалари қўлланилади).

Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни. Ижро иши юритиш тартиби “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонун нормалари билан белгиланади. Қонунда ўрнатилган ижро иши юритиш тартиби ижро иши юритишда иштирок этувчи барча шахслар учун ягона ва мажбурийдир. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунидаги нормалар ижро иши юритиш мазмуни ва босқичлари эътиборга олинган ҳолда жойлаштирилган. Қонундаги барча нормалар 12 бобга бўлинган. Қонуннинг боблари кетма кетлиги ва мазмуни қуйидагичадир:

1-боб. Умумий қондалар

2-боб. Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар

3-боб. Ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг умумий шартлари

4-боб. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш асоси ва чоралари

5-боб. Ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш

6-боб. Ундирувни қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратишнинг хусусиятлари. Қарздор юридик шахснинг мол-мулкани хатлаш ва реализация қилиш

7-боб. Қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга нисбатан ундирув

8-боб. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган низолар бўйича ижро ҳужжатларини ижро этиш

9-боб. Ижро иши юритишдаги ҳаражатлар

10-боб. Ундирилган пул суммаларини тақсимлаш ва ундирувчи талабларини қаноатлантиришнинг навбати

11-боб. Ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун жавобгарлик

12-боб. Суд ижрочисининг мақоми

Ижро иши юритишнинг қонунда белгиланган тартиби мажбурий ижро ҳаракатларини амалга оширишда қонунийликни таъминлаш, фуқаролар ҳамда юридик шахслар

хуқук ва манфаатларини ҳимоя қилишда муҳим восита бўлиб хизмат қилади.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси ижро иши юретишнинг манбаси сифатида. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси 1998 йил 1 январдан эътиборан амалга киритилган. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси “Фуқаролик процессуал кодексини амалга киритиш тартиби тўғрисида”ги Қарорига Ўзбекистон Республикасининг ўз кучини тўлиқ ёки қисман йўқотган қонун ҳужжатларининг рўйхати илова қилинган. Кўрсатилган қарор ва рўйхатга мувофиқ 1963 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодекси V Бўлими, шунингдек, Кодекснинг 1 ва 3 иловалари, ҳамда 2 илованинг йўқолган ижро иши юретишни тиклаш тўғрисидаги қисми қонун ҳужжатлари Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси билан мувофиқлаштирилгунига қадар амалда бўлиши белгилаб қўйилди.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодексининг (1963 йил) V Бўлими ижро иши юретиш масалаларини тартибга солар эди. Бу бўлим “Суд қарорларининг ижроси” деб номлансада, унинг нормалари нафақат суд ҳужжатларини, балки бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш масалаларини ҳам тартибга солар эди. Кодекснинг 1-сонли Иловасида фуқароларнинг ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулки рўйхати берилган. 1963 йилда қабул қилинган Фуқаролик процессуал кодексининг нормалари Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни амалга киритилгунга қадар, яъни 2002 йил 1 январга қадар ҳаракатда бўлди.

Амалдаги Фуқаролик процессуал кодексининг IV Бўлими нормалари фуқаролик ишлари бўйича суд қарорларини, шунингдек суд ҳукмларининг мулкий ундиришга оид қисмини ижроси билан боғлиқ умумий масалаларни тартибга солади .

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик процессуал кодексининг ижро иши юретишга оид асосий қоидалари:

Ижро варақаси ҳал қилув қарори қонуний кучга кирганидан сўнг суд томонидан ундирувчига берилади, дарҳол ижро этиш

холлари бундан мустаснодир, бунда ижро варақаси ҳал қилув қарори чиқарилганидан кейин дарҳол берилади (ФПКнинг 371-моддаси).

Ҳар бир ҳал қилув қарори бўйича битта ижро варақаси берилади. Бироқ агар ижро турли жойларда ёки бир неча ундирувчининг фойдасига ёки бир неча қарздорга қарши амалга ошириладиган бўлса, суд ундирувчиларнинг илтимосига биноан ижро жойини ёки ҳал қилув қарори ижросининг ҳар бир ижро варақасига тегишли қисмини аниқ кўрсатган ҳолда бир неча ижро варақаси беради.

Ижро варақаси ундирувчига берилади ёки унинг илтимосига кўра ижро қилиш учун бевосита суд томонидан юборилади (ФПКнинг 372-моддаси).

Ижро варақасининг асл нусхаси йўқотилган тақдирда, ҳал қилув қарорини чиқарган суд ижро варақасининг дубликатини бериши мумкин (ФПКнинг 374-моддаси).

Ижро қилиниши лозим бўлган ҳал қилув қарори аниқ бўлмаса, суд ижрочиси ишни ҳал қилган суддан (судьядан) ҳал қилув қарорини тушунтириб беришни илтимос қилишга ҳақли. Ҳал қилув қарори ФПКнинг 215-моддасида белгиланган қоидалар бўйича тушунтирилади (ФПКнинг 376-моддаси).

Ижрога топшириш муддати агар қонунда бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, ижро варақасининг ижрога берилиши, шунингдек, ҳал қилув қарори қисман ижро қилиниши билан узилади (ФПКнинг 378-моддаси).

Ижро варақасини ижрога топширишнинг ўтказиб юборилган муддати, агар қонунда бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, суд узрли деб топган сабабларга кўра тикланиши мумкин (ФПКнинг 379-моддаси).

Суд ундирувчи, қарздор ёки суд ижрочисининг аризасига биноан ҳал қилув қарорининг ижросини ФПКнинг 216-моддасида белгиланган тартибда кечиктиришга ёки унинг бўлиб-бўлиб бажарилишига йўл қўйишга, уни ижро этиш усули ва тартибини ўзгартиришга ҳақли (ФПКнинг 380-моддаси).

Қарздор зиммасига фақат унинг ўзи бажариши мумкин бўлган ҳаракатларни амалга ошириш мажбуриятини юқловчи ҳал қилув қарори ижро этилмаганлиги учун (ФПКнинг 211-моддаси) суд қарздорга жарима солишга ҳақли (ФПКнинг 381-моддаси).

Ҳакамлик суди қарорини бекор қилиш ва ҳакамлик суди қарорини мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш масалалари Фуқаролик процессуал кодекси 5 кичик бўлим нормалари билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси ижро иши юритишнинг манбаси сифатида. Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг VII бўлими ижро иши юритиш масалаларига бағишланган.

Ўзбекистон Республикаси Хўжалик процессуал кодексининг ижро иши юритишга оид асосий қоидалари:

Суд ҳужжатини мажбурий ижро этиш шу ҳужжатни қабул қилган хўжалик суди томонидан бериладиган ижро варақаси асосида амалга оширилади.

Ижро варақаси ундирувчига суд ҳужжати қонуний кучга киргандан кейин берилади. Пул маблағларини бюджет даромадига ундириш учун ижро варақаси қарздор турадиган жойдаги солиқ органига юборилади (ХПКнинг 210-моддаси).

Агар суд ҳужжати бир неча даъвогар фойдасига ёки бир нечта жавобгарга қарши қабул қилинган бўлса ёхуд ижро турли жойларда амалга оширилиши керак бўлса, ижро варақалари суд ҳужжатининг қайси қисми ушбу ижро варақаси бўйича ижро этилиши кўрсатилган ҳолда берилади (ХПКнинг 211-моддаси).

Ижро варақаси суд ҳужжати қонуний кучга кирган кундан ёхуд ижронини кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этишда белгиланган муддат тугаган кундан ёхуд ижро варақасини ижрога тақдим этиш учун ўтказиб юборилган муддатни тиклаш тўғрисида ажрим чиқарилган кундан бошлаб олти ойдан кечиктирмасдан тақдим этилиши мумкин (ХПКнинг 213-моддаси).

Ижро варақасини ижро этишга тақдим этиш муддати ижро варақасини ижро этишга тақдим этиш, суд ҳужжатини қисман ижро этиш билан узилади (ХПКнинг 214-моддаси).

Ижро варақасини ижрога тақдим этиш муддати хўжалик суди томонидан узрли деб топилган сабаблар билан ўтказиб юборилганда, ўтказиб юборилган муддат тикланиши мумкин (ХПКнинг 215-моддаси).

Ижро варақаси йўқолган тақдирда суд ҳужжатини қабул қилган хўжалик суди ундирувчининг аризаси бўйича унинг дубликатини бериши мумкин. Ариза ижро варақасини ижрога

тақдим этиш учун белгиланган муддат ўтгунича берилиши мумкин. Ариза хўжалик судининг мажлисида, ундирувчи ва қарздор топширилганлиги маълум қилинадиган буюртма хат орқали хабардор қилинган ҳолда кўрилади. Бироқ уларнинг келмаганлиги аризани кўришга тўсқинлик қилмайди (ХПКнинг 216-моддаси).

Хўжалик суди ундирувчи, қарздор ёки суд ижрочисининг аризасига кўра суд ҳужжатининг ижросини кечиктириш ёки уни бўлиб - бўлиб ижро этишга, ижро этиш усулини ва тартибини ўзгартиришга ҳақли (ХПКнинг 217-моддаси).

Суд ҳужжати (ижро варақаси) топширилган банк ёки бошқа кредит муассасаси пул маблағларини ундириш тўғрисидаги суд ҳужжатини ижро этмаганлиги учун унга хўжалик суди ундирилиши керак бўлган сумманинг эллик фоиз миқдорда жарима солади (ХПКнинг 218-моддаси).

Агар ижро этилган суд ҳужжати ўзгартирилиб ёки бекор қилиниб, даъвони тўла ёки қисман рад этиш тўғрисида янги суд ҳужжати қабул қилинса ёхуд иш юритиш тугатилса, ёхуд даъво кўрмасдан қолдирилса, бекор қилинган ёки тегишли қисми ўзгартирилган суд ҳужжати бўйича даъвогар фойдасига ундирилган ҳамма нарса жавобгарга қайтарилади (ХПКнинг 219-моддаси).

Суд ҳужжатининг қайтарма ижроси тўғрисидаги масала янги суд ҳужжатини қабул қилган хўжалик суди томонидан ҳал қилинади (ХПКнинг 220-моддаси).

Ҳакамлик суди қарорини бекор қилиш ва ҳакамлик суди қарорини мажбурий ижро этиш учун ижро варақаси бериш масалалари Хўжалик процессуал кодексининг 20-1 ва 20-2 боблари нормалари билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси ижро иши юртишнинг манбаси сифатида. Фуқаролик кодекси фуқаролик ҳуқуқлари ва мажбуриятларини вужудга келиши, фуқаролик ҳуқуқларини амалга ошириш ва ҳимоя қилиш ҳуқуқий асосларини белгилайди. Фуқаролик ҳуқуқлари куйидаги йўллар билан ҳимоя қилинади:

-ҳуқуқни тан олиш;

-ҳуқуқ бузилишидан олдинги ҳолатни тиклаш ва ҳуқуқни бузадиган ёки унинг бузилиши хавфини тугдирадиган ҳаракатларнинг олдини олиш;

- битимни ҳақиқий эмас деб топиш ва унинг ҳақиқий эмаслиги оқибатларини қўллаш;

- бурчни аслича (натура) бажаришга мажбур қилиш;

- зарарни тўлаш;

- неустойка ундириш;

- маънавий зиённи қоплаш ва бошқалар

Фуқаролик ҳуқуқлари қонунда назарда тутилган бошқача усуллар билан ҳам ҳимоя қилиниши мумкин. Моддий ҳуқуқ нормалари қоида тарикасида процессуал ҳуқуқ орқали ҳаракатда бўлади. Фуқаролик кодексида назарда тутилган моддий ҳуқуқ Фуқаролик процессуал ва Хўжалик процессуал кодекси нормаларини қўллаш орқали ҳимоя қилинади. Кўрсатилган қонунларни қўллаб чиқарилган суд ҳужжатлари ижро асоси бўлиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасининг “Ҳакамлик судлар тўғрисида”ги Қонуни ижро иши юритишнинг манбаси сифатида. “Ҳакамлик судлар тўғрисида”ги Қонун Ўзбекистон Республикасида ҳакамлик судларнинг ташкил этилиши ва фаолияти соҳасидаги мунособатларни тартибга солиди. Ҳакамлик судлари фуқаролик ҳуқуқий мунособатларидан келиб чиқувчи низоларни, шу жумладан тадбиркорлик субъектлари ўртасида вужудга келувчи хўжалик низоларини ҳал этади. Ҳакамлик судларининг қарорлари, қоида тарикасида, ихтиёрий ижро этилади. Агарда ҳакамлик судининг қарори ихтиёрий ижро этилмаса, у мажбурий ижро этилади. Ҳакамлик судлари қарорларини мажбурий ижрога қаратиш тартиби “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонуннинг 8 боби ҳамда Фуқаролик процессуал ва Хўжалик процессуал кодекслари нормалари билан тартибга солинади.

Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш шартлари ва қоидаларини тартибга солувчи бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга куйидагилар киради:

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари ва Қарорлари;

- Ўзбекистон Республикаси ҳукумати томонидан қабул қилинадиган норматив ҳужжатлар;

- вазирликлар ва бошқа идоралар томонидан қабул қилиниб, белгиланган тартибда Ўзбекистон Республикаси Адлия

Вазирлигидан рўйхатдан ўтказилган норматив ҳужжатлар. Бу норматив ҳужжатлар ижро иши юритиш масаласида қабул қилинган турли йўриқномалар, низомлар, қўлланмалар ва бошқалардир.

2. Ижро этиш органлари

Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни 3-моддасига мувофиқ суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти ҳудудий бўлимлари суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлинмаларининг суд ижрочилари зиммасига юклатилади. Суд ижрочиларининг ваколатлари қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Суд департаменти суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш бўйича махсус ваколатли орган ҳисобланади. Суд департаменти ўз фаолиятини бевосита ва ҳудудий тузилмалари орқали амалга оширади. Суд департаменти ўз фаолиятини судлар, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва бошқа давлат идоралари ҳамда ташкилотлари билан ҳамкорликда амалга оширади.

Қуйидагилар Суд департаментининг асосий вазифалари ҳисобланади:

- суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг сўзсиз ижро этилишини таъминлаш;
- судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш ҳамда уни такомиллаштириш юзасидан тақлифлар тайёрлаш;
- суд ижрочилари кадрларини танлаш ва жой-жойига қўйиш ҳамда уларнинг малакасини ошириш;
- суд ижрочиларининг самарали фаолият кўрсатишини ташкил этиш.

Суд департаменти унга юклатилган вазифаларига мувофиқ қуйидаги функцияларни амалга оширади:

- суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг мажбурий ижро этилишини таъминлайди. Мажбурий ижро

этиш қонун билан бошқа давлат бошқаруви органларига юклатилган ҳужжатлар бундан мустасно;

- ваколатли органларнинг мол-мулкни, шу жумладан ҳуқуқбузарлик буюмлари ва қуроллари ҳамда ашёвий далилларни давлат даромадига ўтказиш ёки йўқ қилиб ташлашни назарда тутувчи қарорларини қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ижро қилади;

- хатланган ва олиб қўйилган мол-мулкларнинг баҳоланиши, сақланиши ва сотилишини ташкил қилади;

- суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимларида ижро иши, ҳужжат айлануви ва статистика ишларининг юритилишини ташкил этади, суд ижрочилари ишини ташкил этишнинг самарали усулларини ишлаб чиқади ва татбиқ этади;

- суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш соҳасидаги қонун ҳужжатларининг қўлланилиши амалиётини таҳлил қилади ва умумлаштиради ҳамда уни такомиллаштириш бўйича Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигига таклифлар киритади;

- Суд департаменти ва унинг органлари фаолияти натижалари тўғрисида статистик ва таҳлилий маълумотларни шакллантиради ва юритади, ижро ишлари ва ундирилган маблағлар бўйича маълумотлар банкни белгиланган тартибда юритади;

- ҳудудий бўлинмалар фаолиятини бошқаради ва назорат қилади;

- марказий аппарат, ҳудудий бошқармалар кадрларини, суд ижрочиларини танлаш ва жой-жойига қўйишни амалга оширади, уларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини оширишни ташкил қилади;

- Ўзбекистон Республикаси Адлия вазири томонидан белгиланган тартибда кадрлар устидан ички назоратни олиб боради.

Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тўғрисидаги Низомда белгилаб қўйилганига кўра суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг мажбурий ижросини амалга ошириш жараёнида Суд департаментининг мансабдор шахслари куйидаги ҳуқуқларга эга:

- зарур ахборот, тушунтириш ва маълумотномалар олиш;
- корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда ишлаётган қарздорларга нисбатан суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг ижро этилишини ва молиявий ҳужжатларининг юритилишини ижро иши юритувига мувофиқлиги юзасидан текшириш;
- ижро ишини юритишда иштирок этаётган жисмоний ва юридик шахсларга муайян ижро ҳаракатларини амалга ошириш масалалари юзасидан топшириқлар бериш;
- қарздорлар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва омборларга кириш, мазкур бинолар ва омборларни кўздан кечириш, зарурат бўлганда уларни очиш, шунингдек, суд ажрими асосида бундай ҳаракатларни бошқа шахслар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва омборларда амалга ошириш;
- қонунга мувофиқ мол-мулкни хатлаш, хатланган мол-мулкни олиб қўйиш, сақлашга топшириш ва реализация қилиш;
- қарздорнинг банклардаги ва бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисобварақларида, омонатларида турган ёки сақлаш учун қўйилган пул маблағлари ҳамда бошқа қимматликларини қонун ҳужжатларига мувофиқ хатлаш;
- олиб қўйилган мол-мулкни вақтинча сақлаш учун давлат мулкидаги яшаш учун мўлжалланмаган жойлардан, мулкдорнинг розилиги билан эса, хусусий мулкдаги жойлардан фойдаланиш, бундай мол-мулкни сақлаш мажбуриятини тегишли шахслар зиммасига юклаш, ундирувчининг ёки қарздорнинг транспорт воситасидан мол-мулкни ташиш учун сарф-ҳаражатларни қарздорнинг ҳисобига киритган ҳолда фойдаланиш;
- ижро ҳаракатлари амалга оширилаётганда асос бўлган ижро ҳужжатидаги талабларда ноаниқлик бўлган тақдирда, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органдан уни ижро этиш тартибини тушунтириб беришни сўраш;
- қарздорга, унинг мол-мулкига ёки болага нисбатан қидирув эълон қилиш;
- қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳаракатларни амалга ошириш.

Суд департаментининг марказий аппарати таркибига умумий юрисдикция судлари қарорларини ижро этиш бўлими, хўжалик

судлари қарорларини ижро этиш бўлими ҳамда солиқ, божхона ва бошқа органлар қарорларини ижро этиш бўлимларидан ташкил топган Суд қарорларини ижро этиш бошқармаси киради. Бу бошқарманинг фаолияти “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг Суд қарорларини ижро этиш бошқармаси тўғрисида”ги Низом²⁷ (Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти директорининг 2006 йил 29 ноябрдаги 93-х-сон буйруғи билан тасдиқланган) билан тартибга солинади.

Суд департаментининг ҳудудий бошқармалари суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш бўйича ишларини ташкил этади. Суд департаменти ҳудудий бошқармаларининг фаолияти “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг ҳудудий бошқармалари тўғрисида”ги Низом²⁸. (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 30 ноябрдаги 223-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) билан тартибга солинади.

Суд ижрочиларининг туман (шаҳар) бўлимларига катта суд ижрочилари раҳбарлик қилади. Туман (шаҳар) суд ижрочилари бўлимларининг фаолияти “Суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимлари тўғрисидаги низом”²⁹ (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 30 ноябрдаги 223-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) билан тартибга солинади. Ижро иши юритишни ва суд ижрочиларининг фаолиятини ташкил этиш Ўзбекистон Республикаси Адлия вазири белгилаган тартибда амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг суд қарорларини ижро этиш бошқармаси бошлиғи ва мутахассислари, шу департамент ҳудудий бошқармаларининг

²⁷ Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўғрисида. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 188-200.

²⁸ Ўша жойда. – Б. 152-164.

²⁹ Ўша жойда. – Б. 165-172.

суд қарорларини ижро этиш бўлими бошлиғи, бош ва стакчи инспекторлари ҳамда мутахассислари суд ижрочиси мақомига эга.

Қонунда назарда тутилган ҳолларда, пул маблағларини ундириш тўғрисидаги суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг талабларини ижро этиш солиқ органлари, банклар ҳамда бошқа кредит ташкилотлари томонидан амалга оширилади. Бундан ташқари, суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг талаблари қонунда назарда тутилган ҳолларда ўзга жисмоний ёки юридик шахслар томонидан ҳам ижро этилиши мумкин. Аммо, юқорида кўрсатилган органлар ҳамда шахслар мажбурий ижро этиш органлари ҳисобланмайди.

3. Ижро ҳужжатлари.

Ижро ҳужжатларининг мазмуни

Ижро этиш асослари – Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунида белгиланган тартибда ижро қилинадиган суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари. Буларга қуйидагилар киради:

- 1) фуқаролик ишлари ва хўжалик низолари бўйича судларнинг ҳал қилув қарорлари, ажримлари ва қарорлари;
- 2) жиноят ишлари бўйича судларнинг ҳукмлари, ажримлари ва қарорларининг мулкый ундиришга оид қисми, шунингдек, жарима тариқасидаги жазони назарда тутувчи ҳукмлари, ажримлари ва қарорлари;
- 3) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишлар бўйича суд қарорларининг мулкый ундиришга оид қисми;
- 4) алиментлар тўлаш тўғрисидаги нотариал тарзда тасдиқланган келишувлар;
- 5) нотариусларнинг ижро хатлари;
- 6) меҳнат низолари комиссияларининг қарорлари;
- 7) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ваколатига эга органлар (мансабдор шахслар) чиқарган қарорлар;
- 8) ҳакамлик судининг қарорлари;

9) Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ёки халқаро шартномасида назарда тутилган ҳолларда чет эл судлари ва арбитражларининг қарорлари;

10) ўзбошимчалик билан турар жойни эгаллаб олган ёки авария ҳолатида деб топилган уйларда яшаётган шахсларни маъмурий тартибда кўчириш тўғрисидаги прокурорларнинг қарорлари;

11) суд ижрочиларининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунда назарда тутилган ҳолларда чиқарилган қарорлари;

12) қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда бошқа органларнинг ҳужжатлари.

Ижро ҳужжатлари — ижро иши юритишни бошлаш учун тақдим этилиши зарур бўлган, ўзида ижро асоси мазмунини ақс эттирган ҳужжат. Икки хил ижро ҳужжатлари мавжуд. Биринчиси, мустақил ҳужжат бўлиб ижро асоси бўлган ҳужжат мазмунини ўзида ақс эттиради ва мустақил ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлади. Иккинчи хил ижро ҳужжатлари ижро асосларини ўзида ақс эттирувчи ҳужжатнинг ўзи бўлиб, у бир вақтнинг ўзида ижро ҳужжати ҳисобланади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунга мувофиқ қуйидагилар мустақил ижро ҳужжатлари бўлиб, ҳисобланади:

1) судлар ўзлари қабул қиладиган суд ҳужжатлари асосида берадиган ижро варақалари;

2) ҳакамлик судининг қарорларини мажбурий ижро этиш юзасидан судлар берадиган ижро варақалари;

3) чет эл судлари ва арбитражлари қарорлари асосида Ўзбекистон Республикаси судлари берадиган ижро варақалари.

Қонунда назарда тутилган ҳолларда ижро асоси бир пайтнинг ўзида, ижро ҳужжати ҳам ҳисобланади. Улар бўйича мустақил ижро ҳужжати ёзиш талаб этилмайди. Уларга қуйидагилар қиради:

1) суд буйруқлари;

2) алиментлар тўлаш тўғрисидаги нотариал тарзда тасдиқланган келишувлар;

3) нотариусларнинг ижро хатлари;

4) меҳнат низолари комиссиялари ўз қарорлари асосида берадиган гувоҳномалар;

5) маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ваколатига эга органлар (мансабдор шахслар) чиқарган қарорлар;

6) ўзбошимчалик билан турар жойни эгаллаб олган ёки авария ҳолатида деб топилган уйларда яшаётган шахсларни маъмурий тартибда кўчириш тўғрисидаги прокурорларнинг қарорлари;

7) суд ижрочиларининг қарорлари;

8) қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда бошқа органларнинг ҳужжатлари.

Ижро ҳужжатининг асл нусхаси йўқолган тақдирда, қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда бериладиган унинг дубликати ундирув учун асос бўлади.

Қонун ижро ҳужжатларининг мазмунига бир қатор талаблар қўяди. Ижро ҳужжатида куйидагилар кўрсатилиши лозим:

1) ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органнинг номи;

2) ижро ҳужжатининг қайси иш бўйича берилганлиги ва унинг тартиб рақами;

3) ижро этилиши шарт бўлган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжати қабул қилинган сана;

4) ундирувчи ва қарздорнинг номи, уларнинг манзиллари; жисмоний шахслар учун - қарздорнинг туғилган санаси ва жойи, иш жойи;

5) суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатининг қарор қисми;

6) суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжати кучга кирган сана;

7) ижро ҳужжати берилган сана ва уни ижрога топшириш муддати.

Суд ҳужжати асосида берилган ижро ҳужжати судья томонидан имзоланади ва суднинг гербли муҳри билан тасдиқланади.

Бошқа органнинг ҳужжати асосида берилган ижро ҳужжати мазкур ҳужжатни қабул қилган органнинг ваколатли мансабдор шахси томонидан имзоланади ва тегишли органнинг муҳри билан тасдиқланади.

Қонунда ижро ҳужжатида албатта баён этилиши лозим бўлган асосий ҳолатларнинг барчаси келтирилмаган. Улар ўртасида суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатининг қарор қисми асосий ўринни эгаллайди.

Суд қарорининг қарор қисми суднинг иш юзасидан қисқа ва узил-кесил хулосасини акс эттириши ҳамда даъво талабларини тўлиқ ёки қисман кондириш, даъвони тўлиқ ёки қисман рад қилиш каби масалаларга жавоб бериши керак. Суднинг ҳал қилув қарори одил судлов ҳужжати бўлиб, у ишни мазмунан ҳал этади ва унинг қарор қисми баён қисмида аниқланган фактик ҳолатлардан келиб чиқувчи тугалланган хулосаларни ўзида акс эттириши лозим.

Суд ҳал қилув қарорининг қарор қисмида тарафларнинг фамилияси, исми, шарифи, юридик шахснинг номи, у уставда қандай қайд қилинган бўлса шундай, тўлиқ келтирилиши лозим. Арз қилинган талабларга жавобнинг мазмуни эса бу талабларнинг моҳиятига боғлиқдир.

Қарорнинг қарор қисми тарафларда унинг мазмуни юзасидан шубҳа уйғонмаслиги учун императив шаклда қисқа ва аниқ баён этилиши керак. Бу талаблар шу билан боғлиқки суд қарорининг қарор қисми ижро варақасига тўлиқ кўчирилади.

Суд ҳаражатларининг кимдан ва канча миқдорда ундирилиши масаласини қарорнинг қарор қисмида баён этиш жуда муҳим. Бир неча жавобгарларга нисбатан даъво кўзғатилганда суд ҳаражатлари жавобгарларнинг ҳар биридан қанчадан ундирилиши аниқ кўрсатилиши керак.

Турли суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари асосида берилган ижро ҳужжатларининг мазмуни айрим ўзига хос хусусиятларга эга.

Агар ижро варақаси хўжалик суди ҳал қилув қарори асосида берилган бўлса, Хўжалик процессуал кодексининг 212 моддасига мувофиқ ижро варақасида қуйидагилар кўрсатилиши керак:

- 1) ижро варақасини берган хўжалик судининг номи;
- 2) ижро варақаси берилган иш ва унинг тартиб рақами;
- 3) ижро этилиши лозим бўлган суд ҳужжати қабул қилинган сана;
- 4) ундирувчининг ва қарздорнинг номи, уларнинг манзиллари;
- 5) суд ҳужжатининг хулоса қисми;
- 6) суд ҳужжати қонуний кучга кирган сана;
- 7) ижро варақаси берилган сана ва унинг амал қилиш муддати.

Агар хўжалик суди томонидан ижро варақаси берилгунча суд хужжати ижро этишни кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этишга рухсат берилган бўлса, унда ижро варақасининг муддати қачондан ўта бошлаши кўрсатилади.

Ижро варақасини судья имзолайди ва у хўжалик судининг гербли муҳри билан тасдиқланади.

Суд буйруғи мазмунига қўйиладиган талаблар Фуқаролик процессуал кодексининг 238-8 моддасида баён этилган. Бу модда нормалари талабига кўра суд буйруғида қуйидагилар кўрсатилиши керак:

- 1) иш юритиш тартиб рақами ва буйруқ чиқарилган сана;
- 2) суднинг номи, буйруқ чиқарган судьянинг фамилияси ҳамда исми ва отаси исмининг бош ҳарфлари;
- 3) ундирувчининг номи (фамилияси, исми ва отасининг исми), яшаш жойи ёки жойлашган ери;
- 4) қарздорнинг номи (фамилияси, исми ва отасининг исми), яшаш жойи ёки жойлашган ери;
- 5) талабни қондириш учун асос бўлган қонун;
- 6) ундирилиши лозим бўлган пул суммасининг миқдори ёки талаб қилиб олинishi лозим бўлган кўчар мол-мулкнинг қиймати ҳам кўрсатилган ҳолдаги белгиси;
- 7) агар қонунда ёки шартномада неустойка ундириш назарда тутилган бўлса, неустойка миқдори;
- 8) қарздордан ундирилиши лозим бўлган давлат божининг суммаси;
- 9) арз қилинган талабга қарши қарздор томонидан эътироз билдириш муддати ва тартиби.

Вояга етмаган болалар учун алиментлар ундириш тўғрисидаги суд буйруғида келтирилган рўйхатнинг 1-5 ва 8-бандларида назарда тутилган маълумотлардан ташқари қуйидагилар кўрсатилади: қарздорнинг туғилган санаси ва жойи, таъминоти учун алимент ундирилиши лозим бўлган ҳар бир боланинг исми ва туғилган санаси, қарздордан ҳар ойда ундириладиган тўловлар миқдори ва уларни ундириш муддати.

Суд буйруғи иккита нусхада тайёрланиб, судья томонидан имзоланади. Суд буйруғининг бир нусхаси иш материалларида қолдирилади, иккинчиси эса суднинг муҳри билан тасдиқланиб ундирувчига топширилади.

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувнинг мазмуни Оила кодексининг 130-134 моддаларида баён этилган.

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув (алимент миқдори, шартлари ва тўлаш тартиби) алимент тўлаши шарт бўлган шахс билан алимент олувчи ўртасида тузилади. Агар алимент олувчи муомалага лаёқатсиз бўлса, келишув унинг қонуний вакили билан тузилади.

Алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ёзма шаклда тузилиб, нотариал тартибда тасдиқланиши лозим.

Нотариал тартибда тасдиқланган алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ижро варақаси кучига эга бўлади.

Нотариал тартибда тасдиқланган алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ва суд буйруғининг мазмуни Фуқаролик процессуал, Хўжалик процессуал ва Оила кодекслари нормалари билан белгиланади. Бу ҳужжатлар уларни қабул қилган ёки тасдиқлаган шахслар томонидан имзонланади ва муҳр билан тасдиқланади.

4. Чет эл судлари ва арбитражлари қарорларини ижро этиш

Халқаро ҳуқуқда барча ёки кўпчилик давлатлар томонидан тан олинган бир қатор принциплар ва нормалар мавжудки, улар халқаро ҳуқуқнинг умумий нормалари, умумий, универсал принциплари ва халқаро ҳуқуқнинг нормалари деб аталади.

Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари Ўзбекистон Республикаси номидан (давлатлараро шартномалар), Ўзбекистон Республикаси ҳукумати номидан (ҳукуматлараро шартномалар), вазирликлар ва идоралар номидан (идоралараро хусусиятга эга бўлган шартномалар) тузилади.

Халқаро шартнома - бу икки ёки бир неча давлатлар ва (ёки) халқаро ташкилотлар ўртасида тузилган битим (конвенция, пакт, декларация, шартнома ва ҳ.к.) бўлиб, иштирокчиларнинг сиёсий, иқтисодий ва бошқа мунасабатларида ўзаро мажбуриятларини белгилаш, ўзгартириш ва тугатишни назарда тутаети.

Чет эл судлари ва арбитражлари томонидан чиқарилган қарорларни Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ижро этишнинг

хусусияти шундан иборатки, бу жараён нафақат миллий қонунчилик нормалари билан, балки Ўзбекистон Республикаси иштирокчи бўлган халқаро шартномалар қоидалари билан ҳам тартибга солинади. Чет эл судлари ва арбитражлари томонидан чиқарилган қарорларни Ўзбекистон Республикаси ҳудудида тўғри ва аниқ ижро этиш учун нафақат Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари нормаларининг талаблари, балки иштирокчи мамлакатларнинг бир бирига фуқаролик, оила ва жиноят ишлари бўйича ўзаро ҳуқуқий ёрдам кўрсатишни назарда тутувчи кўп тарафлама, худди шунингдек, икки тарафлама халқаро шартномалар талаблари ҳам ҳисобга олинади.

Чет эл судларининг қарорлари дейилганда, фуқаролик ишлари бўйича қарорлар, жиноят ишлари бўйича ҳукмларнинг жиноят оқибатида етказилган зарарни ундириш тўғрисидаги қисми, шунингдек агарда Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида назарда тутилган бўлса, чет давлат бошқа органларнинг ҳужжатлари тушунилади.

Чет эл судлари ва арбитражлари қарорларини ижро этиш тартиби Ўзбекистон Республикасининг тегишли халқаро шартномалари, Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни ва бошқа қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Чет эл судининг қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси суди томонидан берилган ижро варақаси, агарда Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида бошқача тартиб назарда тутилган бўлмаса, қарор кучга киргандан сўнг уч йил давомида ижрога тошширилиши мумкин.

Ижро ҳужжатларини ижро этишда шуни назарда тутиш керакки, чет давлатга қарашли бўлган ва Ўзбекистон Республикаси ҳудудида турган мол-мулкни хатлаш ва унга нисбатан даъвони таъминлаш бўйича бошқа чораларни қўллашга, хўжалик судининг хал қилув қарорини мажбурий ижро этиш тартибида ундирувни шу мол-мулкка қаратишга, агар Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида ёки халқаро шартномаларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, тегишли давлатнинг ваколатли органлари розилиги билангина йўл қўйилади.

Чет эл судининг қарорини ижро этишдан аввал, у тан олиними керак. Чет эл судининг қарорини тан олиш ва ижро этиш тартиби миллий қонунчилик ва Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномалари билан тартибга солинади.

Ўзбекистон Республикаси 1993 йил 22 январда Минск шаҳрида Мустақил Давлатлар Хамжамияти аъзоси бўлган давлатлар томонидан имзоланган “Хуқуқий ёрдам ва фуқаролик, оила ва жинойт ишлари бўйича хуқуқий муносабатлар тўғрисида”ги Конвенция иштирокчисидир. Кўрсатилган Конвенция Ўзбекистон Республикаси томонидан 1994 йил 6 майда ратификация қилинган ва Ўзбекистон Республикаси учун 1994 йил 19 майдан бошлаб кучга кирган. Конвенция мазкур Конвенция иштирокчиси бўлган давлатларнинг фуқаролари ва уларнинг ҳудудида яшаётган Конвенция иштирокчиси бўлган бошқа давлатларнинг фуқароларига, худди ўзларининг фуқароларига берилгани сингари, шахсий ва мулкый хуқуқларини хуқуқий ҳимоя қилиш кафолатини бериш, шунингдек фуқаролик, оила ва жинойт ишлари бўйича адлия муассасаларининг хуқуқий ёрдам кўрсатиш борасидаги ҳамкорликни кучайтириш мақсадларини кўзлайди.

Конвенцияга мувофиқ Шартлашаётган Тарафларнинг ҳар бири бошқа Шартлашаётган Тарафнинг ҳудудида чиқарилган қуйидаги қарорларни тан олади ва ижро этади:

- фуқаролик ва оила ишлари бўйича адлия муассасаларининг (судлар) қарорларини, шу жумладан кўрсатилган ишлар бўйича суд томонидан тасдиқланган келишув битими ва пул мажбуриятларига нисбатан нотариал актлар (бундан буён матнда - қарорлар деб юритилади);

- жинойт ишлари бўйича зарарни ундириш ҳақида суд қарорлари.

Чет эл судининг ёки арбитражнинг қарорини мажбурий ижро этишга руҳсат беришлик ҳақидаги илтимоснома Ўзбекистон Республикаси ваколатли судига берилади. Илтимосномага қуйидагилар илова қилиниши керак:

а) қарор ёки унинг тегишли тартибда тасдиқланган нусхаси, қарорнинг қонуний кучга кирганлиги ва ижро этилиши кераклиги ҳақида ёки қарор қонуний кучга киргунга қадар ижро этилиши кераклиги тўғрисида расмий ҳужжат;

б) қарор кимнинг зарарига чиқарилган бўлса, агар у ишни кўриш процессида иштирок этмаган бўлса, у тегишли тартибда ва ўз вақтида судга чақирилганлигини тасдиқловчи ҳужжат, у процессуал лаёқатга эга бўлмаган ҳолда унинг манфаатлари вакил томонидан ҳимоя қилиниши таъминланганлигини тасдиқловчи ҳужжат;

в) агар қарор қисман ижро этилган бўлса, уни тасдиқловчи ҳужжат;

г) судга тегишлилик тарафлар ўртасида келишув билан белгиланган бўлса, тарафлар ўртасидаги келишувни тасдиқловчи ҳужжат.

Қарорни мажбурий ижро этишга рухсат бериш ҳақида илтимоснома ва унга илова қилинаётган ҳужжатлар ўзбек тилига ёки рус тилига таржима қилиниб, тегишли тартибда тасдиқланган нусхалар билан бирга юборилиши керак.

Кўрсатилган Конвенциянинг 54-моддасида қарорларни тан олиш ва мажбурий ижро этиш тартиби белгиланган:

1. Қарорларни тан олиш ва мажбурий ижро этишга рухсат бериш ҳақидаги илтимоснома, қарор Шартлашаётган Тарафларнинг қайси бирининг ҳудудида мажбурий ижро этилиши керак бўлса, шу тарафнинг судлари томонидан кўриб чиқилади.

2. Қарорни тан олиш ва мажбурий ижро этиш ҳақидаги илтимосномани кўриб чиқаётган суд Конвенцияда назарда тутилган шартлар бажарилганлигини текшириш билан чегараланади. Агарда Конвенция шартларига риоя этилган бўлса, суд мажбурий ижро этиш тўғрисида қарор чиқаради.

3. Мажбурий ижро этиш тартиби ҳудудида мажбурий ижро амалга оширилиши керак бўлган Шартлашувчи Тарафнинг қонун ҳужжатлари билан белгиланади.

Конвенциянинг 55-моддасида назарда тутилган асосларга кўра қарорни тан олишни ва ижро этишини рад этиш мумкин.

Қуйидаги ҳолатларда қарорни тан олиш ва мажбурий ижро этишга рухсат бериш рад қилиниши мумкин, агарда:

а) ҳудудида қарор чиқарилган Шартлашувчи Тарафнинг қонунчилигига кўра, қарор қонуний кучга кирмаган ва ижро этилмаслиги керак бўлса, бундан қарор қонуний кучга киргунча ижро этилиши керак бўлган ҳоллар мустасно;

б) жавобгар унга ёки унинг вакилига ўз вақтида ва тегишли тарзда судга чакирув қоғози топширилмаганлиги туфайли, суд процессида иштирок этмаган бўлса;

в) қарор тан олинishi ва ижро этилиши лозим бўлган Шартлашувчи Тарафнинг ҳудудида айти бир тарафлар ўртасидаги, айти бир предмет тўғрисидаги ва айти бир асослар бўйича суднинг қонуний кучга кирган ҳал қилув қарори ёки учинчи давлат судининг тан олинган қарори бўлса, ёхуд шу Шартлашувчи Тарафнинг муассасаси томонидан илгари шу иш бўйича иш юритиш қўзғатилган бўлса;

г) Конвенция қоидаларига кўра, унда назарда тутилмаган ҳолларда эса ҳудудида қарор тан олинishi ва ижро этилиши лозим бўлган Шартлашувчи Тарафнинг қонун ҳужжатларига кўра иш унинг муассасалари мутлоқ ваколатига кирса;

д) келишилган судловга тегишли ишлар юзасидан тарафлар ўртасида битим мавжуд бўлганлигини тасдиқловчи ҳужжат мавжуд бўлмаса;

е) мажбурий ижро этиш муддати, ҳудудида мажбурий ижро этиш амалга ошириладиган давлатнинг қонун ҳужжатларига кўра, ўтиб кетган бўлса.

Ўзбекистон ҳудудида чет эл судлари ва арбитражлари қарорларини ижро этиш юқорида кўрсатилган Конвенциядан ташқари Ўзбекистон Республикасининг бошқа кўп томонлама ва икки томонлама халқаро шартномалари билан ҳам тартибга солинади.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2008. -40 б.

2. Конвенция «О правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам». (22 января 1993 год, Минск). Ратифицирована Постановлением Верховного Совета Республики Узбекистан от 6 мая 1993 года N 825-XII.

3. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон

Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

4. Ўзбекистон Республикасининг 2006 йил 16 октябрдаги “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги ЎРК-64-сонли Қонуни // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 42-сон, 416-модда.

5. Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси (130-134 моддалари) (2008 йил 16 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

6. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

7. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

8. Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (2007 йил 1 августгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

9. Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 1 августдаги “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” N ЎРҚ-106 сонли // Қонуни “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 31-32-сон, 315-модда.

10. “Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тўғрисида”ги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон Қарорига 1-илова) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

11. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

12. “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш

департаментининг Суд қарорларини ижро этиш бошқармаси тўғрисида”ги Низом (Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти директорининг 2006 йил 29 ноябрдаги 93-х-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 188-200.

13. “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг ҳудудий бошқармалари тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 30 ноябрдаги 223-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 152-164.

14. “Суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимлари тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 30 ноябрдаги 223-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 165 – 172.

15. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ижро иши юритиш манбалари пималардан иборат.
2. Ижро иши юритишнинг асосий манбаси Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг моҳиятини очиб беринг.
3. Ижро иши юритишнинг манбаси сифатида ФПК, ХПК ва “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Қонуннинг ўрни, аҳамияти ва ўзига хос хусусиятлари нимадан иборат?

4. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этиш шартлари ва тартибини белгиловчи асосий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар нималардан иборат ва уларнинг моҳиятини очиб беринг.

5. Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг тузулишини тушунтириб беринг.

6. Ижро этиш органлари тушунчаси.

7. Суд департаменти ижро этиш органи сифатида қандай тузилма, вазифа, функция ва ваколатларга эга?

8. Кимлар суд ижрочиси мақомига эга бўлиши мумкин?

9. Ижро ҳужжатларига тушунча беринг. Ижро асослари нима?

10. Мустақил ижро ҳужжатлари рўйхатини келтиринг.

11. Ижро ҳужжатларининг мазмунига қандай талаблар қўйилади?

12. Хўжалик суди ҳал қилув қарорига асосан берилган ижро варақасида нималар кўрсатилади?

13. Суд буйруғи мазмунига қандай талаблар қўйилади?

14. Суд ҳужжати деганда нима тушунилади?

15. Ижро иши юритиш жараёнида суд ижрочиси томонидан қандай процессуал ҳужжатлар чиқарилади?

16. Чет эл судлари ва арбитражлари қарорларини ижро этишнинг асосий мазмуни ва тартибини баён этинг.

III БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШДА ИШТИРОК ЭТУВЧИ ШАХСЛАР

1. Ижро иши юритишнинг субъектлари.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тушунчаси

2. Ижро иши юритишдаги тарафлар

3. Ижро иши юритишда ҳукукий

ворислик ва иштирокчилик

4. Ижро иши юритишда вакиллик

5. Ижро иши юритишда таржимоннинг иштироки

6. Ижро иши юритишда холисларнинг иштироки

7. Ижро иши юритишда мутахассисларнинг иштироки

8. Суд ижрочиларининг ички ишлар органлари

ходимлари билан ўзаро ҳамкорлиги

9. Ижро иши юритишда рад қилиш

1. Ижро иши юритишнинг субъектлари.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тушунчаси

Ҳар қанақанги иш юритишда бўлгани каби, ижро иши юритишда ҳам бир қанча шахслар иштирок этади. Ижро ишида иштирок этувчи шахслар тушунчасини уларнинг субъектив таркибидан келиб чиққан ҳолда турли хил нуктаи назарда кўриб чиқиш мумкин. Яъни давлат ва ҳуқуқ назарияси, фуқаролик процессуал ҳуқуқи, хўжалик процессуал ҳуқуқи ҳамда ҳуқуқнинг бошқа соҳаларининг умумий қоидаларидан келиб чиқиб талқин этиш мумкин.

Ҳуқуқ субъекти сифатида қонунга кўра ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга бўлиш, ҳуқуқий мунособатлар иштирокчиси бўлишга қобил ва бундай имкониятга эга бўлган жисмоний ва юридик шахслар тушунилади.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар доираси Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунида белгиланган.

Ижро иши юритишда вужудга келадиган мунособатлар субъектининг хусусияти уларнинг ҳулқ-атворининг объектив ва субъектив томонларини ўрганишга асосланади. Ижро иши

юретишда иштирок этаётган шахслар функцияси моҳиятини уларнинг хулқ-атворининг объектив ва субъектив томонлари мажмуаси ташкил этади.

Ижро иши юретиш субъектларининг ҳаракатлари ёки ҳаракатларини амалга ошириш имконияти улар хулқ-атворининг **объектив томонини** ташкил этади.

Ижро иши юретишда иштирок этувчи шахсларнинг бу иштирокчиликдан эришишни хоҳлаган натижалар ёки мақсадлар улар хулқ-атворининг **субъектив томонини** ташкил этади.)

Ижро иши юретиш субъектларини, уларнинг ижро иши юретишда иштирок этишдан мақсад ва вазифалари ҳамда мажбурий ижро этиш органлари билан ҳамкорлигидан келиб чиқиб таснифлаш мумкин:

- суд ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этишни амалга оширувчи шахслар – суд ижрочилари ва уларга тенглаштирилган шахслар (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг суд қарорларини ижро этиш бошқармаси бошлиғи ва мутахассислари, шу департамент ҳудудий бошқармаларининг суд қарорларини ижро этиш бўлими бошлиғи, бош ва етакчи инспекторлари ҳамда мутахассислари суд ижрочиси мақомига эга);

- ижро иши юретишда тараф тариқасида иштирок этувчи шахслар;

- қонун талабларига кўра ижро ҳужжатларини ижро этишда кўмаклашувчи шахслар;

- қарздорнинг мол-мулкани қонуний асосда ушаб турган шахслар;

- мулкӣ ҳуқуқларига ижро иши юретиш таъсир қиладиган шахслар.

Ижро иши юретишда иштирок этувчи шахслар тушунчасининг квалификацияловчи белгилари сифатида иккита элементни ажратиб кўрсатиш мумкин: 1) юридик манфаат; 2) ўз манфаатлари ёки бошқа шахслар манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида ўз номидан ёхуд бошқа шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш мақсадида уларнинг номидан ҳаракат қилиш лаёқотига эга бўлиш.

Шуни кўрсатиш керакки ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тушунчасининг бу икки квалификацияловчи белгиси бир бири билан узвий боғлиқдир. Чунки ижро иши юритишда иштирок этувчи баъзи шахслар (томонлар), юридик манфаатга (моддий ва процессуал) эга бўлиб, ўз ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилади. Бошқалари эса (вакиллар, прокурор, давлат ва жамоат органлари вакиллари) юридик манфаатга (процессуал) эга бўлиб конуннинг тўғридан тўғри кўрсатмасига кўра бошқа шахсларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилади. Тарафларнинг *моддий – ҳуқуқий манфаати* шуни англатадики, улар ижро иши юритишда ижобий моддий натижага эришишга ҳаракат қиладилар. Тарафларнинг *процессуал манфаати* ижро иши юритиш тўғрисидаги конун нормаларига асосланган ҳолда ижро ҳужжатини конунга мувофиқ мажбурий ижро этилишига эришишдир.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсларга қуйидагича тушунча бериш мумкин. **Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар**, — бу маълум юридик манфаатга (моддий ва (ёки) процессуал-ҳуқуқий) эга бўлган ва ижро иши юритишда ўз номидан ёхуд бошқа шахслар номидан ўзининг манфаатлари, бошқа шахслар манфаатлари, давлат ва жамоат манфаатларини ҳимоя қилиш учун иштирок этадиган ижро иши юритишнинг барча иштирокчиларидир.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тоифасига кирувчи айрим субъектларнинг функцияларини белгилашда, улар ижро иши юритишда қандай максалларда иштирок этаётганлигини эътиборга олиш лозим. **Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсларнинг функциялари** қуйидагилардан иборатдир.

1) ундирув функцияси. Бу функцияни чегараланган доирадаги субъектлар амалга ошириб, улар қаторига суд ижрочиси, қонунда назарда тутилган ҳолларда эса бошқа органлар киради. Ундирувни қонунда назарда тутилган ҳолларда солиқ органлари, банклар ҳамда бошқа кредит ташкилотлари, бошқа жисмоний ва юридик шахслар амалга ошириши мумкин. Шуни назарда тутиш керакки, кейинги санаб ўтилган субъектлар ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар бўлиб ҳисобланмайди;

2) химоя функцияси. Бу функция мураккаб таркибли эканлиги билан изоҳланади, чунки химоя функцияси ижро иши юритишда иштирок этувчи барча шахслар томонидан амалга оширилади;

3) ижро иши юритишда қонунийлик устидан назорат функцияси. Бу функция прокурор томонидан амалга оширилади;

4) ижро иши юритишдаги тарафларга кўмаклашиш функцияси;

5) ижро иши юритишга кўмаклашиш функцияси.

2. Ижро иши юритишдаги тарафлар

Ижро иши юритишдаги тарафлар — бу моддий мажбуриятдан келиб чиқадиган мунособатлар субъектларидир. Ижро иши юритишда тарафлар бўлиб: ундирувчи ва қарздор ҳисобланади.

Ҳар бир тараф ўзининг ҳуқуқ ва мажбуриятларига эга. Ижро иши юритишда бир пайтнинг ўзида бир неча ундирувчи ёки қарздор иштирок этиши мумкин. Уларнинг ҳар бири бошқа тарафга нисбатан ижро иши юритишда мустақил иштирок этади ёки ижро ҳаракатларида иштирок этишни шериклардан бирига топшириши мумкин.

Ундирувчи — бу суд ҳужжатлари ёки бошқа органлар ҳужжатларини ижросини талаб этиш ҳуқуқига эга бўлган шахс, яъни фойдасига ёки манфаатларини кўзлаб ижро ҳужжати берилган жисмоний ёки юридик шахс. Ундирувчи ўз ихтиёрига кўра ижро ҳужжатини олиши ва мустақил равишда ижрога топшириш ҳуқуқига эга ёхуд унинг илтимосига кўра суд ёки бошқа орган ижро ҳужжатини ижрога қаратиш учун тегишли ижро органига жўнатиши мумкин.

Қарздор - бу ижро ҳужжатида назарда тутилган муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки уларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбурияти юклатилган жисмоний ёки юридик шахс. Қарздор ундирувчидан фарқли ижродан воз кечиш ҳуқуқига эга эмас. Ижро ҳужжатини ижро этмаган ҳолда қарздор иш ҳолатларига қараб қонунда белгиланган тартибда маъмурий ёки жиноий жавобгарликка тортилиши мумкин.

Шахс ундирувчи ёки қарздор процессуал мақомига ижро асоси бўлмиш ҳужжат (қарор) чиқарилиши биланок эмас, балки ижро иши юритиш қўзғатилганидан сўнг эга бўлади.

Ижро ҳужжати суд ижрочисига келиб тушганда ва ижро иши юритишни қўзғатиш масаласини ҳал этишда суд ижрочиси унга ижро ҳужжатини мажбурий ижро этиш масаласида мурожаат этган шахснинг ҳуқуқий мақомини текшириши шарт. Агарда ундирувчи юридик шахс бўлса, ижро ҳужжатидаги юридик шахснинг номи суд ижрочисига мурожаат этган юридик шахснинг номига тўғри келиши ҳамда унинг манфаатларини ифодаловчи ва унинг номидан иш кўрувчи шахснинг ваколатлари текширилади. Юридик шахс (ташкилот) ижро иши юритишда қонун ҳужжатларида ёки тасис ҳужжатларида ўзларига берилган ваколатлар доирасида ҳаракат қиладиган органлар ёки мансабдор шахслари орқали ёки мазкур органлар ва мансабдор шахсларнинг вакиллари орқали иштирок этадилар. Юридик шахснинг номидан иштирок этувчи шахсларнинг ваколатлари юридик шахснинг тасис ҳужжатлари ёки юридик шахснинг ваколатли органи ёхуд мансабдор шахси берган ишончнома билан тасдиқланади. Ишончнома тегишли мансабдор шахснинг (раҳбар) имзоси ва юридик шахснинг муҳри билан тасдиқланган бўлиши керак. Агарда ундирувчи жисмоний шахс бўладиган бўлса, суд ижрочиси унга ижро ҳужжатини мажбурий ижро этиш масаласида мурожаат қилган жисмоний шахснинг ҳуқуқий мақомини текширади.

Ижро иши юритишда иштирок этиш учун айрим чеклашлар мавжуд. Қонунда белгиланишига кўра, ижро иши юритиш қўзғатилган вақтга вояга етган, ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларда назарда тутилган процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятларини мустақил амалга оширишга қобил бўлган шахслар ижро иши юритишда иштирок этиши мумкин. Ижро иши юритишда, шунингдек, Фуқаролик кодекснинг 28 моддасига мувофиқ тўлиқ муомалага лаёқатли (эмансипация) деб эълон қилинган жисмоний шахслар ҳам иштирок этиши мумкин. Вояга етмаганни тўла муомалага лаёқатли деб эълон қилиш унинг ота-оналари, фарзандликка олувчилари, васийлари ёки ҳомийлари розилиги билан васийлик ва ҳомийлик органининг қарори билан, бундай розилик бўлмаган тақдирда суд тартибида амалга оширилади. Ижро иши юритишда вояга

етмаганларнинг иштироки Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 10-моддаси талабларига риоя қилинган ҳолда амалга оширилади.

Ўн саккиз ёшга тўлган фуқаролар ижро иши юритишда ўз ҳуқуқларини мустақил ёки вакиллар орқали амалга оширишлари ва мажбуриятларини бажаришлари мумкин.

Умумий қоидага кўра ижро иши юритишда вояга етмаганларнинг ҳуқуқларини уларнинг қонуний вакиллари - ота-оналари, фарзандликка олувчилари, васийлари ва ҳомийлари амалга оширадilar.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 10-моддаси 2 қисмига мувофиқ фуқаролик, оилавий, меҳнат, маъмурий ҳуқуқий муносабатлардан ҳамда олинган иш ҳақини ёки бошқа даромадни тасарруф этиш билан боғлиқ битимлардан келиб чиқадиган ишлар бўйича суд ҳужжатлари ва бошқа органларнинг ҳужжатлари асосида берилган ижро ҳужжатлари ижро этилаётганда вояга етмаганлар қонунда назарда тутилган ҳолларда ижро иши юритишда мустақил равишда ўз ҳуқуқларини амалга оширишлари ва мажбуриятларни бажаришлари мумкин.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 10-моддаси 3 қисмига мувофиқ ўн олти ёшга тўлган, вояга етмаган шахс тўла муомалага лаёқатли деб эълон қилинган тақдирда (эмансипация), у ижро иши юритишда мустақил равишда ўз ҳуқуқларини амалга ошириши ва мажбуриятларни бажариши мумкин.

Фуқаролик кодексининг 22-моддасига мувофиқ вояга етгунга қадар қонуний асосда никоҳдан ўтган фуқаро никоҳдан ўтган вақтдан эътиборан тўла ҳажмда муомала лаёқатига эга бўлади. Никоҳ тузиш натижасида эга бўлинган муомала лаёқати ўн саккиз ёшга тўлмасдан туриб никоҳ бекор қилинган тақдирда ҳам тўла сакланиб қолади. Бундай шахслар ижро иши юритишда ҳам мустақил иштирок этиш ҳуқуқига эга.

Ундирувчи ёки қарздорнинг ҳуқуқ лаёқати тугатилганда ёхуд улар муомала лаёқатини йўқотганда ижро иши юритиш тўхтатилиши шарт. Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш

тўғрисида”ги Қонунининг 34-моддасига кўра ижро иши юритиш агар суд томонидан аниқланган ҳуқуқий муносабат ҳуқуқий ворисликка йўл қўйса, қарздор вафот этганда, у вафот этган деб эълон қилинганда ёки бедарак йўқолган деб топилганда; қарздорнинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик суди томонидан иш юритиш қўзғатилганда; қарздор муомала лаёқатини йўқотганда тўхтатилиб турилиши мажбурийдир.

Юқорида кўрсатилганидек ижро иши юритишдаги тарафлар уларнинг ҳуқуқий ҳолатига мувофиқ **ҳуқуқ ва мажбуриятларга** эгадир. Ижро иши юритишдаги тарафлар:

- ижро иши юритиш материаллари билан танишиш;
- ижро иши юритиш материалларларидан кўчирмалар ва нусхалар олиш;
- қўшимча материаллар тақдим этиш;
- илтимосномалар бериш, жумладан ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш ҳақида илтимоснома бериш;
- ижро ҳаракатларини амалга оширишда иштирок этиш;
- ижро ҳаракатлари жараёнида оғзаки ва ёзма тушунтиришлар бериш;
- ижро иши юритилиши давомида пайдо бўладиган масалалар юзасидан ўз вазлари ва фикр-мулоҳазаларини билдириш;
- ижро иши юритишда иштирок этувчи бошқа шахсларнинг илтимосномалари, вазлари ва фикр-мулоҳазаларига қарши эътироз билдириш;
- рад қилиш;
- ижро ҳужжатларининг ижросини кечиктириш, ёки бўлиб-бўлиб ижро этиш, уларни ижро этиш усули ва тартибини ўзгартириш тўғрисидаги ариза билан ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга мурожаат қилиш;
- суд ижрочисининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят қилиш;
- қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳуқуқларга эгадирлар. Масалан, ундирувчи ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш учун тақдим қилиш, ундирувдан воз кечиш ва келишув битими тузиш, қарздорни ва унинг мол-мулкани кидириш бўйича харажатларни бунак билан таъминлаш, кейинчалик эса бу харажатларни қопланишини талаб этиш

хукукига эга. Ундирувчи қарздорнинг реализация қилинмай қолган мол-мулкни ўзида қолдириш хукукига эга.

Ижро иши юритишдаги тарафларнинг асосий мажбуриятлари умумий ва махсус мажбуриятларга бўлинади:

- тарафларнинг умумий мажбуриятлари ижро ҳаракатларини амалга ошираётганда суд ҳужжатларини ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг талабларини бажаришдир. Қарздорга ижро ҳужжатлари талабларини ўз вақтида ва тўлиқ ижро этиш, ундирувчига эса ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочисига ёрдам кўрсатиш мажбурияти юкланган. Бу мажбуриятлар махсус мажбуриятлар сирасига киради;

- ижро иши юритишда ундирувчининг ва, шунингдек, қарздорнинг мажбуриятлари ижро иши юритиш кўзгатилаганидан бошланади ва у тугаллангунга қадар бир шахсдан бошқа шахсга ўтиши мумкин (хукукий ворислик).

3. Ижро иши юритишда хукукий ворислик ва иштирокчилик

Ижро иши юритишда хукукий ворислик. Хукукий ворислик — бу ижро иши юритиш жараёнида хукук ва мажбуриятларининг бир тарафдан илгари ижро иши юритишда иштирок этмаган бошқа шахсга ўтишидир. Хукукий ворислик тарафларидан бири ижро ҳужжатини ижро этиш жараёнидан чиқиб кетган тақдирда уни хукукий ворис билан алмаштиришдан иборатдир.

Хукукий ворислик институти қуйидаги ўзига ҳос белгиларга эга:

1. Хукукий ворислик ижро иши юритишнинг барча даврида яъни ижро иши юритиш кўзгатилаганидан бошлаб, тамомлангунига қадар амалга оширилиши мумкин.

2. Амалга оширилган барча ҳаракатлар чиқиб кетган тараф учун қай даражада мажбурий ҳисобланган бўлса, унинг ўрнига ижро иши юритишга кирган хукукий ворис учун ҳам шу даражада мажбурийдир.

3. Моддий хукукда бўлгани сингари ижро иши юритишда хукукий ворислик асослари бўлиб, ундирувчи ёки қарздорнинг вафот этиши, юридик шахснинг қайта ташкил этилиши, бошқа

шахс фойдасига талаблардан воз кечилиши, қарзнинг бошқа шахсга ўтказилиши ва шу қабилар ҳисобланади.

4. Шунинг назарда тутиш керакки, агарда ҳуқуқий ворислик моддий ҳуқуқ нормасида кўзда тутилмаган бўлса, унга ижро иши юритишда ҳам йўл қўйилмайди. Масалан, меҳнат ҳуқуқида ишга тиклаш ишлари бўйича ҳуқуқий ворислик назарда тутилмаган. Шу туфайли бу турдаги ишлар бўйича ижро иши юритишда ҳам ҳуқуқий ворисликка йўл қўйилмайди.

5. Ижро иши юритишдан тарафларнинг бири чиқиб кетган тақдирда суд ижрочиси ўз қарори билан ана шу тарафни унинг ҳуқуқий вориси билан қонунда белгиланган тартибда алмаштиради ва ижро иши юритишни давом эттиради, бундан “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 34-моддаси 1 ва 2 бандларида назарда тутилган ҳоллар мустасно.

Ижро иши юритишда иштирокчилик. Ижро иши юритишда иштирокчиликка ҳам йўл қўйилади. Ижро иши юритишда *иштирокчилик* бир ижро ишида бир неча ундирувчи ёки қарздор иштирок этишини англатади. Улардан бирининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари бошқасининг ҳуқуқ ва мажбуриятларини исътисно этмайди. Бу шунинг англатадики иштирокчилар бир-биридан мустақил бўлиб, қонунда назарда тутилган ҳар қанақанги ҳаракатларни уларнинг ҳар бири мустақил амалга оширилиши мумкин.

Ижро иши юритишда бир неча ундирувчи ёки қарздор иштирок этаётган ҳолда уларнинг ҳар бири бошқа тарафга нисбатан ижро иши юритишда мустақил иштирок этади ёки ижро ҳаракатларида иштирок этишни шерикларидан бирига топширишга ҳақли. Бундай ҳолатларда бошқа шеригининг ўрнига ижро ишида қатнашаётган ундирувчи ёки қарздор вакил мақомига эга бўлади ва унинг ваколатлари Қонуннинг 14-моддаси талабларига мувофиқ расмийлаштирилган бўлиши керак.

4. Ижро иши юритишда вакиллик

Ижро иши юритишда вакиллик — бир шахснинг (вакилнинг) бошқа шахс (ваколат берувчининг) ҳуқуқларини ҳимоя қилиш мақсадида, шунингдек, суд ижрочиси томонидан

ижро ҳужжатларини ижро этишда ваколат берувчига унинг ҳуқуқларини амалга оширишда ёрдам бериш учун унинг номидан ва унинг манфаатларини кўзлаб ўзига берилган ваколатнома асосида амалга ошириладиган фаолият.

Ижро иши юритишда вакиллик турлари.

1. *Қонуний* вакиллик қонунда тўғридан тўғри назарда тутилган маълум фактик ҳолатларга асосланади. Ижро иши юритишда муомалага лаёқатсиз ёки муомала лаёқати чекланган жисмоний шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонун билан кўрикланадиган манфаатларини уларнинг қонуний вакиллари - ота-оналари, фарзандликка олувчилари, васийлари ёки хомийлари ҳимоя қиладилар. Улар ўз ваколатларини тасдиқловчи ҳужжатларни тақдим этадилар.

Қонуний вакиллар амалга ошириш ҳуқуқи вакил қилинаётганларга тегишли бўлган барча ҳаракатларни қонунда назарда тутилган чекланишлар билан вакил қилинаётганларнинг номидан бажарадилар.

Белгиланган тартибда бедарак йўқолган деб топилган жисмоний шахс иштирок этиши лозим бўлган ижро иши юритиш бўйича, бедарак йўқолганнинг мол-мулки ишончли бошқарувга берилган ва қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тайинланган шахслар бедарак йўқолган шахснинг вакили сифатида қатнашадилар.

Вафот этган ёки белгиланган тартибда вафот этган деб эълон қилинган шахснинг меросхўри иштирок этиши лозим бўлган ижро иши юритиш бўйича, агар меросни ҳали ҳеч ким қабул қилиб олмаган бўлса, васий ёки мерос мол-мулкни муҳофаза қилиш ва бошқариш учун тайинланган сақловчи меросхўрнинг вакили сифатида қатнашади.

Қонуний вакиллар ижро иши юритишда иштирок этишни ўзлари вакил сифатида танлаган бошқа шахсга топшириш ҳуқуқига эгадирлар.

2. *Шартнома бўйича (ихтиёрий)* вакиллик тарафлар ўртасидаги шартномага асосан вужудга келади. Фуқаролик процессуал кодекснинг 52-моддасига мувофиқ қуйидагилар шартнома бўйича (ихтиёрий) вакил бўла оладилар:

1) адвокатлар;

2) тарафлар, учинчи шахслар томонидан танланган шахслар;

3) биргаликда иштирок этувчилардан бири бошқа иштирок этувчиларнинг топшириғи бўйича.

Юридик шахсларнинг вакили сифатида ижро иши юритишда уларнинг вакилларининг ваколатлари меҳнат шартномасига асосланган бўлиши мумкин. Бундай ҳолатда вакил сифатида юридик шахсларнинг юристлари ёки бошқа ходими қатнашиши мумкин.

Қуйидаги шахслар ижро иши юритишда вакил бўлишлари мумкин эмас:

- 1) вояга етмаган шахслар;
- 2) васийликда ёхуд ҳомийликда турган шахслар;
- 3) судьялар, прокурорлар, терговчилар, суриштирувчилар, суд ижрочилари ва суд аппарати ходимлари.

Бу қоида учинчи гуруҳда кўрсатилган шахсларга нисбатан мазкур шахслар ижро иши юритишда тегишли суднинг, прокуратура, тергов ва суриштирув органининг ваколатли вакили ёки қонуний вакил сифатида иштирок этадиган ҳолларга нисбатан татбиқ этилмайди.

Қонунда судьялар, прокурорлар, терговчилар, суриштирувчилар, суд ижрочилари ва суд аппарати ходимларига нисбатан ўрнатилган бу чеклаш ижро иши юритишда кўрсатилган шахсларнинг суд ижрочиларининг фаолиятига қандайдир тарзда аралашинининг олдини олиш ҳамда суд ижрочисининг ҳолислигига қандайдир шубҳа уйғонилишини бартараф этиш мақсадида ўрнатилган.

Ижро иши юритишда вакилликнинг умумий қоидалари. Вакил ва ишонч билдирувчи ўртасидаги муносабатлар моддий ҳуқуқ, яъни Фуқаролик кодекси нормалари билан тартибга солинади.

Вакилларга қўйиладиган бош талаб — уларнинг ваколатлари қонунга мувофиқ берилган ва расмийлаштирилган ишончнома билан тасдиқланган бўлиши шартлигидир. Ижро иши юритишда жисмоний ва юридик шахслар қонун ҳужжатларида назарда тутилган диспозитив ва императив нормаларини ҳисобга олган ҳолда вакилнинг хизматидан фойдаланиши мумкин. Диспозитив нормага кўра ундирувчи ёки қарздор: 1) ижро иши юритишда вакилнинг хизматидан фойдаланмасдан шахсан иштирок этиш; 2) ижро иши юритишда вакил билан биргаликда иштирок этиш; 3) ижро иши юритишда шахсан

иштирок этмасдан вакил орқали иштирок этиш ҳуқуқига эга. Ўз навбатида императив норма, агар ижро ҳужжати бўйичи қарздор зиммасига фақат у шахсан ижро этиши мумкин бўлган мажбуриятлар юклатилган бўлса, уларни ижро этишда қарздор ўз вакили орқали ҳаракат қилишга ҳақли эмаслигини талаб этади.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи вакилнинг ваколатларини тасдиқловчи ҳужжатларини расмийлаштириш, вакил кимнинг номидан жисмоний шахс ёки юридик шахснинг номидан иштирок этаётганлигига боғлиқ.

Вакилнинг ваколатлар доираси икки фактик ҳолат: 1) ишонч билдирувчининг ваколатлари доирасидан; 2) ишонч билдирувчи вакилга қанақанги ваколатлар берганлиги билан боғлиқ.

Тарафларнинг вакиллари ишнинг якунидан процессуал жиҳатидан манфаатдордирлар. Процессуал манфаатдорлик одатда бевосита қонунда (қонунийлик вакиллик), шартномада (шартномавий вакиллик) ёки бошқа юридик асослар билан белгиланади.

Ижро иши юритишда вакил қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- ишонч билдирувчининг шахсан иштирок этишини талаб қилмайдиган барча ҳаракатларини амалга оширишга;

- вакил қилаётган шахс бераётган ишончномада вакилнинг қуйидаги ҳаракатларни амалга ошириш ваколатлари махсус кўрсатиб ўтилган бўлиши керак: 1) ижро ҳужжатини ижрога топшириш ва уни чақириб олиш; 2) ундирувдан воз кечиш; 3) ваколатларни бошқа шахсга ўтказиш (ишониб топшириш); 4) суд ижрочисининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) устидан шикоят бериш ва уни рад қилиш; 5) ундирилган мол-мулкни (шу жумладан пулни) олиш; 6) қелишув битими тузиш.

Ижро иши юритишда вакилнинг ваколат турлари. Ижро иши юритишда вакилнинг ваколатлари умумий ва махсус ваколатларга бўлинади. *Умумий ваколатлар* – бу ижро иши юритишда қатнашаётган вакилнинг вакил қилувчи номидан ишончномада махсус кўрсатилган ёки кўрсатилмаганлигидан қатъий назар амалга оширишга ҳақли бўлган ҳаракатлардир. *Махсус ваколатлар* – бу аниқ ваколатлар бўлиб, вакил уларни ишончномада махсус кўрсатилган ҳоллардагина амалга оширишга ҳақли.

Фуқаролик кодекснинг 134 моддасига мувофиқ бир шахс (ишонч билдирувчи) томонидан иккинчи шахсга (ишончли вакилга) учинчи шахслар олдида вакиллик қилиш учун берилган ёзма ваколат ишончнома ҳисобланади. Ишончли вакил ўзига ишончнома билан берилган ваколатлар доирасида иш олиб боради.

Ишончнома суд ижрочисига вакил томонидан тақдим этилади ёки бевосита вакил қилаётган шахс (ишонч билдирувчи) томонидан юборилади. Ишончноманинг муддати 3 йилдан ошмаслиги керак. Агар ишончномада муддат кўрсатилмаган бўлса, у берилган кундан бошлаб бир йил давомида кучда бўлади. Берилган санаси кўрсатилмаган ишончнома ўз-ўзидан ҳақиқий эмасдир. Ижро иши юритишда юридик шахснинг вакили ваколатлари унга қонунга мувофиқ берилган ва расмийлаштирилган ишончнома билан тасдиқланади.

Юридик шахс номидан берилган ишончнома унинг раҳбарининг имзоси ва юридик шахснинг муҳри билан тасдиқланади.

Ижро иши юритишда жисмоний шахснинг вакилига берилган ишончнома Фуқаролик кодексининг қоидаларига кўра нотариал ёки унга тенглаштирилган тартибда тасдиқланади.

Ижро иши юритишда қатнашаётган адвокатнинг ваколатлари юридик маслаҳатхона, фирма ёки адвокатлик бюроси томонидан берилган ордер билан тасдиқланади. Ордер кўрсатилган ташкилотлар раҳбарларининг имзоси ва муҳри билан тасдиқланади. Қонуний вакилларнинг (ота-оналар, фарзандикка олувчилар, васийлар ёки ҳомийлар) ваколатлари суд ижрочиси томонидан уларнинг тегишли ҳужжатлари (паспорт, фарзандликка олиш тўғрисидаги гувоҳнома, васийлик белгилаш тўғрисидаги қарор ёки гувоҳнома ва бошқалар) асосида аниқланади.

5. Ижро иши юритишда таржимоннинг иштироки

Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар доирасига ижро ишининг якунидан манфаатдор бўлмаган, лекин ижро ҳужжатини сифатли, тўлиқ ва ўз вақтида ижро этиш учун

иштироки талаб этиладиган шахслар ҳам киради. Бундай шахслар таржимонлар, холислар ва мутахассислардир.

Қонун ижро иши юритишда таржимон иштирок этиши мумкинлигини назарда тутати. **Таржимон** — бу ижро ҳаракатлари амалга оширилаётганда ижро иши юритилаётган тилни билмайдиган шахсларга таржимани таъминлаш учун ижро иши юритишга жалб этиладиган шахсдир.

Таржимонга қўйиладиган асосий талаблардан бири шуки, таржима учун зарур бўлган тилларни биладиган ҳар қандай вояга етган, муамолага лаёқатли жисмоний шахс таржимон бўлиши мумкин. Таржимон сифатида ижро иши юритиш иштирокчилари билан қариндошчилиги бўлган ёки уларга бўйсинадиган шахслар, ижро иши юритишда тараф бўлган юридик шахсларнинг ходимлари, шунингдек ижро иши юритишнинг якунидан бевосита ёки билвосита манфаатдор бўлган шахслар жалб этилиши мумкин эмас.

Таржимоннинг ижро иши юритишда қатнашишига процессуал асос бўлиб суд ижрочисининг таржимон тайинлаш тўғрисидаги қарори ҳисобланади. Суд ижрочиси таржимоннинг шахсини текширади ва таржимонни тайинлаш тўғрисидаги қарорда таржимоннинг фамилияси, исми-шарифи, фуқаролиги, яшаш жойи, ижро иши юритишдаги тарафлар билан ўзаро муносабати ҳақидаги маълумотларни кўрсатади.

Ижро ҳаракатларини бошлаш олдидан суд ижрочиси таржимонни била туриб ногўғри таржима қилган тақдирда Ўзбекистон Республикаси қонунларида белгиланган тартибда жавобгар бўлиши ҳақида огоҳлантиради.

Ижро ҳаракатларини амалга оширишда таржимон суд ижрочисининг барча топшириқлари ва баёнотларини ҳамда ижро иши юритишда иштирок этаётган бошқа шахсларнинг билдирган фикр - мулоҳазаларини таржима қилади. Ижро ҳаракатини амалга ошириш жараёнида тузилган тегишли хужжат манфаатдор шахснинг талабига кўра ёзма равишда таржима қилинади.

Таржимон рад этилиши мумкин. Таржимонни рад этиш тўғрисидаги масала суд ижрочиси томонидан ҳал этилади. Суд ижрочиси таржимонни рад этиш тўғрисидаги масалани кўриб чиқиб, асослантирилган қарор чиқаради. Бу қарор катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланиши лозим.

Қонунга кўра, таржимон ўз меҳнати учун ҳақ олиш ҳуқуқига эга бўлиб, бу ҳақ ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларига киритилади.

6. Ижро иши юритишда ҳолисларнинг иштироки

Ижро иши юритишда ҳолис — бу ижро ҳаракатларини амалга оширишда иштирок этиш учун таклиф қилинган, ижро ҳаракатларини амалга оширишда белгиланган қонуний тартиб-тамоийилларига риоя этилганлигини ва тегишли ҳужжатда қайд этилган ҳаракатларнинг содир этилганлик фактини тасдиқлайдиган шахсдир.

Ижро иши юритишда ҳолисларнинг иштироки мажбурий ёки факультатив бўлиши мумкин. Қонуннинг 18 моддаси 1 қисмида ижро иши юритишда қайси ҳолларда ҳолисларнинг иштироки *мажбурийлиги* назарда тутилган. Қарздор эгаллаб турган ёки унга қарашли хоналар ва омборларни очиш, қарздорнинг мол-мулкни кўздан кечириш, уларни хатлаш, олиб қўйиш ва бериш билан боғлиқ ижро ҳаракатларини амалга оширишда ҳолислар иштирок этиши шарт. Ижро иши юритишда ҳолисларнинг иштироки *факультативлиги* шунинг англатадики юқорида кўрсатилганлардан бошқа ҳолларда, ҳолислар суд ижрочисининг ихтиёрига кўра чақирилади.

Ҳолислар сифатида ижро ҳаракатларини амалга оширишдан манфаатдор бўлмаган ва ўзаро ёки ижро иши юритиш иштирокчилари билан қариндош бўлмаган, бир-бирига бўйсунмайдиган ва бир-бирини назорат қилмайдиган вояга етган ҳар қандай муомалага лаёқатли жисмоний шахслар таклиф этилиши мумкин. Ҳолислар икки кишидан кам бўлмаслиги керак.

Суд ижрочиси ижро ҳаракатларини амалга оширишда ҳолисларни жалб этган тақдирда, у ҳолисларнинг шахсини (фамилияси, исми-шарифи, фуқаролиги, яшаш жойи, қарздор ва ундирувчи билан ўзаро муносабати ва бошқалар) текширади ва бу маълумотларни ижро ҳаракатларини амалга ошириш жараёнини ўзида акс эттирувчи тегишли ҳужжатга киритади.

Ҳолислар иштирок этадиган ижро ҳаракатлари бошланишидан олдин суд ижрочиси уларга ўз ҳуқуқ ва мажбуриятларини тушунтиради.

Холис ўзининг қандай ижро ҳаракатларини амалга ошириш учун таклиф қилинганлигини, улар қандай ижро ҳужжатларига асосан амалга оширилаётганлигини билишга, амалга оширилган ижро ҳаракатлари бўйича фикр-мулоҳазалар билдиришга ҳақли. Холиснинг мулоҳазалари тегишли ижро ҳаракатлари далолатномасига киритилиши лозим. Холиснинг истагига биноан бундай мулоҳазалар унинг ўз қўли билан ёзилиши мумкин. Холис тегишли ижро ҳаракати далолатномасида ўзи иштирок этган ижро ҳаракатлари амалга оширилганлигини, уларнинг мазмуни ва натижаларини ўз имзоси билан тасдиқлайди.

Холислар ўз мажбуриятларини бажаришлари муносабати билан ўзлари қилган ҳаражатлари қопланишини талаб қилиш ҳуқуқига эгадирлар. Мазкур ҳаражатлар ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатларига киритилади.

7. Ижро иши юритишда мутахассисларнинг иштироқи

Ижро иши юритишда мутахассиснинг иштироқи ҳуқуқий тартиб тамойилларни амалга оширишда махсус билимлардан фойдаланишнинг шакли бўлиб, кўпгина ҳолатларда уларнинг иштироқига зарурият пайдо бўлади. Қонунга кўра, ижро ҳаракатларини амалга ошираётганда юзага келадиган, махсус билимларни талаб қиладиган масалаларни тушунтириб бериш учун суд ижрочиси ўз ташаббусига ёки тарафларнинг илтимосига биноан ўзининг қарори билан мутахассис, зарурият бўлганда эса бир неча мутахассисларни тайинлаши мумкин.

Ижро иши юритишда иштирок этувчи мутахассисларга қонун бир қатор талабларни қўйди. Мутахассис зарур билимларга эга бўлиши керак. Бу унинг маълумоти, иш тажрибаси, эгаллаб турган лавозими ҳамда малакасини тасдиқловчи ҳужжатлар билан тасдиқланиши мумкин. Мутахассис ишнинг якунидан манфаатдор бўлмаслиги, агарда бундай ҳолатлар бўлган тақдирда ўзини ўзи рад этиши керак. Мутахассис суд ижрочисининг чақируви бўйича келиши, қўйилган масалалар юзасидан холисона хулоса бериши, ўзи бажараётган ҳаракатларни тушунтириб бериши шарт.

Мутахассис суд ижрочисининг назорати остида юридик аҳамиятга эга бўлган маълум ҳаракатларни бажаради. Чунончи,

мутахассис суд ижрочисига баъзи саволларни ҳал этишга ёрдам қилади (масалан, қарздор мулкани баҳолаш) ва тўғри қарор қабул қилишга ёрдамлашади. Мутахассиснинг хулосаси ёзма равишда берилиши ва унинг имзоси билан тасдиқланиши лозим.

Мутахассис иштирок этаётган ижро ҳаракатларини бошлашдан аввал суд ижрочиси мутахассиснинг шахсини текшириши ва унинг зарур билимларга эга эканлигини ҳамда ундирувчи ва қарздор билан муносабатларини аниқлаши лозим. Суд ижрочиси мутахассисга унинг ҳуқуқ ва мажбуриятларини тушунтиради ва хулоса беришни рад этганлик ёки бош торганлик ёхуд била туриб ёлгон хулоса берганлик учун жавобгарлик ҳақида огоҳлантиради. Бу тегишли ижро ҳаракатини амалга ошириш тўғрисидаги далолатномада қайд этилиб, мутахассиснинг имзоси билан тасдиқланади.

Мутахассис рад этилган тақдирда бу масала суд ижрочисининг асослантирилган қарори билан ҳал этилади. Қарор катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланади.

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунига кўра, мутахассис ижро ҳаракатларини амалга ошириш билан боғлиқ бажарган иши учун ҳақ олиш ҳуқуқига эга. Бу ҳақ ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларига киритилади.

8. Суд ижрочиларининг ички ишлар органлари ходимлари билан ўзаро ҳамкорлиги

Қонун ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочиларнинг ички ишлар органлари ходимлари билан ўзаро ҳамкорлик қилишини назарда тутлади. Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 22 моддаси 2 қисмида белгилаб қўйилганки, суд ижрочиси томонидан ижро ҳаракатларини амалга оширишда бирон-бир тўсиқ юзага келса, ички ишлар органларининг ходимлари ижро ҳаракатлари амалга ошириляётганда жамоат тартиби сақланишини таъминлашга кўмаклашишлари шарт.

Суд ижрочиларининг ички ишлар органлари ходимлари билан ўзаро ҳамкорлиги масалалари “Ижро ҳаракатлари амалга

оширилаётган жойларда жамоат тартибини сақлашни таъминлаш бўйича Йўриқнома”³⁰ (Адлия вазирлиги ва Ички ишлар вазирлигининг 2007 йил 12 январдаги 2, 1-сон Қарори билан тасдиқланган) ва “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этишда суд ижрочиларининг судлар, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, рўйхатдан ўтказувчи органлар, молия-кредит ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорлиги тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎзР АВ 05.02.2007 й. 21-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланиб, ЎзР АВ 05.02.2007 й. 1656-сон билан рўйхатга олинган)³¹ билан тартибга солинади.

Шуни назарда тутиш керакки, ички ишлар органлар ходимлари ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар қаторига кирмайди ва шунинг учун ҳам бирон бир процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятларга эга эмас. Ички ишлар органлар ходимлари қонун талабларига кўра, суд ижрочисига кўмаклашувчи шахслар бўлиб, ижро ҳаракатлари амалга оширилаётганида жамоат тартиби сақланишини таъминлайдилар.

Суд ижрочиларининг ички ишлар органлар ходимлари билан ўзаро ҳамкорлиги қуйидагичадир:

Ижро ҳаракатлари амалга оширилаётганда жамоат тартиби сақланишини таъминлаш талаб этилса, суд ижрочиси бу ҳақда суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлими катта суд ижрочисига (кейинги ўринларда матнда - катта суд ижрочиси) маълум қилади.

Катта суд ижрочиси шу куннинг ўзиде тегишли туман (шаҳар) ички ишлар бўлими бошлиғи номига ёзма талабнома билан мурожаат қилади. Бунда ёзма талабнома қоида тариқасида ижро ҳаракатларини амалга оширишдан бир кун олдин юборилиши лозим.

Катта суд ижрочисининг ёзма талабномасида ижро ҳаракатларини амалга ошириш учун асос, ижро ҳаракатлари амалга ошириладиган жой ва сана, ижро ҳаракатларини амалга ошириш муддатлари ва бошқа маълумотлар кўрсатилади.

Туман (шаҳар) ички ишлар бўлими бошлиғи катта суд ижрочиси томонидан юборилган ёзма талабномани олгач, ижро ҳаракатларини амалга оширишда иштирок этадиган ички ишлар

³⁰ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 3-сон, 29-модда

³¹ Ўша жойда. 4-6-сон, 56-модда

органлари ходимларини белгилайди. Бунда ижро ҳаракатларини амалга оширишда иштирок этадиган ички ишлар органи ходимларининг сони икки кишидан кам бўлмаслиги лозим.

Ижро ҳаракатлари жараёнида икки кишидан кўп бўлган миқдорда ички ишлар органлари ходимлари талаб этилса, ижро ҳаракатларида иштирок этадиган ички ишлар органлари ходимларининг миқдори катта суд ижрочиси томонидан туман (шаҳар) ички ишлар бўлими бошлиғи билан келишилган ҳолда белгиланади.

Ижро ҳаракатларини амалга оширишда иштирок этадиган ички ишлар органлари ходимлари туман (шаҳар) ички ишлар бўлими бошлиғига юборилган ёзма талабномада кўрсатилган жойга ўз вақтида етиб келишлари лозим.

Ижро ҳаракатлари амалга ошириладиган жойга етиб келган ички ишлар органлари ходимлари жамоат тартиби сақланишини таъминлаш ҳамда юзага келадиган тўсиқларни бартараф этиш чораларини кўрадилар.

Ички ишлар органлари ходими ижро иши юритуви тарафларининг, улар вакилларининг ёки ижро иши юритишда иштирок этаётган бошқа шахсларнинг қариндоши бўлса ёхуд ижро иши юритиш натижасидан манфаатдор бўлса ёки унинг беғаразлигига шубҳа туғдирадиган бошқа ҳолатлар мавжуд бўлса, суд ижрочиси томонидан ижро иши юритишда иштирок этишига йўл қўйилмайди ва у рад қилинади.

Ички ишлар органлари ходими рад қилинган тақдирда, суд ижрочиси бу ҳақда ижро ҳаракатлари бўйича тузиладиган далолатномага тегишли қайд киритиб, мазкур ходимни ижро ҳаракатини амалга оширишда иштирок этишдан четлаштиради ва ижро ҳаракатини амалга оширишда иштирок этишдан четлатилмаган ички ишлар органи ходимлари билан ижро ҳаракатларини давом эттиради.

Ички ишлар органлари барча ходимларининг ижро ҳаракатларини амалга оширишдаги иштироки рад қилинган тақдирда, суд ижрочиси томонидан туман (шаҳар) ички ишлар бўлими бошлиғи номига ушбу ходимларни бошқа ходимлар билан алмаштириш тўғрисида ёзма талабнома юборилади. Ёзма талабномада ички ишлар органлари ходимларининг ижро ҳаракатларини амалга оширишдаги иштирокинни рад қилиш сабаблари асослантирилган бўлиши керак.

Талабнома тақдим этилган куннинг эртасидан кечиктирмасдан бажарилиши лозим.

Ички ишлар органлари ходимлари ижро ҳаракатлари амалга оширилишида қуйидагиларни бажаради:

- ижро ҳаракатлари амалга оширилаётган жойга ижро иши юритувига алоқадор бўлмаган шахсларни киритмайди;

- зарурият туғилганида, ижро иши юритувида иштирок этаётган шахсларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлари билан танишиб чиқади;

- ижро иши юритилаётган жойда ишга алоқадор ҳужжатлар, ашёлар, асбоб-ускуналар, транспорт воситалари, қарздорлардан ундирилган пул маблағлари ва қимматбаҳо буюмлар, шунингдек, бошқа мол-мулкларнинг бутлигини таъминлайди;

- суд ижросининг ижро ҳаракатларини амалга ошириш юзасидан берган талабларини бажаради.

Суд ижрочиси томонидан ижро ҳаракатлари амалга оширилиши вақтида қарздор ёки бошқа шахслар ўзларининг ҳаракатлари билан ижро ҳужжатларини ижро этишга тўсқинлик қилганларида ички ишлар органлари ходимлари зудлик билан тўсқинликларни бартараф этиш чораларини кўради.

Қарздор ва бошқа шахслар суд ижрочиси ёки ички ишлар органлари ходимларининг қонуний талабларини бажаришдан бўйин товласалар, бу ҳақда далолатнома тузилади, тегишли материаллар қонунда белгиланган тартибда кўриб чиқилиши учун ижро ҳаракатлари амалга оширилган жойдаги жиноят ишлари бўйича судга топширилади.

Ички ишлар органлари ходимлари ижро ҳаракатларида улар тамом бўлгунга қадар иштирок этадилар. Суд ижрочиси ижро ҳаракатлари тамом бўлгани тўғрисида ички ишлар органларининг лавозими бўйича юқори турувчи ходимини хабардор қилади.

Ижро (ҳаракатлари амалга оширилганда ёки уларни амалга оширишнинг имконияти бўлмаганда) иши юритуви тамомланганидан сўнг, бу ҳақда далолатнома тузилади. Далолатномада ички ишлар органлари ходимларининг иштироқи тегишли равишда қайд этилиб, ижро ҳаракати иштирокчилари ҳамда ички ишлар идораси ходимлари томонидан имзоланади ва уларга мазкур далолатнома нусхаси берилади.

Ижро ҳаракатларида иштирок этган ички ишлар органлари ходимлари бу ҳақда туман (шаҳар) ички ишлар бўлими бошлиғини хабардор қилади.

Суд ижрочисининг мухр билан тасдиқланган асослантирилган қарори бўйича ички ишлар органлари ўз ваколатлари доирасида белгиланган тартибда қарздор - жисмоний шахс, ёш бола ва автотранспорт воситаси қидирувини амалга оширадilar.

Қарздор - жисмоний шахс, ёш бола ва автотранспорт воситаси топилган тақдирда, ички ишлар органлари суд ижрочисини топилган пайтдан бошлаб бир сутка ичида ёзма равишда хабардор қилади.

Қидирувини амалга ошираётган ички ишлар органи, қидирув натижалари ҳақида ҳар ойда суд ижрочиларини ёзма равишда хабардор қилиб туради.

Суд ижрочиси, қонунчиликда белгиланган ҳолларда мажбурий келтириш тўғрисида қарор чиқаради. Қарор мажбурий келтирилиши лозим бўлган шахснинг яшаш жойидаги ички ишлар органларига юборилади.

Ички ишлар органи суд ижрочисининг қарорида кўрсатилган шахсни қарорда белгиланган муддатда ва ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойига мажбурий келтиришни амалга оширади.

Мажбурий келтириш тўғрисидаги қарор ижроси таъминланганда, суд ижрочиси қарорга тегишли ёзув киритади ва у ички ишлар органига қайтарилади.

Суд ижрочиси қонунчиликда белгиланган ҳолларда, автотранспорт воситасининг техник ҳолатини кўздан кечиришда иштирок этиш учун Ички ишлар вазирлиги Давлат йўл ҳаракати хавфсизлиги хизмати (кейинги ўринларда матнда - ДЙҲХХ) органлари мутахассисларини хабардор қилади. Хабарнома кўздан кечириш санаси, вақти ва жойи кўрсатилган ҳолда ёзма равишда расмийлаштирилиши ва кўздан кечириш ўтказилишидан камида бир кун олдин топширилиши лозим.

Хабарнома олинган вақтдан бошлаб кейинги кундан кечиктирилмасдан ДЙҲХХ мутахассис белгилайди ва суд ижрочисини бу ҳақда хабардор қилади.

Суд ижрочилари ва туман (шаҳар) ички ишлар органлари ижро ҳаракатлари жараёнида тегишли ҳамкорликни ўрнатиш

бўйича ўзларининг ишларини доимий мувофиклаштириб боришлари лозим.

Суд ижрочиларининг ички ишлар органлари ходимлари билан ўзаро ҳамкорлиги суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ўз вақтида ва тўлиқ ижро этилишини таъминлашга хизмат қилади. Бу ҳамкорлик ижро ҳаракатларини амалга оширишда қонунийлик ва ҳуқуқ тартиботни таъминловчи муҳим омилдир.

9. Ижро иши юритишда рад қилиш

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 22 моддаси 1 қисмига кўра, агар суд ижрочиси, таржимонлар ва мутахассислар тарафларнинг, улар вакилларининг ёки ижро иши юритишда иштирок этаётган бошқа шахсларнинг қариндошлари бўлсалар ёхуд ижро иши юритиш натижасидан манфаатдор бўлсалар ёки уларнинг беғаразлигига шубҳа туғдирадиган бошқа ҳолатлар мавжуд бўлса, улар ижро иши юритишда иштирок этиши мумкин эмас ва улар рад қилиниши лозим.

Санаб ўтилган шахсларнинг кўрсатилган асосларга кўра рад этилиши ижро ҳужжатини қонун талабларига огишмай амал қилган ҳолда ва аниқ ижро этилишини таъминловчи кафолатдир.

Амалиётда суд ижрочиси, таржимон ва мутахассис улар ижро иши юритиш натижасидан манфаатдорлиги ёки уларнинг беғаразлигига шубҳа туғдирадиган бошқа ҳолатлар мавжудлиги туфайли рад қилинадилар. Қонун ҳаётда учрайдиган мураккабликлар ва ўзига хос ҳолатларни эътиборга олган ҳолда рад қилиш асосларининг тугалланган рўйхатини бермаган.

Рад қилиш учун ҳолатлар мавжуд бўлса, рад қилиш талаблари татбиқ этиладиган шахс ўзини ўзи рад қилиши шарт. Худди шу асослар бўйича ундирувчи, қарздор ёки уларнинг вакиллари мазкур шахсни рад қилишлари мумкин. Рад қилиш асосланган бўлиши, ёзма равишда баён этилиши ва ижро ҳаракатларини амалга ошириш бошлангунига қадар маълум қилиниши керак, рад қилиш учун асослар мавжудлиги ижро ҳаракатларини амалга ошириш бошланганидан кейин маълум бўлиб қолган ҳоллар бундан мустасно.

Таржимон ва мутахассисни рад қилиш тўғрисидаги масалани суд ижрочиси ҳал қилади. Суд ижрочиси таржимон ва мутахассисни рад қилиш тўғрисидаги масалани кўриб чиқиш натижаларига мувофиқ асосланган қарор чиқаради, қарор катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланади.

Суд ижрочисини рад қилиш тўғрисидаги масалани катта суд ижрочиси ҳал қилади. Катта суд ижрочисини рад қилиш тўғрисидаги масалани катта суд ижрочисининг ўзи ҳал қилади.

Суд ижрочисини рад қилиш тўғрисидаги ариза қаноатлантирилган тақдирда, у ижро этаётган ижро ҳужжати катта суд ижрочиси томонидан бошқа суд ижрочисига ўтказилади ёки катта суд ижрочиси ижро ҳужжатини ўз иш юритувига олади. Катта суд ижрочисини рад қилиш тўғрисидаги ариза қаноатлантирилган тақдирда, у ижро этаётган ижро ҳужжати Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг тегишли ҳудудий бошқармаси томонидан бошқа суд ижрочисига ўтказилади.

Суд ижрочисини рад қилиш қаноатлантирилмаганлиги устидан судга шикоят қилиш ёки протест билдириш мумкин.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-П сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси (130-134 моддалари) (2008 йил 16 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

4. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

5. Ижро ҳаракатлари амалга оширилаётган жойларда жамоат тартибини сақлашни таъминлаш бўйича Йўриқнома (Адлия вазирлиги ва Ички ишлар вазирлигининг 2007 йил 12 январдаги 2, 1-сон Қарори билан тасдиқланган) // "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2007 йил, 3-сон, 29-модда.

6. "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этишда суд ижрочиларининг судлар, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, рўйхатдан ўтказувчи органлар, молия-кредит ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорлиги тартиби тўғрисида"ги Низом (ЎЗР АВ 05.02.2007 й. 21-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланиб, ЎЗР АВ 05.02.2007 й. 1656-сон билан рўйхатга олинган) // "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2007 йил, 4-6-сон, 56-модда.

7. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ижро иши юритиш субъектларини таснифланг.
2. Ижро иши юритиш субъектлари классификациясини беринг.
3. Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тушунчаси ва квалификацияловчи белгиларини баён этинг.
4. Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тушунчасини беринг.
5. Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахсларнинг функциялари нималардан иборат?
6. Ижро иши юритишда кимлар тараф ҳисобланади?
7. Ундирувчи ва қарздор тушунчасини беринг.
8. Ижро иши юритишда иштирок этиш учун қандай чекловлар белгиланган?
9. Қандай ҳолларда ижро иши юритиш албатта тўхтатиб турилади?
10. Ижро иши юритишда тарафлар қандай ҳуқуқларга эга?
11. Ижро иши юритишда тарафларга қандай мажбуриятлар юклатилади?

12. Ижро иши юретишда ҳуқуқий ворислик ва иштирокчилик нимани англатади?

13. Ижро иши юретишда ҳуқуқий ворисликнинг вужудга келиш асослари.

14. Ижро иши юретишда иштирокчиликнинг турлари.

15. Ижро иши юретишда вакиллик қандай хусусиятларга эга?

16. Ижро иши юретишда вакилликнинг турлари.

17. Ижро иши юретишда қандай шахслар вакил бўлаолмайди?

19. Ижро иши юретишда вакилнинг ваколат турлари.

20. Ижро иши юретишда таржимон, холис ва мутахассиснинг иштирок этишнинг асослари ҳамда уларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.

21. Суд ижрочилари ички ишлар органи ходимлари билан ўзаро ҳамкорликни қандай тартибда амалга оширади?

22. Ижро иши юретишда рад қилишларни ҳал қилиш тартиби.

**IV БОБ. ИЖРО ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА
ОШИРИШНИНГ УМУМИЙ ШАРТЛАРИ.
СУД ХУЖЖАТЛАРИ ВА БОШҚА ОРГАНЛАР
ХУЖЖАТЛАРИНИ МАЖБУРИЙ ИЖРО ЭТИШ
АСОСИ ВА ЧОРАЛАРИ**

1. Ижро иши юритишни кўзғатиш
2. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойи ва вақти
3. Ижро иши юритишда муддат
4. Ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш, ижро иши юритишни тўхтатиб туриш, тугатиш ва тамомлаш
5. Ижро ҳужжатларини қайтариш
6. Қарздорни, унинг мол-мулкани ёки болани қидириш
7. Йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш
8. Ижро иши юритишда мажбурий ижро этиш чоралари

1. Ижро иши юритишни кўзғатиш

Суд ижрочиси ижро ҳаракатларини амалга оширишга ижро иши юритишни кўзғатганидан кейингина киришади.

Ижро иши юритишни кўзғатиш суд ижрочисига ижро ҳужжатини тақдим этиш ва суд ижрочиси томонидан ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисида қарор чиқаришдан иборатдир. Ижро ҳужжатини ижрога топшириш ундирувчининг эркига боғлиқ бўлиб, ижро ҳужжатини мажбурий ижрога тақдим этиш ёки тақдим этмаслик масаласини ундирувчининг ўзи ҳал қилиш ҳуқуқига эга. Аммо айрим ҳолларда ижро ҳужжати суд ижрочисига келиб тушиши ундирувчининг эркига боғлиқ бўлмай, суд ёки ижро ҳужжатини берган бошқа орган уни мажбурий ижро этиш учун тўғридан тўғри суд ижрочилари бўлимига юбориши мумкин.

Суд ижрочиси ижро ҳужжатини суд ёки бошқа органдан ёхуд ундирувчидан (агар ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддати ўтмаган ва мазкур ҳужжат Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 8-моддасида назарда тутилган талабларга мувофиқ бўлса) ижро учун қабул қилиб олиши ва ижро иши юритишни кўзғатиши шарт.

Ундирувчи томонидан ижро ҳужжатларини ижрога топшириш муддатларига риюя қилинишини ижро иши юритишни қўзғатиш масаласини ҳал этишда суд ижрочиси томонидан текшириб чиқилиши лозим бўлган энг биринчи шартдир.

Агарда ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддати ўтмаган ва мазкур ҳужжат Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 8-моддасида назарда тутилган талабларга мувофиқ бўлса, суд ижрочиси ижро ҳужжатини олган кундан эътиборан уч кундан кечиктирмай ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисида қарор чиқаради.

Суд ижрочиси ижро ишни юритишни қўзғатиш тўғрисидаги қарорда ижро ҳужжатидаги талабларни ихтиёрий равишда бажариш учун ижро иши юритиш қўзғатилган кундан эътиборан кўпи билан беш кун муддат белгилайди ва қарздорга белгиланган муддат тугагандан кейин ижро ҳужжатидаги талаблар, ундан ижро йигими ва Қонуннинг 82-моддасида назарда тутилган жаримани ундирган ҳолда мажбурий ижро этилиши тўғрисида маълум қилади.

Ижро ишини қўзғатиш тўғрисидаги қарорда қуйидагилар кўрсатилиши керак:

- 1) қарор чиқарилган сана ва жойи;
- 2) қарор чиқарган шахснинг лавозими, фамилияси, исми, шарифи;
- 3) қарор қайси ижро ишини юритиш юзасидан чиқарилганлиги;
- 4) қарор орқали ҳал қилинадиган масала;
- 5) суд ижрочиси қарор қабул қилишда амал қилган қонун ва бошқа қонун ҳужжатларига ҳавола қилинган асослар;
- 6) кўрилаётган масала бўйича хулоса;
- 7) қарор юзасидан шикоят бериш ёки протест келтириш тартиби ва муддати.

Жазо тариқасида жарима тайинлаш тўғрисидаги ҳукмга асосан берилган ижро варақасига асосланиб ижро иши қўзғатилганда ихтиёрий ижро этиш учун муддат ҳукм қонуний кучга кирган кунидан бошлаб бир ой белгиланади.

Ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисидаги қарор нусхаси у чиқарилган куннинг эртасидан кечиктирмай ундирувчига,

қарздорга, шунингдек, ҳужжати ижро этилиши лозим бўлган суд ёки бошқа органга юборилади.

Суд ижрочиси ундирувчининг аризасига биноан ёки ўз ташаббуси билан мулкӣ ундирув бўйича ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисида қарор чиқариш билан бир вақтда қарздорнинг мол-мулкани рўйхатга олиб, уларни хатлашга ҳақли бўлиб, бу ҳақда мазкур қарорда кўрсатиб ўтади.

Ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисидаги қарор устидан судга шикоят бериш ёки протест келтириш мумкин.

Ижрога топширилган ижро ҳужжатидаги талаблар ноаниқ бўлган тақдирда суд ижрочиси ижро ҳужжатини бериш учун асос бўлган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатини, шунингдек, қонунга кўра ижро ҳужжати ҳисобланадиган ҳужжатни тушунтириб беришни сўраб ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга ариза билан мурожаат қилишга ҳақли.

Ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа орган суд ижрочисининг мурожаати келиб тушган кундан эътиборан ўн кунлик муддат ичида уни кўриб чиқади ва ижро ҳужжатини бериш учун асос бўлган ўзи қабул қилган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатининг, шунингдек қонунга кўра ижро ҳужжати ҳисобланадиган ҳужжатнинг мазмунини ўзгартирмаган ҳолда унга тушунтириш беради.

Ижро иши юритиш бир суд ижрочисидан бошқа суд ижрочисига олиб берилганда, ижро ишини қабул қилган суд ижрочиси уни олгач уч кундан кечиктирмасдан ишни ўз иш юритишига қабул қилиш ҳақида қарор чиқаради. Қарорнинг нусхаси у чиқарилган куннинг эртасидан кечиктирмай ундирувчига, қарздорга ва ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга юборилади.

Туман (шаҳар) суд ижрочилари бўлимида бир қарздорга нисбатан икки ёки ундан ортиқ ижро иши кўзғатилган бўлса, улар бир ижро ишига бирлаштирилиши лозим. Катта суд ижрочисининг топшириғига кўра ижро ишларини ўз иш юритишига қабул қилган суд ижрочиси уларни бирлаштириш ҳақида қарор чиқаради.

Агар ижро ҳужжати ижрога топшириш муддати ўтказилиб юборилган бўлса ёки Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 5-8 моддаларида назарда тутилган

талабларга мувофиқ бўлмаса, суд ижрочиси ижро ҳужжатини олган кундан эътиборан уч кунлик муддат ичида ижро иши юритишни кўзгатмасдан қайтариб юборади.

Ижро ҳужжатини қайтариб юбориш тўғрисида қарор чиқарилади, унинг нусхаси қарор чиқарилган куннинг эртасидан кечиктирмай ундирувчига, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга юборилади.

Ижро ҳужжатини қайтариб юбориш тўғрисидаги қарорда суд ижрочиси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 5-8 моддаларида назарда тутилган қайси талаблар бузилганлигини кўрсатади.

Ижро ҳужжатининг йўл қўйилган нуқсонларни бартараф қилиш учун қайтариб юборилиши бундай нуқсонлар бартараф қилинганидан кейин ижро ҳужжатини суд ижрочисига иккинчи марта умумий тартибда юбориш учун тўсқинлик қилмайди.

Ижро ҳужжатини қайтариб юбориш тўғрисидаги қарор устидан еудга шикоят бериш ёки протест келтириш мумкин.

2. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойи ва вақти

Ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойи. Ижро иши юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида суд ижрочиси ижро ҳаракатларини қарздор жисмоний шахс ёки юридик шахс эканлигига қараб тегишли жойларда амалга оширилиши белгилаб қўйилган.

Ижро иши юритиш қарздор – жисмоний шахсга нисбатан кўзгатилганда ижро ҳаракатлари суд ижрочиси томонидан қарздорнинг яшаш жойи ёки иш жойида ёхуд унинг мол мулки турган жойида амалга оширилади.

Ижро иши юритиш қарздор — юридик шахсга нисбатан кўзгатилганда ижро ҳаракатларини суд ижрочиси унинг органи жойлашган ёки мол мулки турган жойида амалга оширади. Фуқаролик кодексининг 46 моддасига асосан юридик шахснинг жойлашган жойи, агар қонунга мувофиқ юридик шахснинг таъсис ҳужжатларида бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, у давлат рўйхатидан ўтказилган жой билан белгиланади.

Агар ижро ҳужжатини ижро этиш жараёнида қарздорнинг яшаш жойи, иш жойи ёки турган жойи ўзгарган бўлса ёки

илгариги турган жойида ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулки йўқ эканлиги ёхуд ундирувчининг талабларини қаноатлантириш учун етарли эмаслиги маълум бўлиб қолса, суд ижрочиси бу ҳақда дарҳол далолатнома тузади ҳамда далолатнома тузган куннинг эртасидан кечиктирмай ижро ҳужжатини далолатноманинг нусхаси билан бирга қарздорнинг маълум бўлган янги яшаш жойидаги, иш жойидаги, турган жойидаги ёки қарздорнинг мол-мулки турган янги жойидаги суд ижрочисига юборади, айти бир вақтда бу ҳақда ундирувчини, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органни хабардор қилади. Ижро ҳужжатини олган суд ижрочиси ижро ҳужжати биринчи суд ижрочисига, яъни ижро ҳужжатини йўллаган суд ижрочисига келиб тушган санадан бошлаб икки ой муддатда ижросини таъминлаши керак. Ижро ҳужжати кўрсатилган муддатда ижро этиш имкони бўлмаган тақдирда, суд ижрочиси ижро ҳужжати ижро этиш муддатини кечиктириш тўғрисида белгиланган тартибда чоралар кўради.

Агар ижро ҳужжати ижро этиш жараёнида зарурат туғилса, суд ижрочиси ижро ҳаракатларини ўз вазифаларини бажара олиши мумкин бўлган ҳудуддан ташқарида ҳам амалга ошириши мумкин. Бу ҳолда суд ижрочиси далолатнома тузиб, кўрсатилган ҳудудга боради. У етиб борган пайтдан бошлаб бир сутка ичида ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойидаги катта суд ижрочисига ижро ҳаракатларини шу ҳудудда амалга ошириши зарурлиги тўғрисида маълум қилади, катта суд ижрочиси бу ерга келган суд ижрочисига кўмаклашади.

Суд ижрочилари ўртасида ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойи ҳақида низо чиққанда, агар ижро ҳаракатлари турли вилоятлар ҳудудида амалга ошириладиган бўлса, низо Суд департаменти томонидан, ижро ҳаракатлари бир вилоят (шу жумладан Қорақалпоғистон Республикаси ва Тошкент шаҳри) ҳудудида амалга ошириладиган бўлса низо Суд департаментининг тегишли ҳудудий бошқармаси томонидан ҳал қилинади.

Ижро ҳаракатларини амалга ошириш вақти. Ижро ҳаракатлари иш кунларида соат 8.00 дан 22.00 гача амалга оширилади. Ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг аниқ вақтини суд ижрочиси белгилайди. Ижро иши юритишда қатнашувчи тарафлар ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг

Ўзлари учун қулай вақтини таклиф этишга ҳақлидирлар. Ижро ҳаракатларини сутканинг бошқа вақтида, шунингдек, дам олиш ва байрам кунларида амалга оширишга белгиланган тартибда фақат кечиктириб бўлмайдиган ёки қарздорнинг айбига кўра уларни бошқа вақтда амалга ошириш мумкин бўлмаган ҳолларда йўл қўйилади.

3. Ижро иши юритишда муддат

Муддат — вақтнинг бир бўлаги бўлиб, у уч элементни камраб олади. Бу муддатнинг бошланиши, ўта бошлаши ва тугашидан иборат элементлардир.

Ижро ҳужжати белгиланган муддатда ижрога топширилмаса, ундирувчи уни мажбурий ижро тартиб – тамойилларидан фойдаланган ҳолда ижро этилишига эришиш ҳуқуқидан маҳрум бўлади. Ижрога топшириш муддати ўтказиб юборилган ижро ҳужжатини суд ижрочиси иш юритиш учун қабул қилмасдан, бу ҳақда тегишли қарор чиқаради.

Ижро варақаси ёки суд буйруғини ижрога топшириш муддатини ўтказиб юборган ундирувчи тегишли ҳужжатни қабул қилган судга ёки бу ҳужжат ижро этиладиган жойдаги судга ўтказиб юборилган муддатни тиклаш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилишга ҳақлидир. Бошқа ижро ҳужжатлари бўйича ўтказиб юборилган муддатлар тикланмайди.

Умумий қоидага кўра, суд ижрочиси томонидан ижро ҳаракатлари, ижро ҳужжати унга келиб тушган кундан бошлаб икки ойлик муддат ичида амалга оширилиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 27-моддаси 1 қисми талабларига кўра ижро ҳужжатлари қуйидаги муддатларда ижрога топширилиши мумкин:

1) умумий юрисдикция судларининг суд ҳужжатлари асосида бериладиган ижро варақалари - уч йил мобайнида, хўжалик судларининг суд ҳужжатлари эса - олти ой мобайнида;

2) ҳакамлик судининг қарорларини мажбурий ижро этиш тўғрисидаги суд ҳужжатлари асосида бериладиган ижро варақалари - олти ой мобайнида;

3) нотариусларнинг ижро хатлари - уч йил мобайнида;

4) меҳнат низолари комиссияларининг гувоҳномалари - уч ой мобайнида;

5) ишларни маъмурий тартибда кўриш ваколатига эга органларнинг (мансабдор шахсларнинг) қарорлари - уч ой мобайнида.

Бошқа ижро ҳужжатларини ижрога топшириш муддатлари тегишли ижро ҳужжатларини бериш шартлари ва тартибини белгиловчи қонун ҳужжатларида кўрсатилади.

Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддатлари қуйидагича ҳисобланади:

1) Қонуннинг 27-моддаси 1 қисмининг 1 бандида қайд этилган ижро ҳужжатлари (суд буйруғи бундан мустасно) ижрога топширилганда - суд ҳужжати қонуний кучга кирган ёки унинг ижросини кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этиш учун белгиланган муддат тугаган кундан бошлаб ёхуд ижро ҳужжатини ижрога топширишнинг ўтказиб юборилган муддатини тиклаш тўғрисидаги ажрим чиқарилган кундан бошлаб, суд ҳужжати дарҳол ижро этилиши лозим бўлган ҳолларда эса - ҳужжат чиқарилган куннинг эртасидан бошлаб;

2) суд буйруқлари ижрога топширилганда - улар берилган кундан бошлаб ўн кунлик муддат ўтганидан кейин;

3) ишларни маъмурий тартибда кўриш ваколатига эга органларнинг (мансабдор шахсларнинг) қарорларини ижро этиш билан боғлиқ ижро ҳужжатлари ижрога топширилганда - қарор чиқарилган кундан бошлаб.

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 27-моддаси биринчи қисмида қайд этилган бошқа барча ижро ҳужжатлари бўйича уларни ижрога топшириш муддатлари, агар қонунда бошқача тартиб белгиланган бўлмаса, улар берилган куннинг эртасидан бошлаб ҳисобланади.

Даврий тўловларни ундириш тўғрисидаги ижро ҳужжатларини ижрога топшириш муддатлари қонун ҳужжатларида махсус кўрсатиб ўтилган. Даврий тўловларни ундириш тўғрисидаги (алиментлар ундириш, соғлиққа шикаст етказилгани оқибатидаги зарарни қоплаш тўғрисидаги ва шу каби ишларга доир) суд ҳужжатлари бўйича ижро ҳужжатлари тўловларни ундиришнинг белгиланган бутун даврида ўз кучини сақлаб қолади. Бундай тартиб алиментлар тўлаш тўғрисидаги

нотариал тарзда тасдиқланган келишувларга нисбатан ҳам амал қилади. Бундай ҳолларда ижро ҳужжатларини ижрога топшириш муддатлари ҳар бир тўлов учун алоҳида ҳисобланади.

Ижро ҳаракатлари ва ижро ҳужжатининг талаблари ижро ҳужжатининг ихтиёрий ижро этилиши учун белгиланган муддат тугаган кундан эътиборан кўпи билан икки ой муддат ичида суд ижрочиси томонидан амалга оширилиши ва ижро этилиши керак.

Ижро ҳужжатларининг қуйидаги талаблари дарҳол ижро этилиши керак:

- алиментлар ҳамда уч ойдан ошмаган иш ҳақини ундириш тўғрисидаги талаблар;

- қонунга хилоф равишда меҳнат шартномаси бекор қилинган ёки қонунга хилоф равишда бошқа ишга ўтказилган ходимни ишга тиклаш тўғрисидаги, меҳнат шартномасини бекор қилиш асосининг таърифини ўзгартириш тўғрисидаги талаблар;

- ижро ҳужжатида баён этилган талаблар дарҳол ижро этилиши ҳужжатда кўрсатилган ёки дарҳол ижро этилиши қонунда назарда тутилган ҳоллардаги бошқа ишларга доир талаблар.

Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддатининг узилиши. Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 28 моддасида ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддатининг узилиши асослари кўрсатилган.

Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддати:

1) ижро ҳужжати ижрога топширилганда;

2) ижро ҳужжати қарздор томонидан қисман ижро этилганда узилади.

Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддати узилгандан сўнг муддатининг ўтиш даври янгидан бошланади. Муддат узилгунга қадар ўтган вақт янги муддат ҳисобига киритилмайди.

Ижро ҳужжати уни тўлиқ ёки қисман ижро этишнинг имконияти йўқлиги сабабли ундирувчига қайтарилган тақдирда, уни ижрога топшириш муддати узилгандан кейин ижро ҳужжати ундирувчига қайтарилган кундан бошлаб

хисобланади.

Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддатини ўтказиб юбориш оқибатлари. Ижрога топшириш муддати ўтказиб юборилган ижро ҳужжатини суд ижрочиси иш юритиш учун қабул қилмасдан, бу ҳақда тегишли қарор чиқаради.

Ижро варақаси ёки суд буйруғини ижрога топшириш муддатини ўтказиб юборган ундирувчи тегишли ҳужжатни қабул қилган судга ёки бу ҳужжат ижро этиладиган жойдаги судга ўтказиб юборилган муддатни тиклаш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилишга ҳақлидир. Бошқа ижро ҳужжатлари бўйича ўтказиб юборилган муддатлар тикланмайди.

Ижрога топшириш муддати ўтказиб юборилиб ижрога тақдим этилган ижро ҳужжатлари суд ижрочиси томонидан уч кун ичида ундирувчига қайтарилади. Суд ижрочиси ижро ҳужжатини ундирувчига қайтариш ҳақида қарор чиқаради, қарор нусҳаси ижро ҳужжати билан бирга ундирувчига юборилади ва бу ҳақда ижро ҳужжатини берган органга хабар қилинади.

4. Ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш, ижро иши юритишни тўхтатиб туриш, тугатиш ва тамомлаш

Суд ижрочиси ундирувчининг аризасига биноан ижро ҳаракатлари амалга оширилишини кейинга қолдиришга ҳақли. Ижро ҳаракатларини амалга оширишга тўсқинлик қиладиган ҳолатлар мавжуд бўлган тақдирда, суд ижрочиси ижро ҳаракатларини қарздорнинг аризасига биноан ёки ўз ташаббуси билан кўпи билан ўн кун муддатга кейинга қолдириши мумкин.

Ижро ҳаракатлари бир неча бор кейинга қолдирилиши мумкин. Аммо ижро ҳаракатларни кейинга қолдиришнинг умумий муддати икки ойдан ошмаслиги керак. Бу муддатнинг икки ойдан ошиши ижро ҳужжатларини ижро этиш муддатларининг бузилишига олиб келиши мумкин. Суд ижрочиси ижро ҳаракатлари кейинга қолдирилган тақдирда қарор чиқаради ва бу ҳақда ижро иши юритиш тарафлари, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга маълум қилади.

Суд ижрочисининг ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиш ёки протест билдириш мумкин.

Суд ҳужжати ва бошқа органлар ҳужжатининг ижросини кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этиш, уларни ижро этиш усули ёки тартибини ўзгартириш масаласини суд ёки ижро ҳужжатини берган бошқа орган ҳал қилади, ижро иши юритишни тўхтатиб туриш масаласини эса барча ҳолларда суд ҳал қилади.

Ижро ҳаракатларини амалга оширишга тўсқинлик қиладиган объектив ҳолатлар бўлган тақдирда, суд ижрочиси ўз ташаббуси билан ёхуд тарафлардан бирининг аризасига кўра, шунингдек, тарафларнинг ҳар бири мустақил тарзда ижрони кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этиш ҳамда ижро этиш усули ва тартибини ўзгартириш тўғрисидаги ариза билан ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга мурожаат қилишга ҳақлидир.

Умумий қоидага кўра ижро иши юритишни тўхтатиб туриш масаласида судга ариза билан ижро ҳаракатлар амалга оширилмасдан туриб мурожаат қилинади. Масала суд томонидан ижобий ҳал қилинганда ижро ҳужжатини ижро этиш бошқа вақтга кўчирилади.

Ижро ҳужжати ижроси кечиктирилганда ижро ҳужжатини ижро этиш имкониятлари йўқолишининг олдини олиш учун зарур барча чоралар кўрилиши керак.

Ижро ҳужжати ижросини кечиктиришда ва бўлиб-бўлиб ижро этишда уни ижро этиш муддатлари ўзгаради. Шу билан бирга бу икки тушунчани бир биридан фарқлаш зарур. Суд ҳужжати ёки бошқа органлар ҳужжатлари ижросини кечиктириш – бу ижро этиш муддатини қонун, суд ёки бошқа орган томонидан белгиланган санадан суд ёки қарор қабул қилган бошқа орган томонидан белгиланган бошқа санага кўчиришдир. Суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатини бўлиб-бўлиб ижро этишда эса қарздорга юклатилган мажбуриятни – ижро ҳужжатини қонун ёки қарор қабул қилган орган белгиланган аниқ бир муддатда тўлиқ ижро этиш эмас, балки бўлиб-бўлиб ижро этиш ҳуқуқи берилади. Бунда ижро ҳужжатининг ҳар бир қисмини ижро этишнинг, аниқ сана ёки даврий вақт билан белгиланадиган, аниқ муддати кўрсатилади.

Ижро этиш усули ёки тартибини ўзгаришида бир ижро турининг бошқаси билан алмаштирилиши тушунилади. Масалан, қарздордан мол-мулкни ундириш пул маблағларини ундириш билан алмаштирилиши мумкин.

Суд ҳужжатлари ёки бошқа органлар ҳужжатларининг ижросини кечиктириш ёхуд бўлиб-бўлиб ижро этиш, уларни ижро этиш усули ва тартибини ўзгартиришга бу тарафларнинг мулкӣ аҳволи, қарздорнинг касаллиги ёки бошқа эътиборга лойиқ ҳолатлар билан боғлиқ бўлган ҳоллардагина йўл қўйилади. Суд ёки бошқа орган бу масалани ҳал қилишда биринчи навбатда ундирувчининг манфаатларидан келиб чиқиши лозим.

Ижро ҳаракатларини амалга оширишқа тўсқинлик қилувчи ҳолатлар ўз хусусиятига кўра шундай бўлиши мумкинки, улар юзага келган пайтда бу ҳолатлар қачон тугашини аниқ айтиш имкони бўлмаслиги мумкин. Бундай ҳолларда ижро ҳужжатини ижро этишнинг янги муддатини аниқ белгилаш имкони йўқлиги туфайли ижро ҳаракатларини амалга оширишни кейинга қолдириб бўлмайди ва ижро иши юритишни тўхтатиб туриш зарурияти вужудга келади. Ижро иши юритишни тўхтатиб туриш – бу ижро ҳаракатларини амалга оширишни суд томонидан вақтинча тўхтатиб туришидир. Ижро ҳаракатларини вақтинча тўхтатиб қўйиш зарурияти одатда ижро иши юритишга тўсқинлик қилувчи ва қачон бартараф этилиши ҳамда ижро иши юритишни тиклаш муддатини аниқ белгилаш имконини бермайдиган объектив (суд ва тарафларга боғлиқ бўлмаган) ҳолатлар туфайли вужудга келади.

Ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ижро ҳаракатларини кейинга қолдиришда қуйидагилар билан фарқланади:

1) ижро иши юритиш номаълум муддатга тўхтатиб қўйилади. Ижро ҳаракатлари кейинга қолдиришда эса, суд ижрочиси ҳамма ҳолларда ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг янги вақтини аниқ белгилаши шарт;

2) ижро иши юритишни тўхтатиб туриш зарурияти суднинг, суд ижрочиси ва тарафларнинг эркига боғлиқ бўлмаган ҳолатлардан келиб чиқади. Ижро ҳаракатларни кейинга қолдириш эса, қоида тариқасида субъектив сабабларга боғлиқ;

3) ижро ҳаракатларини кейинга қолдиришда суд ижрочиси ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг янги муддатини

белгилайди. Тўхтатилган ижро иши юритишни тиклаш эса суднинг махсус ажрими билан амалга оширилади.

Ижро иши юритишни тўхтатиб туришга Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 34 ва 35 моддаларида назарда тутилган асослар мавжуд бўлгандагина йўл қўйилади. Бу асослар рўйхати тугалланган бўлиб, кенгайтирилган тарзда шархланиши мумкин эмас.

Ижро иши юритишни тўхтатиб туриш унинг асосларига қараб, икки турга бўлиниши мумкин: *мажбурий ёки факультатив*.

Ижро иши юритишни тўхтатиб туришнинг мажбурийлиги шундай ҳолатлар билан боғлиқки, уларнинг мавжудлиги ҳамма вақт ижро ҳаракатларини амалга оширишга тўсқинлик қилади. Бу ҳолатлар суд ижрочисига ундирувчи ва қарздорнинг ҳуқуқларини лозим даражада химоя қилиш имконини бермайди, шунинг учун ҳам ижро иши юритиш бу ҳолатлар бартараф қилингунига қадар тўхтатилиши шарт.

Ижро иши юритишни тўхтатишнинг факультатив асослари эса ишнинг аниқ ҳолатларидан келиб чиқиб, турли ҳил ижро ҳаракатларини амалга оширишга тўсқинлик қилмаслиги ҳам мумкин. Демак, бундай ҳолатлар мавжуд бўлганида суд ижрочиси ҳамма вақт ҳам ижро иши юритиш тарафларининг ҳуқуқларини химоя қилиш имконидан маҳрум бўлмайди.

Қуйидаги ҳолатларда ижро иши юритишни тўхтатиб туриш мажбурийдир:

1) агар суд томонидан аниқланган ҳуқуқий муносабат ҳуқуқий ворисликка йўл қўйса, қарздор вафот этганда, у вафот этган деб эълон қилинганда ёки бедарак йўқолган деб топилганда;

2) қарздорнинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик суди томонидан иш юритиш қўзғатилганда;

3) қарздор муомала лаёқатини йўқотганда;

4) қарздор муддатли ҳарбий хизматда бўлганда ёки муддатли ҳарбий хизматда бўлган ундирувчи илтимос қилганда;

5) агар қонун ҳужжатларида низолашишга йўл қўйи э бўлса, қарздор ижро ҳужжати юзасидан суд тарти д низолашаётган пайтда;

6) маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ваколатига эга органларнинг қарорлари (мансабдор шахсларнинг ҳаракатлари) устидан судга шикоят берилганда;

7) ижро ҳужжатини бериш учун асос бўлган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатини ижро этишни тўхтатиб туриш (кечиктириш) қонуний ҳуқуқига эга бўлган мансабдор шахс томонидан қарор чиқарилганда;

8) ижро ҳужжати бўйича ундирув қаратилган мол-мулкни рўйхатдан чиқариш (хатлашдан озод қилиш) тўғрисида судга даъво аризаси берилганда.

Қуйидаги ҳолларда ижро иши юритиш тўхтатиб турилиши мумкин:

1) суд ижрочиси ижро этилиши лозим бўлган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатини тушунтириб бериш тўғрисида ижро ҳужжатини берган тегишли судга ёки бошқа органга ариза билан мурожаат қилганда;

2) қарздор узоқ хизмат сафарида бўлганда;

3) қарздор стационар даволаш муассасасида даволанаётганда;

4) суд ижрочисининг ҳаракатлари устидан ёки унинг иштирокини рад этиш қаноатлантирилмаганлиги юзасидан шикоят берилганда;

5) қарздор, унинг мол-мулки ёки олиб кўйилиши лозим бўлган бола кидирилаётганда;

6) ундирувчи илтимос қилганда;

7) суд ижрочиси томонидан судга жарима тариқасидаги жиноий жазони жазонинг бошқа турлари билан алмаштириш тўғрисида тақдимнома киритилганда.

Ижро иши юритишнинг тўхтатиб туриш асослари хилма-хил бўлганлиги туфайли ижро ҳаракатларини амалга оширилишига тўсқинлик қилувчи ҳолатларнинг бартараф қилиниш вақтини аниқ белгилаб қўйиш кийин. Тўхтатилган ижро иши юритишни тиклаш, унинг тўхтатилишига сабаб бўлган асосларнинг бартараф этилиши билан боғлиқдир.

Масалан, ижро иши юритиш қарздор вафот этганлиги сабабли тўхтатилган бўлса, у вафот этган қарздорнинг ҳуқуқий ворислари аниқлангунга қадар тўхтатиб турилади. Вафот этган қарздорнинг ҳуқуқий ворислари аниқланганидан кейингина ижро ишини тўхтатиб туриш асоси бартараф этилган

хисобланади ва ижро хужжати ким ижро этиши аниқ бўлади. Агарда ижро иши юритиш ижро хужжатлари юзасидан суд тартибида низолашилаётганлиги ёки суд ижрочисининг ҳаракатлари устидан ёхуд унинг иштирокини рад этиш каноатлантирилмаганлиги юзасидан шикоят берилганлиги тўғрисида тўхтатилган бўлса, ижро иши юритиш кўрсатилган масалалар мазмунан ҳал қилинганидан кейин тикланади.

Ўзбекистон Республикаси: “Суд хужжатлари ва бошқа органлар хужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 36 моддасига кўра ижро иши юритиш қуйидаги муддатларга тўхтатиб турилади:

1) қарздор вафот этганда, у вафот этган деб эълон қилинганда ёки бедарак йўқолган деб топилганда, у муомалага лаёқатсиз деб топилганда, шунингдек, унинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик суди иш қўзғатганда - қарздорнинг ҳуқуқий ворислари аниқлангунига, бедарак йўқолганининг мол-мулки суд томонидан ҳомийлик ва васийлик органлари белгилаган ишончли бошқарувчига топширилгунига ёки муомалага лаёқатсиз қарздорга ҳомий тайинлангунига ёхуд қарздорнинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича қарор қабул қилингунига қадар;

2) ундирувчи ёки қарздор муддатли ҳарбий хизматни ўтаётганда, қарздор касал бўлиб қолганда, хизмат сафарида бўлганда ёки қарздор, унинг мол-мулки ёки олиб қўйилиши лозим бўлган бола қидирилаётганда муддатли ҳарбий хизматдан озод бўлгунга ёки стационар даволаш муассасасидан чиққунга, хизмат сафаридан қайтгунга ёки қарздор, унинг мол-мулки ёки олиб қўйилиши лозим бўлган бола қидириб топилгунга қадар;

3) ижро ҳаракатлари, шунингдек, ижро ҳужжати ёки уни беришга асос бўлган хужжат юзасидан низолашилаётганда - масала моҳиятан узил-кесил кўриб чиқилгунга қадар;

4) суд ижрочисини рад қилиш каноатлантирилмаганлиги юзасидан шикоят берилганда - шикоят суд томонидан кўриб чиқилгунга қадар;

5) бошқа ҳолларда - ижро иши юритишни тўхтатиб туришга асос бўлган ҳолатлар тугагунга қадар.

Ижрони тўхтатиб туришга сабаб бўлган ҳолатлар баргараф қилингандан кейин ундирувчининг аризасига биноан ёки суд

ижрочисининг ташаббусига кўра ижро иши юритиш уни тўхтатиб қўйган суд томонидан тикланади.

Ижро иши юритишни тўхтатиб туришнинг юқорида кўрсатилган муддатлари суд томонидан қисқартирилиши мумкин.

Ижро иши юритишни тугатиш – бу мазкур ижро иши юритиш бўйича барча ижро ҳаракатларини тугатиш демакдир. Бунда ижро ҳаракатлари қайта тикланмайди.

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 37 моддасига кўра ижро иши юритиш қуйидаги ҳолларда тугатилади:

1) ундирувчи ундирувдан воз кечганда, агар воз кечиш суд томонидан қабул қилинган бўлса;

2) ундирувчи ва қарздор ўртасида суд томонидан тасдиқланган келишув битими тузилганда;

3) ундирувчи ёки қарздор вафот этганда, у вафот этган деб эълон қилинганда, бедарак йўқолган деб топилганда, агар суд ҳужжати ёки бошқа органнинг ҳужжатида қўйилган талаблар ёки мажбуриятлар ҳукукий ворисга ёки бедарак йўқолганнинг мол-мулкини ишончли бошқариб турган шахсга ўтиши мумкин бўлмаса;

4) тугатилаётган юридик шахснинг мол-мулки ундирувчининг талабларини қаноатлантириш учун етарли бўлмаганда;

5) мазкур турдаги ундирув учун қонунда белгиланган муддат ўтганда;

6) ижро ҳужжатини беришга асос бўлган суд ҳужжати ёки бошқа органнинг ҳужжати ёхуд қонунга кўра ижро ҳужжати ҳисобланадиган ҳужжат бекор қилинганда;

7) қарздордан олиб қўйилган ашёларни ундирувчига топшириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишда ундирувчи ашёларни олишдан воз кечганда;

8) жарима тариқасидаги жиноий жазони жазонинг бошқа тури билан алмаштириш тўғрисида суд томонидан ажрим чиқарилганда.

Ушбу рўйхатда келитирилган ижро иши юритиш тугатиш асослари узил-кесил бўлиб, уни кенгайтирилган тарзда шархлашга йўл қўйилмайди.

Хўжалик суди берган ижро ҳужжати асосида кўзғатилган ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ва тугатиш ўша хўжалик суди ёки суд ижрочиси турган жойдаги хўжалик суди томонидан амалга оширилади.

Қолган барча ҳолларда ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ва тугатиш суд ижрочиси турган жойдаги суд томонидан амалга оширилади.

Тўхтатиб турилган ёки тугатилган ижро иши бўйича ҳеч қандай ижро ҳаракатларига йўл қўйилмайди.

Суд ижрочиси ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ёки тугатиш тўғрисида тарафларга, ижро ҳужжатини берган суд (агар масалани ижро ҳужжатини берган суд эмас, бошқа суд ҳал қилган бўлса) ёки бошқа органга уч кунлик муддат ичида маълум қилади.

Суднинг ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ёки тугатиш тўғрисидаги ажрими устидан ўн кунлик муддат ичида хусусий шикоят қилиниши ёки протест билдирилиши мумкин.

Ижро иши юритишни тугатиш институти ўзига хос хусусиятларга эга бўлиб, бу процессуал ҳаракат фақат суд томонидан амалга оширилади ҳамда у маълум мақсадга йўналтирилганлиги, асослари, моҳияти ва ҳуқуқий оқибатлари кўра ижро иши юритишнинг бошқа институтларидан ажралиб туради. Ижро иши юритишни тугатишнинг Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни 39-моддасида назарда тутилган оқибатлари ижро иши юритишни тугатиш тўғрисидаги суд ажрими қонуний кучга кирганидан кейингина вужудга келади. Суднинг мазкур ажрими суд ижрочисига тақдим этилиши ёки алоқа воситалари орқали юборилиши лозим. Ижро иши юритишни тугатиш тўғрисидаги суд ажримини олгач суд ижрочиси ижро ҳужжатини ижро этиш бўйича ўзи тайинлаган барча чораларини бекор қилади, бу ҳақида ижро ҳужжатиغا тегишли белгиларни қўйади ва ижро ҳужжатини ушбу ҳужжатни берган судга ёки бошқа органга қайтаради. Кўрсатилган ҳужжатларнинг жўнатилганлиги ҳақидаги алоқа бўлими томонидан берилган ҳужжат ишга, яъни тугатилган ижро ишига тикиб қўйилади.

Ижро иши юритишни тамомлаш — бу ижро иши юритишни суд ижрочиси томонидан қонунда назарда тутилган

гурли асосларга кўра тамомланишидир. Қонунга кўра ижро иши юритиш қуйидаги ҳолларда тамомланади:

- ижро ҳужжати амалда ижро этилганда;
- ижро ҳужжати уни берган суд ёки бошқа органнинг ёхуд ундирувчининг талабига биноан ижро этилмасдан қайтарилганда;
- ижро ҳужжати “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 40-моддасида кўрсатилган асослар бўйича қайтарилганда;
- ижро ҳужжати “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 25-моддаси тўртинчи қисмига мувофиқ ижро этиш учун бошқа суд ижрочисига юборилганда;
- ижро иши юритиш тугатилганда.

Суд ижрочиси ижро иши юритишни тамомлаш тўғрисида қарор чиқаради.

5. Ижро ҳужжатларини қайтариш

Ижро иши юритишда ижро ҳужжатларини қайтариш институти ҳам муҳим ўрин тутлади. Ижро ҳужжатларини қайтариш институти ижро иши юритишни тугатиш институтидан бир қатор белгилари билан фарқланади:

- қандай мақсадга йўналитирлигиданлиги билан;
- бу ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлган субъектлар билан;
- уни амалга ошириш асослари билан;
- уни амалга оширил натижасида вужудга келадиган ҳуқуқий оқибатлар билан.

Ижро ҳужжатларида кўрсатилган ундирув амалга оширилмаган ёки қисман амалга оширилган бўлса, бундай ижро ҳужжатларини ундирувчига қайтариш асослари Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 40-моддаси 1 қисмида тўлиқ кўрсатилган. Қуйидаги ҳолларда ижро ҳужжати ундирувчига қайтарилади:

1) ундирувчининг аризасига биноан. Ижро ҳужжатини ундирувчининг аризасига кўра унга қайтариш ижро иши юритишда амал қиладиган диспозитив принципига мувофиқ

келади;

2) агар ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддати ўтказиб юборилган бўлса. Бу ҳолатда суд ижрочиси ижро ҳужжатини ундирувчига қайтаришга мажбур. Ижро варақаси ёки суд буйруғини ижрога топшириш муддати узрли сабабларга кўра ўтказиб юборилганда ундирувчининг аризасига кўра бу муддат суд томонидан тикланиши мумкин. Бошқа ижро ҳужжатлари бўйича ўтказиб юборилган муддатлар тикланмайди;

3) агар қарздорнинг манзилини ёки унинг мол-мулки турган жойни аниқлаш ёхуд банклар ёки бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисобварақлар ва омонатларда қарздорга қарашли пул маблағлари ва бошқа қимматликлар турганлиги ёки сақланаётганлиги тўғрисида маълумотлар олиш мумкин бўлмаса (Қонунга мувофиқ қарздорни ёки унинг мол-мулкани қидириш назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно). Қонуннинг 8-моддаси 1 қисми 4 бандига кўра ижро ҳужжатида ундирувчи ва қарздорнинг номи, уларнинг манзиллари; жисмоний шахслар учун – қарздорнинг туғилган санаса ва жойи, иш жойи кўрсатилиш шарт. Агарда мазкур маълумотлар ижро ҳужжатида кўрсатилмаган бўлса суд ижрочиси Қонуннинг 24-моддасига мувофиқ ижро ҳужжатини ундирувчига, судга ёки уни берган бошқа органга қайтаради. Агарда ижро ҳужжати берилганидан сўнг қарздор жисмоний шахс – ўз яшаш жойини ўзгартирган ёки қарздор – юридик шахс ўз манзилини ўзгартирган бўлиб, бу ҳақида ундирувчига ёки суд ижрочисига хабар қилмаган бўлса, суд ижрочиси қарздорнинг яшаш жойи ёки манзилини аниқлаш чораларини кўриши лозим;

4) агар қарздорнинг ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулки ёки даромадлари бўлмаса ва унинг мол-мулки ёки даромадларини қидириш юзасидан суд ижрочиси томонидан қонунда йўл қўйиладиган доирада қўрилган барча чоралар натижасиз бўлса. Қарздорнинг ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулки ёки даромадлари йўқлиги ҳақида суд ижрочиси далолатнома тузади ва бу далолатнома катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланади. Ижро ҳужжатини қайтаришга суд ижрочиси томонидан қарздорнинг мол-мулки ёки даромадларини қидириш юзасидан қонунда йўл қўйиладиган барча чоралар қўрилиб, улар натижасиз бўлган тақдирдагина йўл қўйилади;

5) агар ундирувчи ижро ҳужжати ижро этилаётганда қарздорнинг сотилмаган мол-мулкни ўзига олишни ёки ижро ҳужжатида кўрсатилган ва қарздордан олиб қўйилган муайян ашёларни олишни рад қилса. Қарздорнинг хатланган мол-мулкни реализация қилиш тартиби Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 56-моддасида белгиланган. Агарда қарздорнинг хатланган мол-мулки икки о’й ичида реализация қилинмаса, ундирувчига мол мулкни баҳоланган суммада ўзида қолдириш ҳуқуқи берилади. Ундирувчи мол-мулкни олишдан воз кечкан тақдирда у қарздорга қайтарилади, ижро иши юритиш эса тугатилади;

б) агар ундирувчи ўзининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) билан ижро ҳужжатининг ижро этилишига тўсқинлик қилаётган бўлса. Қонунда ундирувчининг айнан қандай ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) ижро ҳужжатини ижро этишга тўсқинлик қилади деб ҳисобланиши кўрсатилмаган. Бундай рўйхатни келтириш имкони ҳам йўқ. Фикрмизча бундай ҳаракатларга (ҳаракатсизликларга) жумладан, ундирувчининг унга топширилиши лозим бўлган ашёларни қабул қилиб олишлик учун узрсиз сабаблар билан келмаслигини, ижро ҳужжатини қарздор томонидан ижро этилиши учун зарур бўлган ҳаракатларнинг ундирувчи томонидан амалга оширилмаслиги ва бошқаларни киритиш мумкин.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 40-моддаси биринчи қисмининг 3, 4, 5, 6-бандларида кўрсатилган асослар бўйича ижро ҳужжатини қайтаришда суд ижрочиси бу ҳақда тегишли далолатнома тузади, далолатнома катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланади.

Ижро ҳужжатининг ундирувчига қайтарилиши мазкур ҳужжатни Қонуннинг 27-моддасига мувофиқ ҳисоблаб чиқариладиган муддат доирасида янгидан ижрога топшириш учун тўсиқ бўлмайди.

Ижро ҳужжати Қонуннинг 40-моддаси биринчи қисмининг 1 ва 5-бандларида кўрсатилган асослар бўйича қайтарилганда, ундирувчига Қонуннинг 76-моддасида назарда тутилган бўнақ бадали тўлиқ қайтарилади.

Ижро ҳужжати “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонун 40-моддаси биринчи қисмининг 3 ва 4-бандларида кўрсатилган асослар бўйича қайтарилган ҳолларда бўнак бадалининг суд ижрочиси қайтарилаётган ижро ҳужжатини ижро этиш юзасидан қилган ҳаражатларидан ортиқча қисмигина қайтарилади.

Ундирувчига ижро ҳужжати ва бўнак бадалини қайтариш тўғрисида суд ижрочиси қарор чиқаради, қарорни катта суд ижрочиси тасдиқлайди. Ижро этилган ижро ҳужжати уни берган суд ёки бошқа органга қайтарилади.

6. Қарздорни, унинг мол-мулкни ёки болани қидириш

1963 йилда қабул қилинган Фуқаролик процессуал кодексидан фарқли равишда “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонун қарздорни, унинг мол-мулкни ёки болани қидириш билан боғлиқ муносабатларни анча тўлиқ тартибга солади. Барча ижро ҳужжатлари қарздорнинг яшаш жойи ёки унинг мол-мулки турган жой ҳақида маълумотлар бўлмаган тақдирда қидирув ҳаракатларини амалга ошириш заруриятига қараб, икки гуруҳга бўлинади:

1. Суд ижрочиси, шу жумладан ўз ташаббуси билан қидирув эълон қилиниши шарт бўлган ижро ҳужжатлари.

2. Суд ижрочиси қарздорни ёки унинг мол-мулкни топиш бўйича қидирув эълон қилишга ҳақли бўлган (аммо мажбур бўлмаган) ижро ҳужжатлари

Алиментлар ундириш тўғрисидаги, майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етказганлик оқибатидаги зарарни қоплаш тўғрисидаги ёхуд боқувчисининг вафоти натижасида зиён кўрган шахсларга зарарни тўлаш тўғрисидаги, шунингдек, болани олиб қўйиш тўғрисидаги ижро ҳужжатлари бўйича қарздорнинг турган жойи ҳақида маълумотлар бўлмаганда, суд ижрочиси ўз ташаббуси билан ёки ундирувчининг аризасига кўра қарздорни қидириш тўғрисида қарор чиқаради, қарорни катта суд ижрочиси тасдиқлайди. Бу ҳолда суд ижрочиси қарздорнинг мол-мулкни ёки болани қидириш тўғрисида қарор чиқаради.

Қонуннинг 42-моддаси 2 қисмида иккинчи гуруҳ ижро ҳужжатлари ҳақида сўз юритилади, бу ижро ҳужжатлари бўйича суд ижрочиси қарздорга ёки унинг мол-мулкига қидирув эълон қилишга ҳақли. Бу гуруҳга Қонуннинг 42-моддаси 1 қисмида назарда тутилган ижро ҳужжатларидан ташқари барча ижро ҳужжатлари киради. Улар бўйича қидирув эълон қилишга қуйидаги иккита шарт бўлгандагина йўл қўйилади:

1) қидиришга кетадиган ҳаражатларни тўлашга ундирувчининг розилиги;

2) бу ҳаражатларни Қонуннинг 76-моддасига мувофиқ ундирувчининг бўнак билан таминлашга розилиги. Бу ҳолда ундирувчи қидирув ҳаражатларини тўлашни қарздордан суд тартибида талаб қилишга ҳақлидир.

Қидирув ижро ҳужжати ижро этиш жойида, қарздорнинг маълум бўлган охириги яшаш жойида (турган жойида) ёки унинг мол-мулки турган жойида ёхуд ундирувчининг яшаш жойида (турган жойида) эълон қилинади.

Қарздор жисмоний шахсни ва болани қидириш ички ишлар органлари томонидан амалга оширилади. Қарздор юридик шахсни, шунингдек, қарздорнинг (жисмоний ёки юридик шахснинг) мол-мулкини қидириш суд ижрочилари томонидан амалга оширилади.

Қарздорни, унинг мол-мулки ва болани қидириш ҳаражатлари қарздордан ундирилади, суд ижрочиси бу ҳақда қарор чиқаради, қарорни катта суд ижрочиси тасдиқлайди. Қарздор жисмоний шахсни ёки болани қидириш бўйича ҳаражатлар ички ишлар органининг аризасига биноан, қарздор юридик шахсни ва қарздорнинг (жисмоний ёки юридик шахснинг) мол-мулкини қидириш ҳаражатлари тегишли суд ижрочиси томонидан қилинган ҳаражатлар ҳисоб-китоби асосида аниқланади.

Қонун тарафларга суд ижрочисининг қарздорни ёки унинг мол-мулкини қидиришни рад этиш тўғрисидаги ва қидириш ҳаражатларини ундириш тўғрисидаги қарори устидан судга шикоят қилиш ҳуқуқини беради. Суд ижрочисининг кўрсатилган қарорлари устидан прокурор томонидан протест билдирилиши мумкин. Тарафлар судга шикоят бериш ҳуқуқидан қайси ижро ҳужжати бўйича қидирув эълон

қилиниши рад этилганлигидан қатъи назар фойдаланишга ҳақлидирлар.

7. Йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш

Йўқолган ижро иши юритилиши суд томонидан ишда иштирок этган шахсларнинг, ижро иши юритилиши тарафларининг, суд ижрочисининг, прокурорнинг, шунингдек, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органнинг ташаббусига биноан тикланиши мумкин.

Йўқолган ижро иши юритилиши тўлиқ ёки у суд фикрига кўра тикланиши зарур деб ҳисоблаган қисмида тикланади.

Йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш тўғрисидаги ариза ижро этиладиган жойдаги судга берилади.

Аризада ижро ишини юритилишига доир маълумотлар тўлиқ баён этилиши лозим. Аризачида сақланиб қолган ва ижро ишини юритилишига дахлдор бўлган ҳужжатлар ёки уларнинг нусхалари аризага илова қилинади.

Суд ишни кўраётганда ижро иши юритишнинг сақланиб қолган қисмидан, иш йўқолгунига қадар ундан жисмоний ва юридик шахсларга олиб берилган ҳужжатлардан, бу ҳужжатларнинг нусхаларидан, шунингдек, ижро иши юритилишига дахлдор бўлган бошқа маълумотнома ва ҳужжатлардан фойдаланади.

Суд ижро ҳаракатларини бажариш вақтида иштирок этган ёки ҳозир бўлган шахсларни гувоҳ сифатида сўроқ қилиши мумкин.

Тўпланган материаллар йўқолган ижро иши юритилишини аниқ тиклаш учун етарли бўлмаса, суд ажрим чиқариб, ижро иши юритилишини тиклаш тўғрисидаги аризани кўриб чиқишни тугатади. Бу ҳолда аризачи умумий тартибда даъво тақдим этишга ҳақли.

Аризачи йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш тўғрисидаги иш кўриб чиқилиши вақтида суд томонидан қилинган суд харажатларини тўлашдан озод қилинади. Била туриб, ёлғон ариза берилган бўлса, суд харажатлари аризачидан ундириб олинади.

8. Ижро иши юритишда мажбурий ижро этиш чоралари

Ижро иши юритишда мажбурий ижро этиш чоралари қарздор ижро ҳужжати бўйича белгиланган муддатларда ўз мажбуриятини бажармаган тақдирдагина қўлланилади.

Ижро иши юритишда мажбурий ижро этиш чоралари ижро ҳужжатлари талабларини амалга ошириш мақсадида ва Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 45 моддасида назарда тутилган асосларга кўра қўлланилади.

Қонуннинг 45 моддасига мувофиқ ихтиёрий равишда ижро этиш учун суд ижрочиси томонидан белгиланган муддатнинг ўтганлиги мажбурий ижро этиш чораларини қўллаш учун асос бўлади.

Қарздорга нисбатан Қонуннинг 46-моддасида назарда тутилган мажбурий ижро этиш чораларининг бири ёки бир вақтнинг ўзида бир нечтаси қўлланилиши мумкин. Қарздорнинг (жисмоний ёки юридик шахснинг) мол-мулкига нисбатан мажбурий ижро этиш чоралари қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда қўлланилади.

Мажбурий ижро этиш чораларнинг асосий турлари “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 46-моддасида кўрсатиб ўтилган. Бу чоралар қуйидагилардан иборат:

1) мол-мулкни хатлаш ва уни реализация қилиш йўли билан ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш;

2) ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ва пул маблағларига қаратиш;

3) ундирувни қарздорнинг иш ҳақи, стипендияси, пенсияси ва бошқа турдаги даромадларига қаратиш;

4) ижро ҳужжатида кўрсатилган муайян ашёларни қарздордан олиб қўйиш ва ундирувчига топшириш;

5) ижро ҳужжатининг ижро этилишини таъминловчи қонунларга мувофиқ қўриладиган бошқа чоралар.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

3. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ижро иши юритишни қўзғатиш тушунчасини беринг.
2. Ижро иши юритишни қўзғатиш тартибини ёритинг.
3. Ижро иши юритишни қўзғатишда қонуннинг қандай талабларига риоя этиш керак?
4. Ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисидаги қарорнинг мазмуни нималардан иборат? Ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисидаги қарорнинг лойиҳасини тузинг.
5. Ижро иши юритишни бир суд ижрочисидан бошқа суд ижрочисига олиб бериш тартиби қандай?
6. Бир неча ижро иши юритишни бирлаштириш тўғрисидаги қарор лойиҳасини тузинг.
7. Қандай ҳолларда ижро ҳужжати қайтариб юборилади?
8. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойни белгилаш нималар билан боғлиқ?
9. Суд ижрочилари ўртасидаги ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойи ҳақидаги низолар ким томонидан ҳал қилинади?
10. Ижро ҳаракатлари амалга ошириладиган вақт тушунчасини беринг.
11. Ижро иши юритишда муддатлар тушунчасини беринг.
12. Ижро ҳужжатлари қайси муддатларда ижрога топширилиши мумкин?
13. Муддатлар қандай ҳисобланади?

14. Қандай ижро ҳужжатларининг талаблари дарҳол ижро этилади?
15. Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддатининг узилиши асосларини баён этинг.
16. Ижро ҳужжатини ижрога топшириш муддатини ўтказиб юбориш қандай оқибатлар туғдиради?
17. Суд ижрочиси томонидан ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш, ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ва тугатиш тартибини ёритиб беринг.
18. Ижро ҳаракатларини кейинга қолдиришнинг умумий муддати қанчани ташкил этади?
19. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг ижросини кечиктириш ва бўлиб-бўлиб ижро этиш ниманаи англатади?
20. Ижро иши юритишни тўхтатиб туришнинг ижро ҳаракатларни кейинга қолдиришдан фарқи нимада?
21. Ижро иши юритишни тўхтатиб туришнинг қандай турларини биласиз?
22. Қайси ҳолларда ижро иши юритиш албатта тўхтатиб турилади?
23. Ижро иши юритиш қандай муддатларга тўхтатиб турилиши мумкин.
24. Ижро иши юритишни тугатиш нимани англатади?
25. Қайси ҳолларда ижро иши юритиш тугатилади?
26. Ижро иши юритишни тугатиш асосларини баён этинг.
27. Ижро ҳужжатларини қайтариш институтини ёритиб беринг.
28. Ижро ҳужжатларини қайтаришнинг ҳуқуқий оқибатлари нималардан иборат?
29. Қарздори, унинг мол-мулкини ёки болани қидириш билан боғлиқ муносабатларни ёритинг.
30. Йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш асосларини келтиринг ва унинг тартибини ёритинг.
31. Мажбурий ижро этиш чораларини қўллаш асоси ва уларнинг турлари нимадан иборат.

У БОБ. УНДИРУВНИ ҚАРЗДОРНИНГ МОЛ-МУЛКИГА ҚАРАТИШ

1. Ундирувни қарздорнинг сўмда ва чет эл валютасидаги маблағларига қаратиш тартиби
2. Ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ва гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиш
3. Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк
4. Қарздорнинг мол-мулкини хатлаш
5. Қарздорнинг мол-мулкини баҳолаш ва сақлаш
6. Хатланган мол-мулкни реализация қилиш
7. Ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларни ундирувчига тоншириш

1. Ундирувни қарздорнинг сўмда ва чет эл валютасидаги маблағларига қаратиш тартиби

Ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш усулининг асосийси ва энг кўп қўлланиладигани ижрони қарздорнинг мулкига қаратишдир. Ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш қарздорнинг мол-мулкини хатлаш (рўйхатга олиш), олиб қўйиш ва мажбурий реализация қилишдан иборатдир. Бу чора барча қарздорларга нисбатан ҳам, жисмоний шахслар ва юридик шахсларга ҳам нисбатан қўлланилади. Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 64 моддасига мувофиқ ундириладиган сумма энг кам иш ҳақининг икки баробаридан ошган барча ҳолларда ундирув қарздор – жисмоний шахснинг мол-мулкига қаратилади.

Ижро ҳужжатлари бўйича жисмоний ва юридик шахслардан ундирув биринчи навбатда қарздорнинг сўм ва чет эл валютасидаги пул маблағларига ҳамда бошқа қимматликларига, шу жумладан банклардаги ва бошқа кредит ташкилотларидаги пул маблағларига ҳамда ўзга қимматликларга қаратилади.

Қарздорнинг маълум бўлиб қолган тегишлича сўмдаги нақд пули ёки банклардаги ёхуд бошқа кредит ташкилотларидаги сўмдаги маблағлари етарли бўлмаса, ундирув қарздордаги мавжуд нақд чет эл валютасига ёхуд унинг банклардаги ёки

бошқа кредит муассасаларидаги хисобварақларида, омонатларида турган ёки сақланаётган чет эл валютасига қаратилади.

Қарздорнинг чет эл валютасидаги пул маблағларига ундирув фақатгина сўмдаги пул маблағлари етарли бўлмаганда қаратилади.

Ижрони қарздорнинг сумдаги ва чет эл валютасидаги пул маблағларига қаратиш, уларни аниқлаш, олиб қўйиш ва ундирилиши лозим бўлган қарз миқдориди ундирувчининг ҳисобига ўтказиш ёки суд ижрочиларининг депозит ҳисоб варақасига ўтказишдан иборатдир.

Қонунга кўра, суд ижрочиси қарздорлар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва омборларга кириш, мазкур бинолар ва омборларни кўздан кечириш, зарурат бўлганда уларни очиш, шунингдек суд ажрими асосида бундай ҳаракатларни бошқа шахслар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва омборларда амалга ошириш ҳуқуқига эга.

Суд ижрочиси ижро ҳаракатлари амалга ошириладиган жойга чиққач қарздорга унда мавжуд бўлган сўмдаги ва чет эл валютасидаги нақд пул маблағларини кўрсатишни талаб этади. Қарздор бу талабни рад этган тақдирда суд ижрочиси Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 84-моддасида назарда тутилган ваколатларини амалга оширади. Яъни қарздорда мавжуд бўлган пўл маблағларини аниқлаш мақсадида ҳолислар иштирокида юқорида кўрсатилган бинолар ва омборларга киради ҳамда уларни кўздан кечиради. Бу ҳаракатларни амалга ошириш учун асос бўлиб ижро ҳужжати ва суд ижрочисининг тегишли қарори ҳисобланади. Бу ижро ҳужжатини мажбурий ижро этиш чораларини қўллаш мумкинлиги кўрсатилган ижро иши юритишни қўзғатиш ҳақидаги қарор бўлиши, шунингдек, суд ижрочиси томонидан биноларни ва омборларни кўздан кечириш ҳақида алоҳида қарор ҳам чиқарилиши мумкин. Амалга оширилган ҳаракатлар ҳақида суд ижрочиси тегишли далолатнома тузади.

Шуни назарда тутиш керакки, қарздорга тегишли бўлган мол-мулкни аниқлаш учун суд ижрочиси бошқа шахслар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва

омборларга кириш ҳамда уларни кўздан кечириш учун белгиланган тартибда суднинг розилигини олиши керак. Шундай зарурият вужудга келган тақдирда суд ижрочиси судга ариза билан мурожаат этади, суд бу аризани кўриб чикиб тегишли ажрим чиқаради.

Ундирувни сўм ва чет эл валютасидаги пул маблағларига қаратиш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

а) қарздор - жисмоний шахснинг рўйхатга олинган мол-мулкани хатлашда аниқланган сўмдаги ва чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари, бошқа қимматликлар қарзни ва ижро йиғимини, агарда у илгари ундирилмаган бўлса, ҳамда ижро харажатларини қоплаш учун зарур миқдорда мажбурий олиб қўйилиши шарт.

б) сўмдаги нақд пул маблағлари шу куниёқ қарз миқдорида ундирувчининг банкдаги ҳисоб рақамига ўтказилади. Бунда суд ижрочиси ўз қарори билан банк зиммасига қарз миқдоридаги пул маблағларини ундирувчининг банкдаги ҳисоб рақамига ўтказишни юклайди, ижро харажатларини қоплаш учун мўлжалланган ижро йиғими эса суд ижрочиларининг депозит ҳисоб рақамига ўтказилади, кейинчалик бу харажатлар шу ҳисоб рақамидан қопланади. Ундирувчининг банкда ҳисоб рақами бўлмаган тақдирда қарз миқдоридаги пул маблағлари суд ижрочилари бўлимининг депозит ҳисобига ўтказилади, кейинчалик конун ҳужжатларида белгиланган тартибда тақсимланади;

в) қарздордан олинган сўмдаги пул маблағлари ундан ундирилиши лозим бўлган миқдордан кам бўлса ёки унда сўмдаги пул маблағлари бўлмаса, маълум бўлиб қолган чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари олиб қўйилади. Суд ижрочиси қарздорнинг маълум бўлиб қолган ва олиб қўйилган чет эл валютасидаги нақд пул маблағларини олиб қўйилган куннинг эртасидан кечиктирмай Ўзбекистон Республикасининг ички валюта бозорида чет эл валютасини сотиш ҳуқуқидан фойдаланувчи банкка сотиш учун топширади. Бунда суд ижрочиси ўз қарори билан банк зиммасига ижро харажатларини ҳисобга олган ҳолда ижро ҳужжатини бажариш учун зарур миқдордаги чет эл валютасини сотиш мажбуриятини юклайди. Агар банк Ўзбекистон Республикасининг ички валюта бозорида чет эл валютасини сотиш ҳуқуқидан фойдаланмаса, суд

ижрочиси унинг зиммасига чет эл валютасини шундай ҳуқуқдан фойдаланувчи банкка ўтказиш мажбуриятини юклайди;

г) қарздорнинг банклардаги ёки бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисоб рақамларида ва омонатларида сақланиб турган ёки сақлашга қўйилган сўмдаги ва чет эл валютасидаги пул маблағлари ва бошқа қимматликлари мавжудлиги ҳақида маълумот бўлса, улар хатланади.

Қарздорнинг чет эл валютасидаги хатланган пул маблағлари Ўзбекистон Республикаси ички валюта бозорида чет эл валютасини сотиш ҳуқуқидан фойдаланувчи банкдаги банк ҳисоб варағида, омонатида турган ёки сақланаётган бўлса, суд ижрочиси ўз қарори билан банк зиммасига ижро харажатларини инобатга олган ҳолда ижро ҳужжатини ижро этиш учун зарур бўлган чет эл валютасини сотиш мажбуриятини юклайди. Агар банк Ўзбекистон Республикасининг ички валюта бозорида чет эл валютасини сотиш ҳуқуқидан фойдаланмаса, суд ижрочиси унинг зиммасига чет эл валютасини шундай ҳуқуқдан фойдаланувчи банкка ўтказиш мажбуриятини юклайди.

Қарздор - жисмоний шахснинг ундирувчи талабларини қаноатлантириш учун етарли пул маблағлари бўлмаса, ундирув қарздорга тегишли бўлган бошқа мол-мулкига қаратилади, қонунга мувофиқ ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк бундан мустасно. Қонун ижро ҳужжатларини ижро этишда қарздор ва унинг оила аъзолари ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича чораларини назарда тутати. Чунончи, Ўзбекистон Республикасининг “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 52-моддасига қўра, ижро ҳужжатлари ижро этилаётганда жисмоний шахсларга нисбатан ундирув қарздорнинг оиласи нормал турмуш кечириши учун зарур бўлган уй - жой, квартира, уй анжомлари ҳамда жиҳозлари, кийимлар ва бошқа буюмларга қаратилиши мумкин эмас, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Ундирувни қарздорнинг Ўзбекистон Республикасидан ташқарисида турган мол-мулкига, шу жумладан унинг чет эл банкларидаги пул маблағларига қаратиш Ўзбекистон Республикасининг қонун ҳужжатлари ҳамда халқаро шартномаларига мувофиқ ҳолда амалга оширилади.

2. Ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ва гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиш

Ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига қаратиш. Қонун ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда – жисмоний ёки юридик шахсларда турган мол-мулкига, шу жумладан пул маблағларига қаратиш мумкинлигини назарда тутди. Шунинг назарда тутиш керакки, ундирув ижро ҳужжатини ижро этиш пайтида мавжуд бўлган мол-мулк ва пул маблағларигагина эмас, балки қарздор ижро ҳужжатлари бўйича ундирувчи сифатида келажақда олиши мумкин бўлган мол-мулк ва пул маблағларига ҳам қаратилиши мумкин. Ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига қаратиш, ушбу мол-мулкнинг қарздорга тегишлилигини тасдиқловчи ҳужжатли маълумотлар мавжуд бўлган тақдирда амалга оширилади. Қарздорнинг бошқа шахслардаги мол-мулки ва пул маблағларини аниқлаш мақсадида суд ижрочиси қарздорнинг мулкий аҳволини текшириш вақтида, унга тегишли бўлган мол-мулкни фойдаланишга бериш тўғрисида бошқа шахслар билан тузилган шартномалар мавжудлигини, шунингдек, қарздорга мулкий хусусиятдаги ундирувлар тегишли бўлган ижро ҳужжатлари мавжудлигини аниқлашга қаратилган чоралар кўриши лозим. Мол-мулк қарздорга / тегишли эканлигини тасдиқловчи ҳужжатлар мавжуд бўлганда, суд ижрочиси бу мол-мулкни хатлайди.

Ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига қаратиш уларнинг ҳуқуқига таъсир қилиши туфайли, ундирувни бу мулкка қаратиш ва уни олиб қўйиш масаласи, шунингдек, бу шахсларда тузилган шартномалардан келиб чиқадиган ҳуқуқларни сақлаб қолиш масаласи суд томонидан кўриб чиқилади. Бундай ҳолатда, агарда суд ҳужжати асосида берилган ижро ҳужжати ижро қилинаётган бўлса, суд ижрочиси ижро ҳужжатини берган судга ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига қаратиш йўли билан кўрсатилган суд ҳужжатини ижро этиш усули ва тартибини ўзгартириш тўғрисидаги ариза билан мурожаат қилади.

Фуқаролик процессуал кодексининг 216-моддаси ва Хўжалик процессуал кодексининг 217-моддасига мувофиқ суд ижрочисининг кўрсатилган аризасини кўриб чиққан ваколатли умумий юрисдикция суди ёки хўжалик суди ажрим чиқаради. Суднинг ажрими қонуний кучга киргач суд ижрочиси ҳолислар иштирокида, Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунда белгиланган ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратишнинг умумий қоидаларига риоя этган ҳолда қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ундирувни қаратиш бўйича мажбурий ижро этиш чораларини амалга оширади.

Ундирувни гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиш. Қарздорни гаров билан таъминланмаган мол-мулки унга нисбатан қўйилган барча талабларни тўла қаноатлантириш учун етарли бўлмаса, ундирув унинг гаровга қўйилган мол-мулкига қаратилади, бунда гаровга олувчининг белгиланган ҳуқуқларига, шунингдек, Қонунда назарда тутилган қоидаларга риоя этилади.

Ундирувни гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиш зарурияти вужудга келганда суд ижрочиси гаров шартномаси мавжудлигини аниқлаши лозим. У гаров шартномасининг нухасини қарздордан, гаровга олувчидан ёки гаров шартномасини давлат рўйхатидан ўтказувчи органлардан талаб қилиб олиши мумкин. Агарда кўчмас мулк ёхуд транспорт воситаси гаровга қўйилган бўлса, суд ижрочиси мазкур шартнома қонунда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказилганлигини аниқлаши лозим.

Шуни эътиборга олиш керакки, гаровга қўйувчи гаров билан таъминланган мажбуриятини бажармаган тақдирда гаровга олувчи гаровга қўйилган мол-мулк қийматидан ўз талабларининг қондирилишида қарздорнинг бошқа кредиторларга нисбатан имтиёзга эга, қонунда назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно. Гаровга қўйувчи ўз мажбуриятларини бажармаган тақдирда гаровга олувчи ўз-ўзидан гаровга қўйилган мол-мулкка эгаллик ҳуқуқини қўлга киритмайди. Гаровга қўйилган мол-мулкка ундирувни қаратиш уни ким ошди савдосида сотиш орқали амалга оширилади. Ким ошди савдоси амалга ошмай қолса ва гаровга олувчи қарздорнинг

гаровга қўйилган мол-мулкни ўзида қолдирса, у Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 51 моддаси 2 қисмига кўра ўзининг талабига нисбатан устунликка эга бўлган кредиторларнинг талабларини гаровга қўйилган мол-мулкнинг қийиматидан ошмаган миқдорда қаноатлантириши шарт.

3. Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк

Қонун ижро ҳаракатларини амалга ошириш жараёнида қарздор-жисмоний шахс ва унинг оила аъзолари манфаатларини ҳимоя қилиш кафолатларини назарда тутди.

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 52 моддасига мувофиқ ижро ҳужжатлари ижро этилаётганда жисмоний шахсларга нисбатан ундирув қарздорнинг оиласи нормал турмуш кечириши учун зарур бўлган уй-жой, квартира, уй анжомлари ҳамда жиҳозлари, кийимлар ва бошқа буюмларга қаратилиши мумкин эмас, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Адлия Вазирлиги томонидан 2007 йил 5 февралда № 1091-1 сон билан рўйхатга олинган Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг буйруғи билан “Ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк турларининг рўйхати”³² тасдиқланган. Бу рўйхатга кўра, ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қарздорга тегишли бўлган, қарздор ва унинг қарамоғида бўлган шахслар учун зарур бўлган қуйидаги мол-мулкка ва нарсаларга қаратилиши мумкин эмас:

1. Қарздор ва унинг қарамоғидаги шахслар учун зарур бўлган уй жиҳозлари, кийим-кечак:

а) кийим-кечак ҳар бир шахс учун битта кузги ёки баҳорги пальто, битта қишки пальто, битта қишки костюм (аёллар учун иккита), битта ёзги костюм (аёллар учун иккита ёзги кўйлак), ҳар бир фасл учун биттадан бош кийим (аёллар учун бундан

³² “Ижро ишнни юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ва давлат рўйхагидан ўтказиш ҳақидаги буйруқка ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” (ЎзР АВ 05.02.2007 й. 1091-1-сон билан рўйхатга олинган ЎзР АВ 05.02.2007 й. 22-мх-сон Буйруғи).

ташқари иккита ёзги, битта қишқи рўмол), шунингдек, узок вақтдан бери ишлатиб келинган ва баҳолана олмайдиган бошқа кийимлар;

б) фойдаланишдаги оёқ кийимлари, ички кийимлар, ётоқхона матолари, ошхона жиҳозлари (бадий баҳоси бўлган, шунингдек қимматбаҳо тошлардан ясалган нарсалардан ташқари), фойдаланишдаги ягона музлатгич;

в) мебель – ҳар бир шахсга биттадан кроват ва стул, оилага битта стол, битта шкаф ва битта сандик;

г) ёш болаларнинг барча нарсалари.

2. Агар қарздорнинг асосий машғулоти тури қишлоқ хўжалиги бўлса, қарздор ва унинг оиласи учун янги ҳосил олингунга қадар етадиган миқдордаги озик-овқат маҳсулотлари, бошқа ҳолатларда эса, ҳар бир оила аъзоси учун энг кам ойлик иш ҳақининг бир баробари миқдорида озик-овқат маҳсулотлари ва пул маблағлари.

3. Қарздорнинг профессионал машғулотларини давом эттириши учун зарур бўлган инвентар (шу жумладан китоб ва қўлланмалар). Қарздор тегишли фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқидан суд ҳукмига асосан маҳрум этилган ҳолат ёки инвентар қарздор томонидан мазкур фаолият билан ноқонуний шуғулланиш учун фойдаланилаётганлиги ҳолати бундан мустасно.

4. Овқат пишириш учун ёки қишқи мавсумда қарздор оиласини иситиш учун зарур бўлган ёқилғи маҳсулотлари.

5. Асосий фаолият соҳаси қишлоқ хўжалиги бўлган шахсларда – ягона сигир, сигир бўлмаганда – ягона бузоқ, сиғири ҳам, бузоғи ҳам бўлмаган хўжаликларда ягона эчки, қўй, шунингдек, уй парандалари.

6. Яйловга олиб чиқилишига қадар ёки янги ем-ҳашаклар теримига қадар етарли бўлган моллар учун ем хашак.

7. Асосий фаолият соҳаси қишлоқ хўжалиги бўлган шахсларда – экиш учун зарур бўлган уруғлар.

4. Қарздорнинг мол-мулкни хатлаш

Қарздорнинг мол-мулки ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисидаги қарор қарздорга топширилган кундан эътиборан бир ой муддатдан кечиктирмай хатланади. Ундирувчининг аризасига ёки ўз ташаббусига кўра суд ижрочиси ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисидаги қарорни чиқариш (топшириш) билан бир вақтда, қарздорнинг мол-мулкни рўйхатга олиб, уларни хатлашга ҳақли бўлиб, бу ҳақда мазкур қарорда кўрсатиб ўтади.

Қарор чиқариш (топшириш) билан бир вақтда хатлаш, қондага кўра, суд ижрочиси томонидан қарздор ёки бошқа шахслар мол-мулкни яшириши, йўқотиши, бошқа шахсга бериши ёхуд мол-мулкнинг истемол хусусиятлари тубдан ўзгартирилиши ёки йўқотилиши мумкин, деб тахмин қилинган ҳолларда амалга оширилади. /

Хатлаш қуйидаги ҳолларда қўлланади:

- ундирувчига олиб бериладиган ёки реализация қилинадиган қарздорнинг мол-мулки сақланишини таъминлаш мақсадида;

- жавобгарга тегишли бўлиб, унинг ўзида ёки бошқа шахсларда турган мол-мулкни хатлаш тўғрисидаги суд ажрими ижро этилаётганда.

Қарздорнинг мол-мулкни хатлаш суд ижрочиси амалга ошириши лозим бўлган қуйидаги ҳаракатларни қамраб олади: мол-мулкни рўйхатга олиш, мол-мулкни тасарруф қилиш маън этилганлигини эълон қилишни, зарур ҳолларда эса мол-мулкдан фойдаланиш ҳукукини чеклаш, уни олиб қўйиш ёки сақлашга топшириш.

Суд ижрочиси қарздорнинг мол-мулкни хатлашни ижро йўғими суммаси ва ижро харажатларини ҳисобга олган ҳолда ижро ҳужжатини ижро этиш учун зарур бўлган миқдорда ва ҳажмда амалга оширади. Суд ижрочиси мол-мулкни рўйхатга олишда хатланган мол-мулкни ёки унинг алоҳида предметларини муҳраб қўйиши мумкин. Бу чора рўйхатга олинган предметларни нархи пастроқ бошқа предметлар билан алмаштириб қўйилишининг олдини олиш мақсадида, шунингдек, сақловчига мол-мулкдан фойдаланиш тақиқланган ҳолларда қўлланилиши мумкин. Рўйхатга олинган мол-мулк суд ижрочиси томонидан рўйхатга олинishi лозим бўлган мол-мулк турларига бўлган талаб ва таклифнинг бозор конъюктураси

ҳолати тўғрисидаги мавжуд маълумотлар асосида, ижро этиш кунда амалда бўлган нархларда баҳоланади.

Мол-мулк қарздор — жисмоний шахс ва холислар иштирокида, қарздор — жисмоний шахс бўлмаганда, вояга етган оила аъзоларидан бирининг иштирокида, агар улар ҳам бўлмаса, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи вакиллари иштирокида рўйхатга олинади. Қарздор – жисмоний шахснинг мол-мулкни хатлаш унинг ваколати тегишли тарзда расмийлаштирилган вакили (қонуний вакили ёки ишончнома билан қатнашаётган вакили) иштирокида ҳам амалга оширилиши мумкин.

Агар қарздорнинг мол-мулкни рўйхатга олиш вақтида бошқа шахслар бу мол-мулкка ўз ҳуқуқларини билдирган ҳолларда ҳам мол-мулк хатланади, лекин бошқа шахснинг эътирози тўғрисида рўйхатда белги қўйилади. Шу билан бир вақтда суд ижрочиси манфаатдор шахсга мол-мулкни рўйхатдан чиқариш тўғрисида судга даъво билан мурожаат қилиш ҳуқуқини тушунтиради.

Қарздорнинг мол-мулкни хатлаш бўйича ҳаракатлар мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш тўғрисидаги белгиланган шаклда тузиладиган далолатнома билан амалга оширилади.

Мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш далолатномасида куйидагилар кўрсатилиши лозим:

- 1) далолатномани тузиш вақти ва жойи;
- 2) далолатномани тузаётган суд ижрочисининг ҳамда далолатнома тузиш чоғида иштирок этган шахсларнинг фамилияси, исми ва отасининг исми;
- 3) ижро ҳужжатининг реквизитлари ва мазмуни;
- 4) қарздор ва ундирувчининг номлари;
- 5) далолатномага киритилган ҳар бир ашёнинг номи, ўзига хос хусусиятлари (оғирлиги, ўлчови, эскирганлик даражаси ва ҳ.к.), ҳар бир ашёнинг алоҳида баҳоси ва барча мол-мулкнинг киймати;
- 6) ашёларнинг муҳрлангани, агар у амалга оширилган бўлса;
- 7) агар мол-мулкни сақлаш қарздорнинг ўзига юклатилган бўлмаса, мол-мулк сақлаш учун берилган шахснинг номи ва манзили;
- 8) қарздор ва бошқа шахсларга суд ижрочисининг ҳаракатлари юзасидан шикоят қилиш тартиби ва муддати,

шунингдек қарздор ёки мол-мулкни сақловчига сақлаш бўйича мажбуриятлари ва сақлашга берилган мол-мулкни талон-торож қилиш, бошқа шахсга бериш ёки яширганлик учун жавобгарлик ҳақида тушунтирилгани тўғрисида белги;

9) ундирувчи, қарздор ва хатлашда иштирок этган шахсларнинг эътироз ва баёнотлари ҳамда улар бўйича суд ижрочисининг кўрсатмалари.

Шунингдек, мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш далолатномасида агар суд ижрочиси томонидан мол-мулкни тасарруф этиш, олиб қўйиш ёки ундан фойдаланишни чеклаш кабилар қўлланилган бўлса, бу ҳақида белги қўйилади.

Рўйхатга олиш вақтида суд ижрочиси хатланган ашёларни муҳрлаш ҳуқуқига эга. Қоида тариқасида бу ҳаракат хатланган ашёлар қиммати пастроқ ашёларга алмаштирилиши хавфи бўлганда, шунингдек, сақловчиларга мол-мулкдан фойдаланиш тақиқланганда амалга оширилади.

Хатлаш далолатномасида, шунингдек рўйхатга олинган мол-мулкнинг материали, ўлчамлари, вазни, савдо белгиси, ишлаб чиқарилган санаси ва рақами, сотиб олинган санаси ва уни тавсифловчи бошқа белгилар кўрсатиб ўтилиши лозим.

Агар мол-мулк эгасида ашёларни сотиб олганлиги тўғрисидаги ҳужжатлар сақланиб қолган бўлса, далолатномада уларга асосланиш лозим.

Қарздорнинг мол-мулкни рўйхатга олиш далолатномасида хатланган мол-мулкдан ташқари Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунининг 52 моддасига мувофиқ қарздорга қолдирилган, шунингдек, хатланмаган бошқа мол-мулклар, шу жумладан қарздорга бошқа шахслар билан умумий мол-мулк ҳуқуқи асосида тегишли мол-мулклар ҳам кўрсатилиши мақсадга мувофиқ. Уларни кўрсатиб ўтиш зарурияти шундан иборатки далолатномадан қарздорнинг мол-мулки қонунга риоя қилинган ҳолда хатланганлиги ва қарздорга унинг оиласининг нормал турмуш кечириши учун зарур бўлган мол-мулк қолдирилганлиги кўриниб туриш керак. Бундан ташқари қарздорнинг мол-мулкни хатлаш қунида қарздор – жисмоний шахснинг бошқа шахслар билан умумий мол-мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган қанақанги мол-мулклари бўлганлиги далолатномада кўрсатилиши келгусида у ёки бу предмет

юзасидан келиб чиқиши мумкин бўлган низоларни тўғри ҳал қилишга ёрдам беради.

Мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш далолатномаси икки нусхада тузилади, улардан биринчиси ижро ишига тикиб қўйилади, иккинчиси эса биринчи нусхасига имзо қўйдириб қарздорга топширилади.

Хатланган мол-мулк сақлаш учун қарздорга эмас, бошқа шахсга топширилса мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш далолатномаси уч нусхада тузилиб, улардан бири сақловчига, иккинчиси қарздорга берилиб, учинчиси ижро ишига тикиб қўйилади.

Мол-мулкни мусодара қилишда ёхуд мол-мулкни давлат даромадига ўтказиш ҳақидаги қарорни ижро этишда далолатнома тўрт нусхада тузилади. Улардан бири қарздорга берилади, иккинчиси - молия органига юборилади, учинчиси – суд ижрочиси юритаётган ижро ишига тикиб қўйилади, тўртинчиси эса – ҳукм ёки қарор чиқарган судга юборилади. Мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш далолатномаси суд ижрочиси, ундирувчи, агар у мол-мулкни хатлашда ҳозир бўлган бўлса, қарздор, холислар ва мол-мулкни сақловчи томонидан имзоланади.

Суд ижрочиси мол-мулкни рўйхатга олгач, қарздорга бу мол-мулкни тасарруф этиш тақиқланганлигини эълон қилиши, яъни бу мол-мулкни сотиш, алмаштириш, совға қилиш, ижарага бериш, гаровга қўйиш ёхуд бошқа йўллар билан бегоналаштириш мумкин эмаслигини тушунтириши ҳамда бу ҳақида мол-мулкни хатлаш ва рўйхатга олиш далолатномасида қайд этиши зарур. Бу чеклашлар тушунтирилганлиги далолатномада қарздорнинг имзоси билан тасдиқланади. Худди шундай чеклашлар мол-мулкни сақловчига ҳам тушунтирилади ва бу далолатномага киритилиб, мол-мулкни сақловчининг имзоси билан тасдиқланади.

Мол-мулкдан фойдаланиш ҳуқуқини чеклаш бу мол-мулк реализация қилиш учун олингунига қадар фойдаланилиши унинг хусусиятларининг ўзгариши ёки йўқолишига олиб келиши мумкинлиги ҳақида суд ижрочида асослар бўлган тақдирда қўлланилади. Чеклашнинг турлари, ҳажми ва муддатларини ҳар бир муайян ҳолда мол-мулкнинг хусусияти, унинг мулкдори ёки эгаси учун аҳамияти ҳисобга олиниб, суд

ижрочиси томонидан белгиланади. Масалан, енгил автотранспорт хатланганда ва у сақлаш учун қарздорнинг ўзига топширилганда бу транспорт воситаси суд ижрочиси томонидан олиб қўйилгунига қадар ундан фойдаланиш тақиқлангани маъқул. Чунки автотранспортдан фойдаланиш унинг эскиришига ёки йўл транспорт ходисасида шикастланишига олиб келиши мумкин.

Хатланган мол-мулкни сақловчиси этиб қарздор эмас, балки бошқа шахс тайинланганда ҳам бу мулкнинг бут сақланишини таъминлаш мақсадида ундан фойдаланиш ҳуқуқини чегаралаш мақсадга мувофиқдир.

Бундай чеклашлар белгиланган ва кейинчалик улар қарздор ёки сақловчи томонидан бузилган ҳолларда суд ижрочиси кўрсатилган шахсларнинг жавобгарлиги масаласини қўйиши мумкин.

Зарур ҳолларда суд ижрочиси хатланган ва олиб қўйилган мол-мулкни сақлаш масаласини ҳал қилиши лозим.

Мол-мулкни сақлаш “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 55-моддаси қоидалари бўйича амалга оширилади. Хатланган ва олиб қўйилган мол-мулкни сақлаш тартиби ҳамда шартлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 53-моддаси 4 қисмида қарздорнинг мол-мулкни хатлашнинг асослари кўрсатилган. Бу асослар руйхати тугалланган бўлиб, бошқа ҳолатларда бу мажбурий ижро чораси қўлланилмайди.

Кўрсатилган Қонуннинг 53-моддаси 5 қисмида хатланган мол-мулкни реализация қилиш учун олиб қўйиш тартиби белгиланган. Хатланган мол-мулкни олиб қўйиб, реализация қилиш учун топшириш суд ижрочиси томонидан белгиланган муддатда, бироқ хатлангандан кейин камида беш кундан сўнг амалга оширилади.

Қонунда хатланган мол-мулкни олиб қўйилишини қандай расмийлаштириш лозим эканлиги ҳақида тўғридан-тўғри кўрсатма мавжуд эмас. Аммо амалиёт шуни кўрсатадики, бундай ҳаракатларни олиб қўйиш далолатномаси билан расмийлаштириш мақсадга мувофиқ. Бу далолатнома холислар

иштирокида тузилиши ва қуйидагиларни ўзида акс эттириши лозим:

- 1) олиб қўйиш далолатномаси тузилган вақт ва жой;
- 2) туман (шаҳар) суд ижрочилари бўлимининг номи, суд ижрочисининг фамилияси, исми-шарифи;
- 3) холисларнинг фамилияси, исми-шарифи ва яшаш жойи;
- 4) ижро ҳужжатининг номи, ундирувчи ва қарздорнинг номи ва ижро ҳужжатининг мазмуни;
- 5) агарда олиб қўйишда бошқа шахслар ҳам иштирок этган бўлса улар ҳақида маълумотлар;
- 6) олиб қўйилган нарсаларнинг рўйхати ва уларнинг қисқа таснифи.

Олиб қўйиш далолатномаси суд ижрочиси, холислар, агар қатнашган бўлса тарафлар томонидан имзоланади. Далолатнома камида икки нусхада тузилиб улардан бири қарздорга топширилади, иккинчиси эса ижро иши юритиш материалларига қўшиб қўйилади.

Суд ижрочисига мўйаян ижро иши юритиш ҳолатларидан келиб чиқиб, мол-мулкни хатлаш билан бир вақтда ушбу мол-мулкни ёки унинг айрим ашёларини олиб қўйиш ҳукуки берилган. Суд ижрочиси бу ҳуқуқдан одатда хатланган мол-мулкнинг йўқ бўлиб кетиши ёки яроқсиз бўлиб қолиши эҳтимоли бор ҳолларда фойдаланади. Қонунга кўра тез бузиладиган озиқ-овқат махсулотлари ва бошқа ашёлар олиб қўйилади ва дарҳол реализация қилиш учун топширилади.

Қарздорнинг мол-мулкни рўйхатга олиш пайтида аниқланиб, хатланган сўмлар ва чет эл валютасидаги пул маблағлари, қимматли қоғозлар, қимматбаҳо тошлар, олтин, кумуш, платина ва платина гуруҳидаги металллардан, қимматбаҳо тошлардан, марвариддан ясалган заргарлик буюмлари ва бошқа буюмлар, шунингдек ана шундай буюмларнинг резгилари ва алоҳида қисмлари (бўлаклари) олиб қўйилиши шарт. Кўрсатилган қимматликлар олиб қўйиш далолатномаси тузилган ҳолда олиб қўйилади ва сақлаш учун Марказий банкнинг тегишли муассасасига далолатнома тузилган ҳолда топширилади.

5. Қарздорнинг мол-мулкни баҳолаш ва сақлаш

Қарздорнинг хатланган мол-мулкни баҳолаш суд ижрочиси томонидан таъминланади.

Суд ижрочиси мол-мулкни сотиш учун унинг дастлабки нархини белгилаш мақсадида қарздорнинг рўйхатга олинган мол-мулкни баҳолаш тўғрисида қарор чиқаради ва бу қарорга асосан ижро ҳужжатларига асосан реализация қилинадиган мол-мулкни баҳолаш ҳуқуқига эга бўлган мутахассис – баҳоловчини жалб этади. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2006 йил 28 ноябрда N 1643 сон билан рўйхатга олинган “Баҳоловчиларни танлаш бўйича танлов ўтказиш ва ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочилари томонидан хатланган мол-мулкни баҳолаш тартиби тўғрисида”ги Низомга³³ кўра баҳоловчи сифатида баҳолаш фаолияти билан шугулланиш ҳуқуқини берувчи лицензияга эга бўлган ва баҳоловчиларни танлаш бўйича танловдан ўтиб суд ижрочилари томонидан ижро ҳаракатларини амалга ошириш жараёнида хатланган мол-мулкни баҳоловчилар реестрига киритилган юридик ёки жисмоний шахслар жалб этилади.

Ижро ҳужжатларига асосан реализация қилинадиган мол-мулкни баҳолаш учун танловдан ўтган ва реестрга киритилган баҳоловчи ва Суд департаменти ёки унинг ҳудудий бошқармаси ўртасида шартнома тузилади.

Баҳолашни ўтказиш муддати ва баҳоловчининг хизмат ҳақи суд ижрочиси ва баҳоловчи ўртасида тузиладиган битим билан белгиланади ва бу ҳақида тегишли далолатнома тузилади. Шунинг назарда тутиш керакки баҳолашни амалга ошириш муддати ижро ҳаракатларини амалга оширишнинг конун ҳужжатларида ўрнатилган муддатларидан келиб чиқиб белгиланади.

Баҳоловчининг хизмат ҳақи Давлат мулк кўмитаси томонидан Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги билан биргаликда тасдиқлайдиган Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишда реализация қилинадиган мол-мулкни баҳолашда баҳоловчиларнинг хизматларига ҳақ тўлаш Тарифларига асосан ҳисоблаб чиқилиб тузилган калькуляция билан аниқланади.

³³ “Ўзбекистон Республикаси конун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

Баҳолаш объектининг баҳоси баҳоловчи томонидан бу мол-мулкка бўлган талаб ва таклифнинг бозор конъюктурасидан келиб чиқиб белгиланади.

Баҳоловчи томонидан белгиланган баҳо суд ижрочиси томонидан реализация этилаётган мол-мулкнинг дастлабки сотиш нарҳини белгилашга асос бўлади.

Мол-мулкнинг бозор нарҳи деганда уни, очик бозорда ҳалол рақобат шароитида, бегоналаштирилиши (сотилиши) мумкин бўлган нарх тушунилади. Очик бозорда ҳалол рақобат шароитида битим тарафлари ўз манфаатларидан келиб чиқиб ва ҳеч ким томонидан мажбур қилинмаган ҳолда, сотилаётган мол-мулк ҳақида барча зарур ахборотларга эга бўлган ҳолда ҳаракат қиладилар. Битим нарҳига ҳеч қанақанги фавқулодда ҳолатлар таъсир қилмаслиги керак.

Баҳолаш натижаларига кўра баҳоловчи суд ижросичига баҳолаш ҳақида ҳисобот тақдим этади. Суд ижрочиси, агар қонун ҳужжатларида бошқача тартиб назарда тутилмаган бўлса, сотувга қўйилаётган мол-мулкка баҳолаш ҳақидаги ҳисоботдан келиб чиқиб бошланғич нарх белгилайди.

Суд ижрочиси айрим ҳолларда, агар алоҳида олинган мол-мулкнинг баҳоси энг кам иш ҳақининг 20 бараварига тенг бўлган суммадан ошмаса, мол-мулкнинг жамланган нарҳи эса энг кам иш ҳақининг 100 бараваридан ошмаса мол-мулкнинг шартномавий нарҳини мустақил белгилаши мумкин.

Бундай ҳолларда алоҳида олинган мол-мулкнинг шартномавий нарҳи бу мулкни рўйхатга олиш пайтидаги бозор нарҳининг 70% дан кам бўлмаслиги керак. Бозор нарҳи рўйхатга олинган мол-мулкка бўлган талаб ва таклифнинг бозор конъюктураси ҳолати тўғрисидаги мавжуд маълумотлар асосида белгиланади.

Суд ижрочиси ва баҳоловчи баҳоланаётган мол-мулкнинг нарҳини қасддан пасайтирганликлари учун қонун ҳужжатларига мувофиқ жавобгарликка тортиладилар.

Қимматли қоғозлар, валюта қимматликлари, қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган заргарлик буюмлари ва бошқа рўзғор буюмлари, нодир буюмлар, асл таъсвирий саънат ва ҳайкалтарошлик асарлари, албатта мутахассислар иштирокида баҳоланади, сўнгра (уч сутка ичида) масъулиятли сақлаш учун банкка топширилади, муайян турдаги

бойликлар музейга ёки уларнинг сакланиш шароитларини таъминловчи бошқа махсус муассасага топширилиши лозимлиги тўғрисида конун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Суд ижрочиси қарздорнинг мол-мулкни рўйхатга олиб, хатлаш ҳаракатларини амалга оширишда шартли мажбурий тартибда, ушбу рўйхатга олинган ва хатланган мол-мулкка сакловчи тайинлаш масаласини ҳал этади. Мол-мулк саклаш учун қарздорга ёки суд ижрочиси тайинлаган бошқа шахсларга берилиши мумкин.

Бунда суд ижрочиси сакловчи мол-мулк саклашни таъминлаш ва мол-мулк йўқотилганда ёки шикастланганда келтирилган зарарни тўлаш имконига эга эканлигига ишонч ҳосил қилиши лозим.

Қарздор жисмоний шахснинг мол-мулкни сакловчи сифатида қарздорнинг ўзи, унинг оила аъзолари, ундирувчи ҳамда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органи вакиллари ёки бошқа шахслар тайинланишлари мумкин.

Қарздор юридик шахс мол-мулкни сакловчи сифатида қарздор юридик шахснинг вакиллари, ундирувчи ёки бошқа шахслар тайинланиши мумкин.

Мол-мулкни рўйхатга олиш ва хатлаш далолатномасида суд ижрочиси томонидан қарздорнинг мол-мулки саклашга берилаётгани кўрсатиб ўтилиб, далолатномага сакловчининг имзоси қўйдириладн.

Агар мол-мулкнинг хоссаларига кўра ундан фойдаланиш унинг йўқ бўлиб кетишига ёки қиммати пасайишига олиб келмаса, сакловчи ундан фойдаланиши мумкин, суд ижрочиси томонидан мол-мулкдан фойдаланиш ҳуқуқи чекланган ҳолатлар бундан мустасно.

Сакловчи, агар қарздор унинг ўзи ёки оила аъзолари (қарздор юридик шахс бўлса, унинг ходими) бўлмаса, сакланганлиги учун тегишли ҳақ олади. Сакловчининг мол-мулкни саклаш учун қилган зарур харажатлари ҳам мазкур мол-мулкдан фойдаланиш орқали амалда олган фойдаси чегириб ташланган ҳолда копланеди. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 25.03.2004 й. N 140 сонли “Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида”ги

Қарорига³⁴ кўра суд ижрочиси ижро хужжатини ижро этиш амалга оширилгунга қадар мол-мулкни сақлайдиган жойни ўзгартиришга ҳақли. Бунда қабул қилиш-топшириш далолатномаси тузилади. Далолатнома суд ижрочиси, мол-мулкни олиб қўйган органнинг мансабдор шахси, мол-мулк сақланиши учун жавобгар бўлган шахс, мол-мулк сақланиши учун жавобгар этиб тайинланган шахс томонидан имзоланади.

Мол-мулкни сақлаш жойи ўзгарган тақдирда рўйхат тузиш билан бир вақтда қабул қилиш-топшириш далолатномаси расмийлаштирилади, унда мол-мулкнинг рўйхати акс эттирилади.

Мол-мулкни сақлаш тузилган шартнома асосида кейинчалик сотиш учун савдо ташкилотига юкланиши ҳам мумкин.

6. Хатланган мол-мулкни реализация қилиш

Хатланган мол-мулкни реализация қилиш (муомаладан чиқарилган ёки муомаласи чекланган мол-мулк бундан мустасно) агар Қонун хужжатларида бошқача ҳолат назарда тутилган бўлмаса, хатланган кундан бошлаб икки ой ичида уни сотиш йўли билан амалга оширилади.

Қарздорнинг мол-мулки шартнома-воситачилик асосларида ёки аукцион савдоси шартларига мувофиқ реализация қилинади, кўчмас мулк бундан мустасно.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2006 йил 29 декабрда №1649-сон билан рўйхатга олинган “Суд хужжатлари ва бошқа органлар хужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низомга мувофиқ ижро хужжатларига асосан мол-мулкни сотиш бўйича савдо ташкилотларини танлаб олиш Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг худудий бошқармалари томонидан танлов асосида амалга оширилади.

Хатланган мол-мулк уни баҳолаш тўғрисидаги хулоса

³⁴ “Ўзбекистон Республикаси қонун хужжатлари тўплами”, 2004 йил, 12-сон, 144-модда.
“Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2004 й., N 3, 35-модда.

баҳоловчидан олинган кундан бошлаб, конун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда суд ижрочиси томонидан баҳоланганда эса, мол-мулк баҳоланган кундан бошлаб уч кун ичида далолатнома асосида суд ижрочиси томонидан савдо ташкилотига топширилади.

Бунда суд ижрочиси белгиланган тартибда хатланган мол-мулкни сотишга топшириш ҳақида далолатнома тузади.

Хатланган мол-мулкни сотишга топшириш ҳақидаги далолатномага қуйидагилар илова қилинади:

-ижро ҳужжатининг нусхаси;

-мол-мулкни хатлаш (рўйхатга олиш) далолатномасининг нусхаси;

-мол-мулкни тавсифловчи ҳужжатлар ва (ёки) баҳолаш тўғрисидаги хулоса нусхалари;

-сертификатланиши шарт бўлган товарлар бўйича мувофиқлик сертификатлари.

Ижро ҳужжатлари ижросини ўз вақтида таъминлаш учун миқдори, ҳажми ва тез сотилиши имкониятларидан келиб чиқиб, мол-мулк бир вақтнинг ўзида сотиш учун шартнома тузилган бир нечта савдо ташкилотларига берилиши мумкин.

Сотиш учун савдо ташкилотлари томонидан қабул қилинган мол-мулклар хатлаш (рўйхатга олиш) далолатномасида назарда тутилган тартиб рақамлари, шунингдек, конун ҳужжатларига мувофиқ бошқа маълумотлар кўрсатилган ҳолда мувофиқлик сертификатлари (сертификатланиши шарт бўлган товарлар бўйича) ва савдо ташкилотининг товар ёрлиқлари билан таъминланиши керак.

Мол-мулкларни жузъий таъмирлаш, тозалаш ва текислаш уларни сотиш учун қабул қилиб олган савдо ташкилотлари ҳисобидан амалга оширилади.

Савдо ташкилотлари томонидан мол-мулкни сотиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 13 февралдаги 75-сон қарори билан тасдиқланган "Ўзбекистон Республикаси чакана савдо қоидалари" асосида амалга оширилади³⁵.

Сотувга чиқарилган мол-мулк икки ой мобайнида белгиланган нархда сотилмаса, савдо ташкилоти мол-мулк нархини камайтириш ёхуд уни қайтариб олиш масаласини

35 "Собрание законодательства Республики Узбекистан", 2003 г., N 3, ст. 27; "Собрание постановлений Правительства Республики Узбекистан", 2003 г., N 2, ст. 15.

кўриб чиқиш учун суд ижрочисига ёзма равишда хабарнома юборади.

Савдо ташкилотлари томонидан шартнома шартларига, шунингдек, мол-мулкни сотиш тартибига риоя этилиши устидан назорат тегишли суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимлари томонидан амалга оширилади.

Шартнома шартлари ва мол-мулкни сотиш тартиби бузилган тақдирда суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимлари шартномани бир томонлама бекор қилиш тўғрисида худудий бошқармага билдирги юбориши ҳамда мол-мулкни “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низом асосида танлаб олинган бошқа савдо ташкилотига олиб беришга ҳақлидир.

Мол-мулкни реализация қилишдан тушган пул маблағлари, савдо чегирмасини ушлаб қолган ҳолда, реализация қилинишига қараб савдо ташкилоти томонидан суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимларининг депозит ҳисоб рақамига икки банк иш кунидан кечикмай, ижро ҳужжатининг тартиб рақами ва санаси кўрсатилган ҳолда ўтказилади.

Мол-мулкни реализация қилишдан тушган суммани ўтказиш муддати кечиккан тақдирда савдо ташкилотдан кечиккан ҳар бир кун учун тўланадиган сумманинг 0,5 фоизи миқдориди пеня ундирилади.

Қонун ҳужжатларига кўра, ижро ҳужжатлари бўйича айрим мулк турлари учун реализация қилишнинг алоҳида тартиби ўрнатилган. Чунончи, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 31 августдаги ПҚ-458 сонли “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарориди суд қарорлари ва бошқа органлар ҳужжатлари асосида автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотиш фақатгина биржалар томонидан махсус савдо майдонларида ўтказиладиган очик аукционлар орқали амалга оширилиши белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2006 йил 30 сентябрдаги 1625-сон билан рўйхатга олинган “Аукцион

савдолари ўтказиш учун биржаларни танлаш тўғрисида”ги Низомга мувофиқ ижро ҳужжатлари бўйича автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотувчи биржалар Адлия вазирининг буйруғи билан тасдиқланадиган комиссия томонидан танлов асосида белгиланади.

Комиссия аъзолари Адлия вазирлиги, Монополиядан чиқариш ва рақобатни қўллаб қувватлаш Давлат қўмитаси вакиллари билан иборат таркибда тузилади.

Автотранспорт воситаларини ва кўчмас мулкни реализация қилиш “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида автототранспорт воситаларини ва кўчмас мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низомга³⁶ мувофиқ биржалар томонидан суд ижрочиси берган буюртма асосида амалга оширилади.

Суд ижрочиси автототранспорт воситаси ва кўчмас мулкни сотиш учун қуйидаги муддатларда биржага белгиланган шаклдаги буюртмани юборади:

- давлат даромадига ўтказилган автототранспорт воситаси ва кўчмас мулкни белгиланган тартибда расмийлаштирилган ҳужжатлар билан биргаликда ваколатли органдан олинган куннинг эртасидан кечиктирмай;

- бошқа ижро. ҳужжатлари бўйича ундирувчи қарздорнинг мол-мулкига қаратишда - баҳоловчидан автототранспорт воситаси ва кўчмас мулкни баҳолаш тўғрисидаги хулоса олинган куннинг эртасидан кечиктирмай.

Автототранспорт воситаси ва кўчмас мулкни сотиш тўғрисидаги буюртмага қуйидагилар илова қилинади:

- ижро ҳужжатининг нусхаси;
- мол-мулкни хатлаш далолатномасининг нусхаси;
- автототранспорт воситаси ёки кўчмас мулкни тавсифловчи ҳужжатлар, шу жумладан уларни кўздан кечириш далолатномаси ҳамда баҳолаш тўғрисидаги хулоса нусхалари;
- автототранспорт воситаси ёки кўчмас мулкдан фойдаланиш ёки уларга эгалик қилиш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатларнинг нусхалари.

Биржа буюртмани қабул қилган кундан бошлаб 3 кундан кечиктирмай оммавий ахборот воситаларида аукцион

³⁶ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

ўтказилиши тўғрисида хабарнома беради.

Хабарнома камида иккита (республика ва вилоят микёсидаги) оммавий ахборот воситасида берилади. Такроран хабарнома бериш фақатгина илгари эълон қилинган оммавий ахборот воситалари орқали амалга оширилиши мумкин.

Аукцион ўтказилиши тўғрисида хабарнома эълон қилинадиган оммавий ахборот воситалари рўйхати Суд департаменти томонидан белгиланади.

Хабарномада қуйидаги маълумотлар кўч сатилиши лозим:

- аукцион ўтказиш санаси, вақти ва жойи;
- аукцион ўтказиш шакли;
- аукцион объекти, шу жумладан кўчмас мулк жойлашган ва автомобилотранспорт воситаси сақланаётган жой тўғрисидаги маълумот;

- аукцион объектининг дастлабки (бошланғич) нархи;

- аукцион иштирокчиларига аукцион объектларини олдиндан бевосита кўрсатиш тартиби;

- аукционда иштирок этиш учун аризалар ва бошқа ҳужжатларни қабул қилишнинг охириги муддати;

- ижро ҳужжатининг санаси ва рақамини кўрсатган ҳолда ҳар бир аукцион объекти бўйича бошланғич нархга нисбатан фоизларда (камида 10 фоиз) ифодаланган закат пули миқдори ҳамда уни ўтказиш лозим бўлган биржанинг банкдаги ҳисоб рақами реквизитлари;

- биржанинг реквизитлари, шу жумладан алоқа (иш) телефони рақами.

Аукцион ўтказиш тўғрисидаги хабарнома оммавий ахборот воситаларида уни ўтказишдан камида ўттиз кун олдин берилади.

Автомобилотранспорт воситаси ёки кўчмас мулк аукцион ўтказиш шартлари ўзгартирилмаган ҳолда такроран кимошди савдосига қўйилганда, аукцион ўтказиш тўғрисидаги хабарнома уни ўтказишдан камида 15 кун олдин берилиши лозим.

Кимошди савдоларида сотиб олувчи сифатида қатнашиш ҳуқуқига эга бўлган, аукционда иштирок этиш учун ўз вақтида ариза берган, зарур ҳужжатларни тақдим қилган ва белгиланган тартибда закат пулини тўлаган юридик ва жисмоний шахслар аукционда қатнашиши мумкин.

Аризаларни қабул қилиш аукцион ўтказилишига бир кун

колганда тўхтатилади.

Аукционда иштирок этиш учун биржага куйидаги ҳужжатлар тақдим қилинади:

- аукционда иштирок этиш тўғрисидаги ариза;
- биржанинг банкдаги ҳисоб рақамига закат пули тўланганлигини тасдиқловчи ҳамда аукцион ўтказиш тўғрисидаги хабарномада назарда тутилган ижро ҳужжатининг тартиб рақами ва санаси кўрсатилган тўлов ҳужжатининг (квитанциянинг) нусхаси. Бунда, бир нечта аукцион объектлари бўйича закат пули уларнинг ҳар бири учун алоҳида тўлов топшириқномалари (квитанциялар) билан тўланиши керак;

- белгиланган тартибда тасдиқланган ишончнома (вакиллар учун).

Чет эл юридик ва жисмоний шахслари сўмдаги маблағларнинг келиб чикиши қонунийлигини тасдиқлайдиган маълумотларни қўшимча равишда тақдим этадилар.

Аукцион “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида автототранспорт воситаларини ва кўчмас мулкни сотиш тартиби тўғрисидаги Низом”³⁷ га мувофиқ биржанинг аукцион ўтказувчиси томонидан нархнинг ошиб бориши таъйинли бўйича ўтказилади.

Аукцион натижалари тўғрисидаги баённома ва тўлов ҳужжати суд ижрочисига автототранспорт воситаси ва кўчмас мулкни банд солишдан ечиш, шунингдек уни аукцион ғолибига бериш учун асос бўлиб ҳисобланади.

Мулкни бериш суд ижрочиси ва аукцион ғолиби ёки унинг вакили томонидан имзоланадиган далолатнома билан расмийлаштирилади.

Аукцион куйидаги ҳолларда ўтказилмаган деб топилади:

- а) аукционга иккитадан кам харидор келса;
- б) аукцион иштирокчиларидан ҳеч қайси бири аукцион қадамидан қатъи назар, автототранспорт воситаси ёки кўчмас мулкни аукцион ўтказувчи эълон қилган бошланғич нархда сотиб олиш истагини билдирмаса;
- в) аукцион ғолиби аукцион натижалари тўғрисидаги баённомани имзолашдан бош тортса ёки белгиланган муддатда сотилган автототранспорт воситаси ёки кўчмас мулк

³⁷ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

қийматини тўлиқ тўламаса.

Аукцион ўтказилмаган деб топилса, биржа такрорий аукцион ташкил қилади ва ўтказилади. Такрорий аукционлар юқорида кўрсатилган Низомда белгиланган тартибда ўтказилади.

Автомобилтранспорт воситаси ёки кўчмас мулк икки ой давомида, шу жумладан такрорий аукционларда сотилмаган тақдирда, биржа автомобилтранспорт воситаси ва кўчмас мулкнинг нархини арзонлаштириш ёки уларни қайтариш масаласини ҳал қилиш учун суд ижрочисига хабарнома юборади.

Суд ижрочиси хабарномани олгандан кейин уч кундан кечиктирмай автомобилтранспорт воситаси ёки кўчмас мулкнинг нархини арзонлаштириш ёхуд уларни қайтариш масаласини ҳал қилади.

Бунда, давлат даромадига ўтказиш тўғрисидаги ижро ҳужжатлари асосида, шунингдек давлат даромадига ундирувни назарда тутувчи (шу жумладан, солиқлар ва мажбурий тўловлар бўйича бюджетга ҳамда давлат мақсадли жамғармаларига қарзлар бўйича ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш тўғрисидаги) бошқа ижро ҳужжатлари асосида сотиладиган автомобилтранспорт воситаси ва кўчмас мулкнинг нархини арзонлаштириш суд ижрочиси томонидан молия ва солиқ органлари вакиллари иштирокида амалга оширилади.

Бошқа ижро ҳужжатлари асосида сотиладиган автомобилтранспорт воситалари ва кўчмас мулк арзонлаштирилмайди ва "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни талабларига мувофиқ кейинги ижро ҳаракатларини амалга ошириш учун қайтарилади.

Арзонлаштириш автомобилтранспорт воситаси ва кўчмас мулк қийматининг 20 фоизидан ортиқ бўлмаган миқдорда амалга оширилади.

Арзонлаштириш тўғрисида далолатнома тузилиб, суд ижрочиси ҳамда молия ва солиқ органлари вакиллари томонидан имзоланади.

Давлат даромадига ўтказиш тўғрисидаги ижро ҳужжатларига асосан сотилиши лозим бўлган автомобилтранспорт воситаси ва кўчмас мулкни арзонлаштириш тўғрисидаги далолатноманинг бир нусхаси уларни олиб қўйган ваколатли органга юборилади.

Арзонлаштирилган автомобилотранспорт воситаси ва кўчмас мулк бўйича аукцион ушбу Низомда белгиланган тартибда такрорий кимошди савдоси сифатида ўтказилади.

Бунда, арзонлаштирилган автомобилотранспорт воситалари ва кўчмас мулк бўйича такрорий кимошди савдоси ўтказилиши тўғрисидаги хабарнома уни ўтказишдан камида 15 кун олдин оммавий ахборот воситаларида эълон қилинади.

Ижро ҳужжати беришга асос бўлган қарор бекор қилинган ёхуд ижро ҳужжатининг ижроси конунда белгиланган тартибда тўхтатилган тақдирда, аукцион уни ташкил этиш ёки ўтказишнинг ҳар қандай босқичида тўхтатиб қўйилиши мумкин. Бу ҳақда суд ижрочиси зудлик билан биржага ёзма хабар бериши лозим.

Биржа аукцион тўхтатиб қўйилганлиги тўғрисида аукцион ўтказиш ҳақида илгари хабарнома эълон қилинган оммавий ахборот воситаларида хабар бериши лозим. Биржа, шунингдек суд ижрочисининг тегишли ёзма хабари келиб тушган кундан бошлаб 5 банк кунидан кечиктирмасдан аукционда қатнашиш истагини билдирган шахслар томонидан ўтказилган закат пули қайтарилишини таъминлайди.

Аукцион натижалари тўғрисидаги баённома автомобилотранспорт воситаси ёки кўчмас мулк сотиб олинганлигини тасдиқловчи шартнома кучига эга бўлади ҳамда нотариал тасдиқлаш талаб этилмайди.

Автомобилотранспорт воситаси ва кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқ тегишлича ДЙҲХХ ва Ергеодезкадастр давлат кўмитаси томонидан аукцион натижалари тўғрисидаги баённоманинг туман (шаҳар) суд ижрочилари бўлимининг катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланган асл нусхасига асосланиб рўйхатга олинади.

Мол-мулкнинг реализацияси савдо ташкилотлари орқали шартнома-воситачилик асосларида амалга оширилади, қуйидаги ҳолатлар бундан мустасно:

а) автомобилотранспорт воситалари, қишлоқ хўжалик машиналари ва кўчмас мулкнинг рализацияси фақатгина биржалар томонидан махсус савдо майдонларида очик аукцион савдоларида амалга оширилади;

б) кичик габаритли заводлар, маҳсулот ва товарларни ва шу кабиларнинг реализацияси биржалар ёки бошқа махсус

ташкilotлар томонидан белгиланган тартибда ўтказиладиган аукцион савдолари орқали амалга оширилади;

в) акция ва корпоратив облигациялар қонунчилик ҳужжатларида белгиланган тартибда қимматли қоғозларнинг биржа ва уюшган биржадан ташқари бозорларида реализация қилинади;

- агарда корпоратив облигациялар уларни муомалада бўлиш муддати ўтганидан кейин талаб қилиб олинса, бунда улар эмитентга қонунчиликда белгиланган тартибда қоплаш учун тақдим этилади;

- агарда корпоратив облигациялари уларнинг муомалада бўлиш муддати давомида талаб қилиб олинса, бунда улар қонунчиликда белгиланган тартибда қимматли қоғозлар савдоси ташкilotчилари орқали белгиланган тартибда реализация қилинади;

г) юридик шахслар учун чиқарилган давлат қимматли қоғозлари Ўзбекистон Республикаси валюта биржасида банк – дилерлар орқали реализация қилинади;

д) депозит (жамғарма) сертификатларнинг реализацияси, уларни чиқарган банкларда амалга оширилади;

е) Марказий банкнинг жисмоний шахслар учун чиқарилган облигациялари уларни муомалада бўлиш муддати давомида ёки ушбу муддат ўтганидан кейин талаб қилиб қилинганидан қатъи назар, Марказий банкнинг облигациялар билан операцияларга хизмат кўрсатиш тўғрисида Марказий банк билан шартнома тузган тижорат банклари орқали реализация қилинади;

ж) республика ички заёмларнинг ва маҳаллий заёмларнинг облигациялари қуйидаги тартибда реализация қилинади:

- агар тўлови қопланмаган облигациялар уларни муомалада бўлиш муддати ўтганидан кейин талаб қилиб олинса, унда мазкур облигациялар ваколатли банкка ҳисобни юритиш, қарздорликни қоплаш ва кейинчалик маълумотни Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигига юбориш учун тақдим этилади;

- агар облигациялар уларнинг муомалада бўлиш муддати давомида талаб қилиб олинса, бунда улар белгиланган тартибда тижорат банклари ёки биржалар орқали реализация қилинади;

з) хатланган ва олиб қўйилган чекларни реализацияси чек берувчига хизмат кўрсатувчи банкларда амалга оширилади;

и) суд ижрочиси қарздорнинг маълум бўлиб қолган ва олиб қўйилган чет эл валютасидаги нақд пул маблағини у олиб қўйилган куннинг эртасидан кечиктирмай Ўзбекистон Республикасининг ички валюта бозорида чет эл валютасини сотиш ҳукукидан фойдаланувчи ваколатли банкка сотиш учун топширади;

к) почта маркалари почта алоқа ташкилотларига тўлов эвазига топширилади;

л) истеъмол учун яроқсиз бўлган олиб қўйилган мол-мулк иккиламчи хом ашё йиғиш ва қайта ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи ваколатли ташкилотларга тўлов эвазига топширилади;

м) тери, қоракўл ва мўйна хом ашёси уларни қайта ишлаб чиқаришга ихтисослашган ваколатли ташкилотларга тўлов эвазига топширилади;

н) қимматбаҳо металллардан ва қимматбаҳо тошлардан ясалган товарларнинг реализацияси фақат ихтисослаштирилган заргарлик дўконлари, универмаглар, савдо марказларининг бўлимлари, секцияларида амалга оширилади. Уларда кўрсатиб ўтилган бойликларнинг ҳисобга олиниши, ишончли сақланиши ва уларни харидорларнинг танлаши учун зарур шароитлар таъминланади;

о) тарихий, илмий, бадий ва бошқа маданий аҳамиятга эга бўлган китоблардан ташқари бошқа китоблар китоб сотиш билан шуғулланувчи ташкилотлар орқали реализация қилинади;

п) маданий бойликлар (тарихий, илмий, бадий ва бошқа маданий аҳамиятга эга бўлган предметлар; таркибида қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлар бўлган маданий бойликлар; алоҳида ёки коллекциялардаги қадимий китоблар, шунингдек, тарихий, илмий-бадий, адабий аҳамиятга молик матбаа асарлари; коллекциялаш тангалари, орденлари, медаллари, муҳрлари, почта откриткалари (конвертлар) ва ҳоказо) Ўзбекистон Республикаси маданият ва спорт ишлари вазирлигининг маданий бойликларни реализация қилишда қатнашишга рухсатномага эга бўлган юридик шахслар (нодир адабиётлар сотувчи дўконлар, картиналар галереяси, салонлар, бадий салонлар, антиқа буюмлар сотиладиган дўконлар ва ҳоказо) орқали амалга оширилади.

Давлат даромадига ўтказилган мол-мулкни реализация қилишнинг ўзига хос жиҳатлари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 25 мартдаги 140 - сонли Қарори билан тасдиқланган “Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисида”ги Низом билан тартибга солинади³⁸.

Шартнома-воситачилик асосидаги сотув Департамент ёки унинг ҳудудий бўлими билан тузилган шартномага мувофиқ ихтисослашган савдо ташкилотлари орқали амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Давлат мулки қўмитаси ва Адлия вазирлигининг 2006 йил 29 декабрдаги 1649-сон билан рўйхатдан ўтган “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида” Низомга мувофиқ Ижро ҳужжатларига асосан мол-мулкни сотиш бўйича савдо ташкилотларини танлаб олиш Суд департаментининг ҳудудий бошқармалари томонидан ўтказиладиган танлов асосида амалга оширилади.

Агар мол-мулк ижро ҳаракатлари амалга ошириладиган муддатларда реализация қилинмаса, ундирувчига мол-мулкни баҳоланган суммада ўзида қолдириш ҳукуқи берилади. Бундай ҳолат мол-мулкни бевосита ундирувчига ўтказиш далолатномаси билан расмийлаштирилади. Бу далолатнома ҳолислар иштирокида уч нусхада тузилиб, уларнинг бири қарздорга, иккинчиси ундирувчига юборилади, учинчиси ижро юритуви ҳужжатларида қолдирилади. Ундирувчи мол-мулкни олишдан воз кечган тақдирда, у қарздорга қайтарилади, ижро иши юритиш эса тугатилади.

Қарздор қарзини, шунингдек, суд ижрочиси мол-мулкни олиб қўйиш, баҳолаш ва реализация қилиш билан боғлиқ ижро ҳаражатларини тўла узганлигини тасдиқловчи ҳужжатларни, ундирувчи амалга оширувчи суд ижрочисига тақдим этган тақдирда, олиб қўйилган ва реализация қилинмаган мол-мулк қарздорга қайтарилади. Бу ҳолларда ижро этилмаган инкассо топшириқлари ҳам қайтариб олинади.

³⁸ "Собрание законодательства Республики Узбекистан", 2004 г., N 52, ст. 522; "Собрание постановлений Правительства Республики Узбекистан", 2004 г., N 12, ст. 111.

7. Ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларни ундирувчига топшириш

Суд ижрочиси ашёларни ундирувчига топшириш тўғрисидаги ижро ҳужжатларини лозим даражада ижро этиш учун ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларини қидириб топиш ва уларни олиб қўйиш учун қонунда назарда тутилган барча чораларини кўриши керак.

Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 84-моддаси 5 бандига мувофиқ суд ижрочиси ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларни аниқлаш ва олиб қўйиш мақсадида қарздор эгаллаб турган ёки унга қарашли бўлган бинолар ва омборларга кириш, мазкур бинолар ва омборларни кўздан кечириш, зарурат бўлганда уларни очиш ҳуқуқига эга. Агарда ундирувчига топширилиши лозим бўлган ашёларни, катта ҳажмда бўлганлиги, огир ва бошқа хусусиятларига кўра дарҳол олиб қўйилиши имкони бўлмаса суд ижрочиси уни Қонуннинг 53-моддасида белгиланган тартибда хатлайди ва шундан кейин уни бевосита олиб қўйишни амалга оширади.

Ундирувчига топширилиши лозим бўлган ашёларни олиб қўйиш суд ижрочиси томонидан ҳолислар иштирокида амалга оширилади. Қарздордан ашёларни олиб қўйиш ва уни ундирувчига топшириш далолатнома асосида амалга оширилиб, уч нусхада тузилади, унинг бир нусхаси қарздорга, иккинчи нусхаси ундирувчига берилади, учинчиси эса ижро иши юритuvi ҳужжатларида қолади. Ашёларни қабул қилиш ва ундирувчига топшириш далолатномасининг барча нусхалари суд ижрочиси ва ундирувчининг имзоси билан тасдиқланади.

Ашёларни ундирувчига топшириш далолатномаси қуйидаги шартли реквизитларни ўз ичига олади:

- 1) далолатномани тузиш санаси ва жойи;
- 2) суд ижрочисининг фамилияси, исми ва отасининг исми;
- 3) холисларнинг фамилияси, исми, отасининг исми ва манзиллари;
- 4) ижро ҳужжатининг тўлиқ номи, реквизитлари ва мазмуни;
- 5) олиб қўйилган ашёларнинг рўйхати ва уларнинг қисқача тавсифи;
- 6) кўрсатиб ўтилган ашёларни ундирувчининг имзоси орқали

топширилганлиги тўғрисидаги маълумотлар;

7) суд ижрочисининг имзоси.

Агарда суд ижрочисида ундирувчига олиб берилиши лозим бўлган ашёлар бошқа шахсларда турганлиги ҳақида маълумотлар бўлса, бу ашёларни олиб қўйиш бўйича ижро ҳаракатлари Қонуннинг 49-моддасида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Агар қарздор ундирувчига топширилади лозим бўлган ашёларни йўқотилганлигини билдирса, суд ижрочиси ашёларнинг ҳақиқатда йўқотилганига Қонуннинг 84-моддасига мувофиқ бино ва омборларни очиб, кўздан кечириш йўли билан ишонч ҳосил қилгач, ашёларни йўқотилганлиги ҳолати қайд этилган далолатнома тузади. Мазкур далолатнома ҳолислар иштирокида тўрт нусхада тузилиб, унинг бир нусхаси қарздорга, иккинчиси ундирувчига берилади, учинчиси судга ёки ижро ҳужжатини берган бошқа органга юборилади, тўртинчиси эса ижро иши юритувида қолади.

Ашёларнинг йўқотилганлиги ҳолати қайд этилган далолатнома Қонуннинг 32-моддасига мувофиқ суд ижрочисининг ижро этиш усули ва тартибини ўзгартириш тўғрисидаги аризаси билан бирга ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга юборилади.

Ундирувчи ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларни қабул қилиб олишдан воз кечган тақдирда улар топшириш далолатномасига асосан қарздорга қайтарилади. Бу ҳақда ҳолислар иштирокида тўрт нусхада далолатнома тузилади. Далолатномаларнинг нусхалари тарафларга, ижро ҳужжатини берган судга ёки бошқа органга юборилади, тўртинчи нусхаси эса ижро иши юритиш материалларига қўшиб қўйилади.

“Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низомда ундирувчининг ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёни қабул қилишдан воз кечганлиги унинг аризасида ўз аксини топиши лозимлиги кўрсатилган. Аммо ундирувчининг эрки фақатгина аризада эмас, балки бошқа ҳужжатларида ҳам (телеграмма, телефакс ва бошқалар) ўз аксини топиши мумкин. Ундирувчи ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёлардан воз кечган тақдирда улар қарздорга қайтарилади, ижро иши юритиш эса тугатилади.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

3. Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (2007 йил 1 августгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йилнинг 31 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-458 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 йил. 36 сон, 360-модда.

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 25 мартдаги 140 сонли Қарори билан тасдиқланган “Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисида”ги Низом // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2004 йил, 12-сон, 144-модда; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2004 й., N 3, 35-модда.

6. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 13 февралдаги 75-сон Қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси чакана савдо қоидалари” // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами” 2003 й., 3-сон, 27-модда; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2003 й., N 2, 15-модда

7. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2006 йил 29 декабрда № 1649-сон билан рўйхатга олинган “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низомга Ўзбекистон Республикаси

Вазирлар Маҳкамасининг 25.03.2004 й. N 140 сонли “Давлат ларомадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ килиб ташлаш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида” Қарори // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2004 йил, 12-сон, 144-модда. “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2004 й., N 3, 35-модда.

8. . Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

9. Ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк турларининг рўйхати // “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ва давлат рўйхатидан ўтказиш ҳақидаги буйруққа ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида” (ЎЗР АВ 05.02.2007 й. 1091-1-сон билан рўйхатга олинган ЎЗР АВ 05.02.2007 й. 22-мх-сон Буйруғи).

10. “Баҳоловчиларни танлаш бўйича танлов ўтказиш ва ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочилари томонидан хатланган мол-мулкни баҳолаш тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎЗР АВ 28.11.2006 й. 1643-сон билан рўйхатга олинган ЎЗР ДМБДК 28.11.2006 й. 01/19-40-сон ва ЎЗР АВ 05-20-427-сон Қарори) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

11. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2006 йил 30 сентябрда № 1625 сон билан рўйхатга олинган “Аукцион савдолари ўтказиш учун биржаларни танлаш бўйича танлов ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом” // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

12. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотиш тартиби тўғрисидаги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон Қарорига 7-илова) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

13. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ундирувни қарздорнинг мол-мулкига қаратиш қандай элементлардан (боскичлардан) иборат?

2. Қандай ҳолларда ундирув қарздор жисмоний шахснинг мол-мулкига қаратилади?

3. Қандай ҳолларда ундирув қарздорнинг чет эл валютасидаги пул маблағларига қаратилади?

4. Суд ижрочиси ундирувни қарздорнинг сўмдаги ва чет эл валютасидаги пул маблағларига қаратганда қандай ҳаракатларни амалга оширади?

5. Ундирувни қарздорнинг сўмдаги ва чет эл валютасидаги пул маблағларига қаратиш тартиби.

6. Қонун ижро ҳужжатларини ижро этишда қарздор ва унинг оила аъзоларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича қандай чораларини назарда тутати?

7. Қарздорнинг бошқа шахсларда турган ёки гаровга қўйилган мол-мулкига ундирувни қаратиш тартиби қандай?

8. Ундирувни гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиш тартибини баён этинг.

9. Қандай мол-мулкка ундирув қаратилиши мумкин эмас?

10. Қарздорнинг мол-мулкни хатлаш қандай мақсадларда амалга оширилади?

11. Қарздорнинг мол-мулкни хатлашда қандай ҳаракатлар амалга оширилади?

12. Қарздорнинг мол-мулкни хатлаш ва рўйхатга олиш далолатномасида нималар кўрсатилиши керак?

13. Хатланган мол-мулкни олиб қўйиш қандай расмийлаштирилади?

14. Хатланган мол-мулкни баҳолаш ва сақлаш қандай амалга оширилади?

15. Ким баҳоловчи сифатида жалб этилиши мумкин?

16. Қарздорнинг хатланган мол-мулкни қандай реализация қилинади?

17. Мол-мулкни реализация қилиш ҳақидаги далолатномага қандай ҳужжатлар илова қилинади?

18. Суд ижрочиси ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларни аниқлаш ва олиб қўйиш мақсадида қандай ҳаракатларни амалга ошириш ҳуқуқига эга?

19. Ашёларни ундирувчига топшириш тўғрисидаги далолатномада нималар албатта кўрсатилиши керак?

VI БОБ. УНДИРУВНИ ҚАРЗДОР ЮРИДИК ШАХСНИНГ МОЛ-МУЛКИГА ҚАРАТИШНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. ҚАРЗДОР ЮРИДИК ШАХСНИНГ МОЛ-МУЛКИНИ ХАТЛАШ ВА РЕАЛИЗАЦИЯ ҚИЛИШ

1. Ундирувни қарздор юридик шахснинг пул маблағларига қаратиш
2. Ундирувни қарздор юридик шахснинг бошқа мол-мулкига қаратиш
3. Қарздор юридик шахснинг мол-мулкини хатлаш ва реализация қилиш навбати
4. Ундирув қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратилганда ижрони таъминлаш чоралари
5. Қарздор юридик шахс қайта ташкил этилганда ва тугатилганда ундирувни қаратиш тартиби
6. Ким ошди савдосини ўтказишга тайёргарлик кўриш

1. Ундирувни қарздор юридик шахснинг пул маблағларига қаратиш

Ундирувни қарздор юридик шахснинг нақд пул маблағларига қаратиш уларни аниқлаш ва олиб қўйишдан иборатдир.

Қарздор юридик шахс кассасининг сейфларида сақланаётган ва бу кассанинг алоҳида ажратилган хонасида ёки қарздор юридик шахснинг бошқа биноларида бўлган сўмдаги ва чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари улар аниқланиши биланок, қарзни узиш ва ижро бўйича харажатларни қоплаш учун зарур бўлган миқдорда дарҳол олиб қўйилиши лозим. Бунда суд ижрочиси касса китобини талаб қилиб олиши лозим. Касса китобининг «кун охирига қолдик» устунидан мавжуд нақд пул миқдори аниқланиб, кассир (бош ҳисобчи)га нақд пул маблағларини тақдим қилиш таклиф этилади. Пул маблағларини тақдим этиш ёки касса сейфини очиш учун рухсат бериш рад этилган тақдирда, раҳбардан сейф қалитлари (ёки уларнинг дубликатлари)ни талаб қилиб олиш зарур.

Агар раҳбар касса хонасига киритишдан ва қалитларни беришдан бош тортса, суд ижрочиси қарздорнинг нақд пул

маблағларини аниқлаш мақсадида холислар иштирокида мазкур хоналарни очиб кўздан кечиради ва бу ҳақда холислар иштирокида далолатнома тузади.

Нақд пул маблағларидан қарзни узишга етарли сумма илгари ундирилмаган бўлса ижро йиғими суммаси олиб қўйилади. Нақд пул маблағларини олиб қўйиш ҳақидаги далолатнома холислар иштирокида икки нусхада тузилади. Далолатноманинг бир нусхаси қарздорга берилади, иккинчи нусхаси эса ижро иши юритиш материалларига қўшиб қўйилади.

Олиб қўйилган сўмдаги пул маблағлари эртаси кундан кечиктирмай қарзга тенг миқдорда ундирувчининг ҳисоб варағига ўтказиш учун банкка топширилади. Ижро этиш бўйича ҳаражатларни қоплаш учун мўлжалланган ижро йиғими суммаси суд ижрочиларининг депозит ҳисоб варағига ўтказилиб, сўнгра ана шу сумма ҳисобидан ижро ҳаражатлари копланеди.

Қарздорнинг чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари ҳам кўрсатилган тартибда олиб қўйилади.

Чет эл валютасидаги нақд пул маблағларини суд ижрочиларининг депозит ҳисоб варақасига ўтказиш учун суд ижрочиси қарор чиқариб бу қарор билан банк ёки бошқа кредит ташкилотига чет эл валютасини сотиш мажбуриятини юклайди.

Чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари суд ижрочиси томонидан банк ёки бошқа кредит ташкилотига топширилади.

Суд ижрочиси қарздор юридик шахснинг банклардаги ва бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисоб варақларида ва омонатларида турган ёки сақланаётган пул маблағларини хатлаш чораларини кўради.

Ундирув савдо ташкилотларининг нақд пул маблағларига қаратилганда аниқланган барча пул маблағлари, шу жумладан савдо залидаги касса аппаратлари ячейкаларидаги пул маблағлари ҳам олиб қўйилади.

Қарздор юридик шахснинг касса китоблари маълумотларига кўра нақд пул маблағлари бўлиши керак бўлиб, аслида эса бу пул маблағлари топилмаса ва қарздор юридик шахснинг мансабдор шахслари нақд пул маблағларини яширганлиги ёхуд суд ижрочисининг қонуний талабларини бажаришга бошқа йўллар билан тўсқинлик қилаётганлиги ҳақида маълумотлар бўлса суд ижрочиси айбдор мансабдор шахсларнинг

жавобгарлиги масаласини қонун ҳужжатларига мувофиқ кўриб чиқишга ҳақли.

2. Ундирувни қарздор юридик шахснинг бошқа мол-мулкига қаратиш

Ундирув қарздор юридик шахснинг бошқа мол-мулкига унинг ҳамма турдаги пул маблағларига (нақд пул маблағлари, чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари, банклар ва бошқа кредит ташкилотларда сақланаётган ёки ҳисоб варақаси ва депозитларда турган пул маблағлари) ундирувни қаратиш бўйича барча чоралар кўрилганидан сўнг қаратилади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 59-моддасига кўра, қарздор юридик шахснинг қарзларни узиш учун етарли пул маблағлари бўлмаса, ундирув унга мулк ҳуқуқи асосида тегишли бўлган, қаерда ва кимнинг фойдаланишида бўлишидан қатъи назар, бошқа мол-мулкка (муомаладан чиқарилган ёхуд муомалада бўлиши чекланган мол-мулк бундан мустасно) қаратилади. Бу мол-мулк Қонунда назарда тутилган тартибда хатланади ёки унга нисбатан бошқа ижро ҳаракатлари амалга оширилади.

Фуқаролик кодексининг 48-моддасига мувофиқ юридик шахс ўз мажбуриятлари бўйича ўзига қарашли бўлган бутун мол-мулк билан жавоб беради. Бунда шуни назарда тутиш керакки давлат корхонасининг мажбуриятлари бўйича унинг мол-мулки етарли бўлмаган ҳолларда субсидар жавобгар бўлади. Шу билан бирга давлат томонидан ташкил этилган юридик шахс унинг мажбуриятлари бўйича жавоб бермайди, юридик шахс давлат мажбуриятлари бўйича кафил бўлган ҳоллар бундан мустасно.

Қарздор юридик шахснинг ижро қаратилиши мумкин бўлган мол-мулкини аниқлаш айрим хусусиятларига эга.

Чунончи, қарздор - юридик шахснинг мол-мулкини аниқлаш учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда:

- Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги Давлат йўл ҳаракати ҳавфсизлиги хизмати тегишли органларидан – автомобилотранспорт воситаларининг мавжуд ёки мавжуд эмаслиги ҳақида;

- “Ергеодезкадастр” давлат кўмитасининг тегишли органларидан – кўчмас мулкнинг мавжуд ёки мавжуд эмаслиги ҳақида;

- банк ва бошқа кредит ташкилотларидан, шунингдек депозитарийлардан – қарздорнинг омонатлари, ҳисоб рақамлари, пул маблағлари, қимматли қоғозлари мавжуд ёки мавжуд эмаслиги ҳақидаги маълумотларни талаб қилиб олади.

Мажбурий ундирув қаратилиши мумкин бўлган мол-мулкни аниқлаш учун, қарздордан - баланс ахборотномаси (китоби), асосий воситалар китоби талаб қилиб олинади.

Бунда мавжуд мол-мулк баланс китобидаги мавжуд маълумотлар билан солиштирилиши зарур. Қарздор мансабдор шахслари баланс китобини беришни рад этганда, уни давлат солиқ хизмати идораларидан талаб қилиб олиш тавсия этилади.

Ундирувни қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратиш масаласини ҳал қилишда зарурат бўлган ҳолларда уларнинг таъсис ҳужжатлари (устав, низом) талаб қилиб олиниши мумкин. Қарздор юридик шахснинг мансабдор шахслари уларни тақдим этишдан бош тортган ҳолларда уларни юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органлар ёки солиқ органларидан талаб қилиб олиш мумкин.

Қарздор юридик шахснинг мол-мулки унинг вакиллари ва холислар иштирокида рўйхатга олинади. Юридик шахснинг вакиллари уларнинг ваколатларини тасдиқловчи ҳужжатларига эга бўлиши керак. Суд ижрочиси юридик шахснинг мол-мулкни рўйхатга олишда Ўзбекистон Республикаси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 47-моддаси 4 қисми қарздорга ундирув биринчи навбатда қаратилиши лозим бўлган мол-мулк турлари ёки ашёларни ўзи кўрсатиш ҳукуки берилганлигини эътиборга олиши лозим. Аммо, қарздор мол-мулкнинг у ёки бу турига ундирув қаратиш навбатини суд ижрочиси мазкур мол-мулкнинг ликвидлигини инобатга олган ҳолда белгилайди.

Қарздор юридик шахснинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ундирув суднинг ажримига асосан, холисларнинг иштирокида “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 49-моддасида белгиланган тартибда амалга оширилади.

3. Қарздор юридик шахснинг мол-мулкани хатлаш ва реализация қилиш навбати

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 60-моддасига мувофиқ қарздор юридик шахснинг мол-мулкани хатлаш ва реализация қилиш қуйидаги навбатда амалга оширилади:

биринчи навбатда – ишлаб чиқаришда бевосита қатнашмайдиган мол-мулкка (қимматли қоғозлар, қарздорнинг депозитдаги ва бошқа ҳисобварақларидаги пул маблағлари, валюта бойликлари, енгил автотранспорт, офис дизайни ашёлари ва бошқаларга) нисбатан;

иккинчи навбатда - тайёр маҳсулот (товарлар), шунингдек, ишлаб чиқаришда бевосита қатнашмайдиган ва бевосита қатнашишга мўлжалланмаган бошқа моддий қимматликларга нисбатан;

учинчи навбатда - кўчмас мулк объектлари, шунингдек хом ашё ва материаллар, дастгоҳлар, асбоб-ускуналар, ишлаб чиқаришда бевосита қатнашишга мўлжалланган бошқа асосий воситаларга нисбатан.

Қонунда қарздор юридик шахснинг мол-мулкани хатлаш ва реализация қилишнинг аниқ навбати белгилаб қўйилган бўлсада, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 47-моддаси 4 қисмига кўра қарздор ундирув биринчи навбатда қаратилиши лозим бўлган мол-мулк турлари ёки ашёларини ўзи кўрсатишга ҳақли. Қарздорнинг бу масаладаги фикри ҳисобга олиниши билан бирга “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 47-моддаси 6 қисмига мувофиқ қарздор мол-мулкани у ёки бу турига ундирув қаратиш навбатини суд ижрочиси мазкур мол-мулкнинг ликвидлигини инобатга олган ҳолда узи-кесил белгилайди.

Биринчи навбатдаги мол-мулкка ундирув қаратилганда шуни эътиборга олиш керакки Фуқаролик кодексининг 96-моддасига мувофиқ қимматли қоғозлар жумласига қуйидагилар киради: облигация, вексель, чек, депозит ва жамғарма сертификатлари, банкнинг тақдим қилувчига пул бериладиган жамғарма дафтарчаси, коносамент, акция ҳамда қонун ҳужжатлари билан қимматли қоғозлар жумласига киритилган бошқа ҳужжатлар

киради. Қонунда назарда тутилган ҳар бир навбатдаги мулкларни аниқлаш учун қарздор юридик шахснинг баланс ахборотномасини талаб қилиб олиш лозим. Бунда мавжуд мол-мулкни баланс ахборотномасини маълумотлари билан солиштириб чиқиш лозим.

Қарздор юридик шахснинг мол-мулкни хатлаш ва рўйхатга олиш тегишли далолатнома билан расмийлаштиради. Далолатноманинг бир нусхаси қарздорга топширилади, қолган нусхалари эса ижро иши юритиш материалларига қўшиб қўйилади. Қарздор юридик шахснинг мол-мулкни хатлаш, баҳолаш, сақлаш ва реализация қилиш “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 47-56 моддаларида белгиланган умумий қоидалар асосида амалга оширилади³⁹.

4. Ундирув қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратилганда ижрони таъминлаш чоралари

Қонунда қарздор юридик шахсга тегишли учинчи навбатда реализация қилинадиган мол-мулкка ижрони қаратишнинг алоҳида тартиби назарда тутилган. Бу шу билан боғлиқдирки ундирув кўчмас мулк объектлари, шунингдек ҳом ашё ва материаллар, дастгоҳлар, асбоб – ускуналар, ишлаб чиқаришда бевосита қатнашишга мўлжалланган бошқа асосий воситаларга нисбатан қаратилиши қарздор юридик шахснинг банкрот бўлишига олиб келиши мумкин. Бу айниқса давлатга қарашли бўлган ижтимоий аҳамиятга молик ишлаб чиқариш билан шуғуланувчи корхоналар фаолиятининг тўхтаб қолишига сабабчи бўладиган бўлса, жамиятда турли норозичиликлар келтириб чиқариши мумкин.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 61-моддаси 1 қисмида белгилаб қўйилганидек, учинчи навбатда реализация қилинадиган давлатга қарашли мол-мулк хатлаб қўйилганда суд ижрочиси хатлаш амалга оширилгандан кейин уч кунлик муддат ичида хатланган мол-мулкнинг таркиби ва қиймати тўғрисидаги, шунингдек ундирувчининг талаблари суммаси тўғрисидаги маълумотларни илова қилган ҳолда қарздорнинг мол-мулки

³⁹ Бу масалалар олдинги бобда ёритилган.

хатланганлиги ҳақидаги хабарномани давлат мулкани тасарруф этиш ваколатига эга органнинг тегишли ҳудудий бўлинмасига юборади. Мазкур хабарноманинг нусхаси қарздор юридик шахс томонидан бюджетга тўловлар ва давлат мақсадли жамгармаларига тўловлар амалга оширилишини назорат килувчи солиқ органига юборилади.

Қарздорнинг мол-мулки хатланганлиги ҳақидаги хабарномага ўзида хатланган мол-мулкнинг таркиби, баҳоси ҳақида батафсил маълумотларни ва ундирувчининг талаблари суммасини акс эттирувчи мол-мулкни хатлаш ва рўйхатга олиш далолатномасининг нусхаси илова қилиниши мақсадга мувофиқдир.

Қонун суд ижрочисига банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органининг таклифига кўра, ундирувнинг қарздор юридик шахс мол-мулкига қаратилганлиги ҳақидаги хабарни матбуотда эълон қилиш мажбуриятини юклайди. Бу қарздор юридик шахснинг бошқа кредиторларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш зарурияти билан боғлиқдир. Банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органи зарурият бўлса (агарда ундирув қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратилиши унинг банкрот бўлишига олиб келадиган бўлса), қарздорнинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисида хўжалик судида иш юритишни қўзғатиш юзасидан тегишли ҳаракатларни амалга оширади ва бу ҳақида суд ижрочисига хабарнома юборади.

Суд ижрочиси банкротлик тўғрисидаги ишлар бўйича давлат органидан қарздорнинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик судида иш юритишни қўзғатиш юзасидан ҳаракатларни амалга оширганлиги ҳақида хабарнома олган тақдирда, қарздорнинг банкротлиги тўғрисидаги иш бўйича хўжалик судида иш юритиш қўзғатилгунга қадар ижро этишни кечиктириш ҳақида процессуал қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда ариза билан мурожаат этади.

Суд ижрочиси ижро этишни кечиктириш ҳақидаги масала ҳал бўлганидан кейин қарздор юридик шахснинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисида иш қўзғатишга ваколатли бўлган хўжалик судига бундай иш қўзғатилган ёки йўқлиги ҳақида хабар беришликни сўраб сўровнома юборади. Агарда хўжалик судининг қарори ижро этилаётган бўлса, суд ижрочиси

кўрсатилган сўровномада бир пайтнинг ўзида “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 61-моддаси 4 қисмига мувофиқ ижро иши юритишни тўхтатиб туриш масаласини ҳам қўйишга ҳақли.

Агарда фуқаролик ишлари бўйича суднинг қарори ва бошқа ижро ҳужжатлари бўйича ижро иши юритилаётган бўлса суд ижрочиси қарздор юридик шахснинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик судида иш юритиш кўзгатирилганлиги ҳақида хабар олгач, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 61-моддаси 4 қисмига мувофиқ ижро иши юритишни тўхтатиш мақсадида ижро ҳужжати ижро этилаётган жойдаги фуқаролик ишлари бўйича судга ижро иши юритишни тўхтатиб туришлик ҳақидаги ариза билан мурожаат этади. Ижро иши юритиш тўхтатилганлиги ҳақида суд ижрочиси 3 кун муддат ичида тарафларга, судга (агар ижро иши юритишни тўхтатиб туриш ҳақидаги масала ижро ҳужжати берган суд томонидан эмас, бошқа суд томонидан ҳал қилинган бўлса), ёки ижро ҳужжатини берган бошқа органга хабар қилади.

Қарздор юридик шахснинг ночорлиги (банкротлиги) тўғрисидаги иш бўйича хўжалик судида иш юритиш кўзгатирилган бўлса, ижро иши юритиш ва ундирув қаратилган мол-мулкни реализация қилиш масаласи иш мазмунан хўжалик суди томонидан кўриб чиқилгунга қадар тўхтатиб турилади.

5. Қарздор юридик шахс қайта ташкил этилганда ва тугатилганда ундирувни қаратиш тартиби

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 49-моддаси 5 қисмига кўра, қўшиб олиш шаклида қайта ташкил этиш ҳолларини истесно қилганда, янгидан вужудга келган юридик шахслар давлат рўйхатидан ўтказилган пайтдан бошлаб, юридик шахс қайта ташкил этилган ҳисобланади.

Юридик шахс унга бошқа юридик шахснинг қўшиб олиш шаклида қайта ташкил этилганида қўшиб олинган юридик шахснинг фаолияти тўхтатилгани ҳақидаги ёзув юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига киритилган пайтдан бошлаб юридик шахс қайта ташкил этилган ҳисобланади. Қарздор юридик шахс қайта ташкил этилгани ёки қайта ташкил

этилаётганлиги ҳақида маълумотлар бўлган тақдирда суд ижрочиси қарздор юридик шахснинг қайта ташкил этилиши шаклини аниқлаш учун юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органга сўровнома юборади ва олинган жавобга қараб зарурият бўлганда “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 12-моддасида белгиланган тартибда қарздорни унинг ҳуқуқий вориси билан алмаштиради. Ижро иши юритиш тарафлари алмаштирилгандан сўнг ижро умумий қоидаларга мувофиқ амалга оширилади.

Қонунда қарздор юридик шахс қайта ташкил этилган (қўшиб юборилган, қўшиб олинган, бўлинган, ажратиб чиқарилган, ўзгартирилган) тақдирда, ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қарздор юридик шахснинг мажбуриятлари юзасидан қонун ҳужжатларига мувофиқ зиммасига жавобгарлик юклатилган юридик шахснинг пул маблағлари ва бошқа мол-мулкига қаратилиши белгилаб қўйилган.

Қарздор юридик шахс тугатилган тақдирда “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуinning 62-моддаси 2 қисмига мувофиқ суд ижрочисининг ижросида турган ижро ҳужжатлари ижро учун тугатувчига топширилади.

Суд ижрочиси ижро ҳужжати тугатувчига юборилганлигини ундирувчига маълум қилади.

Юридик шахснинг тугатилиши Фуқаролик кодексининг 53-моддаси 1 қисмига мувофиқ унинг ҳуқуқ ва бурчлари ҳуқуқий ворислик тартибида бошқа шахсга ўтмасдан бекор қилинишига олиб келади. Юридик шахснинг тугатилганлиги фактини ва тугатувчининг жойлашган жойини аниқлаш мақсадида суд ижрочиси юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органга сўровнома юборади. Сўровномада суд ижрочиси юридик шахсларнинг ягона давлат реестрига юридик шахсни тугатилганлиги ёки тугатиш жараёнида турганлиги ҳақида маълумот беришликни сўрайди.

Сўровномага жавоб олгач суд ижрочиси ижро ҳужжатларини тугатувчига юборади ва бу ҳақида ундирувчига хабар беради.

6. Ким ошди савдосини ўтказишга тайёргарлик кўриш

Қарздорнинг кўчмас мулкани ким ошди савдосида сотиш ихтисослаштирилган ташкилотлар томонидан ташкил этилади ва ўтказилади.

Суд ижрочисининг ким ошди савдосига қўйиладиган мол-мулкнинг энг кам дастлабки (бошланғич) нархи кўрсатилган буюртмаси ёки тегишли ихтисослаштирилган ташкилот билан тузган шартномаси ким ошди савдосини ўтказиш учун асос бўлади.

Буюртма ёки шартномага қуйидагилар илова қилинади:

- ижро ҳужжатининг нусхаси;
- суд ижрочиси тузган қарздор мол-мулкни хатлаш далолатномасининг нусхаси;
- кўчмас мулк объектини тавсифловчи ҳужжатлар;
- мол-мулкдан фойдаланиш ҳукуки ёки мулкка эгалик ҳукуқини тасдиқловчи ҳужжатларнинг нусхалари.

Узоқ муддатли ижара ҳукуқини сотишда суд ижрочиси юқорида кўрсатилган ҳужжатларга қўшимча равишда қуйидагиларни илова қилади:

- ижара шартномасининг нусхаси;
- ижара шартномасини рўйхатдан ўтказганлик тўғрисидаги гувоҳнома нусхаси;
- ижарага берувчининг ундирувни узоқ муддатли ижара ҳукуқига қаратишга розилигини тасдиқловчи ҳужжат ёки агар ижара ҳукуқи ижарага олувчи томонидан ким ошди савдоси натижасида олинган бўлса, узоқ муддатли ижара ҳукуқини ижарага берувчининг розилигисиз ўтказиш имконини берувчи ҳужжат.

Қурилиши тугалланмаган объектга бўлган ҳукуқни сотишда суд ижрочиси кўрсатилган ҳужжатларга қўшимча равишда қуйидагиларни илова қилади:

- ер участкаси ажратиб бериш тўғрисидаги қарор нусхаси;
- тегишли давлат органининг қурилиш учун рухсатномаси нусхаси;
- буюртмачининг таъсис ҳужжатлари нусхаси.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

4. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

5. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ундирувни қарздор юридик шахснинг пул маблағларига қаратиш нимани англатади?

2. Ундирувни қарздор юридик шахснинг пул маблағларига қаратишда суд ижрочиси қандай ҳаракатларни амалга оширади?

3. Қарздорнинг чет эл валютасидаги нақд пул маблағлари қандай тартибда олиб қўйилади?

4. Ундирув қарздор юридик шахснинг бошқа мол-мулкига қандай тартибда қаратилади?

5. Қарздор юридик шахснинг ундирув қаратиладиган мол-мулкани аниқлашнинг ўзига хос хусусиятлари нималардан иборат?

6. Қарздор юридик шахснинг мол-мулкани хатлаш ва реализация қилиш навбати қандай?

7. Ундирув қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратилганда ижрони таъминлаш чораларини қўллаш тартибини баён этинг.

8. Қарздор юридик шахс қайта ташкил этилганда ёки тугатилганда ундирув қандай тартибда амалга оширилади.

9. Кўчмас мулк ким ошди савдоси кимлар томонидан ўтказилади?

10. Ким ошди савдосини ўтказиш учун нима асос бўлади?

11. Ким ошди савдосини ўтказиш тўғрисидаги талабномага қандай ҳужжатлар илова этилиши керак?

ҮП БОБ. ҚАРЗДОРНИНГ ИШ ҲАҚИ ВА УНГА ТЕНГЛАШТИРИЛГАН ТЎЛОВЛАРГА НИСБАТАН УНДИРУВ

1. Ундирувни қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратиш. Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган суммалар
2. Ундирувни жазони ўтаётган қарздорнинг иш ҳақиға қаратиш
3. Алиментлар ва алимент мажбуриятлари бўйича қарзларни ундириш тартиби

1. Ундирувни қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратиш. Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган суммалар

Қарздор жисмоний шахсларга нисбатан мулкый ундиришга оид ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этишнинг асосий тури ундирувни унинг мол-мулкига қаратишдир. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 64-моддасига мувофиқ ундирув қарздор жисмоний шахснинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга фақат уч ҳолатдагина қаратилиши мумкин:

1) даврий тўловларни ундириш (алиментлар, майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етказганлик ёхуд боқувчисининг вафот этганлиги сабабли кўрилган зарарни ундириш);

2) энг кам иш ҳақининг икки бараваридан ошмаган миқдордаги суммани ундириш тўғрисидаги қарорларни ижро этишда;

3) ундириладиган суммани тўлиқ узиш учун қарздорнинг мол-мулки бўлмаса ёки мол-мулки етарли бўлмаса.

Суд ижрочиси қарздорнинг барча даромадларини, улар қайси манбадан келиб тушуши ва қандай кукукий мақомга эга эканлигидан қатъи назар, аниқлаши ва уларга ундирувни қаратиши лозим. Бунда суд ижрочиси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги

Қонуннинг 7-бобида кўрсатилган истеъснолар ва ўзига хос хусусиятларни ҳисобга олиши керак.

Қарздор турли жойлардан олинadиган турли даромадларга эга бўлса, зарурият бўлган ҳолларда қарор қабул қилинган орган бир неча ижро ҳужжати бериши мумкин. Чунonчи, Фуқаролик процессуал кодексининг 372-моддасида, агар ижро турли жойларда ёки бир неча ундирувчининг фойдасига ёки бир неча қарздорга қарши амалга ошириладиган бўлса, суд ундирувчиларнинг илтимосига биноан ижро жоини ёки ҳал қилув қарори ижросининг ҳар бир ижро варақасига тегишли қисмини аниқ кўрсатган ҳолда бир неча ижро варақаси бериши назарда тутилган.

Суд ижрочиси қарздорнинг ижро қаратилиши мумкин бўлган мол-мулки йўқлигини аниқланган ҳолларда “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низомда назарда тутилган тартибда далолатнома тузади.

Суд ижрочисининг талаби ва у белгиланган муддатларда барча ташкилотлар, тадбиркорлик субъектлари, мансабдор шахслар ва фуқаролар уларда қарздор ишлаётганлиги ва унинг иш ҳақи, шу жумладан бир пайтнинг ўзида тўланадиган тўловлар ҳақида суд ижрочисига хабар қилишга мажбурдирлар. Қарздор олаётган нафақа, стипендия, авторлик ҳуқуқи, ихтиро, рационализаторлик таклифи ва саонат наъмунаси ҳуқуқидан фойдаланганлиги учун олинган ҳақлар ҳақида ҳам худди шундай тартибда суд ижрочисига хабар қилинади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 65-моддасига мувофиқ қарздорнинг иш ҳақи ва тенглаштирилган тўловлардан ушлаб қолинадиган суммалар миқдори солиқлар ушлаб қолингандан кейин қолган суммадан ҳисоблаб чиқарилади. Бу шуни, англатадики қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлардан ушлаб қолинадиган суммалар миқдори қарздорнинг қўлига берилиши керак бўлган суммадан ҳисоблаб чиқарилади. Қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлардан амалга оширилган бошқа ушлаб қолишлар мазкур ижро ҳужжати бўйича амалга ошириладиган ушлаб қолинадиган сумма миқдорини белгилашда ҳисобга олинмайди, аммо

уларнинг умумий миқдори қарздор иш ҳақининг 50 фоизидан ошмаслиги керак.

Қарздонинг иш ҳақи унга тенглаштирилган тўловлардан ушлаб қолинадиган суммалар миқдори “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 66-моддасида белгиланган. Унга кўра, ижро ҳужжатлари бўйича қарз тўлиқ узилгунга қадар, қарздорга тўланадиган иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларнинг кўпи билан эллик фоизи ушлаб қолиниши мумкин.

Бир неча ижро ҳужжати бўйича ундирув иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратилганда ҳамда ходимда иш ҳақининг эллик фоизи сақланиши лозим.

Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган суммалар. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 69-моддасига мувофиқ ундирув қуйидаги пул суммаларига қаратилиши мумкин эмас:

- майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етганлик, шунингдек боқувчисининг вафот этганлиги сабабли кўрилган зарарни тўлаш суммаларига;

- хизмат мажбуриятларини бажариш чоғида майиб бўлган (яраланган, шикастланган, контузияга учраган) шахсларга ва мазкур шахслар ҳалок бўлган (вафот этган) тақдирда уларнинг оила аъзоларига тўланадиган суммаларга;

- бола туғилганлиги муносабати билан тўланадиган суммаларга;

- алимент мажбуриятлари бўйича тўланадиган суммаларга;

- меҳнат шароити ноқулай ва ўзига хос бўлган ишлар учун тўланадиган суммаларга, шунингдек радиация таъсирига учраган шахсларга ва қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа ҳолларда тўланадиган суммаларга;

- ҳомиладорлик ва туғиш бўйича тўланадиган нафақа суммаларига;

- дафн этиш маросими учун бериладиган нафақа суммаларига;

- қисман ҳақ тўланадиган таътил даврида болани парваришлаш учун тўланадиган суммаларга;

- бола туғилиши, қариндошлар вафот этиши, никоҳ тузиш муносабати билан корхона, муассаса ёки ташкилот томонидан тўланадиган суммаларга;

- меҳнатга оид муносабатлар бскор қилинганда ишдан бўшатиш нафақаси тарикасида тўланадиган суммаларга.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 68-моддасига мувофиқ алиментлар ундириш тўғрисидаги, майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етганлик, шунингдек, боқувчисининг вафот этганлиги билан боғлиқ ҳолда кўрилган зарарни қоплаш тўғрисидаги ишлар бўйича ундирув фақат суднинг қарорига биноан вақтинча меҳнат қобилиятини йўқотганда тўланадиган ижтимоий суғурта нафақаларига ва ишсизлик нафақаларига қаратилиши мумкин.

2. Ундирувни жазони ўтаётган қарздорнинг иш ҳақиға қаратиш

Ундирувни жазони ўтаётган қарздорнинг иш ҳақиға қаратиш ўзига хос хусусиятларига эга бўлиб, бу хусусиятлар “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 67-моддасида ўз аксини топган. Қонунга кўра, ахлоқ тузатиш ишларига ҳукм қилинган шахсдан ижро ҳужжатлари бўйича ундирув суд ҳукми ёки қарорига кўра амалга оширилган ушлаб қолиш суммасини ҳисобга олмаган ҳолда иш ҳақининг тўлиқ суммаси ҳисобидан амалга оширилиши лозим.

Жазони ижро этиш колонияларида, тарбия колониялари ва қамоқхоналарда жазо ўтаётган шахслардан, шунингдек тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини ижро этувчи муассасаларда сақланаётган шахслардан ундирув бутун иш ҳақидан, иш ҳақининг уларнинг мазкур муассасалардаги таъминоти бўйича ҳаражатларни қисман қоплаш учун ажратиладиган қисмини ҳам қўшган ҳолда амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 46-моддасига мувофиқ ахлоқ тузатиш ишлари шахс иш ҳақининг 10 фоизидан 30 фоизигача миқдорини давлат даромади ҳисобига ушлаб қолган ҳолда уни меҳнатга мажбуран жалб қилишдан иборатдир. Шундай қилиб, суд ҳукми ёки қарорига кўра ахлоқ тузатиш ишларига маҳкум қилинган шахсдан, бир неча ижро варақалари мавжуд бўлган тақдирда унинг иш ҳақидан ушлаб қолиш умумий суммаси иш ҳақининг 80

фоизигача бўлиши мумкин. Жазони ижро этиш калонияларида, тарбия калониялари ва қамоқ хоналарида жазо ўтаётган, худди шунингдек тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини ижро этувчи муассаларида сақланаётган шахслардан ундирув бутун иш ҳақидан юқорида кўрсатилган шартларда амалга оширилади. Бунда ижро ҳужжатлари бўйича ундирув миқдорини ҳисоблаб чиқишда кўрсатилган шахсларнинг иш ҳақининг ундирув қаратиладиган қисмига уларнинг мазкур муассасаларидаги таъминоти бўйича ҳаражатларни қисман қоплаш учун ажратиладиган қисмини ҳам қўшиб ҳисоблаган ҳолда амалга оширилади.

Ижро ҳужжатларини ижрога қаратишда шуни ҳам эътиборга олиш керакки Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-ижроия кодексининг 92-моддаси 3 қисмига қўра барча чегирмалардан қаъти назар, маҳкумлар шахсий ҳисоб варағига уларга ёзилган иш ҳақининг камида 25 фоизи, 60 ёшдан ошган эркакларнинг, 55 ёшдан ошган аёлларнинг, I ва II гуруҳ ногиронларининг, ҳомиладор аёлларнинг ҳамда жазони ижро этиш муассасалари қошидаги болалар уйида боласи бор аёлларнинг, шунингдек, манзил калониялар ва тарбия калонияларидаги маҳкумларнинг ҳисоб варағига эса, камида 50 фоизи ўтказиб қўйилади.

Фикримизча, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 67-моддаси нормаларини қўллашда қарздорнинг иш ҳақидан ундирув Жиноят-ижроия кодексининг юқорида келтирилган талаблари эътиборга олинган ҳолда амалга оширилиши лозим.

Ахлоқ тузатиш ишлари ва бошқа турдаги жазоларни ўтаётган шахслардан фуқаролик ҳуқуқий жавобгарлиги тартибида ижро ҳужжатлари бўйича иш ҳақидан ундирув амалга оширилиши, агарда кўрсатилган шахсларнинг бошқа даромадлари бўлмаса қарздорни ва унинг оила аъзоларини оғир моддий аҳволга солиб қўйиши мумкин. Бундай ҳолларда қарздор ижро ҳужжатлари ижросини кечиктириш ёки бўлиб-бўлиб ижро этиш масаласида ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга мурожаат қилиши мумкин.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 67-моддаси нормалари шу қонуннинг 7-бобидаги бошқа нормалар талабини ҳисобга олган ҳолда шархланиши керак. Кўрсатилган модда нормаларини

айнан шарҳлаш ахлоқ тузатиш ишларига ҳукм қилинган ёки жазони ижро этиш калонияларида, тарбия калониялари ва камок хоналарида жазо ўтаётган шахслардан, шунингдек тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини ижро этувчи муассасаларда сақланаётган шахслардан ижро ҳужжатлари бўйича ундирув фақат уларнинг иш ҳақиға қаратилиши мумкин деган хулосаға олиб келиши мумкин. Аммо бундай хулоса хато бўлади, чунки Қонуннинг 7-боби (67-модда ҳам шу бобға жойлаштирилган) ундирувни қарздорнинг фақат иш ҳақиға эмас, балки унга тенглаштирилган тўловларға ҳам қаратишни назарда тутди. Бундан ташқари, умумий қоидаға кўра ундирув қарздорнинг барча даромадларига қаратилади. Жазони ўтаётган ёки тиббий йўсиндаги мажбурлов чораларини ижро этувчи муассасаларида сақланаётган шахслар иш ҳақидан ташқари бошқа даромадларига ҳам эға бўлиши мумкин. Масалан, улар даромад келтирувчи турли қорхоналарига эға бўлиши, дивидентлар олиши ва бошқалар. Табиийки ундирув бундай даромадларига ҳам қаратилади.

3. Алиментлар ва алимент мажбуриятлари бўйича қарзларни ундириш тартиби

Алиментларни ва алимент мажбуриятлари бўйича қарзларни ундириш тартиби Ўзбекистон Республикаси Оила кодекси қоидалари билан тартибға солинади. Бу масалаға Оила кодексининг 18-боби бағишланган.

Алиментни ихтиёрий тўлаш. **Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 135-моддасига мувофиқ** алимент тўлаши шарт бўлган шахс алиментни ихтиёрий равишда шахсан ёки ўз аризасига мувофиқ ишлаб турган жойида ёхуд пенсия, нафақа, стипендия ва бошқа турдаги маблағ олаётган жойида тўлайди.

Алиментнинг ихтиёрий равишда тўлаб турилиши алимент ундирувчини алимент ундириш ҳақидаги даъво ёки ариза билан хоҳлаган вақтда судға мурожаат қилиш ҳуқуқидан маҳрум этмайди.

Алиментни суд тартибида ундириш. Алимент олиш ҳуқуқига эға бўлган шахс, алимент талаб қилиш ҳуқуқи вужудға келганидан сўнг қанча муддат ўтганидан қатъи назар,

хоҳлаган вақтда алимент ундириш тўғрисидаги талаб билан судга муурожаат қилишга ҳақлидир.

Мазкур шахс, низо бўлмаган тақдирда, вояга етмаган болалар учун алимент ундириш тўғрисидаги ариза билан судга муурожаат этишга ҳақли бўлиб, бу ариза буйруқ тартибида иш юритиш тарзида кўриб чиқилади.

Алимент судга муурожаат этилган пайтдан бошлаб ундирилади.

Агар таъминот учун маблағ олиш чоралари судга муурожаат қилинганга қадар кўрилганлиги, аммо алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг уни тўлашдан бош тортганлиги оқибатида алимент олинмаганлиги суд томонидан аниқланса, ўтган давр учун алимент судга муурожаат этилган пайтдан бошлаб уч йиллик муддат доирасида ундириб олиниши мумкин.

Алимент ундириш ҳақидаги ижро ҳужжатлари ва уларни ижрога топшириш муддатлари. Қонунга кўра, алимент ундириш ҳақидаги ижро ҳужжатларига қуйидагилар қиради:

- фуқаролик ишлари бўйича судларнинг қарорлари асосида бериладиган ижро варақалари;

- суд буйруқлари;

- алиментлар тўлаш тўғрисидаги нотариал тарзда тасдиқланган келишувлар.

Вояга етмаган болалар учун алиментлар ундириш тўғрисидаги ижро ҳужжатлари бола 18 ёшга тўлгунга қадар ижрога топширилиши мумкин. Бола вояга етганидан сўнг алимент ундириш тўғрисидаги ижро ҳужжатлари алимент мажбуриятлари бўйича қарзларни ундириш учунгина ижрога топширилиши мумкин. Бунда, ижро варақасини ижрога топширишнинг уч йиллик муддатига риоя қилинади.

Алиментлар ундириш ҳақидаги ижро ҳужжатлари бўйича ижро иши юритишни кўзғатиш. Алиментлар ундириш ҳақидаги ижро ҳужжатлари ундирувчи томонидан Суд департаментининг ҳудудий бошқармасига ёки қарздорнинг яшаш жойи ёки иш жойи ёхуд унинг мол-мулки жойлашган жойдаги туман (шаҳар) суд ижрочилари бўлимига ижро этиш учун топширилади. Агарда ижрога топширилган ижро ҳужжати “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 8-моддаси талабларига жавоб берса, суд ижрочиси унга алиментлар ундириш ҳақидаги ижро

хужжати келиб тушганидан сўнг уч кундан кечиктирмасдан ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисида қарор чиқаради.

Қонунда алиментлар ундириш ҳақидаги ижро хужжатлари дарҳол ижро этилиши белгиланганлиги туфайли бу хужжатлар бўйича ижро иши юритиш кўзғатилганда қарздорга ихтиёрий ижро этиш учун муддат белгиланмайди.

Суд ижрочисининг ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисидаги қарори, у чиқарилган куннинг эртасидан кечиктирилмасдан ундирувчига, қарздорга, шунингдек, ижро хужжатини берган судга юборилади. Агарда алимент тўлаш мажбурияти юкланган шахс доимий иш жойига эга бўлса, суд ижрочиси ижро варақасини ундирувни унинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратиш учун унинг иш жойига юборади.

Иш берувчининг (ташкilot маъмуриятининг) алимент ушлаб қолиш мажбурияти. Алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш жойидаги иш берувчи ёки пенсия, нафақа, стипендия олаётган жойидаги ташкilot маъмурияти алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишувга ёки ижро варақасига асосан алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақидан ва (ёки) бошқа даромадидан ҳар ойда алимент ушлаб қолиб, алимент тўлаши шарт бўлган шахсга иш ҳақи тўланган ва (ёки) бошқа даромадлар олинган кундан бошлаб, уч кундан кечиктирмай алимент олувчи шахсга алимент тўлаши ёки алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг ҳисобидан унга ўтказиши шарт.

Алимент тўловчининг иш, ўқиш жойи ва турар жойи ўзгарганлиги ҳақида хабар қилиш мажбурияти. Суднинг ҳал қилув қарори ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишув бўйича алимент ушлаб қолиши лозим бўлган иш берувчи (ташкilot маъмурияти) алимент тўловчи шахс билан меҳнат шартномаси бекор қилинганлиги ҳақида, шунингдек, унинг янги иш, ўқиш жойи ёки турар жойи унга маълум бўлса, бу ҳақда суднинг ҳал қилув қарори ижро этиладиган жойдаги суд ижрочисига ёки алимент олувчи шахсга уч кун муддат ичида хабар бериши шарт.

Алимент тўлаши шарт бўлган шахс ўз иш, ўқиш жойи ёки турар жойини ўзгартирганлиги ҳақида, шунингдек қўшимча иш ҳақи ёки бошқа даромади тўғрисида суд ижрочисини ҳамда

алимент олувчи шахсни уч кун муддат ичида хабардор қилиши шарт.

Юқорида кўрсатилган маълумотларни белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра хабар қилмаган тақдирда, айбдор мансабдор шахс ва алимент тўловчи шахс қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортилади.

Алимент қарзини ундириш. Алимент қарзи алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромадидан ундирилади. Иш ҳақи ва (ёки) бошқа даромад етарли бўлмаганда, алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг банклар ва бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисобварақларида турган пул маблағидан, тижорат ва тижоратчи бўлмаган ташкилотларга шартнома асосида ўтказилган пул маблағидан ундирилади, мулк ҳуқуқининг ўтишига олиб келувчи шартномалар бундан мустасно. Бу маблағ етарли бўлмаганда ундириш алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг қонун бўйича ундириш қаратилиши мумкин бўлган ҳар қандай мол-мулкига қаратилади.

Ундириш алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг ҳисоб варақларидаги пул маблағига ва унинг бошқа мол-мулкига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қаратилади.

Алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишув ёки ижро варақаси асосида ўтган даврдаги алимент қарзи ижро варақаси ёки алимент тўлаш тўғрисидаги келишув алимент ундириш учун тақдим қилинганга қадар ўтган уч йилдан ортиқ бўлмаган муддат учун ундирилади.

Алиментлар ижро варақаси ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишув бўйича алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг айби билан ундирилмаган бўлса, алиментлар кўрсатилган уч йиллик муддатдан қатъи назар, ўтган барча вақт учун ундирилади.

Алимент қарзининг миқдорини белгилаш. Алимент қарзининг миқдори суд ижрочиси томонидан суднинг ҳал қилув қарори ёки алимент тўлаш тўғрисидаги нотариал тартибда тасдиқланган келишувда белгиланган алимент миқдоридан келиб чиққан ҳолда аниқланади.

Ўзбекистон Республикаси Оила кодексининг 99-моддасига асосан вояга етмаган болаларга тўланадиган алимент қарзининг миқдори алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг иш ҳақи ва

(ёки) бошқа даромади миқдоридан келиб чиққан ҳолда алимент ундирилмаган вақт учун ҳисоблаб чиқилади. Агар алимент тўлаши шарт бўлган шахс шу даврда ишламаган бўлса ёки унинг иш ҳақи ва (ёки) даромадини тасдиқловчи ҳужжатлар тақдим қилинмаган бўлса, алимент қарзи ундирилаётган вақтда алимент Ўзбекистон Республикасидаги ўртача ойлик иш ҳақи миқдори бўйича ҳисоблаб чиқилади. Агар қарзни бундай белгилаш тарафлардан бирининг манфаатларига жиддий путур етказса, манфаатларига путур етказилган тараф судга мурожаат қилишга ҳақлидир. Суд тарафларнинг моддий ва оилавий аҳволини ва бошқа эътиборга лойиқ ҳолатларни инобатга олиб, қарзнинг пул билан тўланадиган қатъий суммасини белгилаши мумкин.

Алиментни ўз вақтида тўламаганлик учун жавобгарлик. Алимент тўлаш тўғрисидаги келишувга мувофиқ алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг айби билан қарз вужудга келган бўлса, айбдор шахс ушбу келишувда белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Суднинг ҳал қилув қарорига ёки буйруғига кўра, алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг айби билан қарз вужудга келган бўлса, айбдор шахс кечиктирилган ҳар бир кун учун тўланмай қолган алимент суммасининг ўндан бир фоизи миқдорида алимент олувчига неустойка тўлайди.

Алимент олувчи алимент ўз вақтида тўланмаганлигида айбдор алимент тўлаши шарт бўлган шахсдан алимент тўлаш мажбуриятларини ўз вақтида бажармаганлик оқибатида етказилган барча зарарларнинг неустойка билан қопланмаган қисмини ундиришга ҳам ҳақлидир.

Қарздор алимент тўлашдан бош тортиш мақсадида ўз иш, ўқиш жойи ёки турар жойи ўзгарганлиги ҳақида, шунингдек, қўшимча иш ҳақи ёки бошқа даромади тўғрисида хабар бермаган ёки ёлғон маълумотлар тақдим этган тақдирда суд ижрочиси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасига мувофиқ ўз қарори билан қарздорга энг кам иш ҳақининг ўн бараваригача миқдорида жарима солади. Агарда қарздор алимент тўлашдан уч ойдан ортиқ муддат давомида бош тортса, суд ижрочиси ижро ҳужжати ижро қилинаётган жойидаги прокуратурага жавобгарга нисбатан Ўзбекистон Республикаси Жиноят

кодексининг 122-моддаси билан жиноят иши қўзғаш масаласида тақдимнома киритиши шарт. Тақдимномага қуйидаги ҳужжатлар илова қилиниши керак:

- ундирувчининг аризаси ёки суд ижрочисининг билдиргиси;
- ижро варақаси ва суд қарори ёки суд буйруғининг нусхаси;
- ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисидаги қарорнинг нусхаси;
- алиментлар бўйича қарздорлик миқдорини аниқлаш ҳақидаги суд ижрочисининг қарори;
- қарздор Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 122-моддаси билан жавобгарлик ҳақида огоҳлантирилганлиги тўғрисидаги ҳужжатнинг нусхаси;
- қарздорнинг алиментларни тўламаганлиги сабаблари ҳақидаги тушунтириш хати (агар бундай тушунтиришни олиш имкони бўлган бўлса).

Қарздорга нисбатан жиноят иши қўзғатилиши ижро ҳужжатларини ижро этиш бўйича мажбурий ижро этиш чораларининг тўхтатилиши ёки тугатилишига олиб келмайди.

Қарздорнинг яшаш жойи номалум бўлганда суд ижрочиси ўз ташаббуси билан ёки ундирувчининг аризасига кўра қарздорга қидирув эълон қилади. Суд ижрочисининг қарздорнинг қидириш тўғрисидаги қарори катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланади. Қарздорни қидириш тўғрисидаги қарор чиқарилган кунидан уч кундан кечиктирилмасдан қуйидаги ҳужжатлар илова қилинган ҳолда тегишли туман (шаҳар) ички ишлар бўлимига юборилади:

- қарздорни қидириш ҳақида ундирувчининг аризаси (агар бундай ариза бўлса);
- ижро ҳужжатининг нусхаси;
- алиментлар бўйича қарздорлик миқдорини аниқлаш ҳақидаги суд ижрочисининг қарори;
- қарздорнинг ҳисобга турган жойида йўклигини тасдиқловчи далолатноманинг нусхаси;
- қарздорни суд ижрочиси томонидан кўрилган чоралар билан топиш имкони бўлмаганлигини тасдиқловчи бошқа ҳужжатлар.

Алиментни ҳисобга ўтказишга ва қайтариб олишга йўл қўйилмаслиги. Алимент қарши қўйилган бошқа талаблар билан ҳисобга ўтказилиши мумкин эмас.

Алиментни қайтариб олишга йўл қўйилмайди, қуйидаги ҳоллар бундан мустасно:

- алимент олувчи томонидан ёлғон маълумотлар бериш ёки қалбаки ҳужжатлар тақдим этиш оқибатида алимент ундириш тўғрисида чиқарилган суднинг ҳал қилув қарори бекор қилинганда;

- алимент олувчи томонидан алдаш, қўрқитиш ёки зўрлик таъсири остида тузилган алимент тўлаш тўғрисидаги келишув ҳақиқий эмас деб топилганда;

- алимент тўланишига асос бўлган суднинг ҳал қилув қарори, алимент тўлаш тўғрисидаги келишув, ёки ижро варақаси қалбакилиги факти суд ҳукми билан аниқланганда.

Агар юқорида кўрсатилган ҳаракатлар, вояга етмаган боланинг ёки вояга етган муомалага лаёқатсиз алимент олувчининг вакили томонидан содир этилган бўлса, алимент қайтариб олинмайди, тўланган алимент суммалари эса, алимент тўлаши шарт бўлган шахснинг даъвосига кўра айбдор вакилдан ундирилади.

Алиментни индексация қилиш. Суднинг ҳал қилув қарорига асосан пул билан тўланадиган қатъий суммада ундирилаётган алиментларни индексация қилиш алиментлар ушлаб қолинаётган жойда қонун ҳужжатлари билан белгиланган энг кам ойлик иш ҳақиға мутаносиб равишда амалга оширилади.

Индексация қилиш мақсадида алиментнинг миқдори суд томонидан қонун ҳужжатларида белгиланган энг кам ойлик иш ҳақининг муайян қисмига мос равишда пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланади.

Алимент тўлаши шарт бўлган шахс чет давлатга кетаётганида алимент тўланиши. Алимент тўлаши шарт бўлган шахс доимий яшаш учун ёки уч ойдан ортиқ муддатга чет давлатга кетаётганида қонунга мувофиқ ўзи таъминот бериши лозим бўлган алимент олувчилар билан Оила кодексининг 130-134-моддаларига асосан алимент тўлаш тўғрисида келишув тузиши шарт.

Алимент тўлаш тўғрисида келишувга эришилмаган тақдирда шахс алимент миқдорининг пул билан тўланадиган қатъий суммада белгиланиши ва алиментни бир йўла тўлаш тўғрисида ёки алимент эвазига муайян мол-мулкни бериш ёхуд алиментни

бошқа усулда тўлаш тўғрисидаги талаб билан судга муурожаат қилишга ҳақли.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

4. Ўзбекистон Республикасининг Оила кодекси (18 боб) (2008 йил 16 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

5. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ижроя кодекси. - Т.: Адолат, 2006. -183 б.

6. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси (2008 йил 16 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

7. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

8. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Қандай ҳолатларда ундирув қарздор жисмоний шахснинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратилади?

2. Суд ижрочиси қарздор жисмоний шахснинг даромадларининг барча манбаларини аниқлаш учун қандай ҳаракатларни амалга ошириши керак?

3. Ташкилотлар, тадбиркорлик субъектлари, мансабдор шахслар ва фуқароларнинг суд ижрочиси билан ҳамкорлиги нималарда номаён бўлади?

4. Қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловлардан ушлаб қолинадиган суммалар миқдори қандай ҳисоблаб чиқилади?

5. Қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга бир неча ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қаратилганда қарздорнинг иш ҳақининг қандай миқдори сақлаб қолиниши лозим?

6. Ундирувни жазони ўтаётган қарздорнинг иш ҳақиға қаратишнинг ўзига ҳос хусусиятлари нималардан иборат.

7. Қонунда ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган суммалар назарда тутилганми?

8. Алиментлар ва алимент мажбуриятлари бўйича қарзларни ундириш тартибини изоҳлаб беринг.

VIII БОБ. МУЛКИЙ ХУСУСИЯТГА ЭГА БЎЛМАГАН НИЗОЛАР БЎЙИЧА ИЖРО ХУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРО ЭТИШ

1. Қарздорга муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки уларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжатларини ижро этишнинг умумий шартлари
2. Ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш
3. Қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш
4. Ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш

1. Қарздорга муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки уларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжатларини ижро этишнинг умумий шартлари

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 71-моддаси 1 қисмига мувофиқ суд ижрочиси қарздорга муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёки уларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжати бўйича ижро иши юритишни кўзғатаётганда уларни ихтиёрий равишда ижро этиш учун унга беш кунлик муддат белгилайди.

Бунда икки ҳолатни назарда тутиш керак:

биринчидан, суд ижрочиси мулкий хусусиятларга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари бўйича ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисида қарор чиқаришда ижро ҳужжатининг ўзида уни ижро этиш муддатлари кўрсатилмаган ҳоллардагина уни ихтиёрий равишда ижро этиш учун беш кунлик муддат белгилайди;

иккинчидан, мулкий хусусиятларга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари бўйича ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисидаги қарорда қарздорга ижро ҳужжати талаблари ихтиёрий ижро этиш учун белгиланган муддатда ижро

этилмаган тақдирда қарздордан ижро йиғими (жисмоний шахслардан – энг кам иш ҳақининг беш баробари, юридик шахслардан эса – энг кам иш ҳақининг ўн баробари миқдориди) ундирилиши тушунтирилиши керак.

Суд жавобгар зиммасига мол-мулк ёки пул бериш билан боғлиқ бўлмаган муайян ҳаракатларни бажариш мажбуриятини юклайдиган ҳал қилув қарориди, агар жавобгар ҳал қилув қарорини белгиланган муддатда бажармаса, даъвогар бу ҳаракатларни жавобгарнинг ҳисобидан бажариб, қилган ҳаражатларини кейинчалик жавобгардан ундириб олишга ҳақлидир, деб кўрсатиши мумкин. Агар мазкур ҳаракатлар фақат жавобгар томонидан бажарилиши мумкин бўлса, суд ҳал қилув қарориди уни бажариш лозим бўлган муддатни белгилаб кўяди (ФПКнинг 211 моддаси).

Ижро ҳужжатида уни ижро этмаслик оқибатлари кўрсатилиши мумкин. Бундай ҳолларда суд ижрочиси ихтиёрий ижро учун белгиланган муддат ичида ижро ҳужжатининг талаблари бажарилмаганлигига ишонч ҳосил қилгач, бу ҳақида далолатнома тузади. Суд ижрочиси бу далолатномани, ижро ҳужжатида кўрсатилган оқибатларини қўллаш учун, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга юборади. Бунда суд ижрочиси ижро ҳужжатини суд ёки уни берган бошқа органга қайтариш тўғрисида қарор чиқаради.

Мулкий хусусиятларга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари қарздор томонидан суд ижрочиси белгиланган муддатда ихтиёрий ижро этилмаса суд ижрочиси қарздорга нисбатан “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасида назарда тутилган жавобгарлик чораларини қўллайди.

Агарда ижро ҳужжатини қарздорнинг иштирокисиз ижро этиш имкони бўлса, суд ижрочиси ижрони ундирувчи томонидан бўнак тарзида ўтказилган маблағлар ҳисобига амалга оширади, ижро ҳаражатлари қарздордан ундириб олинади.

Ижро ҳужжатини қарздорнинг иштирокисиз ижро этиш имконияти бўлмаса, суд ижрочиси такроран ва кейинги ҳар сафар белгиланган муддатларда қарздор томонидан узрсиз сабларига кўра ижро ҳужжати талаблари ижро этилмаганда унга ҳар сафар жарима солади. Бундан ташқари, қарздор ижро

ҳужжати талабларини узрсиз сабаблар билан такроран ижро этмаган ҳолларда суд ижрочиси қарздорни жавобгарликка тортиш ҳақида тегишли органларга тақдимнома киритади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 71-моддаси 2 қисми ижро ҳужжатини объектив сабабларга кўра ижро этиш имкони бўлмаган тақдирда, уни берган судга ёки бошқа органга қайтарилишини назарда тутаяди. Ижро ҳужжатини қайтариш суд ижрочисининг қарори билан амалга оширилади.

Фуқаролик-процессуал қонунчилиги (ФПКнинг 381-моддаси) қарздор томонидан суд ҳал қилув қароридан назарда тутилган ҳаракатларни бажармаганлиги туфайли қуйидаги оқибатларни назарда тутаяди.

Қарздор зиммасига фақат унинг ўзи бажариши мумкин бўлган ҳаракатларни амалга ошириш мажбуриятини юкловчи ҳал қилув қарори ижро этилмаганлиги учун (ФПКнинг 211-моддаси) суд қарздорга жарима солишга ҳақли. ✓

Ҳал қилув қарорининг бажарилмаганлиги тўғрисидаги масала ундирувчи ва қарздор хабардор қилинган ҳолда суд мажлисида ҳал этилади, бироқ, уларнинг келмаслиги ҳал қилув қарорининг бажарилмаганлиги тўғрисидаги масалани кўриш учун тўсқинлик қилмайди.

Суд қарздор ҳал қилув қарорини бажармаганлигини аниқласа, қарздорга энг кам иш ҳақининг беш бараваригача миқдорда жарима солиши мумкин ва қарздор ҳал қилув қарорини бажариши учун янги муддат тайинлайди. Жарима қарздордан давлат даромадига ундирилади.

Қарздор ҳал қилув қарорини ижро этиш учун белгиланган муддатларни иккинчи марта ва ундан кейин ҳам бузса, суд ҳар сафар қарздорга жарима солади ва қарздор ҳал қилув қарорини бажариши учун янги муддат тайинлайди. Бироқ жариманинг умумий суммаси энг кам иш ҳақининг қирқ баравари миқдоридан ошмаслиги керак. Жарима тўлаш қарздорни суднинг ҳал қилув қароридан назарда тутилган ҳаракатларни бажариш мажбуриятидан озод қилмайди.

Кўрсатилган масалалар бўйича суд чиқарган ажрим устидан хусусий шикоят берилиши ёки хусусий протест келтирилиши мумкин.

2. Ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжати ижро этиш

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари фуқаролар меҳнат ҳуқуқларнинг ишончли кафолатларини назарда тутати. Жумладан, Меҳнат кодексининг 111-моддасига мувофиқ меҳнат шартномаси ғайриқонуний равишда бекор қилинган ёки ходим ғайриқонуний равишда бошқа ишга ўтказилган ҳолларда, у иш берувчининг ўзи, суд ёки бошқа ваколатли орган томонидан аввалги ишига тикланиши лозим.

Ишга тикланганда иш берувчига ходимга етказилган зарарни қоплаш мажбурияти юклатилади.

Зарарни қоплаш:

- мажбурий прогул вақти учун ҳақ тўлаш шартлигидан (275-модда);

- меҳнат шартномаси бекор қилинганлиги ёки ходим бошқа ишга ўтказилганлиги устидан шикоят қилиш билан боғлиқ қўшимча харажатлар (мутахассислардан маслаҳат олиш, иш юритиш учун кетган харажатлар ва бошқалар) учун компенсация тўлашдан;

- маънавий зарар учун компенсация тўлашдан иборатдир. Маънавий зарар учун тўланадиган компенсациянинг миқдори иш берувчининг хатти-ҳаракатига берилган баҳони ҳисобга олиб, суд томонидан белгиланади, лекин бу миқдор ходимнинг ойлик иш ҳақидан кам бўлиши мумкин эмас.

Меҳнат кодексининг 273-моддасига кўра ходим билан тузилган меҳнат шартномаси ғайриқонуний равишда бекор қилинганда уни ишга тиклаш, шунингдек, меҳнат шартномасини бекор қилиш асослари таърифини ўзгартириш тўғрисида суд чиқарган ҳал қилув қарори ёки ғайриқонуний равишда бошқа ишга ўтказилган ходимни аввалги ишига тиклаш ҳақида меҳнат низоларини кўрувчи орган чиқарган қарор дарҳол ижро этилиши лозим.

Суд ходим билан тузилган меҳнат шартномасини ғайриқонуний равишда бекор қилишда ёки ходимни ғайриқонуний равишда бошқа ишга ўтказишда айбдор бўлган мансабдор шахс зиммасига ана шу ходимга иш ҳақи тўланиши муносабати билан иш берувчига етказилган зарар ўрнини қоплаш мажбуриятини юклайди. Бундай мажбурият, башарти

меҳнат шартномасини бекор қилиш ёки бошқа ишга ўтказиш қонунни очик-ойдин бузган ҳолда амалга оширилган ёки мансабдор шахс суднинг ходимни ишга тиклаш тўғрисидаги қарори ижросини кечиктирган бўлса, юклатилади (Меҳнат кодексининг 274-моддаси).

Фуқаролик процессуал кодекси (219-модда) ва “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуни (72-модда) ҳам ходимни ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжати, башарти у билан тузилган меҳнат шартномаси қонунга ҳилоф равишда бекор қилинган ёки у қонунга ҳилоф равишда бошқа ишга ўтказилган бўлса, дарҳол ижро этилишини назарда тутати.

Шу мунособат билан суд ижрочиси ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжати бўйича ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисида қарор чиқарганда, бу қарорда иш берувчига ижро ҳужжати талабларини дарҳол ижро этишликни тақлиф қилиши лозим.

Ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш иш берувчи меҳнат шартномасини бекор қилиш ёки бошқа ишга ўтказиш ҳақидаги ўзининг ноқонуний фармойишини бекор қилиш тўғрисида буйруқ чиқариб, ходим илгариги меҳнат мажбуриятларини бажаришга амалда қўйилган вақтдан бошлаб тамомланган ҳисобланади.

Иш берувчининг ходим билан меҳнат шартномасини бекор қилиш ёки уни бошқа ишга ўтказиш тўғрисидаги ноқонуний фармойишини бекор қилиш тўғрисидаги буйруғи ижро иши юритиш материалларига тикиб қўйилади. Ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжати иш берувчининг ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишга масъул бўлган мансабдор шахс томонидан ижро этилмаган тақдирда суд ижрочиси унга нисбатан “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасида ва Фуқаролик процессуал кодексининг 381-моддасида назарда тутилган жаримани солиш чораларини кўради. Жарима тўлаш қарздорни ишга тиклаш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш мажбуриятдан озод қилмайди.

3. Қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш

Қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш бир қатор хусусиятларга эга. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунда белгиланган умумий қоидаларга кўра суд ижрочиси қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжати юзасидан ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисида қарор чиқаради ва қарорда ижро ҳужжати талабларини ихтиёрий равишда бажариш учун ижро иш юритиш кўзғатилган кундан бошлаб кўпи билан 5 кун муддат белгилайди ҳамда қарздорни ижро ҳужжати талабларини ихтиёрий бажармаганлик учун жавобгарлик ҳақида огоҳлантиради.

Кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжати талаблари қарздор томонидан суд ижрочиси белгиланган муддатда, яъни 5 кун ичида узрсиз сабаблар билан бажарилмаган тақдирда суд ижрочиси қарздорга “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82 моддасига мувофиқ жарима солади. Шундан сўнг суд ижрочиси қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини мажбурий ижро этиш куни ва вақтини белгилайди ҳамда бу ҳақида қарздорга хабар беради. Кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишда қарздорнинг иштироқи мажбурий бўлмаганлиги туфайли, кўчириш вақти ҳақида хабардор қилинган қарздорнинг келмаслиги ижро ҳужжатини ижро этишлик учун тўсик бўла олмайди.

Бундай ҳолларда қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш ундирувчи томонидан ижрони таъминлаш учун киритилган бўнақ маблағлари ҳисобига амалга оширилади ва ижро ҳаражатлари қарздордан ундириб олинади.

Кўчириш ижро ҳужжатида кўрсатилган хонани кўчирилувчидан, унинг мол-мулкидан, уй ҳайвонларидан бўшатишдан ва кўчирилувчининг бўшатишдан хонадан фойдаланишини ман қилишдан иборат бўлади.

Агарда суд томонидан берилган ижро ҳужжатида кўчирилаётган қарздорни уй жой билан таъминлаш мажбурияти юкланган шахс кўрсатилган бўлса, ижро ҳужжати бўйича

қарздорни кўчириш у уй жой билан таъминланганидан сўнг амалга оширилади.

Қарздорнинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш мажбурий кўчириш пайтида ҳолисларнинг иштирок этиши билан ҳам таъминланади. Кўчириш билан боғлиқ ижро ҳаракатлари амалга оширишда жамоат тартиби сақланишини таъминлаш мақсадида бу ижро ҳаракатларини ички ишлар органлари ходимлари билан ҳамкорликда амалга оширилади. Мажбурий кўчириш қарздорнинг иштирокида ёки унинг иштирокисиз амалга оширилаётганлигидан қатъи назар, худди шунингдек, қарздор бўшатилаётган жойдаги (хонадаги) мол-мулкни олиб кетиш истагини билдирган ёки уларни олиб кетишдан бош тортганлигидан қатъи назар суд ижрочиси бўшатилаётган жойда (хонада) мавжуд бўлган мол-мулк рўйхтага олиши лозим. Агарда қарздор ўз мол-мулкни олиб кетишдан бош тортса, суд ижрочиси бу мол-мулкни сақланишини таъминлаши лозим. Бундай ҳолларда мол-мулкни сақлаш учун қилинадиган ҳаражатлар қарздорнинг зиммасига юкланади. Бу мол-мулк кўпи билан уч йил сақлаб турилади. Бу муддат ўтгач, мол-мулк эгасиз ашёни реализация қилиш учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда реализация қилинади. Бундай тартиб “Мусодара қилинган, эгасиз мол-мулкни, ворислик ҳуқуқи бўйича давлат ихтиёрига ўтган мол-мулкни ва ҳазиналарни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби ҳақида Низом”⁴⁰ да назарда тутилган. Бу Низомга кўра эгасиз мол-мулк молик органига берилади, белгиланган тартибда баҳоланади ва мол-мулк қандай предметлар ҳамда қиммат баҳо нарсалардан иборат эканлигига қараб турли йўллар билан реализация қилинади. Мол-мулкни реализация қилишдан тушган маблағлар бюджет даромадига ўтказилади.

Суд ижрочиси қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатининг ижроси таъминланганлиги тўғрисидаги далолатномани расмийлаштириб, қарздорга бўшатилган жойдан (хонадан) фойдаланишни маън қилади. Кўчириш тўғрисидаги

⁴⁰ Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 22.03.1993 й. N 151 сонли “Мусодара қилинган, эгасиз мол-мулкни, ворислик ҳуқуқи бўйича давлат ихтиёрига ўтган мол-мулкни ва ҳазиналарни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби ҳақидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлар тўплами, 1993 йил, 3-сон, 11-модда. (Мазкур Қарор ЎЗР ВМ 21.01.2003 й. 36-сон Қарорига мувофиқ мусодара қилинган ва эгасиз мол-мулкка оид қисмида ўз кучини йўқотган).

далолатнома уч нусхада тузилиб, улардан бири қарздорга берилади, иккинчиси ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органга юборилиб, учинчиси ижро иши юритиш материалларида қолдирилади. Шундан сўнг суд ижрочиси ижро иши юритиш тамомланганлиги ҳақида қарор чиқаради.

Қарздорнинг мажбурий кўчириш тугалланганидан сўнг бўшатиш жойга (хонага) кўчиб кириши ўзбошимчалик деб ҳисобланади ва маъмурий (Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодексининг 200-моддаси) ёки жиноий (Жиноят кодексининг 229-моддаси) жавобгарликка сабаб бўлади. Шуни назарда тутиш керакки, агарда ўзбошимчалик билан кўчиб кириш суд ижрочиси томонидан ижро иши юритишни тамомлаш ҳақида қарор чиқарилгунига қадар юз берган бўлса суд ижрочиси бу ҳақида тегишли далолатнома тузади ва айбдор шахсларнинг жавобгарлигини ҳал қилиш учун прокурорга юборади. Ижро иши юритиш тамомлангандан сўнг юз берган кўчиб кириш суд ижрочиси учун мажбуриятлар вужудга келтирмайди. Бундай ҳолда манфаатдор тараф мустақил равишда прокурорга ёки бошқа органга мурожаат қилиши мумкин.

4. Ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш

Кўчириб киритиш суд ижрочиси томонидан ундирувчининг ижро ҳужжатида кўрсатилган хонага монеликсиз киришини ва унда яшашини таъминлашдан иборат бўлади. Бунда қарздорга мажбурий кўчириб киритиш амалга оширилаётгани ва у ундирувчининг яшашига монелик қилмаслиги шарт эканлиги тушунтирилади.

Ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишда суд ижрочиси ижро иши юритишни кўзгатиш тўғрисида қарор чиқаради. Бу қарорда суд ижрочиси қарздорни ижро ҳужжатини беш кунлик муддат ичида ихтиёрий ижро этиш лозимлиги, яъни ижро ҳужжатида кўрсатилган шахсларни ёки ташкилотларни кўчириб киритиш кераклиги ва бу талабни бажармаганлик оқибатлари ҳақида огоҳлантиради.

Кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжати талабларини суд ижрочиси белгиланган муддатда узрсиз сабаблар билан

ижро этмаган қарздорга нисбатан суд ижрочиси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасида назарда тутилган чораларни кўради ва қарздорни мажбурий кўчириб киритиш амалга ошириладиган кун ва вақт ҳақида расмий хабардор қилади. Қарздорнинг кўчириб киритишда ҳозир бўлишдан бош тортиши мажбурий кўчириб киритишни амалга ошириш учун монелик қилмайди. Мажбурий кўчириб киритиш амалга оширгач, суд ижрочиси бу ҳақида далолатнома тузади ва қарздорга ундирувчининг яшашига монелик қилмаслик шарт эканлигини тушунтиради.

Кўчириб киритиш ҳақидаги далолатнома қарздорга топширилиши керак.

Мажбурий кўчириш ҳамма ҳолларда ҳам холисларнинг иштирокида амалга ошириладиган бўлса, ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этилишига қарздор монелик қилган тақдирдагина мажбурий ижро ҳаракатлари холисларнинг иштирокида амалга оширилади. Агарда бундай монелик бўлмаса, ижро ҳаракатлари суд ижрочиси томонидан холисларнинг иштирокисиз ҳам амалга оширилиши мумкин. Агар қарздор бирон бир тарзда ундирувчини кўчириб киритишга монелик қилса, суд ижрочиси кўчириб киритишни холислар иштирокида амалга оширади. Зарур ҳолларда ижро ҳаракатларини амалга оширишда ички ишлар органлар ходимлари ёрдамидан фойдаланилади. Кейинчалик ундирувчининг кўчириб киритилган хонада яшашига монелик қилинганда, “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасида назарда тутилган чоралар кўрилади.

Ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этиш суд ижрочиси томонидан кўчириб киритиш тўғрисида далолатнома тузиш орқали расмийлаштирилади.

Қонун чиқарувчи “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 74-моддаси 5 қисмида агар ундирувчининг тегишли хонадан ҳар куни монеликсиз фойдаланиш имконияти таъминланган бўлса, ижро ҳужжати ижро этилган ҳисобланади деб кўрсатиш билан бир ижро ҳужжати бўйича такрорий мажбурий кўчириб киритишни

амалга ошириш мумкинлиги белгиланган. Қарздор кўчириб киритилган ундирувчининг тегишли хонадан ижро иши юритиш тамомлангандан кейин фойдаланишига монелик қилган тақдирда, суд ижрочиси ижро иши юритишни қайта тиклайди, қарздорга нисбатан “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасида назарда тутилган чораларни қўллайди ва “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 74-моддаси қоидаларига риоя қилган ҳолда мажбурий кўчириб киритиш янгидан амалга оширилади.

Ижро ҳужжати бўйича қарздор бўлмаган шахс ундирувчининг яшашига монелик қилса, ижро иши юритиш қайта тикланмайди. Бундай ҳолда кўчириб киритиш тўғрисидаги масала суд тартибида ҳал қилинади.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

3. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

4. Ўзбекистон Республикасининг Мехнат кодекси (2005 йил 23 сентябргача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

5. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

6. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси (2008 йил 16 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

7. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 22.03.1993 й. N 151 сонли “Мусодара қилинган, эгасиз мол-

мулкни, ворислик ҳукуқи бўйича давлат ихтиёрига ўтган мол-мулкни ва ҳазиналарни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби ҳақидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлар тўплами, 1993 йил, 3-сон, 11-модда. (Мазкур Қарор ЎЗР ВМ 21.01.2003 й. 36-сон Қарорига мувофиқ мусодара қилинган ва эгасиз мол-мулкка оид қисмида ўз кучини йўқотган).

8. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

9. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатларини ихтиёрий ижро этиш учун қандай муддат тайинланади?

2. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатининг талаби бажарилмаганда суд ижрочиси қандай ҳаракатларини амалга ошириши лозим?

3. Мулкий характерга эга бўлмаган ижро ҳужжатини қарздорнинг иштирокисиз ижро этиш мумкинми?

4. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатини қарздорнинг иштирокисиз ижро этиш қандай ташкил этилади?

5. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатини қарздорнинг иштирокисиз ижро этиш мумкин бўлмаган ҳолларда суд ижрочиси қандай чоралар кўради?

6. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатини ижро этишда иштирок этишдан бош тортган қарздорни жавобгарликка тортиш мумкинми?

7. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжати қандай ҳолларда уни берган судга ёки бошқа органга қайтарилади?

8. Қарздор қарорда назарда тутилган ҳаракатларни амалга оширилмаганлиги учун қонун ҳужжатларида қандай оқибатлар назарда тутилган?

9. Ишга тиклашда зарарни ундириш нималарда ўз аксини топади?

10. Ишга тиклаш ҳақидаги ижро ҳужжатини ижро этиш қачон тамомланган ҳисобланади?

11. Қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишнинг ўзига хос хусусиятлари.

12. Мажбурий кўчиришнинг тушунчаси ва моҳиятини ёритиб беринг.

13. Қарздорни мажбурий кўчиришда унинг қонуний ҳуқуқ ва манфаатлари қандай тарзда таъминланади?

14. Қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишда ички ишлар органлари ходимлари билан қандай мақсадларда ҳамкорлик қилинади?

15. Қарздорнинг мол-мулкани сақлаш тартибини баён этинг.

16. Мажбурий кўчирилган қарздорнинг бўшатишган жойга (хонага) ижро иши юритиш тамомлангунга қадар ва тамомлангандан кейин ўзбошимчалик билан кўчиб кириши қандай оқибатлар туғдиради.

17. Ундирувчини мажбурий кўчириб киритиш қандай ҳолларда амалга оширилади?

18. Қандай ҳолларда ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этишда холислар иштирок этади?

IX БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШДАГИ ХАРАЖАТЛАР

1. Ижро йиғими тушунчаси ва уни ундириш тартиби
2. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатлари
3. Ҳаражатларнинг ундирувчи томонидан бўнак билан таъминланиши
4. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатларини қоплаш тартиби

1. Ижро йиғими тушунчаси ва уни ундириш тартиби

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 23-моддасига мувофиқ суд ижрочиси ижро ҳужжатини олган кунидан эътиборан уч кундан кечиктирмай ижро иши юритишни кўзғатиш тўғрисида қарор чиқаради ва ижро ҳужжатидаги талабларни ихтиёрий ижро этиш учун муддат белгилайди.

Қарздор ижро ҳужжати талабларини унга суд ижрочиси томонидан қонун ҳужжатлари асосида белгиллаган муддат ичида бажариши шарт.

Қарздор ижро ҳужжати талабларини узрсиз сабаблар билан ихтиёрий равишда бажармаган тақдирда, у ижро ишларини юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган ижро йиғимини тўлаши керак. Ижро йиғимининг миқдори куйидагиларга боғлиқ:

- мол-мулкнинг суммаси ёки баҳосига;
- ёхуд мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатларига.

Ижро йиғими — бу бизнинг қонунчилигимиз ва ижро ҳужжатларини мажбурий ижро этиш амалиёти учун янгилик бўлиб, ижро ҳужжатининг талабларини суд ижрочиси томонидан белгиланган муддатларда узрсиз сабабларга кўра ихтиёрий равишда бажармаган қарздорнинг мулкий жавобгарлигининг янги туридир.

Ижро йиғимининг мақсади ижро ҳужжатларини ихтиёрий равишда ижро этилишини таъминлашга йўналтирилган. Ижро йиғимини ижро ҳужжатини ихтиёрий ижро этмаганлик учун жарима чораси сифатида ҳам тушуниш мумкин. Ижро йиғими

ижро ҳужжати суд ижрочисига биринчи бор келиб тушганда, уни ихтиёрий ижро этиш муддати ўтганидан сўнг фақат бир марта ундирилади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 58-моддасида ижро йиғими атамаси ишлатилган бўлсада, қонунда ижро йиғимини ундириш билан боғлиқ масалалар тартибга солинган эмас. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 1 ноябрдаги № ПҚ – 722 сонли “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш тизимини яънада такомиллаштириш тўғрисида”ги Қарори билан 2007 йил 1 декабрдан суд ижрочилари томонидан суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг мажбурий ижроси бўйича ҳаракатларнинг бажарилиши учун ижро йиғими жорий этилди. Президентнинг шу Қарори билан Ижро йиғимини ундириш ва фойдаланиш тартиби тўғрисида Низом тасдиқланди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг юқорида кўрсатиб ўтилган Қарори билан тасдиқланган Ижро йиғимини ундириш ва фойдаланиш тартиби тўғрисидаги Низомнинг 7-банди ижросини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирининг 2007 йил 24 ноябрдаги буйруғи билан “Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги суд ижрочилари қарорларини ҳисобини юритиш ва уларнинг ундирилишини назорат қилиш тартиби тўғрисида”ги Йўриқнома⁴¹ тасдиқланди. Шундай қилиб, ҳозирда ижро йиғимини ундириш масалалари юқорида номи келтирилган Низом ва Йўриқнома билан тартибга солинади.

Ижро йиғими суд ижрочиси томонидан суд ҳужжатлари ёки бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этишда амалга ошириладиган ундирувни назарда тутати.

Ижро йиғими қарздордан ижро ҳужжатини ихтиёрий равишда ижро этиш муддати ўтгандан сўнг, қуйидаги миқдорларда ундирилади:

- мулкий характерга эга бўлган ижро ҳужжатлари бўйича - жисмоний шахсдан ундирилаётган сумманинг 1 фоизи, юридик шахсдан 2 фоизи миқдорида;

- мулкий характерга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари бўйича -

⁴¹ “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 48-49-сон, 488-модда.

жисмоний шахсдан энг кам иш ҳақининг 5 баравари миқдорида, юридик шахсдан энг кам иш ҳақининг 10 баравари миқдорида.

Суд ижрочиси ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисида қарор чиқаришда қарздорга ижро ҳужжатидаги талабларни ихтиёрий равишда бажариш учун 5 кундан ортиқ бўлмаган муддат белгилаб, агар ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда ижро ҳужжатидаги талаблар бажарилмаган тақдирда, қарздордан ундирилаётган сумманинг ёки мол-мулк қийматининг 1 фоизи (жисмоний шахсдан) ёхуд 2 фоизи (юридик шахсдан) миқдорида, агар мулкӣ характерга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари ижро этилмаган тақдирда эса, жисмоний шахсдан энг кам иш ҳақининг 5 баравари, юридик шахсдан энг кам иш ҳақининг 10 баравари миқдорида ижро йиғими ундирилиши тўғрисида қарздорга тушунтириши шарт.

Ихтиёрий равишда ижро этиш учун муддат белгиланганда, ушбу муддатнинг ўтиши ижро иши юритиш қўзғатилганидан кейинги кундан бошланишини назарда тутиш лозим.

Ижро йиғимини ундириш учун суд ижрочиси томонидан чиқарилган қарор асос бўлади ва у Ўзбекистон Республикаси "Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида"ги Қонунининг 7-моддасига мувофиқ ижро ҳужжати ҳисобланади.

Ижро йиғимини ундириш Қонуннинг 82-моддасига мувофиқ қарздорга солинадиган жаримани тўлашдан озод этмайди.

Суд ижрочиси томонидан ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда ижро ҳужжатида белгиланган талаблар қарздор томонидан бажарилмаслиги, қарздорга нисбатан мажбурий ижро этиш чораларини қўллаш учун асос бўлади.

Айни пайтда суд ижрочиси қарздордан ижро йиғимини ундириш тўғрисида қарор чиқаради.

Ижро йиғимини ундириш тўғрисида қарор ихтиёрий равишда ижро этиш муддати тугагандан кейинги кундан кечиктирмасдан суд ижрочиси томонидан чиқарилади.

Суд ижрочисининг ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарори катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланиши лозим. Суд департаменти ёки унинг ҳудудий бошқармасининг суд ижрочиси мақомига эга инспекторлари томонидан чиқарилган қарорлар, тегишлича Суд департаментининг Суд қарорларини

ижро этиш бошқармаси бошлиғи ёки худудий бошқармаларнинг Суд қарорларини ижро этиш бўлими бошлиғи томонидан тасдиқланади.

Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарорнинг нусхаси у чиқарилган куннинг эртасидан кечиктирмасдан қарздорга шахсан тақдим этилади ёки топширилганлиги маълум қилинадиган буюртма хат билан почта алоқаси орқали юборилади.

Ижро йиғимини ундириш бўйича иш юритиш алоҳида ижро иш юритиш кўзғатилмасдан амалга оширилади.

Ижро йиғимини ундириш бўйича иш юритиш ижро йиғими қўллашга асос бўлган ижро ҳужжати (кейинги ўринларда матнда асосий ижро ҳужжати деб юритилади) билан биргаликда юритилади. Бунда ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарорга асосий ижро ҳужжатининг рўйхат рақами берилади.

Ижро ҳужжатлари бўйича мажбурий ижро этиш чораларини амалга оширишда ундирув мол-мулк ва пул маблағларига асосий ижро ҳужжати бўйича қарзни, ижро йиғими ва ижро харажатларини қоплаш учун етарли бўлган миқдор ва ҳажмда қаратилади.

Ижро йиғими Қонуннинг 52 ва 69-моддаларига мувофиқ ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган пул суммалари ва мол-мулкдан ундирилмайди.

Ижро йиғими:

- мулкий характерга эга бўлган ижро ҳужжатлари бўйича - қарздордан ундирилган пул суммасига мутаносиб равишда;
- мулкий характерга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари бўйича - мажбурий ижро этиш бўйича чоралар қўллашга киришилиши билан ундирилади.

Ижро йиғими қуйидаги ундирувларни назарда тутувчи ижро ҳужжатлари бўйича ундирилмайди:

бюджет ташкилотларидан, шу жумладан давлатдан пул маблағлари ва бошқа мол-мулкни ундириш. Бунда, ташкилотнинг бюджет ташкилоти деб топилишини тасдиқловчи ҳужжат қарздор томонидан суд ижрочисига тақдим қилинадиган мазкур ташкилотнинг харажатлар сметасини рўйхатга олган тегишли молия органининг хати ҳисобланади.

Даврий тўловларни (алимент ундириш ҳақидаги, майиб бўлиш ёки соғлиққа бошқача шикаст етганлиги, боқувчининг

ўлими натижасида кўрилган зарарнинг ўрнини қоплаш тўғрисидаги ва бошқа ишлар бўйича) ундириш.

Солидар тартибда бир неча қарздордан ундирувни назарда тутувчи ижро ҳужжатлари бўйича ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарор ҳар бир қарздорга нисбатан чиқарилади. Ушбу ҳолатларда қарорларни расмийлаштириш, ижро йиғимини ундириш ва ундирилган суммалар ҳисобини юритиш солидар қарздорлар бўйича ижро ҳужжатларини ижро этиш тартибида амалга оширилади. Бунда, барча қарздорлардан ундирилган ижро йиғимининг умумий суммаси асосий ижро ҳужжати бўйича жами ундирув суммасидан келиб чиққан ҳолда ҳисобланадиган йиғим суммасидан ошиб кетмаслиги лозим.

Бир қарздорга нисбатан бир неча ижро ҳужжатини ижро этишда, ижро йиғими ҳар бир ижро ҳужжати бўйича алоҳида ундирилади.

Бир нечта талаблар (ижро ҳужжатлари) бўйича қарздордан ундириладиган ижро йиғимлари Қонуннинг 80-моддасида белгиланган тартибда тегишли талабнинг қаноатлантириш навбатига кўра ундирилади. Бунда, мулкӣ характерга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари бўйича қарздордан ундириладиган ижро йиғимлари, шунингдек, мулкӣ характерга эга бўлган ижро ҳужжатлари бўйича қонунда белгиланган муддатда реализация қилинмаган мол-мулкни ундирувчига топшириш ҳолатлари биринчи навбатда қаноатлантириладиган талабларга тенглаштирилади. Бу қоидалар қарздорнинг банк ҳисобварақларидаги пул маблағларини ҳисобдан чиқариш навбатларини белгилаш вақтида ҳам татбиқ этилади.

Ижро иши юритиш қарздорнинг сотилмаган мол-мулкни ундирувчига берилиши муносабати билан тамомланган тақдирда, ижро йиғими берилган мол-мулк қийматидан келиб чиққан ҳолда тегишли миқдорларда ундирилади. Бунда, ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарорнинг ижроси умумий белгиланган тартибда амалга оширилади.

Ижро иши юритиш қарздорнинг сотилмаган мол-мулкни қабул қилишни ундирувчи рад этиши муносабати билан тамомланган тақдирда, ижро йиғими суд ижрочиси томонидан мазкур ижро ҳужжати бўйича ундирилган суммага мутаносиб равишда ундирилади, ижро йиғимининг сотилмаган мол-мулкка тўғри келадиган қолган қисми бўйича иш юритиш суд

ижрочисининг тегишли қарори билан тугатилади.

Асосий ижро ҳужжати Қонуннинг 62-моддасига мувофик, тугатиш комиссияси (тугатувчи)га юборилган тақдирда, ижро йиғими суд ижрочиси томонидан мазкур ижро ҳужжати бўйича ундирилган суммага (мол-мулк қийматига) мутаносиб равишда ундирилади. Ижро йиғимининг қолган қисми бўйича иш юритиш суд ижрочисининг тегишли қарори билан тамомланади.

Қарздор ижро иши юритишдан тараф сифатида чиқиб кетган тақдирда (қарздор шахснинг вафот этиши, юридик шахснинг қайта ташкил этилиши, бошқа шахс фойдасига талаблардан воз кечилиши, қарзни бошқа шахсга ўтказилиши ва шу кабилар) суд ижрочиси Қонуннинг 12-моддасига мувофик, ўзининг қарори билан қарздорни унинг ҳуқуқий вориси билан қонунда белгиланган тартибда алмаштириши шарт. Мазкур қарорда йиғимни тўлаш мажбурияти ушбу ҳуқуқий ворисга ўтиши ҳақида ҳам кўрсатилади.

Асосий ижро ҳужжати Суд департаментининг бошқа бўлинмасига юборилган тақдирда, ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарор ҳам Қонуннинг 25-моддасида белгиланган тартибда юборилиши лозим.

Асосий ижро ҳужжати бўйича ижро иши юритиш Қонуннинг 37-моддаси 1 - 5 ва 7-бандларига асосан тугатилган тақдирда, ижро йиғими суд ижрочиси томонидан мазкур ижро ҳужжати бўйича ундирилган суммага (мол-мулк қийматига) мутаносиб равишда ундирилади, ижро йиғимининг қолган қисми бўйича иш юритиш суд ижрочисининг тегишли қарори билан тамомланади.

Асосий ижро ҳужжати Қонуннинг 40-моддаси 1, 3 - 6-бандларига асосан ундирувчига қайтарилган тақдирда, ижро йиғими суд ижрочиси томонидан мазкур ижро ҳужжати бўйича ундирилган суммага (мол-мулк қийматига) мутаносиб равишда ундирилади, ижро йиғимининг қолган қисми бўйича иш юритиш суд ижрочисининг тегишли қарори билан тамомланади.

Ундирув қарздорнинг иш ҳақи ёки унга тенглаштирилган тўловларига қаратилган тақдирда, суд ижрочиси Қонуннинг 64-моддасида белгиланган тартибда асосий ижро ҳужжати билан бирга ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарорни ҳам

тегишли ташкилотга юборади.

Асосий ижро ҳужжати бўйича иш юритиш ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа орган томонидан тўхтатиб турилган тақдирда, ижро йиғимини ундириш бўйича иш юритиш ҳам асосий ижро ҳужжати бўйича иш юритиш тиклангунга қадар тўхтатиб турилади. Ушбу ҳолатда ижро йиғимини ундириш бўйича иш юритишни тўхтатиш ҳақида алоҳида қарор қабул қилиш талаб қилинмайди.

Суд ижрочиси томонидан асосий ижро ҳужжати бўйича ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш тўғрисида қарор қабул қилинганда, мазкур қарорда ижро йиғимини ундириш бўйича ижро ҳаракатларини ҳам кейинга қолдириш ҳақида кўрсатиб ўтилади.

Ижро йиғимини қайтариш қуйидаги ҳолларда амалга оширилади:

- қарздорнинг аризасига асосан, асос сифатида ижро ҳужжати берилган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатининг ёхуд қонун бўйича ижро ҳужжати ҳисобланадиган бошқа ҳужжатнинг бекор қилиниши;

- қарздор ёки ундирувчининг аризасига асосан, асос сифатида ижро ҳужжати берилган суд ҳужжати ёки бошқа орган ҳужжатларининг ўзгартирилиши, агар ўзгартириш натижасида тўланган ижро йиғими миқдорини қайтадан кўриб чиқиш лозим бўлса;

- қарздор ёки ижро йиғими ундирилган бошқа шахснинг аризасига ёхуд суд ижрочисининг ташаббусига асосан, ижро йиғими миқдорини нотўғри ёки ортиқча ўтказилганлиги;

- суд қарорига асосан қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳолларда.

Ижро йиғимини қайтариш ҳақидаги ариза кўрсатилган ҳолатлар юзага келган кундан бошлаб уч йилдан кечиктирмасдан берилади.

Ундирилган ижро йиғими миқдорини қайтариш учун ижро йиғимини тўлаган шахс мажбурий ижро ҳаракати қим томонидан амалга оширилганидан келиб чиқиб, Суд департаментининг марказий аппаратида ёки тегишли ҳудудий бошқармага ариза билан мурожаат қилади. Бунда, ижро йиғимини ундириш бўйича ижро ҳаракатлари турли ҳудудларда амалга оширилган бўлса, ариза аризачининг хоҳишига кўра

ижро йиғимини ундирган Суд департаментининг исталган бўлимига тақдим этилиши мумкин.

Ижро йиғимини қайтариш тўғрисидаги ариза Суд департаментининг тегишли ҳудудий бошқармаси ёки марказий аппарати томонидан кўриб чиқилади ва ариза берилган кундан эътиборан беш кунлик муддат ичида ижро йиғимини қайтариш ёки қайтаришни рад этиш тўғрисида қарор қабул қилинади, қабул қилинган қарор ҳақида ариза берувчини ёзма равишда хабардор қилади.

Ижро йиғимини қайтариш тўғрисидаги қарор қабул қилинганидан бошлаб узоғи билан икки кун ичида қайтариш учун Суд ва адлия органларини ривожлантириш жамғармасининг Ижро этувчи дирекциясига юборилади. Ижро йиғимини қайтариш Ижро этувчи дирекция томонидан қарор олинган кундан бошлаб беш банк куни давомида амалга оширилади.

Ижро йиғимини қайтариш ёки қайтаришни рад этиш тўғрисида қарор устидан белгиланган тартибда судга мурожаат қилиш мумкин.

Суд департаментида, ҳудудий бошқармаларда ва суд ижрочиларининг туман (шаҳар) бўлимларида ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарорларни ҳисобга олиш китоби юритилади.

Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарорларни ҳисобга олиш китоби рақамланиб, тикилади ва тегишлича Суд департаменти ёки унинг ҳудудий бошқармасининг асосий муҳри билан тасдиқланади.

Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги қарор чиқарилган кунда рўйхатга олинади ва тегишли асосий ижро ҳужжатининг мажбурий ижросини амалга ошираётган суд ижрочисига имзо қўйдирган ҳолда берилади.

Ижро йиғими суммалари тегишли банк муассасасида очилган махсус транзит ҳисоб рақамига ўтказилади.

Суд департаменти, ҳудудий бошқармалар ва суд ижрочиларининг туман (шаҳар) бўлимлари ҳар ойда тегишли банк муассасалари билан ижро йиғими суммаларининг тушумини белгиланган шаклда солиштириб борадилар.

Суд департаментининг ҳудудий бошқармалари ҳар чоракда қаида бир марта суд ижрочиларининг туман (шаҳар)

бўлимлари томонидан ижро йиғимлари тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларига риоя қилинишини, шу жумладан, ижро йиғими суммаларининг тўғри ва ўз вақтида ундирилиши ва ўтказилишини текшириб борадилар.

2. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатлари

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 75-моддасида белгилаб қўйилганидек, суд ижрочиларининг депозит ҳисобварағида бўлиб, ижро ҳаракатларини ташкил этиш ва амалга оширишга сарфланган маблағлар, шунингдек, ижро ишини юритишда иштирок этувчи тарафлар ва бошқа шахсларнинг маблағлари ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатлари ҳисобланади. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатларига қуйидагилар киради:

- қарздорнинг мол-мулкни ташиш, сақлаш ва реализация қилишга сарфланган маблағлар;

- ижро ҳаракатларини амалга оширишга белгиланган тартибда жалб этилган таржимонлар, мутахассислар ва бошқа шахсларга ҳақ тўлашга сарфланган маблағлар;

- ундирилган суммаларни ундирувчига почта орқали ўтказишга (жўнатишга) сарфланган маблағлар;

- қарздорни, унинг мол-мулкни ёки қарздордан суднинг қарори бўйича олиб қўйилган болани қидиришга сарфланган маблағлар;

- ижро ҳужжатини ижро этиш жараёнида амалга ошириладиган бошқа зарур ижро ҳаракатларига сарфланган маблағлар.

Ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатлари ҳужжатлар билан тасдиқланган бўлиши лозим.

Ижро ҳаракатларини амалга ошириш бўйича ҳаражатларини тарафлар кўтаради. Аммо Қонунда белгиланишича, ижро ҳаракатларини амалга ошириш билан боғлиқ ҳаражатларни ижро иши юритишда иштирок этувчи бошқа шахслар ҳам кўтариши мумкин. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 9, 10 ва 13 моддаларига мувофиқ ижро ҳаракатларини амалга ошириш

билан боғлиқ харажатларга маблағлари сарфланиши мумкин бўлган, ижро иши юритишда иштирок этувчи “бошқа шахслар” деганда тарафларнинг вакилларгина тушунилади.

Қонуннинг 54-моддасига мувофиқ хатланган ва рўйхатга олинган мол-мулкни баҳолаш суд ижрочиси томонидан амалга оширилади. Тарафлар амалга оширилган баҳолашга рози бўлмаганларида, мол-мулкни баҳолаш учун суд ижрочиси томонидан мутахассс жалб этилади. Бундай ҳолларда ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларини суд ижрочиси томонидан амалга оширилган баҳолаш юзасидан низолашаётган тараф кўтаради.

Қонуннинг 76-моддаси 3 қисмида кўрсатилган ҳолларда ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларини ундирувчи кўтаради.

3. Харажатларнинг ундирувчи томонидан бўнак билан таъминланиши

Қонун ижро ҳаракатлари амалга оширилишини таъминлаш мақсадида ундирувчига суд ижрочиларининг депозит ҳисобварағига тегишли харажатларни ёхуд уларнинг бир қисмини амалга ошириш учун етарли миқдорда бўнак бадалини ўтказиш ҳуқуқини берган.

Ундирувчи томонидан ижро ҳаракатларини амалга ошириш учун келгусида қилинадиган харажатларни қоплаш учун бўнак бадали ўтказилиши ижро ҳужжатининг ижро этилишини тезлаштиради. Аммо шунинг эътиборга олиш керакки, қонуннинг мазмунига кўра ижро ҳаракатларини бўнак бадали ўтказиш билан таъминлаш ундирувчининг мажбурияти эмас, балки ҳуқуқидир.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 42-моддаси 2 қисмига мувофиқ қарздор ёки унинг мол-мулкни қидириш суд ижрочиси учун мажбурий эмас, бу ҳаракатни амалга ошириш ундирувчининг эркига боғлиқдир. Шунинг учун ҳам Қонуннинг 42-моддасини 2 қисмида кўрсатилган ҳолларда ундирувчи қарздорни ёки унинг мол-мулкни қидириш бўйича тегишли харажатларни тўлиқ бўнак билан таъминлашга ҳақли. Кўрсатилган ижро ҳаракатлари ундирувчи томонидан бўнак билан таъминлангач,

суд ижрочиси қарздорни ёки унинг мол-мулкани қидириш тўғрисида тегишли қарор чиқаради.

Ижро ҳаракатлари тамомлангач бўнак бадали қарздорнинг ҳисобидан ундирувчига тўлиқ қайтарилади. Фақат икки ҳолатда бўнак бадали ундирувчига қайтарилмайди:

1) қарздордан олиб қўйилган ашёларни ундирувчига топшириш бўйича ижро ҳужжатини ижро этишда ундирувчи уларни олишдан асоссиз бош тортган ва ижро ҳужжати ундирувчига қайтарилганда;

2) ундирувчи ижро ҳужжатининг ижросига ўзининг ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги билан тўсқинлик қилганлиги туфайли ижро иши юритиш тугатилганда.

Бу ҳолларда бўнак бадалининг ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларидан ортиқча қисми ундирувчига қайтарилади.

4. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларини қоплаш тартиби

Мажбурий ижро амалга оширилганда сарфланган харажатлар қарздордан ундирилади.

Ижро ҳаракатларини амалга оширишга сарфланган харажатлар қарздордан ундирилиши суд ижрочиси томонидан чиқарилган ижро иши юритишни қўзғатиш тўғрисидаги қарорда кўрсатилиши керак. Бу қарорнинг нусхаси қарздорга топширилади

Қарздордан ундирилган ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатлари суд ижрочиларининг депозит ҳисобварағига ўтказилади. Депозит ҳисобварағи катта суд ижрочиси томонидан бошқарилади. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатлари қарздордан ундирилган пул суммасидан (шу жумладан унинг мол-мулкани реализация қилиш йўли билан олинган пул суммасидан), ижро ҳужжати бўйича ижро йиғими тўланган ва ижро жараёнида қарздорга солинган жарималар ундирилгач, қопланади. Шунинг учун ҳам амалиётда суд ижрочиси мулкий хусусиятга эга бўлган ижро ҳужжатларини ижро этишда ижро ҳужжатида кўрсатилган ундирилиши лозим бўлган суммадан ташқари, ижро йиғими суммаси, жарима (агар у қўлланилган бўлса) ва ижро билан боғлиқ бошқа

ҳаражатларни ҳисобга олган ҳолда, ундирувни амалга ошириши лозим. Мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатини ижро этишда суд ижрочиси қарздордан ижро йиғими ва жарималардан ташқари ижро ҳаракатларини амалга ошириш ҳаражатларининг ундирилишини таъминлаши керак.

Қарздордан ундирилиб депозит ҳисобварағига ўтказилган пул суммаларидан ижро ҳаракатларини амалга ошириш билан боғлиқ ҳаражатларни кўтарган шахсларга улар қилган ҳаражатлар суммаси уларнинг ҳисобварағига ўтказиб берилади ёки нақд берилади. Бу ҳолда ундирувчи ижро ҳаракатларини бўнак билан таъминлаган ёхуд ижрони амалга оширишда айрим органлар ёки шахслар томонидан қонунда назарда тутилган хизматлар кўрсатилганлиги назарда тутилади. Кўрсатилган хизматлар мулкни сақлаш, уни сотиш, суд ижрочисининг топшириғига кўра мулкий хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатларини ижро қилишда қарздорнинг ўрнига маълум ҳаракатларни амалга ошириш кабилардан иборат бўлиши мумкин.

Агар ундирувчи ўз ҳаракати ёки ҳаракатсизлиги билан ижро ҳужжатини ижро этишга тўсқинлик қилиб, ижро ҳужжатини ижро этиш пайтида қарздордан олиб қўйилган ашёларни қабул қилишдан асоссиз бош тортганлиги сабабли ижро иши юритиш тугатилса, ижро ҳужжатини ижро этиш ва уни ундирувчига қайтариш учун кетган ҳаражатлар ундирувчидан ундирилади.

Қонунга кўра суд ижрочиси томонидан ижро ҳаракатларини амалга ошириш билан боғлиқ ҳаражатларини ундириш ва қоплаш билан боғлиқ барча ҳаракатлар у томонидан чиқариладиган қарорлар орқали амалга оширилади. Бу қарорлар устидан судга шикоят ёки протест келтириш мумкин бўлганлиги сабабли, уларнинг нусхалари уч кунлик муддат ичида тарафларга жўнатилиши керак.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонунда назарда тутилган ҳолларда қарздорни ёки унинг мол-мулкни қидиришга кетган ҳаражатларни қоплашни қарздор рад этган ёки ундан бўйин товлаган тақдирда, уларни қоплаш тўғрисидаги масала ундирувчининг аризасига биноан ёки суд ижрочисининг ташаббуси билан суд тартибида ҳал қилинади. Бунда ундирувчи ёки суд ижрочиси давлат божи тўлашдан озод этилади.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилнинг 1 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-722 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил. 45 сон, 541-модда.

3. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

4. Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги суд ижрочилари қарорларини ҳисобини юритиш ва уларнинг ундирилишини назорат қилиш тартиби тўғрисида Йўриқнома (ЎЗР АВ 24.11.2007 й. 1741-сон билан рўйхатга олинган ЎЗР АВ 24.11.2007 й. 226-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланган) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 48-49-сон, 488-модда.

5. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ижро йиғими тушунчаси тарифини беринг.
2. Ижро йиғими қандай мақсадларда қўлланилади?
3. Ижро йиғимини тўлаш нималарга боғлиқ?
4. Ижро йиғимини ундириш масалалари қандай ҳужжатлар билан тартибна солинади?
5. Ижро йиғими мулкый хусусиятга эга бўлган ижро ҳужжатлари бўйича ва мулкый хусусиятга эга бўлмаган ижро ҳужжатлари бўйича қандай миқдорда ундирилади?
6. Ижро йиғимини ундиришга нима асос бўлади?
7. Ижро йиғими ундирилиши жаримани тўлашдан озод қиладими?
8. Қандай ҳолларда ижро йиғимини ундириш ҳақида қарор чиқарилмайди?
9. Ижро йиғими ундириш бўйича, ижро иши юритишдан алоҳида, иш юритиш кўзгатиш талаб этиладими?
10. Қандай ҳолларда ижро йиғими қайтариб берилади?
11. Ижро йиғимини қайтариш қандай тартибда амалга оширилади?
12. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларига нималар киради?
13. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларини ким кўтаради?
14. Харажатларнинг ундирувчи томонидан бўнак билан таъминланиши қандай мақсадларда амалга оширилади?
15. Қандай ҳолларда бўнак бадали ундирувчига қайтарилмайди?
16. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатларини коплаш тартиби қандай?

Х БОБ. УНДИРИЛГАН ПУЛ СУММАЛАРИНИ ТАҚСИМЛАШ ВА УНДИРУВЧИ ТАЛАБЛАРИНИ ҚАНОАТЛАНТИРИШНИНГ НАВБАТИ

1. Ундирилган пул суммасини тақсимлаш
2. Ундирувчиларнинг талабларини қаноатлантириш ва ундирувлар навбати

1. Ундирилган пул суммасини тақсимлаш

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 78-моддасида қарздордан ундирилган пул суммаларини тақсимлашнинг асосий принциплари кўрсатилган.

Ундирилган пул суммаларини тақсимлашнинг асоси бўлиб етарлилик ёки етмаслик принциплари ҳисобланади. Суд ижрочиси қарздордан ундирган шу жумладан унинг мол-мулкининг реализация қилиш йўли билан олган пул суммасидан:

- 1) ижро йиғими ундирилади;
- 2) ижро ҳужжатини ижро этиш жараёнида қарздорга солинган жарималар ундирилади;
- 3) ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатлари қопланади;
- 4) қолган пул суммасидан ундирувчининг талабларини қаноатлантириш учун фойдаланилади;

Ундирувчининг барча талаблари қаноатлантирилгандан кейин қолган пул суммаси қарздорга қайтарилади.

2. Ундирувчиларнинг талабларини қаноатлантириш ва ундирувлар навбати

Ундирувчиларнинг талабларини қаноатлантириш навбати. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 79-моддаси 1 қисмининг мазмунига кўра, ундирувчилар талабларини қондириш навбатини белгилаш зарурияти қарздордан ундирилган пул суммаси ижро ҳужжатлари бўйича барча талабларни

қаноатлантириш учун етарли бўлмаган ҳолларда вужудга келади. Шунинг учун суд ижрочиси Қонуннинг 80-моддасида баён этилган қоидаларни қўллашдан олдин қарздордан ундирилган пул суммасининг барча ижро ҳужжатлари бўйича талабларни қаноатлантириш учун етарли эмаслигига ишонч ҳосил қилиши керак.

Ҳар бир кейинги навбатдаги талаблар ўзидан олдинги навбатдаги талаблар тўлиқ қондирилгандан кейин қаноатлантирилади.

Ундирилган сумма бир навбатдаги барча талабларни тўла қаноатлантириш учун етарли бўлмаса, улар ҳар бир ундирувчига тегишли суммага мутаносиб равишда қаноатлантирилади.

Ундирувлар навбати. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 80-моддасида ундирувчиларнинг талабларини қондириш навбати батафсил тартибга солинган.

Биринчи навбатда:

- бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига тўловлар бўйича талаблар;

- меҳнатга оид муносабатлардан келиб чиқадиган талаблар;

- алиментлар ундириш бўйича талаблар;

- муаллифлик шартномалари бўйича ҳақларни тўлаш бўйича талаблар;

- ҳаётга ёки соғлиққа етказилган зарарни қоплаш бўйича талаблар;

- адвокатлар томонидан кўрсатилган юридик ёрдам ҳақини тўлаш бўйича талаблар қаноатлантирилади.

Иккинчи навбатда:

- ижтимоий суғурта бўйича талаблар;

- жиноят ёки маъмурий ҳуқуқбузарлик оқибатида жисмоний ва юридик шахсларнинг мол-мулкига етказилган зарарни қоплаш бўйича талаблар қаноатлантирилади.

Учинчи навбатда мажбурий суғурта органларининг талаблари қаноатлантирилади.

Тўртинчи навбатда гаровга қўйилган мол-мулк қийматидан ундирув тўғрисидаги гаров билан таъминланган талаблар қаноатлантирилади.

Бешинчи навбатда жисмоний ва юридик шахсларнинг гаров

билан таъминланмаган талаблари қаноатлантирилади.

Олтинчи навбатда колган барча талаблар қаноатлантирилади.

Талабаларни қондиришнинг қонунда белгиланган навбатига суд ижрочиси сўзсиз риоя қилиши керак. Ҳар бир кейинги навбатдаги талаблар ўзидан олдинги навбатдаги талаблар тўлиқ қондирилгандан кейин қаноатлантирилади. Қонунда белгиланган ундирувлар навбатига риоя қилмаслик олдинги навбатдаги талаблар бўйича ундирувчиларнинг ҳуқуқлари бузилишига олиб келади ва улар томонидан суд ижрочисининг қонунсиз ҳаракатлари устидан шикоят берилишига асос бўлади.

Ундирилган пул суммаси бир навбатнинг барча талабларни тўлиқ қаноатлантириш учун етарли бўлмаган ҳолларда улар ҳар бир ундирувчига тегишли суммага мутаносиб равишда қаноатлантирилади.

Бу ҳолатда суд ижрочиси ҳар бир ундирувчига тўланиши лозим бўлган суммалар бўйича ҳисоб-китоб қилиши лозим.

Масалан, суд ижрочиси иш юритувига бир навбатдаги учта ижро ҳужжати келиб тушди. Улардан бири 10000 сўмни, иккинчиси — 20000 сўмни ва учинчиси — 30000 сўмни ундиришга қаратилган. Қарздорнинг мол-мулкани реализация қилишдан эса суд ижрочилари бўлимнинг депозит ҳисобварағига фақат 30000 сўм келиб тушган. Мазкур ҳолатда ундирувнинг ҳар бир сўмига $30000 : (10000 + 20000 + 30000) = 0,5$ сўм тўғри келади. Демак, биринчи ижро ҳужжати бўйича $10000 \times 0,5 = 5000$ сўм, иккинчиси бўйича $20000 \times 0,5 = 10000$ сўм, учинчиси бўйича $30000 \times 0,5 = 15000$ сўм берилади.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилнинг 1 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш

тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-722 сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил, 45 сон, 541-модда.

3. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

4. Ижро йўғимини ундириш тўғрисидаги суд ижрочилари қарорларини ҳисобини юритиш ва уларнинг ундирилишини назорат қилиш тартиби тўғрисида Йўриқнома (ЎзР АВ 24.11.2007 й. 1741-сон билан рўйхатга олинган ЎзР АВ 24.11.2007 й. 226-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланган) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 48-49-сон, 488-модда.

5. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Қарздордан ундирилган пул суммаси қандай тақсимланади?

2. Ундирувчиларнинг талабларини қаноатлантириш навбатини изоҳлаб беринг.

3. Ундирилган пул суммаси бир навбатнинг барча талабларни тўлиқ қаноатлантириш учун етарли бўлмаган ҳолларда улар қандай тақсимланади?

XI БОБ. ИЖРО ҲУЖЖАТИНИ ИЖРО ЭТМАГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК

1. Ижро ҳужжатини банк ёки бошқа кредит ташкилоти томонидан ижро этмаганлик учун жавобгарлик
2. Жисмоний шахсларнинг ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун жавобгарлиги

1. Ижро ҳужжатини банк ёки бошқа кредит ташкилоти томонидан ижро этмаганлик учун жавобгарлик

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 11 - боби нормалари ижро ҳужжатини уни ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра ижро этмаган ёки қарздор зиммасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёхуд бундай ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжатларини узро~~ли~~ сабабсиз ижро этмаган қарздорларга нисбатан жарима чораларини қўллаш орқали ижро ҳужжатини қисқа муддатда ижро этилишини таъминлашга йўналтирилган.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 81-моддаси Хўжалик процессуал кодексининг суд ҳужжатини ижро этмаганлик учун жавобгарликни назарда тутувчи 218-моддасига мазмунан яқин. Бу ҳар иккала қонун нормаси ижро ҳужжати топширилган банк ёки бошқа кредит ташкилоти пул маблағларини ундириш тўғрисидаги ижро ҳужжатини ижро этмаганлиги учун уларга суд томонидан ундирилиши лозим бўлган сумманинг 50 фоизигача миқдоридан жарима солинишини назарда тутди.

Суд ижрочиси томонидан ижро ҳужжатларини ижро этиш жараёнида қарздор ва бошқа шахсларга солинадиган жарималардан фарқли равишда, ижро ҳужжатларини ижро этилмаганлиги учун масъул бўлган банк ёки бошқа кредит ташкилотига жарима солиш ҳуқуқи “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 81-моддасига кўра фақат судларга берилган.

Ижро ҳужжатини банк ёки бошқа кредит ташкилоти томонидан ижро этилмаганлиги учун жавобгарлик масаласи суд ижрочисининг тақдимномасига асосан суд томонидан кўриб чиқилади. Суд ижрочиси, ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун банк ёки бошқа кредит ташкилотига жарима солиш масаласида судга муурожаат этишда кўрсатилган ташкилотларнинг жавобгарлиги қуйидаги ҳолларда вужудга келишини эътиборга олиши лозим:

1. Ижро ҳужжатининг қарздордан пул маблағлари ундириш тўғрисидаги талабини уч кунлик муддат ичида ижро этмаслик (“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 4-моддаси 2 қисми).

2. Банкда ёки бошқа кредит ташкилотида қарздорнинг ҳисоб варақлари мавжудлиги.

3. Қарздорнинг ҳисоб варақларида пул маблағлари мавжудлиги.

Агарда кўрсатилган шартларнинг лаққол биттаси мавжуд бўлмаса банк ёки кредит ташкилотининг жавобгарлиги вужудга келмайди.

Шуни ҳам назарда тутиш керакки, банк ёки бошқа кредит ташкилоти мансабдор шахсининг ижро ҳужжатини ижро этмаганлиги учун жавобгарлигини суд ижрочиси “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддасига мувофиқ ҳал қилишга ҳақли. Аммо бу суд ижрочисини банк ёки кредит ташкилотининг ижро ҳужжатини ижро этмаганлиги учун жавобгарлиги масаласини тегишли суд олдида қўйиш мажбуриятдан озод қилмайди.

2. Жисмоний шахсларнинг ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун жавобгарлиги

Қонунда жисмоний шахсларнинг ижро ҳужжатларини ижро этмаганлик учун жавобгарлиги назарда тутилган.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 82-моддаси ижро ҳужжати уни ихтиёрий равишда ижро этиш учун белгиланган муддатда узрсиз сабабларга кўра ижро этилмаган тақдирда ёки қарздор зиммасига муайян ҳаракатларни амалга ошириш ёхуд бундай

ҳаракатларни амалга оширишдан ўзини тийиш мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжати узрсиз сабабларга кўра суд ижрочиси белгиланган муддатда ижро этилмаган тақдирда, суд ижрочиси жисмоний шахсларга энг кам иш ҳақининг ўн бараваригача миқдорда, мансабдор шахсларга энг кам иш ҳақининг ўн беш бараваригача миқдорда жарима солинишини назарда тутати.

Суд ижрочиси қарздорга жарима солишда қуйидаги шартлар мавжудлигига ишонч ҳосил қилиш керак:

1) ижро ҳужжати қарздор томонидан суд ижрочиси белгиланган муддатда ижро қилинмаган. Бу муддат ижро иши юритиш қўзғатилган кундан беш кундан ошмаслиги керак;

2) ихтиёрий ижро этиш ҳақидаги таклиф расмий равишда чиқарилган қарорда баён этилган ва бу қарор чиқарилган кунининг эртасидан кечиктирилмасдан қарздорга топширилган. Кўрсатилган қарор нусхаси шу муддат ичида ундирувчига, судга ёки ҳужжат ижро қилиниши лозим бўлган бошқа органга ҳам юборилиши керак;

3) ихтиёрий ижро этиш тўғрисидаги таклиф қарздорнинг эътиборига албатта етказилган бўлиши керак;

4) ижро ҳужжатини ижро қилинмаганлигига узрли сабаблар бўлмаслиги керак. Узрли сабаб деб ижро ҳужжатини суд ижрочиси белгиланган муддатда ижро этиш имконини бермайдиган сабаблар тушинилади. Бундай сабаблар қаторига ижро ҳаракатларини кейинга қолдиришга ёки ижро иши юритишни тўхтатишга сабаб бўладиган ҳолатлар киради (“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 33-35 моддалари).

Қарздорга жарима суд ижрочисининг қарори билан солинади ва бу қарор катта суд ижрочиси томонидан тасдиқланади. Жарима солиш ҳақидаги қарор устидан тегишли судга шикоят берилиши ёки протест келтирилиши мумкин.

Жарима солиш ҳақидаги қарорда ижро ҳужжатини ижро этишнинг янги муддати белгиланиши керак.

Жарима суммаси суд ижрочиси томонидан иш ҳолатларини ҳисобга олган ҳолда жисмоний шахслар учун энг кам иш ҳақининг 10 бараваригача бўлган миқдорда, мансабдор шахслар учун эса – энг кам иш ҳақининг 15 бараваригача бўлган миқдорда белгиланади. Қарздор ижро ҳужжатининг фақат ўзи бажариши мумкин бўлган талабларини такроран узрсиз

сабабларга кўра бажармаса, суд ижрочиси унга такроран жарима солади ва ижронинг янги муддатини тайинлайди. Агарда ижро хужжатини қарздорнинг иштирокисиз ижро этиш имкони бўлса, суд ижрочиси унга биринчи бор жаримани қўллаганидан сўнг ижрони, қарздордан ижро ҳаракатларини бажариш ҳаражатларини ундирилган ҳолда, амалга оширади.

Бизнинг назаримизда, қонунда бу ҳақида тўғридан тўғри кўрсатма бўлмаса, ижро хужжати такроран узрсиз сабаблар билан ижро этилмаганда, суд ижрочиси қарздорга нисбатан жаримани қўллаш билан бир қаторда, қарздор жисмоний шахсни ёки ўз хизмат мажбуриятларига кўра ижро хужжатини ижро этиши лозим бўлган мансабдор шахсни Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда маъмурий ёки жиноий жавобгарликка тортиш ҳақида тегишли органга такдимнома киритиши лозим.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-П сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (2007 йил 1 августгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). - NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилнинг 1 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-722 сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил. 45 сон, 541-модда.

4. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

5. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Ижро ҳужжатини банк ёки бошқа кредит ташкилоти томонидан ижро этмаганлик учун қонунда қандай жавобгарлик назарда тутилган?

2. Суд ижрочиси ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун банк ёки бошқа кредит ташкилотига жарима солиш масаласида мурожаат этишда қандай ҳолатларини ҳисобга олиши керак?

3. Суд ижрочиси банк ёки бошқа кредит ташкилоти мансабдор шахсининг ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун жавобгарлиги масаласини ҳал этишга ҳақлими?

4. Жисмоний шахс ижро ҳужжатини ижро этмаганлик учун қандай жавобгарлик назарда тутилган?

5. Суд ижрочиси қарздорга қандай ҳолларда жарима солиши мумкин?

6. Қарздорга жарима солиш тартиби қандай?

7. Жарима суммаси ким томонидан ва қандай белгиланади?

ХП БОБ. СУД ИЖРОЧИСИНИНГ МАҚОМИ

1. Суд ижрочиси ва унинг ижтимоий ҳимояси
2. Суд ижрочиларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари
3. Суд ижрочисининг талабларини бажаришнинг мажбурийлиги

1. Суд ижрочиси ва унинг ижтимоий ҳимояси

Суд ижрочисининг ҳуқуқий мақоми оммавий субъект, яъни ҳокимият ваколатларини амалга оширувчи субъект сифатида бир неча элементларини қамраб олади.

Биринчи элемент суд ижрочилари корпусини шакллантириш, яъни суд ижрочиларини лавозимга тайинлашнинг қонун ҳужжатларида белгиланган тартиби билан таснифланади.

Иккинчи элемент суд ижрочиси фаолиятини тугатишнинг қонун ҳужжатларида белгиланган тартиби билан таснифланади.

Учинчи элемент суд ижрочисининг ваколоти ҳамда уни амалга ошириш тартиби ва услублари таснифини ўзида акс эттиради.

Охириги элементни суд ижрочисининг давлат ҳокимиятини амалга оширувчи бошқа оммавий субъектлардан фарқ қиладиган ҳуқуқий мақомини ўзида акс эттирувчи элемент сифатида таснифлаш мумкин.

Суд ижрочиси ижро этувчи ҳокимият вакили сифатида, ижро ҳужжатларини ижро этишда ҳокимият ваколатларини амалга оширади.

“Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги Қонуннинг 83-моддасига мувофиқ қоида тариқасида, олий юридик ёки ўрта махсус (юридик) маълумотга эга бўлган Ўзбекистон Республикасининг фуқароси суд ижрочиси бўлиши мумкин. Суд ижрочиларини лавозимга тайинлаш ва лавозимдан озод қилиш Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг ҳудудий бошқармалари томонидан амалга оширилади.

Суд ижрочилари корпусини шакллантириш жараёни икки асосий босқичдан иборатдир:

1 босқич – суд ижрочиси лавозимига номзодларни танлаш;

2 босқич – суд ижрочиси лавозимига тайинлаш.

Суд ижрочилари корпусини шакллантириш жараёни бир неча этапларда амалга оширилади ва бу жараён “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тизимида кадрлар заҳирасини шакллантириш, шунингдек, ходимларни лавозимларга танлаш ва тайинлаш тартиби тўғрисида”ги Низом⁴² ҳамда “Суд ижрочиси лавозимига тайинлаш учун кадрларни танлов асосида саралаб олиш тартиби тўғрисида”ги Низом⁴³ билан тартибга солинган.

Суд ижрочилари корпусини шакллантиришнинг танловга асосланган қуйидаги этапларини ажратиш кўрсатиш мумкин:

1) суд ижрочилари заҳирасига киритиш тўғрисида ариза бериш. Ариза суд ижрочиларига қўйиладиган талабларга жавоб берадиган шахслар томонидан Суд департаментининг ҳудудий бошқармаларига берилади. Шунинг эслатиб ўтиш керакки, олий юридик ёки ўрта махсус (юридик) маълумотга эга бўлган Ўзбекистон Республикаси фуқаролари суд ижрочиси лавозимига тайинланиши мумкин. Муқаддам судланган, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ёхуд бошқа органлардаги аввалги хизмати давомида ўзини салбий, касбий ва ахлоқий фазилатларини номаён этганлиги сабабли, лавозимидан бўшатишган шахслар суд ижрочилари заҳирасига олинмайдилар;

2) суд ижрочилари заҳирасига киритилишни сўраб ариза берган шахсларни суд ижрочисига қўйиладиган талабларга

⁴² “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тизимида кадрлар заҳирасини шакллантириш, шунингдек ходимларни лавозимларга танлаш ва тайинлаш тартиби тўғрисида Низом”. (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 12 октябрдаги 189-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган). //Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 138-144.

⁴³ “Суд ижрочиси лавозимига тайинлаш учун кадрларни танлов асосида саралаб олиш тартиби тўғрисида Низом” (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 21 декабрдаги 250-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган). //Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 173-182.

жавоб беришини текшириш. Суд департаментининг ҳудудий бошқармасининг бошлиғи суд ижрочилари заҳирасига номзод бўйича тақдим этилган ҳужжатларни ўрганиш ва суҳбатлашиш йўли билан уларни касб маҳоратининг даражасини, маънавий фазилатларини, қобилиятини, шунингдек, ҳуқуқ соҳасидаги тегишли тайёргарлиги ва малакасини аниқлайди. Шундан сўнг номзоднинг ва унинг яқин қариндошларининг судланганлик ҳолатини ўрганиш мақсадида тўпланган ҳужжатлар ҳудудий бошқармадаги Ички хавфсизлик инспекцияси бош инспектори (шўъбаси)га берилади. Ўрганиш натижаларига кўра Ички хавфсизлик инспекцияси томонидан номзод тўғрисида ижобий хулоса берилган тақдирда, тегишли Суд департаменти ҳудудий бошқармаси бошлиғи буйруғи билан номзод дастлабки заҳирага киритилади;

3) суд ижрочиси лавозими бўшаб қолган тақдирда бўш ўринларни эгаллаш учун танлов эълон қилинади ва бу ҳақида суд ижрочилари заҳирасида турган шахслар ёзма равишда хабардор қилинади. Танлов “Суд ижрочиси лавозимига тайинлаш учун кадрларни танлов асосида саралаб олиш тартиби тўғрисида”ги Низом талабларига риоя қилинган ҳолда ўтказилади;

4) танловда ғолиб чиққан шахс Суд департаменти директори розилиги билан Суд департаменти тегишли ҳудудий бошқармаси бошлиғининг буйруғига асосан суд ижрочиси лавозимига тайинланади.

Суд ижрочиси ҳокимият вакили ҳисобланади ва у хизмат вазибаларини бажараётганда Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиғи томонидан тасдиқланадиган намунадаги махсус кийимда бўлади.

Суд ижрочиларига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда адлия органлари ходимлари даража унвонлари берилади.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг суд қарорларини ижро этиш бўлими бошлиғи ва мутахассислари, шу департамент ҳудудий бошқармаларининг суд қарорларини ижро этиш масалалари бўйича бош ва етакчи инспекторлари суд ижрочилари мақомига эга.

Суд ижрочиларининг ижтимоий ҳимояси. Суд ижрочилари республика бюджети маблағлари ҳисобидан давлат мажбурий суғуртасидан ўтказилиши керак.

Суд ижрочилари ўз хизмат вазифаларини бажаришлари билан боғлиқ ҳолда майиб бўлган ёки уларнинг соғлиғига бошқача тарзда шикаст етказилган ёхуд улар ҳалок бўлган тақдирда суд ижрочисига ёки ҳалок бўлган шахснинг оиласига қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ва миқдорда бирйўла бериладиган нафақа тўланади.

Суд ижрочилари ўз хизмат вазифаларини бажаришлари билан боғлиқ ҳолда уларнинг мол-мулкига етказилган зарар республика бюджети маблағлари ҳисобидан қопланиб, бу сумма кейинчалик айбдор шахслардан ундириб олинади.

2. Суд ижрочиларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

Суд ижрочиларининг ҳуқуқлари. Суд ижрочиси ижро ҳаракатларини амалга оширишда қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- зарур ахборот, тушунтириш ва маълумотномалар олиш;
- ишлаётган қарздорларга нисбатан корхоналар, муассасалар ва ташкилотларда суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларининг ижро этилишини ва молиявий ҳужжатларнинг юритилишини ижро иши юритишга мувофиқ текширувдан ўтказиш;

- ижро иши юритишда иштирок этаётган жисмоний ва юридик шахсларга муайян ижро ҳаракатларини амалга ошириш масалалари юзасидан топшириқлар бериш;

- қарздорлар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва омборларга кириш, мазкур бинолар ва омборларни кўздан кечириш, зарурат бўлганда уларни очиш, шунингдек, суд ажрими асосида бундай ҳаракатларни бошқа шахслар эгаллаб турган ёки уларга қарашли бўлган бинолар ва омборларда амалга ошириш;

- қонунга мувофиқ мол-мулкни хатлаш, хатланган мол-мулкни олиб қўйиш, сақлашга топшириш ва реализация қилиш;

- қарздорнинг банклардаги ва бошқа кредит ташкилотларидаги ҳисобварақларида, омонатларида турган ёки сақлаш учун қўйилган пул маблағлари ҳамда бошқа

кимматликларини қонун ҳужжатларига мувофиқ хатлаш;

- олиб қўйилган мол-мулкни вақтинча сақлаш учун давлат мулкидаги яшаш учун мўлжалланмаган жойлардан, мулкдорнинг розилиги билан эса, бошқа мулкдаги жойлардан фойдаланиш, бундай мол-мулкни сақлаш мажбуриятини тегишли шахслар зиммасига юклаш, ундирувчининг ёки қарздорнинг транспорт воситасидан мол-мулкни ташиш учун сарф-харажатларни қарздорнинг ҳисобига киритган ҳолда фойдаланиш;

- ижро ҳаракатлари амалга оширилаётганда асос бўлган ижро ҳужжатидаги талабларда ноаниқлик бўлган тақдирда, ижро ҳужжатини берган суд ёки бошқа органдан уни ижро этиш тартибини тушунтириб беришни сўраш;

- қарздорга, унинг мол-мулкига ёки болага нисбатан қидирув эълон қилиш;

- қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳаракатларни амалга ошириш.

Суд ижрочиларининг мажбуриятлари. Суд ижрочиси ўзига берилган ҳуқуқлардан қонунга мувофиқ фойдаланиши ҳамда ўз фаолиятида жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатлари камситилишига йўл қўймаслиги шарт.

Суд ижрочиси:

- ижро иши юритишда иштирок этаётган шахсларга уларнинг процессуал ҳуқуқ ва мажбуриятларини тушунтириши;

- ижро ҳужжатларининг ўз вақтида, тўлиқ ва тўғри ижро этилиши чораларини кўриши;

- ижро иши юритиш тарафларига ёки уларнинг вакилларига ижро иши юритиш материаллари билан танишиш, улардан кўчирмалар, нусхалар олиш имкониятини бериши;

- тарафларнинг ижро иши юритиш борасидаги аризаларини ва илтимосномаларини кўриб чиқиши, шикоят қилиш муддатлари ва тартибини тушунтирган ҳолда тегишли қарорлар чиқариши;

- агар ўзи ижро иши юритиш жараёнидан манфаатдор бўлса ёки унинг беғаразлигига шубҳа туғдирадиган бошқа ҳолатлар мавжуд бўлса, ўзини ўзи рад этиши шарт.

Суд ижрочисининг зиммасида қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

3. Суд ижрочисининг талабларини бажаришнинг мажбурийлиги

Суд ижрочисининг ўз ваколатлари доирасидаги талаблари Ўзбекистон Республикаси ҳудудида барча органлар, жисмоний ва юридик шахслар томонидан бажарилиши мажбурийдир.

Суд ижрочилари ўз ваколатларини амалга ошириши учун зарур бўлган ахборот, ҳужжатлар ва ҳужжат нусхалари уларнинг талабига кўра бепул ва суд ижрочиси томонидан белгиланган муддатда тақдим этилади.

Суд ижрочисининг талабларини бажармаслик, унинг зиммасига юкланган вазифаларни бажаришига монелик килувчи хатти-ҳаракатлар содир этиш қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка сабаб бўлади.

Суд ижрочисининг қарори. Агар суд ижрочисининг ижро ҳаракатларини амалга оширишда қабул қиладиган қарорлари (ижро иши юритишни кўзгатиш, жарима солиш ва шу қабилар) тарафлар ва бошқа шахслар манфаатларига дахлдор бўлса, суд ижрочиси тегишли қарор чиқаради.

Суд ижрочисининг қарорида қуйидагилар кўрсатилиши шарт:

- қарор чиқарилган сана ва жой;
- қарорни чиқарган шахснинг лавозими, фамилияси, исми ва отасининг исми;
- қарор қайси ижро иши юритиш юзасидан чиқарилганлиги;
- қарор орқали ҳал қилинадиган масала;
- қабул қилинаётган қарорнинг суд ижрочиси амал қилган қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатларини кўрсатган ҳолдаги асослари;
- кўрилаётган масала бўйича хулоса;
- қарор устидан шикоят бериш ёки протест билдириш тартиби ва муддати.

Суд ижрочисининг қарори устидан қарор чиқарилган кундан эътиборан ўн кунлик муддат ичида судга шикоят бериш ёки протест билдириш мумкин.

Суд ижрочиларининг жавобгарлиги. Суд ижрочисининг хатти-ҳаракатлари устидан бўйсунув тартибида юқори турувчи органга (мансабдор шахсга) ёки судга шикоят қилиш мумкин.

Суд ижрочилари содир этган ҳуқуқбузарликлари учун

қонунга мувофиқ жавобгар бўладилар.

Суд ижрочиси томонидан жисмоний ва юридик шахсларга етказилган зарар қонун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда қопланиши лозим.

ТАВСИЯ ҚИЛИНГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида”ги № 258-П сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

2. “Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъёрий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

3. “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тизимида кадрлар заҳирасини шакллантириш, шунингдек ходимларни лавозимларга танлаш ва тайинлаш тартиби тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 12 октябрдаги 189-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 138-144.

4. “Суд ижрочиси лавозимига тайинлаш учун кадрларни танлов асосида саралаб олиш тартиби тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 21 декабрдаги 250-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган). // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 173-182.

5. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

НАЗОРАТ САВОЛЛАРИ

1. Суд ижрочисининг ҳуқуқий мақомини ёритиб беринг.
2. Қонун суд ижрочиси лавозимга номзодига қандай талаблар қўйади?
3. Суд ижрочилари корпусини шакллантириш жараёнини ёритиб беринг.
4. Суд ижрочилари корпусини шакллантириш жараёни қандай ҳужжатлар билан тартибга солинади?
5. Суд ижрочилари корпусини шакллантириш қандай босқичлардан иборат?
6. Суд ижрочиларини ижтимоий ҳимоя қилиш нималарда ўз аксини топади?
7. Суд ижрочиларининг ҳуқуқ ва мажбуриятлари нималардан иборат?
8. Суд ижрочисининг талабларини бажаришнинг мажбурийлиги нимани англатади?
9. Суд ижрочисининг қарори шакли ва мазмуни қандай талабларга жавоб бериш керак?
10. Суд ижрочисининг жавобгарлиги нималардан иборат?

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг сиёсий-ижтимоий ва иқтисодий истикболнинг асосий тамойиллари. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиядаги маъруза, 1995 йил 23 февраль // Ватан саждагоҳ каби мукаддасдирр. Т. 3. – Т.: Ўзбекистон, 1996. – Б.22.
2. Каримов И.А. Ҳозирги босқичда демократик ислохотларни чуқурлаштиришнинг муҳим вазифалари. Биринчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VI сессияда сўзланган нутқ, 1996 йил 29 август // Янгича фикрлаш ва ишлаш – давр талаби. Т. 5. – Т.: Ўзбекистон, 1997.- Б.128.
3. Президент Ислом Каримовнинг иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бешинчи сессияси давомида билдирган фикр-мулоҳазалари, 2001 йил 11-12 май.// Ватан равнаки учун ҳар биримиз масъулмиз. Т. 9. - Т.: Ўзбекистон, 2001. - Б. 325-330.
4. Каримов И.А. Ўзбекистон: 16 йил мустақил тараққиёт йўли. Президент И.А.Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси, Вазирлар Маҳкамаси ва Президент Девонининг Ўзбекистон Мустақиллигининг 16 йиллигига бағишланган кўшма мажлисида қилган маърузаси. – Халқ сўзи. – 31 август.– 2007.
5. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2008. -40 б.
6. Конвенция «О правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам». (22 января 1993 год, Минск). Ратифицирована Постановлением Верховного Совета Республики Узбекистан от 6 мая 1993 года N 825-XII.
7. Ўзбекистон Республикасининг “Судлар тўғрисида”ги (янги таҳрири) 924-XII-сонли Қонуни // NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.
8. Ўзбекистон Республикасининг 2001 йил 29 августдаги «Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги № 258-II сонли Қонуни // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2001 й., № 21, 145-модда.

9. Ўзбекистон Республикасининг 2006 йил 16 октябрдаги “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги ЎРҚ-64-сонли Қонуни // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 42-сон, 416-модда.

10. Ўзбекистон Республикасининг 2007 йил 1 августдаги “Ҳакамлик судлари тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида” N ЎРҚ-106 сонли Қонуни // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 31-32-сон, 315-модда.

11. Ўзбекистон Республикасининг 2008 йил 10 апрелдаги “Жарима тарикасидаги жиноий жазони ижро этиш тартибини такомиллаштириш масалалари бўйича Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги N ЎРҚ-151 сонли Қонуни // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2008 йил, 14-15-сон, 94-модда.

12. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

13. Ўзбекистон Республикасининг Фуқаролик процессуал кодекси (2008 йил 9 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

14. Ўзбекистон Республикасининг Хўжалик процессуал кодекси (2007 йил 1 августгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

15. “Ўзбекистон Республикасининг Мехнат кодекси (2005 йил 23 сентябргача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

16. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (2008 йил 21 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

17. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодекси (2008 йил 16 апрелгача бўлган ўзгартиш ва қўшимчалар билан). – NORMA ахборот-ҳуқуқ тизими.

18. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодекси. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2004. – 624 б.

19. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ижроя кодекси. - Т.: Адолат, 2006. -183 б.

20. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1996 йилнинг 25 июлдаги “Ўзбекистон Республикаси Хўжалик судларини тузилишини такомиллаштириш тўғрисида”ги ПФ-1501- сонли Фармони.

21. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1997 йилнинг 5 февралдаги “Хўжалик суди қарорларини ижро этишни таъминлаш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-1704- сонли Фармони.

22. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2000 йилнинг 2 июндаги “Жамиятнинг сиёсий, иқтисодий ва маънавий соҳаларида ислохотларни эркинлаштириш ва чуқурлаштириш, мамлакат хавфсизлигини таъминлаш бўйича дастурларни амалга ошириш борасидаги чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-2612 - сонли Фармони // Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 5-6 сонли, 173-модда.

23. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йилнинг 31 августдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш департаменти фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-458 сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2006 йил. 36 сон, 360-модда.

24. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йилнинг 1 ноябрдаги “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд Департаментининг суд қарорларини ижро этиш, моддий-техника жиҳатдан ва молиявий таъминлаш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-722 сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 йил. 45 сон, 541-модда.

25. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йилнинг 10 мартдаги “Судлар фаолияти таъминотини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги N 120 сонли Қарори // Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматиининг қарорлари тўплами, 2001 й., 3-сон, 18-модда (Мазкур Қарор ЎзР ВМ 22.09.2001 й. 383-сон Қарорига мувофиқ ўз кучини йўқотган).

26. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 22.03.1993 й. N 151 сонли “Мусодара қилинган, эгасиз мол-мулкни, ворислик ҳуқуқи бўйича давлат ихтиёрига ўтган мол-мулкни ва ҳазиналарни ҳисобга олиш, баҳолаш ва сотиш тартиби ҳақидаги Низомни тасдиқлаш тўғрисида”ги Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорлар тўплами, 1993 йил, 3-сон, 11-модда. (Мазкур Қарор ЎЗР ВМ 21.01.2003 й. 36-сон Қарорига мувофиқ мусодара қилинган ва эгасиз мол-мулкка оид қисмида ўз кучини йўқотган).

27. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001 йилнинг 22 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасининг судлари фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 383-сонли Қарори // “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2001 й., N 9, 55-модда.

28. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йилнинг 18 январдаги “Нотариусларнинг ижро хатларига асосан қарзни ундириш сўзсиз амалга ошириладиган ҳужжатлар рўйхатини тасдиқлаш тўғрисида”ги 26-сонли Қарори // “Ўзбекистон Республикаси қонунлар тўплами” 2002 й. 2-сон; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2002 й., N 1, 4-модда.

29. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 13 февралдаги 75-сон Қарори билан тасдиқланган “Ўзбекистон Республикаси чакана савдо қоидалари” // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами” 2003 й., 3-сон, 27-модда; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2003 й., N 2, 15-модда

30. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йилнинг 25 мартдаги “Давлат даромадига ўтказиладиган мол-мулкни олиб қўйиш, сотиш ёки йўқ қилиб ташлаш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ҳақида”ги 140-сонли Қарори // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2004 йил, 12-сон, 144-модда; “Ўзбекистон Республикаси Ҳукумати қарорлари тўплами”, 2004 й., N 3, 35-модда.

31. Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги томонидан 2006 йил 30 сентябрда № 1625 сон билан рўйхатга олинган “Аукцион савдолари ўтказиш учун биржаларни танлаш бўйича танлов ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом” // “Ўзбекистон

Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

32. “Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тўғрисида”ги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон Қарорига 1-илова) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

33. “Ижро ишени юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисида”ги Низом (2001 йил 29 декабрь, рўйхат рақами 1091) - Меъерий ҳужжатлар ахборотномаси, 2001 йил, 23-24-сон).

34. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш жараёнида автотранспорт воситалари ва кўчмас мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон Қарорига 7-илова) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

35. “Баҳоловчиларни танлаш бўйича танлов ўтказиш ва ижро ҳаракатларини амалга оширишда суд ижрочилари томонидан хатланган мол-мулкни баҳолаш тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎЗР АВ 28.11.2006 й. 1643-сон билан рўйхатга олинган ЎЗР ДМБДК 28.11.2006 й. 01/19-40-сон ва ЎЗР АВ 05-20-427-сон Қарори) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 48-50-сон, 492-модда.

36. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатлари бўйича мол-мулкни сотиш учун савдо ташкилотларини танлаш ва мол-мулкни сотиш тартиби тўғрисида”ги Низом //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 51-52-сон, 524-модда.

37. “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг Суд қарорларини ижро этиш бошқармаси тўғрисида”ги Низом (Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти директорининг 2006 йил 29 ноябрдаги 93-х-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар

хужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 188-200.

38. “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаментининг худудий бошқармалари тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 30 ноябрдаги 223-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 152-164.

39. “Суд ижрочилари туман (шаҳар) бўлимлари тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 30 ноябрдаги 223-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. –Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б.165-172.

40. “Ўзбекистон Республикаси Адлия Вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тўғрисида”ги Низом (ЎЗР Президентининг 31.08.2006 й. ПК-458-сон Қарорига 1-илова) //“Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2006 йил, 36-сон, 360-модда.

41. “Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини мажбурий ижро этишда суд ижрочиларининг судлар, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, рўйхатдан ўтказувчи органлар, молия-кредит ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорлиги тартиби тўғрисида”ги Низом (ЎЗР АВ 05.02.2007 й. 21-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланиб, ЎЗР АВ 05.02.2007 й. 1656-сон билан рўйхатга олинган) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 4-6-сон, 56-модда.

42. “Ижро ҳужжатлари бўйича ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк турларининг рўйхати //“Ижро ишини юритиш ва суд ижрочилари фаолиятини ташкил этиш тартиби тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш ва давлат рўйхатидан ўтказиш ҳақидаги буйруқка ўзгартиш ва кўшимчалар киритиш

тўғрисида” (ЎзР АВ 05.02.2007 й. 1091-1-сон билан рўйхатга олинган ЎзР АВ 05.02.2007 й. 22-мх-сон Буйруғи).

43. “Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги ҳузуридаги Суд қарорларини ижро этиш, судлар фаолиятини моддий-техника жиҳатидан ва молиявий таъминлаш департаменти тизимида кадрлар захирасини шакллантириш, шунингдек ходимларни лавозимларга танлаш ва тайинлаш тартиби тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 12 октябрдаги 189-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган) // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 138-144.

44. “Суд ижрочиси лавозимига тайинлаш учун кадрларни танлов асосида саралаб олиш тартиби тўғрисида”ги Низом (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирининг 2006 йил 21 декабрдаги 250-ум-сон буйруғи билан тасдиқланган). // Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – Б. 173-182.

45. “Ижро йиғимини ундириш тўғрисидаги суд ижрочилари қарорларини ҳисобини юритиш ва уларнинг ундирилишини назорат қилиш тартиби тўғрисида”ги Йўриқнома (ЎзР АВ 24.11.2007 й. 1741-сон билан рўйхатга олинган ЎзР АВ 24.11.2007 й. 226-мх-сон Буйруғи билан тасдиқланган) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 48-49-сон, 488-модда.

46. Ижро ҳаракатлари амалга оширилаётган жойларда жамоат тартибини сақлашни таъминлаш бўйича Йўриқнома (Адлия вазирлиги ва Ички ишлар вазирлигининг 2007 йил 12 январдаги 2, 1-сон Қарори билан тасдиқланган) // “Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами”, 2007 йил, 3-сон, 29-модда.

47. Ижрони юритиш қўлланмаси. – Т.: Адолат, 1994. -101 б.

48. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишга оид қонун ҳужжатлари тўплами. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги, 2007. – 344 б.

МУНДАРИЖА

КИРИШ	3
I БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШ ТУШУНЧАСИ, МОҲИЯТИ ВА ПРЕДМЕТИ	8
§ 1. Ижро иши юритиш предмети тушунчаси ва унинг хусусиятлари.....	8
§ 2. Ижро иши юритишнинг асосий принциплари	13
§ 3. Ижро ҳуқуқи (ижро иши юритиш) ва ҳуқуқнинг бошқа соҳалари.....	15
§ 4. Ижро иши юритишнинг ислоҳ қилиниши	17
Тавсия қилинган адабиётлар	33
Назорат саволлари	37
II БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШНИНГ УМУМИЙ ҚОИДАЛАРИ	38
§ 1. Ижро иши юритиш манбалари	38
§ 2. Ижро этиш органлари	45
§ 3. Ижро ҳужжатлари Ижро ҳужжатларининг мазмуни	49
§ 4. Чет эл судлари ва арбитражлари қарорларини ижро этиш	54
Тавсия қилинган адабиётлар	58
Назорат саволлари	60
III БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШДА ИШТИРОК ЭТУВЧИ ШАХСЛАР	62
§ 1. Ижро иши юритишнинг субъектлари. Ижро иши юритишда иштирок этувчи шахслар тушунчаси	62
§ 2. Ижро иши юритишдаги тарафлар	65
§ 3. Ижро иши юритишда ҳуқуқий ворислик ва иштирокчилик.....	69
§ 4. Ижро иши юритишда вакиллик	70
§ 5. Ижро иши юритишда таржимоннинг иштироқи.....	74
§ 6. Ижро иши юритишда ҳолисларнинг иштироқи	76

§ 7. Ижро иши юритишда мутахассисларнинг иштироки	77
§ 8. Суд ижрочиларининг ички ишлар органлари ходимлари билан ўзаро ҳамкорлиги.....	78
§ 9. Ижро иши юритишда рад қилиш.....	83
Тавсия қилинган адабиётлар.....	84
Назорат саволлари.....	85

IV БОБ. ИЖРО ҲАРАКАТЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ УМУМИЙ ШАРТЛАРИ. СУД ҲУЖЖАТЛАРИ ВА БОШҚА ОРГАНЛАР ҲУЖЖАТЛАРИНИ МАЖБУРИЙ ИЖРО ЭТИШ АСОСИ ВА ЧОРАЛАРИ

87

§ 1. Ижро иши юритишни кўзгатиш	87
§ 2. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш жойи ва вақти	90
§ 3. Ижро иши юритишда муддат.....	92
§ 4. Ижро ҳаракатларини кейинга қолдириш, ижро иши юритишни тўхтатиб туриш, тугатиш ва тамомлаш	95
§ 5. Ижро ҳужжатларини қайтариш	103
§ 6. Қарздорни, унинг мол-мулкани ёки болани қидириш	106
§ 7. Йўқолган ижро иши юритилишини тиклаш.....	108
§ 8. Ижро иши юритишда мажбурий ижро этиш чоралари.....	109
Тавсия қилинган адабиётлар.....	110
Назорат саволлари.....	110

V БОБ. УНДИРУВНИ ҚАРЗДОРНИНГ МОЛ-МУЛКИГА ҚАРАТИШ

112

§ 1. Ундирувни қарздорнинг сўмда ва чет эл валютасидаги маблағларига қаратиш тартиби	112
§ 2. Ундирувни қарздорнинг бошқа шахсларда турган мол-мулкига ва гаровга қўйилган мол-мулкка қаратиш ...	116
§ 3. Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган мол-мулк.....	118
§ 4. Қарздорнинг мол-мулкани хатлаш.....	120
§ 5. Қарздорнинг мол-мулкани баҳолаш ва сақлаш	126

§ 6. Хатланган мол-мулкни реализация қилиш.....	129
§ 7. Ижро ҳужжатида кўрсатилган ашёларни ундирувчига топшириш.....	140
Тавсия қилинган адабиётлар.....	142
Назорат саволлари.....	144

**VI БОБ. УНДИРУВНИ ҚАРЗДОР ЮРИДИК
ШАХСНИНГ МОЛ-МУЛКИГА ҚАРАТИШНИНГ
ХУСУСИЯТЛАРИ. ҚАРЗДОР ЮРИДИК
ШАХСНИНГ МОЛ-МУЛКИНИ ХАТЛАШ ВА
РЕАЛИЗАЦИЯ ҚИЛИШ 146**

§ 1. Ундирувни қарздор юридик шахснинг пул маблағларига қаратиш	146
§ 2. Ундирувни қарздор юридик шахснинг бошқа мол-мулкига қаратиш.....	148
§ 3. Қарздор юридик шахснинг мол-мулкани хатлаш ва реализация қилиш навбати.....	150
§ 4. Ундирув қарздор юридик шахснинг мол-мулкига қаратилганда ижрони таъминлаш чоралари.....	151
§ 5. Қарздор юридик шахс қайта ташкил этилганда ва тугатилганда ундирувни қаратиш тартиби	153
§ 6. Ким ошди савдосини ўтказишга тайёргарлик кўриш	155
Тавсия қилинган адабиётлар.....	156
Назорат саволлари.....	156

**VII БОБ. ҚАРЗДОРНИНГ ИШ ҲАҚИ ВА УНГА
ТЕНГЛАШТИРИЛГАН ТЎЛОВЛАРГА
НИСБАТАН УНДИРУВ 158**

§ 1. Ундирувни қарздорнинг иш ҳақи ва унга тенглаштирилган тўловларга қаратиш Ундирув қаратилиши мумкин бўлмаган суммалар	158
§ 2. Ундирувни жазони ўтаётган қарздорнинг иш ҳақига қаратиш.....	161
§ 3. Алиментлар ва алимент мажбуриятлари бўйича қарзларни ундириш тартиби	163
Тавсия қилинган адабиётлар.....	170

Назорат саволлари..... 170

**VIII БОБ. МУЛКИЙ ХУСУСИЯТГА ЭГА
БЎЛМАГАН НИЗОЛАР БЎЙИЧА
ИЖРО ҲУЖЖАТЛАРИНИ ИЖРО ЭТИШ..... 172**

§ 1. Қарздорга муайян ҳаракатларни амалга ошириш
ёки уларни амалга оширишдан ўзини тийиш
мажбуриятини юкловчи ижро ҳужжатларини
ижро этишнинг умумий шартлари 172

§ 2. Ишга тиклаш тўғрисидаги ижро
ҳужжатини ижро этиш..... 172

§ 3. Қарздорни кўчириш тўғрисидаги ижро
ҳужжатини ижро этиш..... 177

§ 4. Ундирувчини кўчириб киритиш тўғрисидаги
ижро ҳужжатини ижро этиш..... 179

Тавсия қилинган адабиётлар..... 181

Назорат саволлари..... 182

**IX БОБ. ИЖРО ИШИ ЮРИТИШДАГИ
ХАРАЖАТЛАР..... 184**

§ 1. Ижро йиғими тушунчаси ва уни ундириш тартиби.... 184

§ 2. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш харажатлари ... 192

§ 3. Харажатларнинг ундирувчи томонидан
бўнак билан таъминланиши 193

§ 4. Ижро ҳаракатларини амалга ошириш
харажатларини қоплаш тартиби 194

Тавсия қилинган адабиётлар..... 196

Назорат саволлари..... 197

**X БОБ. УНДИРИЛГАН ПУЛ СУММАЛАРИНИ
ТАҚСИМЛАШ ВА УНДИРУВЧИ ТАЛАБЛАРИНИ
ҚАНОАТЛАНТИРИШНИНГ НАВБАТИ..... 198**

§ 1. Ундирилган пул суммасини тақсимлаш 198

§ 2. Ундирувчиларнинг талабларини қаноатлантириш
ва ундирувлар навбати..... 198

Тавсия қилинган адабиётлар..... 200

Назорат саволлари..... 201

**XI БОБ. ИЖРО ҲУЖЖАТИНИ ИЖРО
ЭТМАГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК 202**

§ 1. Ижро ҳужжати банки ёки бошқа кредит ташкилоти
томонидан ижро этмаганлик учун жавобгарлик 202

§ 2. Жисмоний шахсларнинг ижро ҳужжати
ижро этмаганлик учун жавобгарлиги 203

Тавсия қилинган адабиётлар..... 205

Назорат саволлари..... 206

XII БОБ. СУД ИЖРОЧИСИНИНГ МАҚОМИ..... 207

§ 1. Суд ижрочиси ва унинг ижтимоий ҳимояси 207

§ 2. Суд ижрочиларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари.. 210

§ 3. Суд ижрочисининг талабларини
бажаришнинг мажбурийлиги 212

Тавсия қилинган адабиётлар..... 213

Назорат саволлари..... 214

БИБЛИОГРАФИЯ 215

У.А. ТУХТАШЕВА

ИЖРО ИШИ ЮРИТИШ

**Мухаррир: К.Боймухаммедова.
Техник мухаррир: А.Боймаматов.
Компьютерда терувчи: Ф.Нурлибаев.**

**Босишга рухсат этилди:19.09.2008.
Босма табоғи: 14,2. Адади:1000. Буюртма: №1364.
ТДЮИ босмахонасида босилди.
Тошкент ш., Сайилгоҳ, 35**

